

ХІІІ—ХVІІ ОУЧЕН
ІВ У ГИМНАЗИИ
ПРОСВѢЩЕНІИ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՍՀ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

891.99-82

Մ-80

ՍՅՈՒՆԱՆՈՒՄ Է 1981 թ.

ХIII—XVIII ԴԱՐԵՐԻ
ՀԱՅ ԱՇԽԱՐՀԻԿ
ՔՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

ԸՆՏԻՐ ՆՄՈՒՇՆԵՐ

Կազմեց՝ Մ. ՄԿՐՅԱՆ

ՊԵՏՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ

ՅԵՐԵՎԱՆ—1938

4619
A $\frac{\pi}{31142}$

Պատ. խմբագիր՝ պրոֆ. Արսեն Տերտրյան
Կոմերսի աբգագրի՝ Ս. Ղազարյան

Արտատպումը և հանձնված 21/III 1938 թ.
Ստորագրված է սպագրեղով 20/VI 1938 թ.
Պ. № 173, Գլավիլիս № 3525, Տիրամ 2000

Պետ. Համալսարանի հրատարակչ. սպարան, Տերյան 72

ՄԻ ԵՐԵՎԱՆ
Լուսին

13—18-րդ ԴԱՐԵՐԻ ՀԱՅ ԱԶԽԱՐՀԻԿ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

I

5-րդ դարում, հասարակական-կուլտուրական պրոգրեսիվ խոշոր
յերևույթ հանդիսացող դեպքից՝ գրերի դյուտից հետո, յերբ սկսեցին
հայերեն լեզվով գրքեր գրել—առանձնապես զարգացան պատմագրու-
թյունը, դավանաբանական գրականությունը, իսկ գեղարվեստական
գրականության ժանրերից՝ յեկեղեցական կրոնական բանաստեղծու-
թյունը։

Հայ յեկեղեցականությունը, վերպես ֆեոդալական շահագործման
սրբագործող, կեղեքվող աշխատավորությանը, հատկապես ճորտ գյու-
ղացիության ըմբոստությունը՝ ֆեոդալ շահագործողների դեմ մղած
պայքարը թուլացնելու նպատակով՝ գրականության մեջ համառորեն
զարգացնում եր աշխարհիկ կյանքի մեղավորության և ունայնության
տեսակետը, ուստի արվեստի մեջ ել ինչ աշխարհիկ կյանքի արտա-
հայտությունն եր, ամբարիշտ, շնական դիվական ու սատանայական
հայտարարվեց։

Իհարկե, սա ընտել չի նշանակում, թե աշխարհիկ արվեստը, Հա-
յաստանում քրիստոնեության մուտքից հետո, վոջնչացավ հակառակ
բոլոր տեսակի հալածանքների, այն իր դյուտիցնը պահպանեց, աշ-
խատավորության՝ ֆեոդալականության դեմ մղած շարունակական
պայքարի հետ միասին։ Իբրև ապացույց բավական է վերցնել միայն
Փավստոսի և Խորենացու մեծարժեք պատմությունների մեջ յեղած
գուսանական-վիպասանական հոյակապ ստեղծագործությունների մնա-
ցորդները։

Հին շրջանի ժողովրդական բանահյուսության և գուսանական ըս-
տեղծագործության ամբողջական նմուշներ մեզ չեն հասել, դրանց նը-
կատմամբ յեկեղեցական-աղաշոռնական գրականության մեջ յեղած
ժխտական վերաբերմունքի պատճառով։ Միայն 13-րդ դարից սկսած,
հանդես են գալիս մեծ թվով գրողներ, վորոնք, փշրելով կրոնական բա-
նաստեղծության կապանքները, յերգում են գրավոր ձևով իրական աշ-
խարհի հետ կապված մոտիքներ, ինչպես որինակ՝ Ֆրիկը, Կոստանդին
Յերդկևացին և մյուսները։ Սակայն պետք է ասել, վոր 13-րդ դարից
զարդացող աշխարհիկ բանաստեղծության ուժեղ հոսանքի համար բա-
վական հող եր նախապատրաստվել դեռ նախորդ դարերում։

Գրականութեան վրա՝ ժողովրդական բանահյուսութեան ուժեղ ազդեցութեան փաստեր կան սկսած 10-րդ դարից: Այդ շրջանի հայ գրականութեան խոշորագույն դեմքի՝ Գրիգոր Նարեկացու ստեղծագործութեան վորոշ հատկանիշները ցույց են տալիս, վոր նա առաջիններէից մեկը լինելով՝ ողտվել է ժողովրդական բանահյուսութեան դանձաբանից նույնիսկ իր կրօնական միաստիկական «Մատեան ողորդութեան» գիրքը գրելիս: Այսպես որինակ՝ հիշյալ գրքի իններորդ յերգի մեջ Նարեկացին իր մեղքերի շատութեան գաղափարն արտահայտել է հետեյալ պատկերով՝

Եթէ զլե՛ մի ծովուց, ի յորակութիւն զեղոյ յեղեցից, և զգալաւ ասպարիսօք բազմօք սամաննալ՝ ի տաքածուռն լայնութեան քարտենի չափեցից, և զպուրակս հաջունց անտառաց շամբից եղեգանց, ի հատուածս գոյութեան զբնաց կազմեցից, և ոչ զթիւ մի, ի բարեկեղոցն անօրէնութեանց ընդ գրով սամանի գրաւեր:

Անկասկած այս հիպերբոլիկ պատկերը Նարեկացին ժողովրդական բանահյուսութեանից է վերցրել: Այդ բանը կարելի չէ տեսնել թեկուզ նրանից, վոր ուրիշ բանաստեղծների մոտ էլ ենք հանդիպում նման ձևով իրենց վորակն հուշդի ուժը և մեծութեանն արտահայտելիս: Այսպես որինակ՝ Բուշակն իր մի վոտանալորում գրել է—

Կանչեմ այդ ծովիդ վրայ, ծովդ ի յակէն թանաք գառնայ

Զինչ ի շամբ եղեգ որ կայ, ամէնն ինձ գրիչ պիտենայ...

Ե վոր այս բոլորը նույնիսկ բաղական չեն սիրունու պատճառած տանջանքները գրի առնելու համար: Ռուսթափելին էլ իր անմահ պոեմի նախերգանքում՝ թագունու նկատմամբ տածած սերը գրի առնելու համար ասում է՝

Սև սաթի լիճն անենք թանաք, գրիչ անենք բույն յեղեգի...

Այս նմանութեանները ցույց են տալիս, վոր թե հայ և թե վրաց ժողովրդական ստեղծագործութեանների մեջ էլ յեղել են նույն պատկերավոր արտահայտութեանները, վորոնցից ողտվել են իրարից անկախ՝ Նարեկացին, Ռուսթափելին և Բուշակը:

Սակայն, Նարեկացու ստեղծագործութեան վրա աշխարհիկ բանաստեղծութեան գործած ազդեցութեան փաստը և այդ բանաստեղծութեան պատկերների՝ Նարեկացու կողմից ողտագործելու հանգամանքը ասելիք ցայտուն կերպով յերևում է նրա «Տաղերից»: «Տաղերի» մեջ Նարեկացին յերգելով Մարիամին և Գրիստոսի հարութեանը, ողտագործում է միանգամայն աշխարհիկ պատկերներ, կարծես թե այսպէս, ինչպես իտալական վերածնութեան շրջանի նկարիչները, վորոնք Մարիամին ներկայացնում էին կատարեալ աշխարհիկ կնոջ արտաքինով:

Ահա մի բնորոշ պատկեր Նարեկացուց՝

Աչքըն ծով է ծով ձիծաղախիտ
Մաւալանայր յառաւօտուն,
Երկու փայտինսմէ արեղական նման
Շողն է ժմին իջեալ յառաւօտէ լոյս:

Յայտէն նանենի սարդխատունկ,
Գեղաշխատի ծայրից ծաղկանց,
Որոյ սիւնն է սրաին նուախորեն
Կարկաշայր Սաթբերունի սէր:

Բերան երկթերթի, վարդն է շրթանց կաթեր,
Լեզուն շարժողին քաղցրերգանայր տաւիդն...
Մոցն լուսափայլ, կարմիր վարդով լցեալ,
Մղիքն ծիրանի մանուշակի հոյլը:

Կրկնով ժողովրդական բանահյուսութեան ազդեցութեամբ և ոգ-
տագործելով այն՝ Նարեկացին ինքն ել բավական ուժեղ ազդեցութիւն
է թողել հետագա դարերում ծավալվող աշխարհիկ բանաստեղծութեան
վրա: Այդ նկատելի յե աշխարհիկ բանաստեղծութեան այնպիսի խոշոր
դիմքերի ստեղծագործութեան մեջ, վորպիսիք են որինակ՝ Կոստան-
դին Յերզնկացին և Գրիգորիս Աղթամարցին:

Նարեկացուց բավական հետո, 12-րդ դարի վերջերս, Կրակաւնութեան
մեջ գրական կյանքը առանձնահատուկ (հայտնի) աշխուժանում եւ Դա
Ռուսթամիչու ապրած կայրսան եր. ինչպէս Վ. Կոստանում՝ այնպէս ել
Հայաստանում ստեղծվել էյին քաղաքական այնպիսի նախորդայններ,
վորոնք յերկու յերկրներում ել դարի էյին տվել կուլտուրայի դար-
գացման: Իսկայես, գրավոր ձևով՝ աշխարհիկ թեմայով գեղարվես-
տական ստեղծագործութեաններ առաջին անգամ յերևացել են 12-րդ
դարում: Հիշենք Հովհաննէս սարկավադի նշանավոր պոեմ՝ սարյակ
թռչունի մասին, Մխիթար Գոշի առակները, այնուհետև Ներսէս Շնոր-
հալու հանկուկները, նամանավանդ նրա «Ողբ Եդեսիո» պոեմը—այս
բոլորն ազդարարում էյին աշխարհիկ գրականութեան ուժեղանալու
մասին, վորն և սկսած 13-րդ դարից փաստ ե դառնում արդեն:

13-րդ դարից սկսած աշխարհիկ գրականութեան մեջ ավելի քան
դարգանում են յերկու ժանրեր՝ առակախոսութեանը և քնարերգու-
թեանը: Առակներէ՝ հատկապէս ժողովրդական ծագում ունեցող, և բա-
նաստեղծութեանների մեջ իշխում ե, հակառակ նախորդ դարերի միա-
տիկ ճգնափորական վողուն, միանգամայն առողջ, կյանքի վրա լավա-
տես, մտքի կրոնական կաշկանդումները խորտակող աշխարհայեցողու-
թեանը:

Առակներում արտահայտված նուրբ և սուր յերգեծանքը ուղղվում
է հոգևորականութեան, ճգնափորութեան, ֆեոդալ իշխանավորութեան

և նույնիսկ կրօնական հավատալիքների դեմ: Իսկ բանաստեղծների, յերգերի հիմնական մոտիվներն են դառնում կենսաթրթիռ սերը, կնոջ մարմնական գեղեցիկությունների գովքը, հոյակապ բնություն պաշտամունքը, յերկրի և աշխատավորության դրուժյունը:

13—14-րդ դարերում, յերբ սկսում եր դարգանալ աշխարհիկ բանաստեղծությունը, Հայաստանը գտնվում եր քաղաքական հարափոփոխ դրուժյան մեջ: Սելջուկների արշավանքներն և տիրապետություն հաջորդեց թաթարների արշավանքը և տիրապետությունը: Թաթարների պետության քայքայումից հետո, մեզ հետաքրքրող ժամանակաշրջանում, իրանական պետության և զանազան թրքական պետությունների իշխանության տակ ընկավ Հայաստանը:

Այս ժամանակաշրջանում Հայաստանը դարձել եր հաճախակի տեղի ունեցող պատերազմների թատերաբեմ: Նվաճողները սոսկալի ավերածություններ եյին գործում ու կոտորածներ անում և ծանր հարկերի տակ եյին դնում քաղաքի թե գյուղի հայ աշխատավորությանը:

Եւ ամենացունց պահանջնալ խոտազոյն հարկս, ավելի քան զկարն մարդոյն և սկսան չքաւորիլ և նեղեցիլն անհնարին կտանօք և չարաբանօք, և գեղոցօք և որ թաղչէր ըմբռնել սպանէին, և որ ոչ կարէր հատուցանել դառն՝ զմահելունս նորոք անուռին ընդ պարտուցն: Այլ իշխանքն տեսրդ գաւառացի հոգուն գործողս նեղեցիլ և ի պահանջնն վասն իւրեանց շահելոյ և այլոց չառախ խոտազոյն զամենայն արնատաղետս, եթէ ի քաղաքս և եթէ ի գրաւս, զամենայն ի հարկի կացուցին (Փոստակեցի):

Գյուղացիության ոտնար և տեղական կեղեքողների հետ, ինչպես միշտ՝ այլ շրջանում եւ ձեռք ձեռքի տված ընթանում եր նաև յեկեղեցին, վարն արդեն կալվածներով շատ եր հարուստ, քան աշխարհիկ ֆեոդալականությունը: Այս բոլորի ձեռքից յեթե աշխատավորը այնուամենայնիվ աղատվում եր, ապա ընկնում եր վաշխառույի ճանկը և վերջնականապես քայքայվում. սկսվում և պանդխտությունը:

Աշխատավորության այս ծանր վիճակը, հակառակ ուսուցիչն բուրժուական պատմաբանների պնդումի, վուչ թե ապաքաղաքացիում և նրան, այլ ընդհակառակն, ուժեղացնում և նրա ըմբոստությունը, նրա պայքարի վուչին: Այս ապացուցվում և 13—18-րդ դարերում եւ տեղի ունեցած բազմաթիվ գյուղացիական ապստամբություններով: Աշխատավորության քաղաքական ակտիվության աճումը չեր կարող չարտահայտվել նաև գեղարվեստական դրահանություն մեջ և չեր կարող չազդել գրական լեզվի աշխարհականացման վրա: Այսպիսով 13-րդ դարում աշխարհիկ բանաստեղծության առաջանալը և զարգանալը նախ և առաջ հետեանք եր աշխատավորության, զեմոկրատիայի աշխարհիկ և հոգեւոր ֆեոդալականություն դեմ ունեցած պայքարի տրամադրությունների ուժեղացման:

Սկսած 13-րդ դարից—գյուցացիության ուժեղ քայքայումը վոչ միայն հետևանք էր ծանր հարկերի, ֆեոդալների շահագործման, այլև առևտրա-վաշխառուական բուրժուազիայի զարգացման:

Հայ առևտրական բուրժուազիան առանձնապես զարգացավ Կիլիկիայում հայկական ֆեոդալական պետության հիմնավորվելու ժամանակաշրջանում: Այս շրջանը ղուդադիպում է խաչակրաց արշավի ժամանակաշրջանին, մի բան, վոր չեք կարող չնպաստել Կիլիկիայում առևտրական հարաբերությունների ծավալման. Լևոն Բ-ի յեվրոպացիներին (վենետիցցիներին և ճենովացիներին, վորոնք մի շարք դադութներ ունեյին Կիլիկիայում) տված մաքսային արտոնություններին շնորհիվ ավելի ևս ուժեղացավ առևտուրը: Պատմական հանգամանքների բերումով Կիլիկիան մնացել էր միակ միջնորդը Սեվրոպայի և Ասիայի միջև: Ապրանքների մեծ մասը Ասիայից—Սեվրոպա և ընդհանրապես արտածվում է ներմուծվում էյին Կիլիկյան ծովափում դտնվող Այատ նավահանգստով, վոր համաշխարհային համբավ էր ստացել: Այդ մասին վկայում է իտալացի ճանապարհորդ Մարկո Պոլոն, վորն 1271 թվին անցել է Կիլիկիայով: Հայաստանի արևմուտքում առևտրական հարաբերություններն էլ ավելի յեն ծավալվում, յերբ Հեթում 2-րդը, դաշն է կապում Մանգու խանի հետ, վորը վորոշ չափով թեթևացնում է հարկերը և տալիս է հրովարտակ՝ «Հրովարտակ նշանաւոր զի մի ոք իշխեսցէ նեղել զնա դաշխարհս նորաս» (Գանձակեցի):

Կիլիկիայից դուրս Հայաստանում բազմաթիվ այլ քաղաքներ կային, վորոնք դտնվելով Հնդկաստանից, Պարսկաստանից դեպի Սև և Միջերկրական ծովերի նավահանգիստները տանող առևտրական մեծ ճանապարհի վրա, թե Ասիայի և թե Սեվրոպայի վաճառականների համար հայտնի և հուշակավոր կենտրոններ էյին դարձել: Պատահական չէ անշուշտ, վոր մեղ հասած միջնադարյան շատ բանաստեղծների անունները կապված են հենց այդ ճանապարհների վրա դտնվող առևտրական և արհեստավորական արդյունաբերությունից տեսակետից հայտնի քաղաքների հետ: Այսպես որինակ՝ Կոստանդին Սերդնիկացի, Հովհաննես Սերգնիկացի, Ղազար Սեբաստացի, Մինաս Թոխաթեցի և այլն:

Բուրժուազիան զարգանալով՝ հասարակական ուժ է դառնում, ձևավորվում է արդեն իբրև դասակարգ և խարխիլով ֆեոդալականության հիմքերը, իր հերթին, նմանապես, նպաստում է արվեստի և լեզվի աշխարհականացման:

Այսպիսով 13-րդ դարից սկսած հայ գրականության մեջ նկատվում են այնպիսի յերևույթներ, վորոնք մի շարք գծերով կարող են հա-

մեմատվել քիչ հետո սկսող խառնակաճան վերածնության շրջանի գրականության հետ:

II

13-րդ և հետագա դարերի աշխարհիկ բանաստեղծների բոլոր գրվածքները դեռ լրիվ հրատարակված չեն: Դեռ տարիների բանասիրական մեծ աշխատանք և անհրաժեշտ՝ հրապարակի վրա դնելու համար այդ դարերից մեկ մնացած բարձրարժեք գրական ժառանգությունը: Դրուժյունն անհամեմատ լավ և արձակ գեղարվեստական ըստեղծագործությունների հրատարակման ընագավառում, շնորհիվ Մառի գործադրած բեղմնավոր հսկայական աշխատանքի: Բացի 13—17-րդ դարերից մնացած առակների, նովելների, անեկդոտների մասին մի ընդարձակ ուսումնասիրություն գրելուց, նա բազմաթիվ ձեռագրերից հավաքել և դրանք և հրատարակել «Ժողովածոյք առակաց Վարդանայ» ընդհանուր վերնագրով:

Վարդան Այգեկցիլն, վորի անունով են առակների շատ ձեռագիր ժողովածուներ հասել մեզ, ապրել և 12-րդ դարի վերջերին և 13-րդ դարի սկզբներին. յեղել և հոգեւորական հայանի քարոզիչ: Իրոք Այգեկցին իր անունով հասած առակների բուն հեղինակը չէ. նա միայն հավաքելով զանազան աղբյուրներից առակներ և նովելներ, կազմել և դրանցից առաջին ժողովածուն, վորից հետո՝ նրան հետևելով շատերը, մինչև 17-րդ դարը կազմել են նույնանման ժողովածուներ: Մառը մանրադնին հետազոտությամբ ցույց և տվել թե ժողովածուներում գրանվող ամբողջ նյութը ինչ աղբյուրներից և վերցված: Պարզվում և, վոր ժողովածուների մեջ մտել են, դեռ հնում. թարգմանած՝ Յեղորոսի առակները, բաղմոթիվ առակներ՝ նույնպես թարգմանություն, «Ֆիդիոլոգ»-ից («բարոյախոս»-ից), այնուհետև վորոշ մաս Մխիթար Գոշի առակներից, հին կենդանական եպոսից, արեւլյան առակներից և պատմվածքներից և վերջապես հայ ժողովրդի ստեղծագործած բաղմոթիվ առակները, անեկդոտները և պատմվածքները: Այս բոլորից ամենահետաքրքրականը ժողովրդական ծագում ունեցող նյութերն են, վորոնց մեջ ցայտուն կերպով յերևան և յիկել ֆեոդալական հասարակություն պայմաններում ապրող աշխատավորության—դեմոկրատայի տրամադրությունները և առաջավոր հայացքները:

Առակների ժողովածուների կազմողները մեծ մասամբ հոգեւորականներից և յինն նրանք ստիպված լինելով իրենց ժողովածուների մեջ մտցնել ժողովրդական ստեղծագործության արդյունքները, գրական մշակման են յենթարկել, ամեն կերպ աշխատել են դրանց կրոնական բարոյախոսական մեկնաբանություն տալ. այդ ձևով նրանք ձգտել են

առականները՝ վորոնցից շատերը հակակրոնական բնույթ ունեն, ոգտա-
գործել կրոնական քարոզչության համար: Ստացվել է, իհարկե, ընդ-
հանրապես շատ զավեշտական մի բան: Կարելի չե բազմաթիվ որինակ-
ներ բերել, ցույց տալու համար, թե ինչպես առականների կամ անեկ-
զոտների բուն բովանդակությունը և նրանցից իբր թե հետևող կրո-
նա-բարոյախոսությունը չեն համապատասխանում իրար: Ահա մի
նմուշ.

ԻՇՈՒ ԾՆԱԻ ԹՈՌՆ

Իշուն առին մատուցին, թե ցնծայ և ուրախ լիւ և տուր մեզ օֆիտ. զի
թող ծնաւ քեզ. և էշն տսէ. վա՛յ ինձ բարեկամք. զի թէ հարուր թող լինի ե-
րանաց խոց զծանրութիւն բեռանցն ոչ թեթեացուցանեն ի թիկնաց խոց:

Յուցանէ առակա, թէ ամենայն ոք ընդ յանձն պարտի համարս առլ և ըզ-
բեռն մեղաց իւրոց ինքն բաճառ: Դարձեալ ցուցանէ առակս, թէ մի վառահա-
նար յորդիս քո և մի յորդիս որդաց ըոց, թէ քաւեն զմեզս քո. այլ դու շանայ,
որքան որ կարես՝ ապաշխարութեամբ և արտասուօք:

Ինչպես տեսնում ենք, մեկնաբանությունը միանգամայն լռնազ-
րոսիկ է և և վոչ մի կապ չունի նյութի բուն բովանդակության հետ:

Բուն ժողովրդական առականների մեջ սքանչելի կերպով ծաղրված
են կրոնավորությունը, ճգնավորներն ու նրանց բարքերը և հաճախ
նույնիսկ քրիստոնեական վարդապետությունը. դրանք ժողովրդի ի-
մաստություն և սրամտություն լիայլուն նմուշներն են: Այսպես որի-
նակ՝ «Միախակեաց և դամբու շուն» նովելում պատմած է, թե ինչ-
պես մի ճգնավոր ամեն գիշեր գյուղն է իջնում և «շնանում» և: Մի
անգամ նրա վրա մի դամբու շուն է հարձակվում և կծոտում՝ դրանից
հետո նա իր խուցը հասնելով զղջում է իր արարմունքը և լալով ա-
սում. «...Տեր իմ և աստված իմ, որ այս բազում ժամանակէ, որ ոչ
երկեայ և ոչ զարհուրեցայ ի քէն՝ ի սպառնալեաց և ի տանջանաց
դժոխոց և այս որ ի դամբու շանէն վախեցայ և երկեայ և վախուցեալ
ոչ կարացի շնալ...»: Դուրս է գալիս, վոր շունն ավելի ազդեցիկ է,
քան կրոնական-ավետարանական ուսմունքը: Վոր առհասարակ ժողո-
վուրդը ծաղրել և և սուտ և համարել ավետարանում գրվածները, դա
ցայտուն կերպով յերևում է նաև «Աղքատ և երէց և աւետարան»
նովելայից: Մի մերկ ու քաղցած աղքատ անձրևից թրջված ցրտից
դողալով մտնում է յեկեղեցի. գալիս է յերեցը և ժամ ասում: Նա բաց
է անում ավետարանը և կարդում այն տեղը, վոր ասում է. «Թէ օտար
էի, ժողովեցիք զիս—մերկ էի և զգեցուցիք զիս, քաղցեալ էի և կե-
րակրեցիք զիս»: աղքատն այս լսելով շատ է ուրախանում, քանի վոր
կարդացածը հենց իրեն էր վերաբերում, նա կարծում է, վոր յերեցը
իրեն կտանի ապաստարան կտա և կկերակրի: Սակայն յերբ յերեցն
քար անտարբերությունով աղքատին թողնում հեռանում է, վերջինս

վերցնում և ավետարանը տանում դնում ջրի մեջ և մի քար ել դնում վրան: «Եկն երէցն և ոչ եդիտ զաւետարանն. ասէ աղքատն. աւետարանն ինչ անես, սուտ բաներ կայ մէջն. նա տարի ի ջուրն դրի»:

Առակներում և նովելներում նույնպիսի սրամտութիւնով ծաղրված են աշխարհիկ ֆեոդալականութեան ներկայացուցիչները, ժամանակի բռնակալական պետութեան ներկիւսերի կաշառակեր պաշտոնյաները և այլ տեսակի շահագործողները:

Ժողովուրդը ոպտիմիստ և: Զնայած այն ծանր վիճակին, վորի մեջ դտնվում եր հայ աշխատավորութեանը, այնուամենայնիւ նա յերբեք չի հուսահատվել, նա միշտ հավատացել և իր վերջնական հաղթանակին և այդ սքանչելի կերպով արտահայտվել և նաև առակների ու նովելների մեջ:

Հայ ժողովրդական առակներում և նովելներում հաղթանակը միշտ մնում և աշխատավորի պատկեր հանդիսացող գործող անձի կողմը, շնորհիւ նրա խելքի ու իմաստութեան. շահագործողի պատկերը միշտ դրվում և ծաղրական և բացասական գծերով, նա թեպետ չար և, ազան և հափշտակող, բայց սովորաբար բուլի և ու տխմար: Իրրե ուրինակ կարելի յե վերցնել «Օձ և հողագործ», «Արծիւ և կաքաւ և բղեղ», «Գայլ և աղուէս և ջորի» և այլ բաղմաթիւ նման առակներ Առակներում և նովելներում արտահայտվել և նաև աշխատավորի այն բարձր գիտակցութեանը, վոր իր հաշիւն են ապրում շահագործողները. ցայտուն որինակներ են «Եզն ու ձին» և «Եկեղեցին և ջրաղաց» առակները: Ձին պարծենում և յեղան մոտ, վոր իր վրա իշխաններն են նստում, յեզն ասում և, յեթե յես չաշխատեմ դու ել քո իշխանն և քաղցից կսատկեք: Յեկեղեցին պարծենում և, վոր ինքն շինքերից ամենադերադանցն և. ջրաղացը առաբկում և, ասելով վոր ինքը դիշեր ցերեկ դատում և, մարդիկ ուտում են, նոր են դնում յեկեղեցի ազոթելու:

Այս բոլորից բացի, կան այնպիսի նովելներ, վորոնց մեջ պատկերացում են գտել առեարական դասակարգի կյանքն ու կենցաղային հարաբերութեանները:

Առակների, անեկդոտների և նովելների լեզուն հարուստ և աշխարհաբառի տարրերով և ժողովրդական կենդանի պատկերներով: Գրի առնողները պահպանել են առակների, նովելների վոչ միայն ժողովրդական բովանդակութեանը, այլև ստեղծագործական վոճը: Վորեն դեպքի մասին պատմվում և շատ սեղով, առանց ավելորդաբանութեանների, բաց և զերծ սխեմատիզմից, մի բան, վոր հատկանշական և Մխրթար Գոշի առակներին՝ Հայկական առակները և նովելները բարձրարժեք գեղարվեստական գործեր են և վոչնչով չեն զիջում համաշ-

խարհային գրականութեան մեջ նման ժանրի հռչակված ստեղծագործութիւններին:

III

Արձակ դեղարվեստական գրականութիւնից ավելի քան հարուստ ժառանգութիւն մնացել է մեզ լիբրիական ժանրի բանաստեղծութիւններէց: Իսկապես լիբրիկան ամենից շատ եր դարձացել 13—18-րդ դարերի ընթացքում:

Առաջ ժամ անհնար է ճիշտ կերպով սահմանել աշխարհիկ բանաստեղծների թիւը և նրանց ստեղծագործութեան քանակը: Մեզ մինչև հիմա մոտավորապես 80—90 բանաստեղծի անուն է ծանոթ, սակայն դրանցից համարյա վոչ մեկի ստեղծագործութիւնը մեզ ամբողջովին հայտնի չէ:

Անկախ այս հանգամանքից, մեզ հասած գործերը ափսոսանքովոր միանգամայն վատահ կերպով կարելի չէ 13—18-րդ դարերի աշխարհիկ լիբրիկայի մասին ընդհանրացումներ կատարել և առհասարակ գնահատել նրա արժեքը:

13—18-րդ դարերի աշխարհիկ լիբրիկան խոշոր կուլտուրական յեղեղութիւններից է, նրա ներկայացուցիչներից մի քանիսը անպայման համաշխարհային մեծութիւններ են՝ իրենց ստեղծագործութեան փիլիսոփայական խորութեամբ և ձևի կատարելութեամբ: Հինց դրա համար եւ ժողովրդի և կուլտուրայի ամենավոխերիմ թշնամիները՝ տրոց-կիստ դաշնակցական զարդելի վիժվածքները, ամեն կերպ փաստերը կեղծելով աշխատել են անտեսել ու ժխտել 13-դ և հետագա դարերից մեզ հասած աշխարհիկ գրականութեան արժեքը, այդ գրականութիւնը համարելով կղերա-ֆեոդալական գրականութիւն, իսկ գրողներին տերտերական տիրացուական մտայնութեան տեր անձնավորութիւններ:

Անցյալի բուրժուական քննադատութեան ամենաբնորոշ ներկայացուցիչ՝ Լեոն, իր մի աշխատութեան մեջ, միանգամայն գոհիկ մտեցում հանդես բերելով, անհիմն կերպով հայ աշխարհիկ լիբրիկների ստեղծագործութիւնը համարում է անինքնուրույն և ոչ ազգային ըստ ստեղծագործութիւններ: Նրա ասելով հայ աշխարհիկ բանաստեղծները իրանի խոշոր բանաստեղծ Հաֆիզի «գաճաճ նմանվողներն» են, վոր դրանց հատուկ է ազգային անտարբերութիւն և այլն: Պարզ է, վոր այս դեպքում եւ Լեոն գնահատման չափանիշը ռեակցիոն ազգայնականութիւնն է, և վորովհետեւ այս բանը չկա միջնադարի հայ աշխարհիկ լիբրիկայի մեջ, ուստի նա ժխտում է այդ բանաստեղծութեան արժեքը:

13—18-րդ դարերի հայ աշխարհիկ գրականութիւնը միանգամայն ինքնուրույնաբար ծագել է հայ իրականութեան մեջ և մնվել է

ժողովրդական բանահյուսութեան կենսաբեր հողից: Սա, իհարկե, չի նշանակում, վոր հայ բանաստեղծները յեղել են կտրված հարեան ժողովուրդների կուլտուրայից. բոլորովին վրէժ: Այսպես որինակ՝ փաստ է, վոր ասենք՝ Կոստանդին Յերզնկացին կամ Գրիգորիս Աղթամարցին և մյուսները լավ ծանոթ են յեղել իրանական բանաստեղծութեան, ծանոթ են յեղել նաև Հոմերոսի ստեղծագործութեան և առհասարակ նրանք յեղել են շատ կուլտուրական մարդիկ: Այս բոլորը զբաղան կերպով պետք է անդրադառնար և անդրադարձել և նրանց ստեղծագործութեան վրա, զբանից նրանց ինքնուրույնութեանը բնավ չի առժեկ: Իրանական և հայկական լիրիկների գործերի ամենապատահական համեմատութեանը նույնիսկ կապացուցի հայ բանաստեղծների ստեղծագործութեան միանգամայն որիգինալութեանը: Յեւ մի բան էլ պետք է անպայման ասել, վոր այն ժամանակ յերբ դեռ Հաֆիզը չէր ծնվել, յերբ դեռևս իրանական բանաստեղծութեան մեջ իշխում էր կրոնա-միստիկական սուֆիական ուղղութեանը՝ 13-րդ դարում հայ բանաստեղծ Կոստանդին Յերզնկացին ուժգնորեն հնչեցնում էր արդեն աշխարհիկ սիրո լարը պոեզիայի մեջ:

Այնուհետև, չափազանց սխալ և ինչպես Լեոն, այնպես էլ անցյալի բանասերները այն կարծիքը, վոր իրո թե միջնադարի բոլոր բանաստեղծներն էլ անտարբեր են գտնվել զեպի յերկրի վիճակը և ժողովուրդի ծանր դրութեանը: Այս տեսակետը ժխտվում և հենց հայ աշխարհիկ բանաստեղծներից մեկի՝ Ֆրիկի և ուրիշ շատ բանաստեղծների (Նազալի, Քուչակի, Սերաստացու և ուրիշների) ստեղծագործութեան որինակով:

Ֆրիկի անձնավորութեան և կենսագրական հանգամանքների մասին առայժմ քիչ տեղեկութեաններ կան: Մի վոտանավորի վերնագրից և առհասարակ նրա ստեղծագործութեան մեջ յեղած վորոշ հիշատակութեաններից պարզվում է, վոր նա յեղել և աշխարհական մարդ:

Ֆրիկը հայ աշխարհիկ պոեզիայի ամենանշանավոր զեմքերից և սկզբնավորողներից մեկն է: Նա ապրել և 13-րդ դարում թաթարների տիրապետութեան շրջանում: Մինչև վերջերս Ֆրիկի քանաստեղծութեաններից քիչ մասն էր ծանոթ, բայց հիմա, թեպետ դեռ չհրատարակված, դանադան տաղարաններից հավաքված մոտ 50 բանաստեղծութեան էս, հայտնի յեն արդեն:

Ժողովրդի դավալ Ֆրիկը իր կյանքն անց և կացրել շատ ծանր պարագաներում: Նա մեկն է յեղել շատերից, վորոնք քայքայվում և ընչադրկվում էյին թաթարական պետութեան ծանր հարկերի հետեւանքով:

Ժողովեցի շատ մի բարի,
Ըզակ արի դնա թաթարի:

«Այլ բանք Ֆրկան ասացեալ» վոտանավորում բանաստեղծն ասելի պարզ նկարագրում է իր աղետալի վիճակը.

Ոչ գիտեմ թ' ուր մեռանիմ,
Ոչ ոք չաւնիմ որ թաղէ զիս,
Ոչ ունիմ տեղ հանգստեան,
Ոչ խնդացել եմ յիմ որդիս:

Այլ չունիս փող մի պահած,
Որ զքեզ թաղեն երբ մեռանիս:

Ֆրիկի կյանքի մեջ ավելի վողբերգականն այն է, վոր նա, ըստ յերևույթին, պահանջված հարկը դրամով չկարողանալով վճարել, ըստիպված վորդուն ավել է դրավ, ինչպես պահանջում էր տիրոջներէ սահմանած որենքը: Հետո նա փնտռել է իր վորդուն ու չի գտել, տանջվել է շարունակ ու յերեք իրեն չի ներել դրա համար և իզուր փորձեր է արել գինու մեջ խեղդել իր դառը վիշտը: «Նորին Ֆրկան ասացեալ» վոտանավորում Ֆրիկը գրել է՝

Կասեն թէ խմէ զինի,
Որ լինիս դու մի պահ ի քուն.
Ուսկայ ի պարտուց յալուն,
Կու գտամ զինչ ունն ի քամուն:

Դրի զիմ որդին դրաւ,
Ուստի ճաղապ դնալուն,
Միթէ թաղաւորն երկնից,
Նա բերէ զիմ որդին ի առն:

Այս բոլորը միաժամանակ ցույց են տալիս, վոր Ֆրիկն անտարբեր չի գտնվել գեպի իրականությունը, ժողովրդի վիճակը: Նա իր վիշտը յերգելով, աշխատավորության վիշտն է յերգել: Ֆրիկի ստեղծագործությունը ռեալիստական է. պատմական իրականությունը պատկերացված է ճիշտ կերպով: Նա իր բանաստեղծությունների մեջ բնորոշ կերպով գծում է Չինգիզների և Հուլաւունների տիրապետության տակ հեծող աշխատավորական մասսաների ծանր կյանքի պատկերը.

Գէմ չմնաց աղբիւր ու գետ,
Որ լացու ցաքս չի խմեցին.
Գէմ չմնաց լեռներ ու դաշտք,
Որ մասաչիքն չկոխեցին:

Ձմեռն յարան յերթին լալով,
'Ի ամառն ի քոչն քաշեցին.
Բոսան տարի դար քաշեցաք,
Որ հալեցաւ սկիոր ու միս:

Լուկ շնչաւոր եմք Ձեռքեր,
 Խնդր զգալարունք ի մեզ չերկին.
 Զալալեզդին էր Ձեռքեր,
 Նա կու գարներ արցի բանին:

Յրիկը վու՛ միայն աշխատավորութեան վիշտն և յերգել, ալի արտահայտել և նրա բուռն բողոքն ու ցասումը՝ ուղղված բոլոր տեսակի կեղեքիչների դեմ, իր ժամանակի սոցիալական հարաբերութեան ներքին դեմ:

Ընդհանուր և, Յրիկն ունի և բազմաթիվ կրոնա-բարոյական բնութիւն վոտանավորներ, վորոնցով նա հորդորում և մարդկանց «անցավոր» աշխարհի հետ չկապվել ու մտածել հանդերձալ կյանքի մասին: Բայց այդ վոտանավորները չեն, վոր առանձնապէս արժեքավոր են դարձնում նրա ստեղծագործութեանը, չնայած որ հարուստ են գեղեցիկ և ուժեղ պատկերներով, ալ ալ ալ բանաստեղծութեանները, վորոնց մեջ Յրիկը թողնում և աղքատների յերկնավոր կյանքով մխիթարելու տեսակետը և ըմբոստանալով ֆեոդալական հարաբերութեան ներքին դեմ, նա խիզախորեն քննադատում և և ժխտում աստուծու «արդար» և «վորդորմած» լինելու միջնադարյան կղերա-ֆեոդալական տեսակետը:

«Ընդգէմ ֆալաքին» վոտանավորում Յրիկը նուր և սուր ծաղրով հենց այդ և ուղում ընթերցողին ցույց տված լինել: Այս վոտանավորում նա գրում և ալ բանի մասին, վոր ֆալաք—ճակատագիրը մարդկանց հավասար աչքով չի նայում, վոր նրանց մեջ տարբերութեան և մտցնում, վոմանց՝ և ալ ել տգեաներին—մեծավորներ ու հարուստներ դարձնելով, իսկ վոմանց ել՝ աղեկներին, ուղղախոսներին և իմաստուններին—ամեն ինչից զրկելով:

«Եյ, Զարի, զվառիս առնն կուցենս ալով դու բոր,
 Զաղեկն ի յերկիր ի վար վտարես որ ժողի կտոր,
 Զայն որ խողարած չվայլէ կու գուգես ահեղ ձիւտոր,
 Եւ զդարձ մարդկանց ըղտունն քակես առանց բաժանոր»:

Բայց ահա այս լսելով ճակատագիրը զայրանում և և հարձակվելով ծերունի բանաստեղծի վրա ասում և. «Մի հաջիր, անգետ հալետ, քանի ֆալաք եմ յերկ չեմ տեսել քանց դքեղ մոլոր» և վոր ինքն այդ բոլորի համար մեղավոր չի, վորովհետեւ ամեն ինչ «Արարչէն լինի...» Ահա թե ինչպէս և Յրիկն իր մտքերը հայտնում. նա ֆալաքին քննադատելով, այնպէս և անում, վոր վերջին հաշիվով աստուծու և աստուծու քննադատութեան: Վոր Յրիկն նախընտրում 13-րդ դարում իրոք ունեցել և ալքքան համարձակութեան, ալ գեղեցիկ կերպով յերևում և նրա «Դանդառ» բանաստեղծութեանից (այս վոտանավորը տարբեր ձևադրերում հանդիպում և տարբեր վերնագրերով):

Յրիկի այս վոտանավորը միջնադարի հայ առաջավոր մտքի մի

մեծ հուշարձան եւ Այն ժամանակ, յերբ յեվրոպական յերկրներում դեռ չէր սկսել աստվածաշնչի «ճշմարտությունների» հերքումը, Ֆրիկն իր վոտանավորում դրանք շատ լուրջ կասկածի տակ և առնում։ Այս իրողության պատճառն անշուշտ պետք է կապել հայ աշխատավոր մասսաների՝ սեփական և ոտար ֆեոդալ կեղեքիչների դեմ, նաև յեկեղեցական ֆեոդալականության դեմ մղած դարավոր պայքարի պատմության հետ։

«...Դեմ մէկ Ազամ էր ի դրախտին,
 Եւ մէկ Եւայ իւր նմանին
 Եւ մէկ բարբառ համազգային
 Մինչև կերեալ պտղոյ ծառին,
 Արդ այս բանս է հիանալի,
 Եւ առաւել զարմանալի,
 Թէ մէկ Ազամ և Եւայէ
 Որքան ազգեր ծնան յերկրի։

Միջնադարի ամենամեծ «սրբություններից» մեկի՝ աստվածաշնչի բովանդակությունն այսպես կասկածի տակ առնելուց հետո՝ Ֆրիկն այնուհետև խոսում է տեղի ունեցող պատերազմների հետևանքով ժողովրդի գլխին թափվող սոսկալի աղետների մասին, դաքապարտում է աստծուն և այդ ամենի համար ու այն բանի համար, վոր աստված չի ստեղծել ժողովուրդների մեջ հավասարություն և համերաշխություն։ Ի վերջո Ֆրիկն ավելի քան անհանդուրժելի յե համարում նաև մարդկանց միջև գոյություն ունեցող ընտան և սոցիալական անհավասարությունը՝

«...Եւ այս էր բան քո հրամանի,
 Արդար իբաւ դոտաւորի,
 Որ մէկն ապրի տասն տարի,
 Մէկն հարիւր այլ տեւի,
 Մէկն ի պապանց պարոնարդի,
 Մէկն ի հարանց մուրդ լինի
 Մէկին հազար ձի ու շորի,
 Մէկին ոչ ուլ մի, ոչ մաքիս։

Վոտանավորի վերջում Ֆրիկը թեպետ մեղա յե ասում աստծուն, բայց այդ լուկ ձևական ընույթ ունի, քանի վոր վոտանավորի բովանդակությունը այդ չի պայմանավորում։

Ֆրիկի ստեղծագործությունը մեր գրականության պատմության ամենահետաքրքրական եղբրից մեկն է կազմում։ Բացի պոեզիայի մեջ իր ժամանակի առաջավոր գաղափարների արտահայտիչը լինելուց, Ֆրիկը խոշոր դեր է կատարել նաև յեկեղեցական բանաստեղծության տափակ միապաղաղ ձևերը փշրելով։ Նա ժողովրդական խոսակցական լեզվով գրելով՝ ոգտագործել է լայնորեն ժողովրդական բանահյուսության հարուստ և գեղեցիկ պատկերները և առանձնահատուկ չափերը։

Այսպես որինակ՝ Ֆրիկը հաճախ է կիրառել «հայերենների» չափը, վորը նրա վոտանավորներին հաղորդել է ուժեղ ուրիշ և յերաժշտականություն: Այս բոլորին իբրև նմուշ կարելի չէ վերցնել «Նորին Ֆրիկան ասացեալ բան ոգեւոր և լաւ» վոտանավորից մի քանի տուն.

Շատ մի հայերէն բաներ, խորհրդով դրախտ տնկեցի
Աշխոյս աղբերացն շուր, քաշեցի զինչ որ սնուցի.
Զիմ լերդա զինչ զհաց կերայ, այ եղբայրք ինչ որ բուսուցի
Երկու լուսն ի մեն դարձաւ, զիշերն մինչ որ հասուցի:
Անկալ ի հոգուց ծովն, երբ որ զայս բաներս հիշեցի.
Զիմ միտա լողնորդ արի, 'ւ ի ծովու յատալն իջուցի:
Զիմ աշւերս չափ արի, ու ծովու շուրն չափեցի,
Վասն այս մարգարտին համար, որ ծովու յատալն լինի:

Ֆրիկն, ինչպես մյուս խոշոր գրողները, շատ լավ գիտակցել է իր ստեղծագործութեան արժանիքները, վորը միանգամայն իրավացիորեն գնահատել և այսպես՝

...Որ չէ այլոց բանքս ասացած,
Զինչ գծադիկ եմ ժողովել,
Քան զմարգարտ պայծառ շարած,
Թէպէտ երկար բան կու խօսի
Ֆրիկն ասել է ի մտաց...

IV

Ֆրիկից քիչ հետո ստեղծագործել և Կոստանդին Յերգմկացին, Յերֆնկացին Ֆրիկի հետ միասին հանդիսանում են աշխարհիկ բանաստեղծութեան առաջին խոշոր ներկայացուցիչներ: Յեթն Ֆրիկն առաջինն էր մեր լիբիկայի պատմութեան մեջ, վոր հնչեցրեց սոցիալական բողոքի ուժեղ ձայնը, ապա Յերգմկացին առաջինն էր, վոր սկիզբ դրեց բնապաշտական և սիրային քնարերգութեանը իր գեղեցիկ բանաստեղծութեաններով: Ինչպես Ֆրիկը, նմանապես և Յերգմկացին, ուժեղ ազդեցութեան են թողել իրենցից հետո հանդես յեկող աշխարհիկ բանաստեղծների վրա:

Կոստանդին Յերգմկացու կյանքի և գրական գործունեութեան մասին քիչ տեղեկութեաններ կան. իր իսկ վոտանավորների մեջ յեղած հիշատակութեաններից և մի քանի ձեռագիր հիշատակարաններից պարզվում է հետևյալը: Մնվել է, հավանաբար, 1250—60 թվականներին: 1314 թ. գրված մի հիշատակարանում արդեն հոգևոր հայր և կուշվում: Մահվան ճիշտ թվականն նույնպես հայտնի չէ, մեթոյն հայտնի չէ, վոր նա 1336 թվին դեռ կենդանի չէր: Կոստանդինը ծնվել է իր ժամանակին հռչակված առևտրական կենտրոններից մեկը հանդիսացող Յերգմկա քաղաքում: Վոտանավորների մեջ յեղած հիշատակութեաններից յերևում է, վոր Յերգմկացին դեռ պապանեական հասակից

տարվել և վանք և դարձել և վանական: Բանաստեղծություններ գրել սկսել և ըստ յերևույթին տասնհինգ տարեկան հասակից: Մի վոտանավորի վերնագրի մեջ ասված և հետևյալը. «Ոմանք չարախօսեն դինն վասն նախանձու, թէ որպէս խօսի սա այսպէս, զի վարդապետի չէ աշակերտել շատ Զի այլ է աշակերտն և այլ է շնորհքն ո հոգւոյն, զոր ես պատմեմ ձեզ յաղագս տեսելեան իմոյ զոր տեսի ի զարմանալի տեսիլ մինչ ի վանքն կայի հնգետասան ամաց. զոր տեսի այր մի արեգակնազգեստս և լի լուսով: Այս վերնագրից և վոտանավորի բովանդակությունից պարզվում և նաև, վոր Յերզնկացին հալածանքներից պաշտպանվելու համար իր բանաստեղծական շնորհքը ներկայացրել և վորպէս աստծու կամեցողության արդյունք:

«Բանք խօսիլ ի ժամ տրտմութեան զոր գրեցի առպահ... սուտ եղբարց զոր վիրաւորեցա՝ կամ «Յաղագս անգիտաց սուտ խօսելոյ զբանս...» վոտանավորներից նմանապէս յերևում է, վոր կրօնավորներն ուժեղ հալածանքի յեն յենթարկել Յերզնկացուն, զրպարտել են նրան: Այդ հալածանքների պատճառով բանաստեղծի կյանքն խաղաղ չի անցել, դառնացել և նրա հոգին և յերբեմն համակվել և ծանր ու մռայլ թախիծով: Բանաստեղծն յերբեմն իրեն պատկերացնում է վորպէս բացարձակ մենակության դատապարտված մի մարդու և զարմացած հարցնում է.—

Թէ զիս էր աշխարհս ամէն

հոնց կաւ տանն թշնամաբար...

Վոչ մի կասկած չի կարող լինել, վոր Յերզնկացին հալածվել և աշխարհիկ ըովանդակությամբ վոտանավորներ գրելու պատճառով, այս բանն ապացուցում է այն, վոր իրոք Յերզնկացին յեղել և առաջին աշխարհիկ բանաստեղծներից մեկը: Նա իր մի վոտանավորում հենց այդպէս ևլ պատճառաբանել և իր դեմ յեղած հալածանքները արմատները.

Ոմանք չար են հետ ինձ ու նախանձով են յիմ վերայ,

Վասն իմ գրեալ բանիս որ առ մարդիկ երևեմայ.

Ասեն թէ քնց դրէ բան քաղցրահամ ու մեղ կարգայ,

Որ ի մեր մէջիս ընկեր կամ համեմատ իւր չկայ:

Յեթե շրջապատի խավարամիտ կրօնավորները դատապարտել են Յերզնկացուն «քաղցրահամ բան» գրելու համար, հապա յեղել են մարդիկ, անշուշտ աշխարհիկ մարդիկ, վորոնք խրախուսել են բանաստեղծին, վորոնք սիրել են նրան և «աշխարհի բաներ» են ուղել: Ուրեմն ինչքան ևլ Յերզնկացին հուսահատության պահերին իրեն մենակ պատկերացներ, իրոք այդպէս չի յեղել: Նա ունեցել և իր սցիլտակաւ հնարանը՝ հասարակության այն մասը, վորի սրտին բնավ մոտ չի յե-

դեւ յեկեղեցական աշխարհայեցողությունը: «Տաղ սիրոյ» վոտանավորի վերջում Յերզնկացին գրում է.—

Քանի խօսիս բանք ի ժողով,
Է՞ հոտանողին բարձր բողով.
Կամ անցաւոր բանք սղալով
Ընդ որ ի քէն հանց գովեցաւ:
Նղբաբք մի կան հետ մեզ սիրով,
Աշխարհի բան ուղեն գրով.
Նայ ես վասն այն յայտնի ձայնով՝
Սիրու բաներս ասացի յոլով:

Սակայն այս բոլորից չպետք է յեզրակացնել, վոր «սիրու բաներ» ասող Յերզնկացին բոլորովին զերծ է ավետարանական գաղափարախոսությունից: Նա տառապել է և իր ներսում, հոգեկան աշխարհում գոյություն ունեցող յերկվությունից, խիստ տատանումներ և ունեցել, վորոնցից փոթորկահռույզ ծովի նման արեկոծվել է իր հոգին:

Չերդ ի ծով կամ տատանեալ. երակ ծփիմ յալիս խաւար...

Մի այլ վոտանավորում վորոշակի յն խոսում:

Հոգիս է խիստ յոժար բանից իմաստնոց յակ,
Մարմինս է հեշտասէր դի յաշխարհէս է ինք ծնել,
Ի յերկուքիս միջին մոմ եմ ի մէջ հրոյն վառել,
Անհիմն ու անհաստատ եմ անհանգիստ ի շուրջ եկել:

Յեւ ահա յերբեմն Յերզնկացին հետեւելով «բանից իմաստնոց» աշխարհիս իմաստությունն համարել և «հիմարություն աս աստված» ու յերգել և կյանքի ունայնությունը. այսպես որինակ. իրրև այդպիսին շատ ընորոշ է նրա «Բանք յաղապս անցաւոր մեծութեան, զի մահուան ժառանգ են երկրաւորքս և ունայն է վայելչութիւն աշխարհի»¹⁰:

Այս կեանքս է ունայն և ժառանգ ենք մահու,
Զունի մեզ զրունք բարութեան և շահու.
Երազ է խաբոզ և խայաւ անցաւոր,
Է սուտ սիրելի և ընկեր նենգաւոր:

Այնուհետև Յերզնկացին անցնում է կյանքի ունայնության նկարագրության, իրենից առաջ կրոնական բանաստեղծության մեջ շատ տարածված թեմայով ու պատկերներով: Այն վոր այս աշխարհը վոչ մեկին՝ չի մնում, վոչ վոր՝ թեկուզ թաղավոր, սուլթան մոնսկուց հետո վոչինչ չեն տանում իրենց հետ, իրենց անթիվ գանձերից: Դրա համար եւ մարդս չարություն չպետք է անի, պետք է վորքան կարող

¹⁰ Ի միջի այլոց այս վոտանավորի վերնագրի տակ հետևյալ հետաքրքիր ծանոթությունը կա Ալյու մին... եւ կայր ու Շահնամայ ասել ձայնով. նայ եղբայրք ինդրեցին թէ ի Շահնամայի ձայն մեզ ոտանաւոր ասայ. ես շինեցի զբանքս զայս ի շահնամայի ձայն կարգացէք:

և բարիք գործի: Հնազանդություն, հեղություն, խոնարհություն և քարոզում Յերզնկացին՝ կրկնելով նոր կտակարանի խոսքերը՝

Ով քեզ շար կամենայ, պարտ ես բարի հատուցանել:

Ով փուշ է քո զիմաց, դու լեր միջին զերդ վարդ վաւեր

Սա արդեն կղերա-ֆեոդալական աշխարհայացքի ուժեղ ազդեցությունն է Յերզնկացու վրա:

Սակայն Յերզնկացու ստեղծագործության մեջ նման վոտանավորները չեն, վոր նրան դարձնում են մեր քնարերգության ամենախոշոր գեմքերից մեկը, այդ բանաստեղծությունները չեն կազմում նրա բաստեղծագործության ելական մասը: Միշտ չե, վոր նա աշխարհի ունայնության քարոզով է հանդես գալիս, այլ ավելի շատ աշխարհիկ կյանքի վայելքների ու հաճույքների փառաբանումով: Յերզնկացու ստեղծագործության մեջ մեծ թիվ են կազմում գաբնան վերածնվող հոյակապ բնության սքանչելի յերդերը: Թող վոր բանաստեղծն ինքն իր նկարագրած բնության գարթոնքը և վարդի եւ բլրուլի սիրո մասին գրած յերգերը քրիստոսի հարությունը պատկերող այլաբանություններ համարի, սակայն ընթերցողը չի համոզվում: Վռչ մի կասկած, վոր Յերզնկացին շրջապատի կրոնավորների ճնշման և հալածանքների պատճառով և գրել իր «այլաբանությունները» մեկնաբանող վոտանավորներ և մի քանի վերնագրերի մեջ ել նախադուշացրել է, թե «Մի մարմին հասկանայք զբանս, այլ հոգևոր»:

Յերզնկացին բնապատ է: Նա փառաբանում է արևը, լույսը, վորոնք կենդանության աղբյուր են հանդիսանում: «Բարին» արևի մեջ է, յերկրի մեջ է, յերկիրն է գեղեցիկ բաների և բարության իսկական ծնողը: Մի վոտանավորում գրում է՝

Երկիրն է մայր աննմանի,
Զինչ գեղեցիկ իրք ծնանի,
Շատ բարութիւնք յինք սնանի,
Հանց որ փռին գեղեցկացել:

Յերկրի գեղեցկությունը, յերկրի բարիքները, գարունը արդյունք է արևի լույսի, մի ուրիշ վոտանավորում՝ գաբնան գալը նկարագրելով Յերզնկացին գրում է՝

Երկիր կենդանացաւ ու լուսն ու գաշտ կանաչ բուսան,
Մաղիկ բերին ծառերն յարեգականն ի մեծ լուսոյն.
Մաղկունքն զարդարին աղզի աղզի գոյնզգոյնով,
Փռի վարդն կարմիր յարեգականն ի մեծ լուսոյն:

Ինչպես տեսանք մի վոտանավորի վերջում Յերզնկացին խոստովանվում է, վոր «հայտնի ձայնով», «սիրու բաներ» է գրել: Ինչպես բնապաշտական, այնպես ել սիրային բանաստեղծությունների մեջ է յերևան գալիս Յերզնկացու մեծությունը, նրա ստեղծագործություն

պրոգրեսիվ-դեմոկրատիկ բնույթը: Այդ ստեղծագործություններով Յերզնկացին կարող և համեմատվել յեվրոպական Ռենեսանսի խոշոր ներկայացուցիչների հետ: Նա համարյա թե ժամանակակից լինելով Դանտեյին, իրոք նրանից շատ ավելի աշխարհիկ և Հենց այն հանգամանքը, վոր Յերզնկացին, իր ժամանակին առաջինը, հանդիսացավ վերադառնալ սիրո և աշխարհիկ կյանքի յերգիչ, դա մեծ կարևորություն և տալիս նրա ստեղծագործության:

Յերզնկացու սիրային վոտանավորները չունեն արգեն այնպիսի վերնագրեր, վորոնց մեջ նա ընթերցողին զուշացնելիս լինեք, թե՛ մի մարմնավոր հասկանաք բանս, այլ հոգևոր. ահա այդ բանաստեղծություններից մեկը, վոր վերնագրված և «Տաղ գարնան և ուրախութեան»:

Ահա հոտն գար գարնան՝
Իւր տեսն երեկ խնդման,
Զինչ որ կայ պաղշայ, պօստան,
Մաղկունք ամենայն բացուան:

Գլպուլ իմաստուն սախի
Սախի լուսեղէն մեզ կան,
Կանգնին ու գինի մեզ տան՝
Որ ես խմեմ առստ օջառ:

Մտրուղ դու սաղէ զշատան,
Որ մորճըն խաղայ մոյստն.
Այ մորճ ու բարակ լ. երկան,
Գո տեսն ի լուսին նման:

Յեթե փորձենք ըստ Յերզնկացու «մեկնաբանությունների» նման բանաստեղծությունների պատկերների իմաստը բացատրել, այսինքն «վարդը» համարենք քրիստոս, իսկ «բլրուլը» Գարբիել հրեշտակ և այլն, կատարվի շատ անկապ ու բռնապղծարիկ մի բան: Առհասարակ պետք և նկատել, վոր «վարդի և բլրուլի» թեման Յերզնկացու անհատական ստեղծագործությունը չէ, այլ ամենայն հավանականությամբ ժողովրդական ծագում ունի. այդ և պատճառը, վոր հետագայի բանաստեղծների մոտ ել տեսնում ենք այն դանդաղ ձևափոխումներով բաղմամբիվ անդամ կրկնված:

Յերզնկացին ստեղծագործական մեծ կուլտուրա ունի. նրա բանաստեղծական պատկերները ծագելով ժողովրդական բանահյուսությունից միաժամանակ շատ ինքնատիպ են և աչքի յեն ընկնում իրենց սրբությամբ, քնքշությամբ և ճաշակով: Ահա մի քանի հատված՝ իբրև նմուշ՝ «Տաղ սիրո» և «Տաղ սիրո աղնիվ» վոտանավորներից.

Նա եմ կարօտ ի յիւր սիրուն,
 Զինչ ծաղաւած յերկիր ցօղայն,
 Կամ զինչ գարնան անուշ քամուն,
 Թէ երբ հնչէ հողմն հարաւ

Ա՛յ սուրաթ, պայծառ ու պատկեր լուստես՝
 Զիմ աչերս ի քո սիրուդ յէ՞ր կու գտես.
 Դու գարնան քամի, ես ծաղիկ ծաղաւած
 Իմ ծաղաւ սրտիս համար հողմը հնչեց:

Յերզնկացու գերագասած բանաստեղծական պատկերներէց եւ բացարձակ կերպով յերևում ե նրա բնապաշտությունը:

Կոստանդին Յերզնկացու ժամանակակից պոետներէց ե Հովհաննէս Յեղնկացիմ, վորից մեզ հասել են բարոյախրատական բնույթի քառյակներ ե այլ գրվածքներ: Յերզնկացու մի վոտանավորը չափազանց հետաքրքրական յերևույթ ե ներկայացնում. նկարագրված ե, թէ ինչպես տերտերի տղան ե մոլլայի աղջիկը սիրում են իրար: Մայրը տղային զգուշացնում ե, վոր հայրը կբարկանա ե կբռնանա, տղան պատասխանում ե.

Հայ իմ մարիկ, ես քեզ ծառայ,
 Թէ իմ աւերերս զիս հորայ
 Նա ես զԱշան ցցենեմ նորա
 Քան զիս ու այլ խե կու լինայ:

Մոլլան ել իր աղջկան՝ Աշային ծնծում ե, վոր նա հայ տերտերի տղայի յե սիրում: Սակայն սերը բոլոր արգելքները հաղթում եւ շիշտ ե աղջիկը համաձայնվում ե քրիստոնեական ծեսով ամուսնանալ, բայց դա մի առանձին նշանակութուն չունի, վոտանավորում եյականն այն ե, վոր բանաստեղծը զգացնել ե տալիս սիրո՝ կրօնական փափակից ուժեղ լինելը, մի բան, վոր հետագայի բանաստեղծները բաց ե ի բաց արտահայտում են արդեն:

V

Ճրկից ե Կոստանդին Յերզնկացուց հետո՝ 15—16-րդ դարերում զարգացող աշխարհիկ քնարերգության մեջ, իրենց ստեղծագործության բարձր արժեքով առանձնապես աչքի յին ընկնում Մկրտիչ Նազաշ, Հովհաննէս Թլկուբանցին, Գրիգորիս Աղթամարցին ե Նահապետ Բուշակը:

Մկրտիչ Նաղաթ-ապրել ե մինչև 15-րդ դարի յերկրորդ կեսի սկիզբները: Մնվել ե Բաղեշ քաղաքի մոտ գտնվող Պոռ գյուղում: Ստացել ե վանական կրթութիւն ե դարձել հոգևորական: Նաղաշ մականունն ստացել ե մանրանկարչությամբ ես զբաղվելու պատճառով:

Նաղաշի բանաստեղծություններից քիչ մասն և հրատարակված միայն. Նաղաշը Թրիկի բնավորության ստեղծագործող և։ Նրա յերգած թեմաները անմիջականորեն սոցիալական բնույթ ունեն։ Նաղաշը նույնպես ռեալիստ և։ Նա ուժեղ քննադատական վոդի յե հանդես բերել, մերկացրել և իր եպոլսայի հայ հասարակության վորոշ խավերի բարոյական ապականվածությունը։

Նաղաշը խորը զայրույթով և լցված հատկապես փողի կուտուման տենչով բռնվածների նկատմամբ. «Վասն ազահության» վոտանավորում նա մանրամասն նկարագրում և այն բոլոր խժոժությունները, վոր կատարում են ազահները փող ձեռք բերելու համար։

Զինչ թագաւորք և մեծ իշխան, որ հեծելով իրար կուտան,
Զինչ որ արիւն յերկիր հեղան, ամէնն վասն ազահութեան:
Հարք ի յորդոց բաժանեցան—բուն սիրելիքն քակտեցան.
Բազումք եղեն եղբայրասպան, ամէնն վասն ազահութեան:

Կաթողիկոսքն շատացան, տնօրինացն բռնութեան,
Նպխկոպոս օրհնեն անբան, ամէնն վասն ազահութեան:
Հարեղանին զվանքն ուրացան և ի գիւղօրայքն ի շուրջ կուգան.
Սաղմոս ասելն մոռացան, ամէնն վասն ազահութեան:

Նաղաշը հասարակական կյանքում յեղած բոլոր չարիքների պատճառը մարդկանց ազահությունն և համարում։ Այս վոտանավորում հատկապես հետաքրքրական և յեկեղեցականների շահամոլության ընչաքաղցություն և այլանդակ բարքերի ցուցադրումը, վորն միանգամայն համապատասխանում և պատմական իրականություն։

Պատմիչ Թոմա Մեծոփեցին, վորը ժամանակակից եր Մկրտիչ Նաղաշին, իր ժամանակի հոգևորականության մասին հետևյալն և գրել. «Սիմոնական արարին զամենայն ազգս և նախատինք ամենայն ազգաց, զի արծաթով տային զշնորհս հոգևոյն սրբոյ. ի վերայ միոյ վիճակի երջէք և չորս եպիսկոպոս ձեռնադրէին և նոքա ի վերայ միմեանց յարուցեալ զանօրէնս և զանհաւատոս և զսուտ քրիստոնեայս բարեկամս արարեալ, զայթակղութեամբ զաշխարհս մեր կործանեցին. զանուղղայն և զանկարգս ձեռնադրէին, տեսքը զոլով ընչից և զաղքատս խոտէին... Նոքա վասն արծաթասիրութեան, նոր դժոխք շինեցին հայկազեան սեռի»։

Նաղաշը դատապարտելով ազահներին վորոնք նրա ճիշտ պատկերացմամբ պատահող դայքեր են «և ծարաւի արեան մարդկան» վորոնք անհոգ հափշտակողներ են և թեպետ հարուստ, բայց և այնպես ջանում են «զրկել զամենեւեան», լի ջերմ զգացմունքով և կարեկցությամբ տողեր և նվիրել ազահների զոհերին—դարիպներին։

Նաղաշի զարիպների կյանքը պատկերող և նրանց զգացմունքները արտահայտող վոտանավորները լավագույններն են նրա ստեղծա-

գործության մեջ: Այդ վտանավորները, վորոնք գրված են հարազատ ժողովրդական վոճով, նույն թեմայով գրող ուրիշ բազմաթիվ բանաստեղծների գործերի հետ համեմատած ամենագեղեցիկներն են:

Նաղաշի յերգած զարիւլը վաճառական չէ, այլ ունեցվածքը կորցրած աշխատավոր, վորն ոտար. յերկիր ե՛լ գնում ապրուստ ձեռք բերելու համար, բայց մեռնում է թշվառության մեջ. հայրենիքից և սիրելիներից հեռու.

Դարիւղի կեանք է լալի ողբերդական,
Դառն ու լեղի լի տրտմութեամբ ի նեղ զնգան,
Յորժամ լինի յօտար երկիր. թափառական,
Դարիւղն օտար ոչ ճանաչեն 'ւ ոչ գիտենան:

Դարիւղին վայն է եկեր երբ քաղցենայր,
Նրեա ի քաշ ի փողոցներն կու մուրար,
Շատ ոք փակէր զգուռն ի գիմաց, նստէր ու լայր,
Թէ կաթ մի ջուր ուղէ՞ք գերին, մէկ մի չի տայր:

Նաղաշն. ասաց, թէ Դարիւղին կեանքն է հարամ,
Ջգարիւղին հալն գիտեմ, օր վայ կուտամ...:

Անկեղծ զգացմունքի տեւ է Նաղաշը: Իսկապես նա անձամբ տեսել էր ոտարության մեջ գտնվող հայ աշխատավորներին, իր մի քանի ճամբորդությունների ժամանակ: Այնքան ծանր ու անմխիթար է զարիւղների վիճակը, վոր բանաստեղծըն ուռի նման դողում է զարիւղների մասին լսելիս, վոր սիրտն արյունում է և յերեսի գույնը դնում:

Հոգի մի տակ զարիւղ, թէ չէ իմ սիրտս կարունի,
Դարիւղն ի յօտար երկիր գեմ խիտս գիժար կու լինի.
Ձինչ հաւք երամէն իզատ մոլորած 'ւ ի տեղ չի հանգչի,
Այնչափ երերուն կենայ մինչ իւր երաժն հասնի:

Նաղաշն այնուհետեւ հույս է հայտնում

Դարիւղ, սիրտդ մի նեղեր,
այս գիժար օրերս անցանի:

Բայց, վորովհետեւ նրա աշխարհայացքը անված էր ազատարանական փիլիսոփայությամբ, ուստի վորեւ իրական յեղք չգտնելով դժվար որերից դուրս գալու համար, Նաղաշը վերջի վերջո փարվում է յերկնքում յեղանկություն ստանալու գաղափարին: Նա մի շարք վտանավորներում արժարժում է Ֆրիկի, Յերզնկացու և այլ բանաստեղծների կրոնական տրամադրությամբ գրված բանաստեղծությունների սովորական թեման՝ կյանքի անցողիկության և ունայնության տեսակետը:

Ծրագր է սուտ, եղբարք
աշխարհիս բաներն ի ման—

Գրոււմ ե Նաղաշը. վոչ վոք աշխարհքից իր հետ վոչինչ չի տա-
նոււմ, մնոււմ ե, վոր մարդիկ մտածեն այն աշխարհի մասին ե իրար
վատութիւնն չանեն, այլ բարութիւն՝ վորովհետև.

Զինչ բարի գործեցիր
նա զայն աի տանես:

Այսպիսով Նաղաշը քրիստոնեական խաղաղասիրութեան գաղա-
փարն ե արտահայտել:

Այս հանգամանքը բնավ չի նսեմացնոււմ Նաղաշի ստեղծագործու-
թեան արժեքը, վորովհետև նա այնուամենայնիվ, ինչպես տեսանք,
ուեալ գուշներով պատկերացրել ե իր ժամանակաշրջանի հասարակական
կյանքի վորոշ կողմերը, մի բան, վոր նրա վոտանավորներին տալիս
ե ճանաչողական բարձր արժեք:

VI

Յեթե Մկրտիչ Նաղաշը իր ստեղծագործութեան եյակն գծերով
հանդիսանոււմ եր. Ֆրիկի հաջորդը, ապա Հովհաննես Թլկուրանցին ե
Գրիգորիս Աղթամարցին շարունակեցին Կոստանդին ե Հովհաննես
Յերզնկացիներից սկսող սիրային լերիկան ե նույնիսկ ավելի զարգաց-
րին: Թլկուրանցու ե Աղթամարցու ստեղծագործութիւններն ընդհան-
րապես իրար նման են թե թեմաներով, թե իրական բովանդակու-
թեամբ ե թե մշակման վոճով ու արվեստով:

Հովնաճնես Թլկուրանցին ծնվել ե Միջագետքի Ամիդ քաղաքին
մոտիկ Թլկուրան ավանոււմ: Ծննդեան թիվը հայտնի չե: 1480 թվից
մինչև 1525 թիվը՝ Սուլա կաթողիկոս եր. վախճանվել ե ըստ յերևույ-
թին խորը ծերութեան հասակոււմ:

Թլկուրանցին գեղադանցապես սիրոյ յերգիչ ե. ունի նաև կրօնա-
բարոյական ե հասարակական վոտանավորներ: Վերջին տեսակի վոտանա-
վորների մէջ իւր աւարիքի մասին յեղած հիշատակութիւնից պարզվում
ե, վոր գրած գրված են ծերութեան հասակոււմ, այստեղից հնարավոր
ե յենթադրել, վոր սիրոյ յերգերը մեծ մասամբ գրված լինեն յերիտա-
սարդ հասակոււմ, յերբ գուցե դեռ հոգեւորական չեր դարձել:

Թլկուրանցին հրաժարվելով Յերզնկացու ճախաղգուշացումներից»,
այն բանի մասին, վոր իր գրած աշխարհիկ վոտանավորները հոգեւոր
խմաստով մեկնաբանեն ե վոչ մարմնավոր, համարձակ կերպով յերգում
ե աշխարհիկ կյանքի գեղեցկութիւնները, կյանքի ե սիրոյ վայելքը:
Այսպիսով Թլկուրանցին նույնպես ուժեղ կերպով հակադրվել ե միջնա-
դարեան կրօնա-միստիկական աշխարհայեցողութեան, գրանով արտա-

հայտած լինել ժողովրդի տրադիցիոնալ շրջանները. նա իր սիրային վտա-
նավորների մեջ նույնիսկ այն միտքն է զարգացնում, վոր յերկիրը
մարդուն ընծեռնած վայելքով գերազանց է քրիստոնյաների դրախտից.
իրական դրախտայինը նա տեսնում է կնոջ գեղեցկության և սիրո
հաճույքի մեջ:

Երեսդ է արև, ճակատդ է զոհրա,
Կլափդ է խնձոր, ծծեղդ է շամամ,
Զինչ դրախտն է եղեմ ամէն, ծոցդ քո կան:

Սերը Թլկուրանցու տաղերում յերգված է բուռն թափով և զար-
մանալի գունագեղ ու բազմազան պատկերներով: Թլկուրանցին վոչ մի
վառ գույն չի խնայում կնոջ գեղեցկությանը և սիրո ուժը ցույց
տալու համար

Ով քեզ սիրեց, ոնց մեռանի...

Բանաստեղծի պատկերացմամբ սերը մի այնպիսի հույզ է, վորի
հմայքից, կախարդանքից վոչ վոք չի կարող աղատ մնալ: Մի քանի
բանաստեղծութիւնների մեջ, Թլկուրանցին հատկապես նշում է այն
մասին, վոր անդոր է կրոնը սիրո առաջ: Անգամ հարյուր տարվա ա-
բեղաները խաչի առաջ գեղեցիկ կին են տեսնում: Կինը միակյացների
խելքն է տանում, սարկավազներին, երեցներին իրենց կարգից զցում,
վարդապետներին կտրում է զրքից և ուսումից ու առհասարակ մարդ-
կանց մոռացնել է տալիս աղոթք, յեկեղեցի և նույնիսկ աստծուն:

Դու զվէմերն խորտակես,
Դու զլերունքն հալ հանես.
Զով դու սիրես նազար տանես,
Անանց կրակով զանձիկն այրես:
Հաբեղանույն ես որդայթ,
Քահանայից ակնակուռ զարդ,
Զմիակեցին խելքն տանիս,
Որ կացեր է զօրն անարատ:

Թլկուրանցու սիրո յերգերի մեջ թախիծ չկա. նա լավատես է
Թլկուրանցին գրել է նաև կրոնաբարոյական խոսքեր և վտանա-
վորներ, վորոնց մեջ առանձին նորութիւն չկա: Այնինչ վոր Ֆրիկի,
Յերզնկացու, Նաղաշի և ուրիշների նման տիպի բանաստեղծութիւն-
ների մեջ ասված է, Թլկուրանցին կրկնել է. այսինքն, վոր աշխարհը
վատ է, մարդիկ վատ են, վոր մեռնելուց հետո վոչ վոք վոչինչ չի
տանում իր հետ, ուստի պետք է մտածել յերկնավոր կյանքին արժա-
նանալու մասին:

Թլկուրանցու ստեղծագործութիւնի մեջ առանձնահատուկ տեղ է
գրավում «Տաղ քաջի Լիպարտին» եպիկական վտանաւորը: Պետք է

ասել, վոր միջնադարում հայ գրականութիւնն մեջ եպիկական ժանրի բանաստեղծութեան քիչ նմուշներ են հասել մեզ: Թիկուրանցու տաղը համեմատաբար հաջողներէց եւ:

Թիկուրանցու ստեղծագործութեան հիմնական գծերը ավելի բարձր աստիճանի վրա շարունակվեցին Գրիգորիս Աղբամաքցու ստեղծագործութեան մեջ: Աղբամաքցին յեղեւ թիկուրանցուց ավելի բեղմնավոր: Յեթե մի կողմ թողնենք «Ալեքսանդրի պատմութիւն» և «Պղնձե քաղաքի պատմութեան» մեջ գրած կափաները, նրա կրօնական վոգով գրված վոտանավորները ավելի փոքր թիվ են կազմում Թիկուրանցու գրածների համեմատութեամբ, ուրեմն Աղբամաքցին ավելի շատ գրել և զարնան և սիրո տաղեր:

Աղբամաքցու ծննդեան և մահւման թվականները ճշտված չեն, իր մի քանի վոտանավորների մեջ հիշատակված թվականներից (1515, 1519, 1523) և ուրիշ գրավոր հիշատակարանների փաստերից յեղնելով, հաստատապես կարելի չէ ասել, վոր Աղբամաքցին ծնվել է 15-րդ դարի վերջերին և նրա կյանքը տևել է մինչև 16-րդ դարի յերկրորդ կեսը:

Ինչպես Թիկուրանցու, այնպես եւ Աղբամաքցու ստեղծագործութեան մեջ խորացել և արդեն հաստատ համոզմունք և դարձել այն, վոր գեղեցիկ կյանքի իդեալը յերկրի վրա պետք է փնտռել և վոչ թե յերկնքում:

Յեթե կրօնա-միստիկական գրվածքներում՝ դրանց հեղինակները բուռն կերպով տենչում են իրենց հինգ զգայարանքները փակել աշխարհի հանդեպ, կտրվել իրական կյանքից, ապա Աղբամաքցին միանգամայն հակառակը, տրադեդիա չէ ապրում մահւման գաղափարի հանդեպ, վորովհետեւ մահը զրկում է մարդուս աշխարհի բարեքների և հաճուքների վայելքից: Նրա համար աշխարհը «ուրախարար տեղ» և և մեծ ցավ է այդ տեղից թողնել հեռանալ: Աղբամաքցին իր գեղեցկագույն վոտանավորներից մեկում, այս իդեան աշխարհարար ներկայացրել է այսպես.

Յամէն առաւօտ և յայս,
Պիւպիւն էր նստեր յայգւոյս,
Բազմրէկ ձայնէր վրա վարդոյս,
Կանոն թարեկ եւ այգւոյս:

Քար եմ բերեր գետերուս,
Փռւշ եմ բերեր սարերոյս,
Յանկ եմ շինել այս այգւոյս,
Կանոն թարեկ եւ այգւոյս:

Զեմ ելնել ես այս այգւոյս,
Այս իմ նորատունկ այգւոյս
Յայս ուրախարար տեղոյս,
Եւ այս նորաշէն տներոյս:

Դեռ չեմ տեսեր կեանք և լոյս,
 Կասեն թ' արեկ ել այգւոյս,
 Խնչպէս ելնիմ ես այգւոյս,
 Այս իմ նորաշէն տներուս:

Յեղ, վորովհետև Աղթամարցիւն ահա այսպիսի հայացք ունի մարդկային կյանքի վրա, վոր մարդն իր յերջանկութիւնը պետք է յերկրիս վրա կառուցի, ուստի նա բնականաբար պետք է պոեզիայի մեջ հանգես դար նաև վորպես մարմնական սիրո հրաբորբոք յերգիչ: Աղթամարցիւն սերը յերգելիս, Թլկուրանցուց ել ավելի յի խտացրել ու շլացուցիչ դարձրել գուշները.

Արեգակնափայլ գեղով լի լուսին ի տասն ու հնգէ.
 Աչկի ծովի ծով ունիս, սոսկալի վարսաւոր սրովբէ:
 Ունեղդ է քաշած կամար, զինչ դարնան աղեղն ի յամպէ.
 Լեզուդ տապարդի շաքար, քո շրթունքդ վարդի թերթ է:

Աղթամարցու, ինչպես սովորաբար միջնադարյան մյուս բանաստեղծների սիրո տաղերում կիւնը նկարագրւում է միայն արտաքին—մարմնական հատկանիշներով. կնոջ ներքին աշխարհը չի հետաքրքրում նրանց: Նրանք յերգում են գեղեցիկ կնոջ բնահանրապես, վորը սեր է ներշնչում և դրանով կարողանում է իշխել բոլորին:

Ծաղիկ փթթեալ առաւօտու, հազոյս մարմնոյս իշխանն դու.
 Լուսաբարբոք ակն արեաւ, օդ քաղցրութեան ի հարաւու:

Բանաստեղծը յերբ վոր սիրունուն ճոգոյս մարմնոյս իշխանն է անվանում, կամ թե յերբ մի ուրիշ տեղ ասում է թէ տես անեմ զքեզ կրկին, լուսաւորի միտս իմ մթինն նա բնավ նկատի չունի ճակն արեւու սիրունու և իր միջև յեղած ներքին՝ հոգեկան վորեւ ներդաշնակութիւն, այլ միայն նրա ֆիզիկական անսահման գեղեցկութիւնը: Այս հանգամանքն իհարկեւ Աղթամարցու և նրա նման գրողների ռեալիզմը դաւում է թերի և ազդում է նրանց տաղերի գեղարվեստական արժեքը վրա:

Թլկուրանցին և Աղթամարցին և սրանց ժամանակակից մյուս բանաստեղծները ավելի քան մոտեցել են ժողովրդական բանահյուսութեան վոճին: Բազմաթիւ եպիտեամներ, համեմատութիւններ և պատկերներ նրանք վերցրել են ժողովրդի բանավոր ստեղծագործութիւններից: Վոչ մի կասկած, վոր տարբեր բանաստեղծների վոտանավորներն մեջ շատ յուրահատուկ դժեւ լինելով հանդերձ, հաճախ նկատվող միանմանութիւնների գլխավոր պատճառներից մեկն էլ այն է: Որինակի համար կարելի յի վերցնել հենց Թլկուրանցու և Աղթամարցու՝ կնոջ գեղեցկութեան վերաբերող մի քանի պատկերներ:

Բերնէզ ի վայր թափվի ջուհար.
 Մարգարիտ ատամունքդ ի շարէշար.
 Այլ մայր չէ բերեր քան զքեզ.
 Արեւ նման շողող կտաս.
 Ծով ծով աչւեր ու լուս քնար.

(Թլկուբանցի)

Լեզուդ ի բերանդ անգին ջուհար է.
 Սպիտակ ատամունքդ մարգարտէ շարոց.
 Ձի կա օրինակ այլ քեզ, հողածին քեզ չի բերէ.
 Դու ես արեգակ լուսին ի լման.
 Աչեր ծով ի ծով ունիս.

(Աղթամարցի)

Ժողովրդական բանահյուսության նման գեղեցիկ և բաղմագուն պատկերներ ռդատագործման հանգամանքը, իհարկե մեծապես նպաստել և առհասարակ մեր աշխարհիկ լիրիկայի գեղարվեստական արժեքավորութեան:

VII

13—18-րդ դարերի հայ աշխարհիկ բանաստեղծության ամենախոշոր դեմքը Նստապետ Բուչակն է, վորն ապրել է 16-րդ դարում: Բուչակի անձնավորության մասին ժողովրդի մեջ պահպանվել են մի քանի ավանդություններ, իսկ գրավոր հիշատակություններ, վորոնց վրա լի ու լի հնարավոր լինել հենվել՝ շատ քիչ են: Բանաստեղծի թոռան պատկանող մի ձեռագիր ավետարանի հիշատակարանում գրքված է յեղել հետևյալը. «Յիշեցէք զԲուչակ և միւս կենակից թանգքաթառուն: Դարձեալ յիշեցէք զԲուչակ և զմեծ պապ իւր Նահապետ վարպետն, վոր մականունն Աշըղ Բուչակ ասի...»: Ահա այս է ամենահավաստին Բուչակի մասին ասված. այս հիշատակարանից պարզվում է միայն, վոր Բուչակը իր ժամանակին հռչակված և սիրված աշուղ է յեղել, այդ են ապացուցում նաև ժողովրդի մեջ պահված ավանդությունները:

Անցյալի բանասերներից մեկը՝ Տեկանցը՝ իր կազմած «Հայերդ» վերնագրով ժողովածվի մեջ հրատարակել է քառյակաձև բանաստեղծությունների մի շարան, վորն ունի «Յագագոս հողւոյ և սիրոյ ոտանաւոր է բանս» վերնագիրը և սկսում է «Այս ծովական գիշերն ի բուն» տողով, մեզ համար մինչև հիմա միանգամայն անհայտ մնացած աղբյուրի հիման վրա այդ շարանը վերագրել և աշուղ Նահապետ Բուչակին: Հետադաշում այլ բանասերներ տարբեր ձեռագրերից վերցնելով՝ հրատարակել են բաղմամբիվ նույնպիսի վոտանավորների շարաններ, վորոնք մեծ մասամբ նույն քառյակներն են պարունակում իրենց մեջ՝ ինչ վոր Տեկանցի հրատարակածը, բայց յտարբեր վերնագրեր

ունեն և նմանապես վոչ մի հեղինակի անվան հիշատակությունն չունեն իրենց մեջ: Այս հանգամանքը և այդ բանաստեղծությունների մի շարք առանձնահատկությունները առիթ են տվել կասկածների, թե արդյոք դրանց հեղինակը Նահապետ Գուշակն է:

Պրոֆ. Արեղյանը մի ամբողջ գիրք է գրել Գուշակին վերագրված բանաստեղծությունների մասին «Հին գուսանական ժողովրդական յերգեր» վերնագրով: Այս գրքում նա զարգացրել է հետևյալ տեսակետը, վոր այդ բանաստեղծությունները Գուշակի ստեղծագործությունները չեն, վոր դրանք անմիջապես գրի յեն առնված ժողովրդի բերանից, բայց դրանք իրենց ծագմամբ և բովանդակությամբ ժողովրդական ստեղծագործություններ էլ չեն, այլ հին գուսանական յերգեր են: Իսկ ըստ պրոֆ. Արեղյանի հին գուսանական յերգերը աղնվական-ֆեոդալական ստեղծագործություններ են:

Ճիշտ է, իհարկե, մի բան, վոր առայժմս վոչ մի աղբյուր չկա, վորի հիման վրա Գուշակին վերագրված բանաստեղծությունները անպայման Գուշակի ստեղծագործությունները համարենք, բայց անկախ այդ բանից, ով էլ վոր լինի դրանց ստեղծագործողը՝ ամենայն վճռականությամբ կարելի յե ասել, վոր այդ բանաստեղծությունները (վորոնք հաճախ ձեռագրերում կոչվում են Հաբեմներ), իրենց ելույթով արդեն հաճախ ձեռագրերում կոչվում են Վրդեմներ պրոֆ. Արեղյանի կարծիքով դրանք աղնվականական ստեղծագործություններ են, վորոնք հետագայում աղնվականությունից մի քանի աստիճաններով դուրսնալով անցել են ժողովրդին: Նա գրում է՝

«Այս հայրենի տիպի լինելով, սկզբնապես աղնվականության գուսանական... 10 և 11-րդ դարերում գուցե և ավելի վաղ դառնում են միաժամանակ նաև քաղաքացիական բանաստեղծություն: Հետագայում յերբ աղնվականությունը մեռնում է, այս հին տաղերն ու նրանց արվեստը ապրում են քաղաքացիների մեջ... ապա նաև քաղաքացուղերում ու գյուղերում»:

Այսպիսով «հայրենիները վոչ հոգևորական և վոչ էլ շինական դասն են պատկանում: Դրանք իրենց բովանդակությամբ աղնվականության և քաղաքացիականության բանաստեղծություն են ինչպես պետք է լինելին իբրև հին գուսանական յերգերի մնացորդներ»:

Վոր հայրենիները հոգևորական բանաստեղծություններ չեն, դա ճիշտ է, բայց միանգամայն սխալ տեսակետ է այն, վոր հայրենիները աղնվականությունից են անցել ժողովրդին. դուրս է գալիս, վոր ժողովրդը կերակրվել է աղնվականական արվեստի փրշանքներով, դուրս է գալիս, վոր աշխատավորությունը ինքը չկարողանալով ըստեղծործել, սիրով վերցրել և պահպանել է իրեն շահագործողների

հոգեւոր կուտուբան, մի բան, վոր պատմական իրականութեան վոչընչով չի համապատասխանում:

Իր տեսակետը հիմնավորելու համար պրոֆ. Արեղյանը դիմել է մի շարք վոչինչ չապացուցող փաստարկումներին: Այդ փաստարկումներին արժեքի մասին գաղափար տալու համար, վերցնենք մի քանի որինակ:

Ինչպես հայտնի յե, հին գուսանական լիբրիկական բանաստեղծութիւններէից վոչ մի գրաւոր նմուշ չի հասել մեզ (Որոհնացու պատմութեան մեջ յեղած սքանչելի կտորները, ամենի կպիկական բնույթ ունեն): Ապացուցելու համար, վոր հայրենները ազնվականական բանաստեղծութիւններ են, պրոֆ. Արեղյանը թողնելով բովանդակութիւնը դիմում է վոտանավորների բառական առանձին արտահայտութիւններին. որինակ՝

Հայ իմ ճերմակծոց բաղայ, ճերմակծոց ու ծինն ի վերայ,
Քո բունդ է առտառ մորին, և արծաին ահիկն ի վերայ.
Երթամ քաջարծիւ լինեմ, դամ կուիմ միշտ լուսանայ.
Թ'ապրիմ՝ նա առուն հանիմ, թէ մեռնիմ, հաշկեմ թէ չեղայ:

Քո առնն ի յանտառ մորին, և քո գունն ի դէմդ ի մայրին.
Քո բերդն ի զանճիլ նման ու հաղար մի սար զանճիլին,
Զթեմ արծաի առնում, դամ մտնում ի մէջ զանճիլն.
Զճիկարն առիւծոյ առնում, դամ մտնում ի մէջ քո բերդին,
Կամ առնում գրեզ կրնեմ, կամ թողում զգլուխս ի տեղին:

Այս յերկու վոտանավորները մեջ բերելով՝ նա գրում է.

«Այստեղ մեր առաջ պատկերանում է միջնադարյան ազնվականի անառիկ բերդը անտառապատ ե մայրստ լեռնադանգվածի մեջ և բերդի ակրունին այնտեղ իր տանը նստած... մյուս կողմից մենք տեսնում ենք համարձակ մարտիկին, վոր ահնչում է առյուծի սրտով և քաջ արծվի թեով մտնել այդ բերդի մեջ...»

Այստեղ պրոֆ. Արեղյանի դատողութիւնը զուտ սոցիոլոգիական բնույթ ունի: Բաւական է, բանաստեղծութեան մեջ «բերդ» բառ կա, ուրեմն այստեղ ազնվականին կյանքը և ապրումներն են պատկերաբանով: Ավելի քան տարրերնակն այն է, վոր արծվի թե, առյուծի լայդ առնող սիրահարը, ըստ նրա անպայման «ազնվական մարտիկ և», միթե աշխատավոր փողովուրդի զավակը չի կարող հերոսական լինել, չի կարող իր սիրտ ուժը և սիրտը անձնավորութեան նկատմամբ ունեցած բուն ձգտումն արտահայտել նման բանաստեղծական բառերին, չէ վոր իսկական հերոսականութիւնը միայն աշխատավորութեան և հատուկ:

Պրոֆ. Արեղյանը նույն ձևով՝ Հայրենիների մեջ «գտնում է» նաև «ազնվական կնոջ յերգերը». ահա նրա բերած որինակը.

Ամուր հմ քարիդ նման, որ մորճիկն է յիս չի բանի,
Բարձր հմ Թուխ ամպիդ նման, որ սլով է յիս չի հասնի,
Աղեղն եղնենի լինի, ու լարն է վերայ գալենի,
Քաշողն քաշաղդի լինի, հապա թէ իմ սիրուն հասանի:

«Այս տաղի մեջ պատկերանում ե բարձր ու անառիկ ժայռի գըլ-
խին ամպերի մեջ նստած հալարտ աղնվուհին...» գրում է նա և վորքան
անճիշտ է մեկնաբանում—

«Բարձր հմ Թուխ ամպիդ նման»

բանաստեղծական սքանչելի պատկերը յերբ այնտեղ փնտռում ե ազ-
նըվական կենցաղի արտահայտություն—հետաքրքիր ե, թե այդ վոր
աղնվական կնոջ կենցաղն ե յեղել ամպերի մեջ նստելը...: Չբավարա-
րելով աղնվականական կենցաղի գծերը հայրենիների մեջ «բացահայ-
տելուց» նա դիմում ե նաև նոր ժողովրդական բանահյուսության
փաստերին՝ ահա՝

Դիլիս հմ զցել ալ չիթ,
Մարջանը կապել իմ ճիտ,
Ինձ պես հաղանի յարեն,
Պետք ա մի դոչաղ իզիթ:

Յեվ ինչ, զարմանալի բան. ըստ պրոֆ. Արեղյանի այս քառյակի
մեջ պահպանված ե աղնվապետական կենցաղի հետ կապված հոգեբա-
նություն, այսինքն աղնվականության արվեստը հարատևել ե նույ-
նիսկ նոր ժողովրդական բանահյուսության մեջ, իսկ ինչու յե աղնվա-
կանական, վորովհետև կինը այստեղ ինքն իրեն «նազանի» յե ասում
և «Դոչաղ իզիթ» յար ե ուղում: Այս, ինչպես ե բերված մյուս որի-
նառների մեջ վոչինչ չկա աղնվականական, ընդհանրապես, դրանք լա-
վազույն կերպով հերքում են պրոֆ. Արեղյանի տեսակետը: Ում հայտ-
նի չի, վոր «նազանի», «իզիթ» եպիտետները աշխատավոր գյուղացու
ստեղծագործության մեջ շատ սիրված են և հաճախ են հանդիպում և
վոր հանճարեղ Թումանյանը նազանիների և իզիթների պատկերացնե-
լով բնավ ել չի մտածել, վոր դրանով պետք ե աղնվապետական կեն-
ցաղի արտահայտիչ դառնալու:

Պրոֆ. Արեղյանը հայրենիների աղնվականական ծագումը ապա-
ցուցելու համար, այնուամենայնիվ, աշխատել փաստեր բերել և հայ-
րենիների բովանդակությունից: Մենք արդեն տեսանք, վոր նա հայ-
րենիները համարում եր հին գուսանական յերգեր. իսկ մեր հին պատ-
մեհները գուսանական յերգերը վորակել են վորպես «բորբոքիչ հրոյն
և, դաժակության» և ահա պրոֆ. Արեղյանը կարծեք թե մտածելով այդ
հարցի վրա՝ հայրենիներին նման, գտնում ե, վոր հայրենիների մեջ ել յերգվում
աղնիքի և կրքի հագեցումը՝ վոր հայրենիները «լիտի և անմաքուր»
անշուշտ բերին դի

բնավորութիւնն ունենալ Այս մտքերն ընթերցողին անշուշտ շատ տարորինակ կթման, բայց այդ փաստն է:

Խոսելով գուսանական յերգերի վերաբերմամբ Յեղիշեյի ասածների մասին նա գրել է. «Յեղիշեն, ինչպես տեսանք այդ յերգերի հետ կատարած պարերը կոչուած է «լիտի կաքափներ»։ Զպետք է կարծել, Վոր նա չափազանցնում է Այլ, թե պարերը և թե գինարուքի կամ ուրախութեան յերգերը յեղել են իսկապես լիտի և անմաքուր բնավորութեամբ»:

Վոր մի Յեղիշե կամ Փալատոս Բյուզանդ աշխարհի արվեստը «լիտի» եյին համարում, դա շատ հասկանալի չէ, Վոր աղնվականները անառակ խնճուքներ եյին անում, այդ ել փաստն է, սակայն ինչու կարծել, Վոր նախ՝ հին գուսանական արվեստը ամբողջովին աղնվական բնույթ ունենալ և ապա անպայման միշտ ել լիտի բովանդակութիւնն Միթէ Խորենացու պատմութեան մեջ մնացած գուսանական արվեստի հիասքանչ նմուշները լիովին չեն հերքում Յեղիշեյի և Արեղյանի տեսակետները: Պրոֆ. Արեղյանը գտնում է, Վոր հայրենների մի մասը (սիրո հայրենները) հենց այդ անառակ խնճուքների յերգերն են, Վորոնք աղնվականութիւնից անցել են ժողովրդին և հարատեւել են նրա ստեղծագործութեան մեջ: Հիմա տեսնենք թե նա ինչ փաստն է բերում:

«Հիշենք Փ. Բյուզանդի գրածը—գրում է Արեղյանը,— «Բագում հատեալ յարըշուկիւն... ըմպէին անդ գինի բողօք և վարձակօք և գուսանօք»։ Զպետք է կարծել, թե հետագա դարերում աղնվականներն ու հարուստ քաղաքացիները տարբեր յեղանակներով են կատարել իրենց գինարուքները»։ Յեւ իբր ապացույց բերում է այս քառյակը.

Գիշերս ես ի խում էի, խումս ի Դեր գոկանցն ի վերայ,
Իմ ետն ալ կանգնած տեսայ, իր ճոհար անձկացն ի վերայ.
Իլից ինձ գաւաթ երես, իր մոմէ մատկանցն ի վերայ,
«Կամ առ, կամ դապուլ արա, կամ գրէ գանձս քէ ծառայ»:

Հայտնի չէ, Վոր Փալատոսից մեջ բերած խոսքերը վերաբերվում են Հուսիկ կաթողիկոսի վորդինների՝ պապի և Աթանաղիոսի անառակ խնճուքներին, Վոր նրանք կատարում եյին Աշտիշատում, բայց ինչ կապ ունի կաթողիկոսի վորդինների խայտառակ վակխանայանները վերս բերված քառյակի բովանդակութեան հետ, վերստեղից և պրոֆ. Արեղյանը այդ քառյակի մեջ գտել «բողօք և վարձակօք» կատարվող «գինարուքի» պատկեր...

Թեկուզ, բերված այս փոքրաթիվ որինակներից, պարզ յերևում է թե վորքան սխալ ու անընդունելի չէ պրոֆ. Արեղյանի տեսութիւնը՝ նա՛ մի տեսութիւն, Վոր փաստորեն ժխտում է Գուշակի ստեղծագործութեան արժեքը մեզ համար, մի ստեղծագործութիւն, Վորն

հանճարեղ և և համաշխարհային լիբերալի պատմութեան մեջ բռնում և ամենաաչքի ընկնող տեղերից մեկը՝ Նշելով Քուչակի ստեղծագործութեան հանճարեղութիւնը, մենք վոչնչացրել ենք և կ'վոչնչացնենք ռեալիցիոն-սոցիոնալիստ ճիւղայնների տեսակետները, վորոնք աշխատել են Քուչակի ստեղծագործութիւնն ողտագործել հոգուտ իրենց սև գործի՝ ռեալիցիոն ռասայական մեկնարանութիւնն տալով նրան:

Քուչակի գրվածքների մեծ մասը սիրոյ յերգեր են: Մեր գրականութեան սիրոյ յերգիչներից վոչ մեկը այնքան գեղեցիկ ու բաղմաղան պատկերներով չի արտահայտել սիրոյ հույզը, վորքան այդ արել և Քուչակը: Նա յերբեք ինքն իրեն չի կրկնել, նրա պատկերները միշտ կենդանի յեն և որդինալ, այս տեսակետիցնա գերազանցում և Հաֆիզին: Ահա մի քառյակ, վորի ամեն մի տողը մի գեղեցիկ պատկեր և.

Այս աստուորիս վերայ, դու մասնի, ես ակն ի վերայ.
Դոր որ պող աղբիւր մի կայ, դու կանանչ, ես ցօղն ի վերայ.
Խնձոր ես ծառի ճղին, ես կանաչ թիթիկ ի վերայ,
Վախեմ թէ աշունն գայ, գքեղ քաղեն թուփս չոռանայ:

Սերը Քուչակի համար, աշխարհիս ամենաքաղցր բանն և.

Քան զսէրն այլ քաղցրիկ պտուղ
Ի աշխարհս չափամ թէ լինի...

Դրա համար ել վոչ մի վառ ու գեղեցիկ գույն, վոչ մի նուրբ յերանգ չի խնայվում սիրոյ առարկաների՝ կնոջ գեղեցկութիւնն ու հրապույրի ուժը պատկերելու համար.

Իմ եար բարձրագնա լուսին, յուր կերթաս գիշերդ անհուն,
Շատ երգիք ի վայր հայիս, կու տեսնես շատ կիւզել ի քուն,
Եւ զկոնկիս ալ արծակ արեր, լոյս դիպեր ի մեջ ծծերուն,
Շառաւիղ երկինս տըւեր, խաւարեր լոյսն աստղերուն:

Քուչակի սիրոյ յերգերի բարձր արժանիքներից մեկն ել այն և, վոր կինը վոչ միայն արտաքինով, այլև ներքին հոգեկան ապրումներով ել և հանդես բերված: Նրա վոտանավորներում կինը գործող անձ և, կոնկրետ կենցաղական միջավայրի մեջ, մի միջավայր, վոր իր բոլոր նշաններով աշխատավորական և: Այս հանգամանքը Քուչակի ըստեղծագործութեան ափելի քան ժողովրդայնութիւնն և ապացուցում՝ մյուս սիրոյ յերգիչների հետ համեմատած: Նրա քառյակներում կինը ինքն խոսում և տղամարդու հետ, արտահայտվում և իր զգացմունքների մասին, սիրում և կամ մերժում. նա անկամ յենթակա չե տղամանդուն, բավական ինքնուրույն և, համարձակ: Այս պատճառով ել Քուչակի վոտանավորները զարմանալի հարուստ են նաև հոգեկան վիճակների արտահայտութեան բաղմաղան ու գեղեցիկ պատկերներով և ներքին գրամատիզմով:

Դրա համար ել, անշուշտ սխալվում ես ընկ, Կիրպոտինը, յերբ իր «Հայ ժողովրդի պոեզիան» հոգովածում գրում ես, թե Քուչակը կնոջ վրա «արևելյան հայացք» ունի. հակառակը, Քուչակը հումանիստ եւ եւ ազատ սիրտ կողմնակից. մի քառյակի մեջ նա այս բանը գեղեցիկ կերպով արտահայտել եւ ապացուս.

Երեկ ցորեկով բարով տանէին մէկ կար մի ձորով.
Ըզնա ձորով եւ տաքած կամ խաքած է զինք դրամով.
Մէքն որ դրամով լինի, զինք էրել պիտի կրակով.
Մէքն խնծորով պիտի ու արհէ՛մ արհէ՛մ չէքերով:

Քուչակի դարիպներն կյանքն ու ապրումները պատկերող քառյակները նմանապես սքանչելի յեն.

Ժամ ժամ զիմ դարիպութիւնս ես յիշեմ նստիմ ու լամ,
Ճաղղել եմ ջրիդ նման ես օտար երկիր կու գնամ...
Ցորեկն եմ նկատիդ նման, ուր նկատն ես ի հոն կու կենամ,
Գիշերն՝ աղեղան նման, ես լալթափ ի վայր կու գնամ:

Իր հարագատ միջավայրից հեռացած աշխատավոր դարիպի կյանքի ամբողջ տրագիկ պատկերը սեղմ, բայց ընդող կերպով յերևուք եւ այս քառյակի մեջ. Նրա կյանքը դառն եւ, յերերուն եւ անհաստատ:

Խրատական-այլարանական քառյակներից նմանապես ցայտուն կերպով յերևան եւ գալիս Քուչակի հումանիզմը եւ ժողովրդայնութիւնը. նա մտահոգված եւ մարդկանց վիճակով. դրա համար ել տալիս եւ զանազան ոգտակար խորհուրդներ. նա հնարաւորապէս հակառակորդ եւ տգիտութեան, ուստի մի շարք քառյակներում՝ անընդհատ զարգացում եւ դիտութեան ոգտակարութեան տեսակներ:

Արեկ որ խրատ մի տան խելք ու միտք ունիս նա լսէ,
Հետ անդէտին մի դատիր, թէ հազար որ զրեղ կու սիրէ.
Անդէտն ի հուր նման, ուր ընկնէ զակեց կու երէ,
Գիտուն ի ջուր նման, ուր երթայ կանառչ րուսեր է:

VIII

Քուչակից հետո՝ մինչև Նազաշ Հովնաթմանը եւ Սայաթ-Նովան, այլեւ գրական խորը դեմքեր չեն հանդիպում: Չնայած, վոր այդ ժամանադրը շանում այնուամենայնիւ քիչ չեն տաղանդավոր բանաստեղծներ (ինչպես որինակ՝ Հովաստի Սեբաստացին, Ղազար Սեբաստացին, Մինաս Թոխաթեցին, Հովհաննես, Ջաքարյա Գնունյանց, Դավիթ Սալաձորեցին, Ներսես Մոկացին եւ ուրիշներ), բայց, ժանավանդ 17-րդ դարում, ընդհանրապես նկատվում եւ լիբիկայի թուլացում: Հրապարակի վրա հայտնվում են եպիգրամներ եւ բանագոյներ: Յեթն մի հեղինակ վտանգավորի վերջին տան մեջ սովորաբար հիշատակելով իր անունը գրում եւ ասենք՝ «Թեղծիկ Ղազար», մի ուրիշը արտագրելիս նույն վտանգա-

վորի մեջ դնում և իր անունը՝ «Սեդեհիկ Սաֆար» և ահա յուրացվում և ուրիշի գրչի արդյունքը:

Աղթամարցու և Գուշակի թե ժամանակակից և թե հետնորդ բանաստեղծները ընդհանրապես նոր թեմաներ և մոտիվներ չբերին իրենց հետ: Գլխավոր թեման մնում և սերը, բնությունը և պանդխտությունը: Այս շրջանում հետաքրքրական և յերգիծաբանական բանաստեղծությունների յերևան գալը, սակայն պետք և ասել, վոր նույնիսկ այդ բանաստեղծության աչքի ընկնող դեմքի՝ Մինաս Թոխաթեցու վոտանավորների մեջ չի շոյափութ քաղաքական հասարակական խնդիրներ: զրանք գերադանյապես կենցաղագրական բնույթի վոտանավորներ են: Այս հանգամանքն անշուշտ շատ և թուլացնում Թոխաթեցու և ուրիշների յերգիծաբանության գեղարվեստական արժեքը:

Հետաքրքրական և արժեքավոր են բնապաշտական տրամադրություններ արտահայտող վոտանավորները, ինչպես որինակ Դավիթ Սալաճորեցու «Գովասանք ծաղկանց» Հովհաննեսի, «Վասն թռչնոց»: Մուկացու «Վիճաբանություն յերկնի և յերկրի» և այլն:

16-րդ դարու գրող Ներսես Մոկացու «Վիճաբանություն յերկնի և յերկրի» բանաստեղծությունը մի գեղեցիկ փաստաթուղթ և, վորցույց և տալիս թե հայ հասարակության մեջ ինչ բեկում եր առաջացել կրոնական աշխարհայացքից հեռանալու տեսակետից:

Նրկինք և դեռինքն եղբարք,
Աճապ որ քան դորն աւելի:

Հարցնում և Մոկացին իր վոտանավորի սկզբից և ապա սկսվում և յերկնքի և յերկրի միջև սրամիտ դատողություններով հարուստ մի հետաքրքիր խոսակցություն: Վիճող կողմերը աշխատում են իրենց գերադանցությունն ապացուցել: Թվում և թե վիճաբանությունից յերկինքը պետք և հաղթանակով դուրս դար, սակայն հակառակը՝ հեղինակը հաղթանակող դարձնում և յերկիրը:

Նրկինք դեռնին ասաց.
Բան ունեմ քանց քեզ աւելի
Զայայծառագոյն ասողունքս
Ամէնն իմ կողմէ կու լինի:

Դեռին երկնուցն ասաց.
Աստուծոյ մունաթն աւելի,
Վեց հազարադոյն ծաղկունքս
Ամէնն իմ կողմէս կու լինի:

Նրկինք դեռնին ասաց.
Բան ունիմ քանց քեզ աւելի:
Իմ ցօղն ի քենէ կարեմ,
Քո ծաղկունքն որով դարդարի:

Դեռինն երկնուց ասաց.
Աստուծոյ մուննաթն աւելի,
Դու ցօղն ի ծովուն կառնես,
Ծովուն ահն յիսնէ կու լինի.
Զիմ ահն սր ի յիս քաշիմ
Նա քո ցօղն ուստից կու լինի:

Ի վերջո յերկինքը պարտվում ե. այդ հեղինակը պատկերացրել է այսպես.

Ահա ցածացաւ երկինքն,
Ու գլուխ եղիւ գետնի.
Դուք այլ ցնծացէք մանկաիւր,
Դուխ գրէք գետնի.

Քան զերկին ինչ բարձր կա,
Որ գլուխ եղեր գետնի
Այսօր վերան կու քայլենք,
Վազն աի մանունք ներքև հողի:

Վոտանավորի վերջին տնից ավելի քան ցայտուն յերևում ե բանաստեղծի պանթեիզմը. նա փաստորեն ժխտում է արհամարում է յերկնավոր կյանքի գերադանցության կրոնական տեսակետը:

1512 թվից սկսվում է հայկական տպագրությունը: Տպվում են արժեքավոր գրքեր՝ հատկապես մեր հին պատմիչների գործերը, սակայն, մինչև 18-րդ դարը ներառյալ դժբախտաբար չի տպագրվել լուսնի աչքի ընկնող գեղարվեստական գործ, յեթե չհաշվենք մի «Տաղարան» և «Աղվեսագիրքը»: Չնայած այն հանգամանքին, լուր հայ տպագրիչները մեծ մասամբ գործում էին Յեվրոպայի զանազան յերկրներում ուր այն ժամանակ ստեղծվել եր հսկայական գեղարվեստական գրականություն, նրանք տպագրում էին «Պատմություն յոթն իմաստասիրաց», «Պոնձե քաղաքի պատմություն» և նման գրքեր, լուրնք առաջավոր գաղափարներ չէին պարունակում և գեղարվեստական արժեքով աննշան բաներ էին: Միանգամայն իրավացի յեր մեր նոր գրականության սկզբնավորող՝ Արուստանը, յերբ իր անմահ վկայի առաջարկում գրել է «Սիրտս ուղում եր պատուի, լուր ես երեխեքաց ձեռքն ել, ինչ հայ գիրք տալիս ելի, չէլին հասկանում» խոսքեր «սիրտ գրավող» գեղարվեստական տպված գործեր չէլին հրատարակի վրա: Արուստանը սրտի կսկիծով խոսում է այն մասին, լուր ժողովուրդը «պոնձե քաղաքի հիմար գիրքը ձեռնի ձեռ եր ման ածում» նա ցավում եր լուր ընթերցասիրության ծարավը հագեցվում եր նման հիմար գրքերով: Այսպիսով, կարելի յե ասել, լուր ջնայած տպագրության յերեք հարյուր տարվա պատմության, մինչև 19-րդ դար, մինչև Սրվանձոյանի, Տեկանցի, Կոստանյանցի, Մառի և ուրիշ բանաստեղծ-

ների հրատարակություններ, մեր գեղարվեստական կուլտուրայի խոշոր հուշարձանները մեծ մասամբ մնացին ձեռագիր վիճակում:

IX

17-րդ դարու ընթացքում նկատվող աշխարհիկ բանաստեղծություն թյան թուլացումը յերկար չի տևում: Նույն դարու վերջում հանդես են գալիս մի խոշոր բանաստեղծ՝ Նաղառ Հովնաթանը, վորն անշուշտ Սայաթ-Նովայից առաջ յեղած Ժողովրդական-աշուղական բանաստեղծության ամենագրավիչ ամենապայծառ դեմքն է հանդիսանում: Հայ հանճարեղ բանաստեղծ Թումանյանը Նաղառ Հովնաթանի մասին գրած մի ընդարձակ հոդվածում շատ բարձր և գնահատում նրա արվեստը: «Յերկու սերուն շատդ... փայլում են 17-րդ դարի մի մութ ու խավար յերկնադամարի վրա...» գրում է Թումանյանը՝ յերկու հովնաթանների (նկարիչ և բանաստեղծ) մասին: Թումանյանը սերտ կապ է տեսնում Հովնաթանի և Նահապետ Գուշակի ստեղծագործությունների մեջ: Նա ցույց է տալիս, վոր Հովնաթանը իր բանաստեղծական պատկերների գեղեցկութամբ, պարզությամբ, գունագեղությամբ կարող է համեմատվել Գուշակի և Սայաթ-Նովայի հետ: «Ձգայուն սրտի տեր, հոգին մաքուր, հայացքը պարզ: Իր տաղերն ել աշխարհ են» ասում է Թումանյանը Նաղառ Հովնաթանի մասին:

Նաղառ Հովնաթանի կյանքի մասին քիչ բան է մեզ հայտնի: Նրա անունով մինչև հիմա ձեռագրերից հայտնի չե մոտ վաթսուներեք բանաստեղծություն: Հովնաթանի մասին կենսագրական վերջ տեղեկություններ մնացել են նաև իր գրած բանաստեղծությունների մեջ և նրա մահվան առթիվ վորդու՝ Նաղառ Հակոբի կողմից գրված մի ընդարձակ վոտանավորում: Այս բոլորից պարզվում է հետևյալը՝

Նաղառ Հովնաթանը ծնվել է 1661 թվին Սիսավանի Շոռթ գյուղաքաղաքում: Վախճանվել է 1722 թվին հոկտեմբերի 27-ին իր ծննդավայրում: հայրը յեղել է իր կրթությանը և գիտությանը հայտնի կրոնավոր: Նաղառ Հովնաթանն իր ժամանակին շատ զարգացած անձնավորություններից է յեղել՝ միաժամանակ նկարիչ և բանաստեղծ:

Գործոմն Նաղառ և գիտուն բանի,
Այր քաղցրատեսիլ և յոյժ պիտանի,
Քո մահն լուրը լայ հոգսց հանի,
Կասեն վայ տաղ վարպետ Յովնաթան:

Լցեալ շնորհի՛ւ՝ աղբիւր գիտութեան,
Հմուտ ընթերցմանց քերականութեան,
Ծղեր արժանի բողոք գոգութեան,
Հանճարեղ վարպետ Նաղառ Յովնաթան:

Հովնաթանը թե իբրև նկարիչ և թե իբրև բանաստեղծ-աշուղ

շատ և շրջել քաղաքից քաղաք. բայտ յերևույթին յերկար ապրել և Թրիլիսիում և Յերևանում, դուք և ճամբորդել և յեվրոպական մի քանի յերկրներում: Ամենայն համանականությամբ ինքն իր ձեռքով՝ Հովնաթանն իր բանաստեղծություններից կազմել և ժողովածուներ. մի վոտանավորի մեջ յեղած հետևյալ ակնարկից այդ պարզ յերևում են՝

Ասել ես. տեսրեր զբէ տաղով
Մազկէ լաջվարդ ոսկի վարադով,
Գրել եմ, կապել բաղթա բաղով.
Կուղարկեմ զալում, զալում
Փափաքեմ, զալում, զալում:

Ձեռագրերի մեջ Հովնաթանի տաղերը յերկու խմբի յեն բաժանված. մի մասը վերնագրված և «Ճանգ գրույս ի Նաղաշ Հովնաթանէ ասացյալ Մեջլիսի կամ Սիրո ուրախության տաղերի»: մյուս մասն վերնագրված և «Ճանգ վասն ըւրախտեան և ծիծաղեան վոտանավորի ասացյալ ի Նաղաշ Հովնաթանէ»: Հենց այս վերնագրերի մեջ ցույց և տրված Հովնաթանի ստեղծագործության ըովանդակության եյական գծերը: Հովնաթանը խնճուկքի, ուրախության և սիրո յերգիչ և, միաժամանակ յերգիծարան:

Նաղաշ Հովնաթանի ստեղծագործությունն եյապես ժողովրդական և, զարմանալի կենսաթրթիւ, ուրախ, լավատեսական: Նա իր նախորդ քանաստեղծների համեմատությամբ, վորոշ ասպարեղներում ավելի առաջ և գնացել աջապես որինակ՝ նրա լեզուն շատ ավելի ժողովրդական խոսակցական և, համարյա թե դերժ գրաբարիզմից, բանաստեղծությունների թեմաները շատ ավելի բաղմազան, չափը ավելի կանոնավոր ու յերաժշտական: Հովնաթանը ոգտագործելով իր նախորդների ստեղծած պոետական կուլտուրան՝ ստեղծել և նոր արժեքներու Այս տեսակետից չափազանց հետաքրքրաշարժ են իրենց որգինալությամբ Նաղաշի մեջլիսի—խնճուկքների և յերգիծական բանաստեղծությունները: Անշուշտ սիրո տաղերն նմանապես հաջողված են և պետք և առաջ, վոր քանակով գերակշռում են մյուս թեմաներով վոտանավորներից, բայց մի թերություն նկատելի յե, այն վոր իրեն սիրո յերգիչ Նաղաշը հաճախ կրկնում և ինքն իրեն: Նրա համարյա բոլոր սիրային տաղերում անպայման նկարագրված, և սիրուհու ծոցը և կուրծքը ու գրանց և կատամար տածած իր բուռն տենչանքը:

Բախչի զուռն բաց է, այս է լաւ վախճ,
Զալում, ծոցդ ել բաց մանեմ զբախն...

Գնանք բանանք բաղչի զուռն,
Դէպի ծոցդ մեկնեմ կուռն,
Դու ծաղիկ քաղէ ես նուռն...

Եկ զհամբ ըաղչէն նստեմք չորս բոլորն շարած վարդի,
Մոցիդ եմիշներն ինձմէ զատ նշանց չաաս ուրիշ մարդի...

Մոցումդ կա երկու ջրած ծաղկաման,
Անուշահոտ վարդ, դարանֆիլ յասաման...

Ոմար Խայամի նման Նաղաշ Հոփլաթանը ջերմ սիրահար ե գար-
նան վերածնվող բնության, ծաղկած բուրուփնավետ ծառերի տակ դա-
լարագեղ խոտերի վրա, գլզլացող ջրերի ափին նստած ուտել, գինի
խմել և զվարճանալ։ Միայն թե Նաղաշին խորթ ե Խայամի մուայլ
թախիծը։

Ով եղբայրք նստել եք ծաղկեալ ծառի տակ,
Զեռներիդ է գինի կարմիր ու յատակ
Գինոյ մէջ անկանի ծաղիկ սպիտակ,
Պմենք եղբայրք գինի, մեղ առուշ լինի։

Անկասկած պատկերն սքանչելի յեւ

Նաղաշ Հոփլաթանի ստեղծագործության մեջ, խոշոր արժեք են
ներկայացնում սատիրական բանաստեղծությունները։ Կարելի չեւ ա-
սել, վոր Հոփլաթանը 13—18-րդ դարերի հայ գրականության ամենա-
ուժեղ յերգիծարաններից մեկն է, յեթե վոչ ամենաուժեղը։ Ավելի քան
հետաքրքրական այն է, վոր Հոփլաթանի յերգիծանքի սուր ծայրն
ուղղված է հոգեւորականության դանազան ռեսակի ներկայացուցիչ-
ների դեմ։ Հոփլաթանը խիստ ծաղրում է նրանց ազդեցությունը, աղ-
քառատյացությունը և շահամոլությունը, «Վարք հաւասար մոնթե-
րին» վոտանավորում ակնարկելով յեկեղեցականների շատությանը—

«Տիրացուն քանց ժողովուրդ շառ»—

համեմատում է նրանց եշերի քարավանի հետ։

Հրէ եկին էշի քարվան
Մեր մոնթերի վրա փալան,
Գլխէն արած գարի դարման,
Զուգաւոր ընթան բռնան։

Անուններն է սարկաւազ
Մէջքերն էշի գավակ,
Աղքատ մեռէն խռովին,
Հարստին վրայ ժողովին...

Նույնպիսի սրությամբ յեկեղեցականությունը ծաղրված է հետևյալ
վոտանավորում՝ «Որհնություն գեղացի երեցի», «Վարք Շուռաթո տի-
րացու տխմար տղայոց վերին դասու», «Վասն Վարդան ժամհարին»,
վոր վասն յուր քնափ լինելուն՝ յեկեղեցվո վորձակն սպանեց ասելով

թէ ինչ բան ունիս հետ օտար հաւերի» և այլն. վերջին վտանավոր-
քում բանաստեղծը Վարդան Ժամհարի մասին գրում է՝

Գրեմ քարտէս յոյժ ողբալի,
Զբանս հակիրճ և զխրալի
Սակս քարեացն անպատմելի,
Վարդան պղծոյն յամօթալի...

Ընդ աղքատաց սիրան խեթ է,
Բնաւ խելք չունի խաղաւ շեթ է,
Կատան արեր է իւր ևղբայր,
Կատէ քոզիս մէջը ցեթէ:

Բացի հոգևորականությունից, Նաղաշ Հովնաթանը ծաղրել է նաև
ժամանակակից կենցաղի վերջոյ յերևույթները. Զափաղանց հետաքրք-
քրական յերգիծական պատկեր և տալիս նա «Գովասանություն Յե-
քեանա քաղաքին» վոտանավորում՝ 17-րդ դարի Յեքեանի հատմնա-
ցության: Այնուհետև Նաղաշի բանաստեղծություններն մեջ անպայ-
ման ուշադրության և արժանի մի վոտանավոր, վորի վերնագիրն է
«Տաղ ի վերայ Այվուղին ջրաղացին» վորտեղ բանաստեղծը կոչ է ա-
նում ուրախանալ նոր ջրաղացի շինության առթիվ:

Որ հատեալ յայտաւած տեղիս վայրի և խոտան,
Նւ կանգնեաց ի նաչն տեղւոջն ջրաղաց խիտ վայելչական,
Ծածութեամբ և խնդութեամբ խմենք սիրով միարանական,
Յղբայրք պատուական:

Նորափոր գնացը առուց փրփնջադոշ պողպատունակ,
Նոյն ջրով ի գործ ածեն ջրաղացն որ է պատուական,
Ծածութեամբ և խնդութեամբ, են:

Սա դուքն մեր գրականության մեջ առաջին գեպքն և, յերբ մի բա-
նաստեղծ յերգում և աշխատավորի կյանքի հետ կապված շինարարու-
թյունը:

Նաղաշ Հովնաթանից հետո՝ մինչև Սայաթ-Նովան՝ աչքի ընկնող
գեմք հանդիսանում և Բաղդատտար Դպիրը, վորի կյանքն ընկնում է
18-րդ դարի կեսերին: Սա գրել է բավական շատ վոտանավորներ զա-
նազան թեմաների շուրջ: Արժեքավորները սիրային վոտանավորներ
են, ախուհետև յերգիծական բնույթի՝ «Առ մամուռային» վերնագրով
մի բանաստեղծություն, վորի մեջ բանաստեղծը հանդես է բերում
նուրբ և սուր գիտողականության, յերբ նկարագրում և գրամի՝ մարդ-
կանց հոգեբանության վրա ունեցած ներդրածությունը:

Բայց 18-րդ դարի հայ գրականության ամենի քան փայլ և մե-
ծություն ամպը խոշորագույն լիրիկ Սայաթ-Նովան է:

X

«...Յեւ յայ ամենի ծայրին հաւ Լոռու ձորերում Հաղարատս վանքի քարերի մեջ անապատականի սեւերում... աշխարհից ու նրա ուրախութիւններէից, բեմուքովս յարից ու նրա նազերից բեղարած, հեռացաւ Սայաթ-Նովան, մեր հոյակապ, մեր արքայական Սայաթ-Նովան» գրել է Թումանյանը:

Սայաթ-Նովան ստեղծագործել է յերեք լեզուներով՝ հայերէն, վրացերէն և աղբրեջաներէն: Այդ յերեք լեզուները նրա համար հաւասարապէս մատչելի և սիրելի յեն յեղել է նա այդ յերեք լեզուներով ել տվել է բանաստեղծական արվեստի այնպիսի սքանչելի նմուշներ, վորոնք հուզել են և այսօր ել հուզում են հայ, վրացի և աղբրեջանցի ժողովուրդական մասսաներին: Դեռ ավելին, Սայաթ-Նովան Գուգակի և Թումանյանի նման, մեր այն գրողներից է, վորն իր ստեղծագործութեան փիլիսոփայական խորութեամբ և բարձր արվեստով կարողացել է համաշխարհային գրականութեան փայլուն դեմքերի շարքն անցնել:

Սայաթ-Նովան (Հարութիւն Սայադյան) ծնվել է Թբիլիսիում 1712 թվին. հայրը նրան տալիս է ջուհակի մոտ աշակերտ: Կարճ ժամանակաւն թացքում Սայաթ-Նովան վարպետանում՝ նույնիսկ մի մեքենա յն հնարում, վորով կարողանում է աշխատանքը սենյակում կատարել: Սայաթ-Նովան դեռ վաղ տարիքից հետաքրքրվել է աշուղական արվեստով և սովորել է նվագել: Իսկ թէ յերբմանից է նա թողել ջուհակութիւնը և նվիրվել աշուղական արվեստին, այդ մասին տեղեկութիւններ չկան: Դրել սկսել է մոտավորապէս 1742 թվից սկսած:

Իր և աշուղ իսկույն հեշակվելով՝ Սայաթ-Նովան շուտով մտնում է պալատական յերսօշտանոցը և ապա դառնում Թագավորի յերգիչը և նվագածուն: Սակայն ընդհարվելով պալատական միջավայրի հետ՝ Թագավորը 50-ական թվականների վերջերին նրան հեռացնում է պալատից և ըստ յերեւելիք իր և պատիժ՝ ստիպում են քահանա դառնալ: 1768 թվին, յերբ վախճանվում է կինը՝ Սայաթ-Նովան գնում է Հախպատի վանքը և դառնում է արեղաւ Հախավերդյանի լսած և գրի առած մի գեղեցիկ ավանդութիւնից յերևում է, վոր Սայաթ-Նովան յերբեք չի հաշտվել վանական կյանքի հետ և միշտ մնացել է դժգոհ իր հոգու աշխարհիկ ձգտումների հակառակ այդ վիճակից:

1795 թվին, Աղա Մահմեդ խանի արշավանքի ժամանակ՝ Սայաթ-Նովան գտնվում էր Թբիլիսիում և ըստ ավանդութեան նա, ի թիվս շատերի, սպանվում է քաղաքը գրաված բանակի զինվորների ձեռքով:

Սայաթ-Նովայի ստեղծագործութիւնը խորը սոցիալական բովանդակութիւն ունի: Լինելով իր ժամանակի աշխատավորական մաս-

սաների տրամադրությունների արտահայտիչ՝ նա չէր կարող գոչ լինել ֆեոդալական կարգերից, չէր կարող չատել և չծաղրել ֆեոդալ շահագործողներին։ Նա իրեն «խալխի նոքյար» և անվանում և բռնան կերպով սիրելով ծանր զրկանքի պայմաններում ապրող «խալխին» աշխատում և նրանց տխուր սրտերն ուրախացնել իր հիասքանչ յերգերով «համով դուլուղներով», Սայաթ-Նովան իսկական հոմանիստ էր, ուստի ֆեոդալական հասարակությունը նեղ, խեղդող ու անտանելի յեր նրա համար և այդ և պատճառը, վոր նա խորը թախծելով գրել է.

Աշխարհս մե փանջարս յե—Թաղերումն բնգարիլ իմ,
Մաիկ արվողըն կու խուցվի—գաղերումն բնգարիլ իմ...

Աշխատավոր մարդկության ջերմ սրտով սիրող բանաստեղծը իր հոմանիստական հայացքները արտահայտել և նաև սիրո յերգերում։ Սիրո յերգերը Սայաթ-Նովայի ստեղծագործության մեջ մեծ տեղ են բռնում։ Սերը նրա համար մի բարձր և աղնիվ զգացմունք և, սիրունին ամեն ինչ։ Բուշակի ստեղծագործության մեջ կնոջ նկատմամբ տածած մարդկային վերաբերմունքը, նույնիսկ ավելի ցայտուն և վեհապատկերացումն ստացել Սայաթ-Նովայի վոտանավորների մեջ.

Աշխարհումս ախ չիմ քաշի քանի վուր ջան իս ինձ ամա
Անմահական ջրով լիքը վոսկե փընջան իս ինձ ամա...

դրում և Սայաթ-Նովան։ Կնոջ սերը՝ բանաստեղծի համար հզոր ուժ և, կյանքի վոգեւորության և ստեղծագործության աղբյուր, զրա համար էլ նա դիմում և սիրունուն, վոր նա և է իր նման ունալ հայացքով նայի աշխարհին և «յերազում տեսածի հետ» չհամեմատի իրեն, վոր «կամաց դնա» և իրական աշխարհը և մարդկանց շարժամարնի։

Անգաճ արա, մատաղ իմ քիզ,

Մե քիչ կտմաց գնա գողալ...

Սայաթ-Նովան յուրացրած լինելով թե հայ և թե Անգրկովկասյան մյուս ժողովուրդների աշխարհիկ բանաստեղծության կուլտուրան ընդհանրապես և աշուղական արվեստի բոլոր ներությունները մասնավորապես, ստեղծագործել և ախպխի բանաստեղծություններ, վորոնք կարող են համեմատվել Բուշակի վոտանավորների հետ, իրենց հարուստ պատկերավորությամբ և արեւելյան վառ կոյրիտով, իսկ ռիթմի զգացումով, յերաժշտականությամբ նմանը չունեն միջնադարյան մեր լիրիկայի մեջ։

Սայաթ-Նովան բոլոր մեծ գրողների նման, շատ լավ գիտակցել և գեղարվեստական խուքի ուժը, «մարեփաթով քաղցր լեղվի» ուժն ու արժեքը և ինչպես այդ մեծ գրողները, վորոնք իրենց ստեղծագոր-

ծուծյան անմահ լինելը և խոշոր նշանակութիւնն առաջադա դարերի համար հրաշալի կերպով պատկերացրել են, այնպես եւ Սայաթ-Նովան յերբ գրել է՝

Ամեն մարդ չի կանա խմի իմ շուրն ուրիշ ջրին և
 Ամեն մարդ չի կանա կարթա իմ գէրն ուրիշ գէրն ե,
 Բունխթա ավաղ չիմանաս, քարափե, կարուկրեն ե...

Սայաթ-Նովայից հետո 18-րդ դարում, այլևս աշուղական ար-վեստի խոշոր դեմքերի չենք հանդիպում:

Դարավերջի աշուղներից համեմատաբար աչքի չեն ընկնում Շամչի Մելքոն, վորը ստեղծագործել և ըստ յերևույթին նաև 19-րդ դարու սկզբներին: Նա վորոշ գծերով հետեւել և Սայաթ-Նովայի ստեղծագործուծյան: Շամչի Մելքոնի վտանավորներից առանձնապես հետաքրքրական են սատիրիկ ընույթ ունեցողներ, վորոնց մեջ ծաղրված և առևտրա-վաշխառուական բուրժուազիան:

Սայաթ-Նովայի ինչպես և 13—18-րդ դարերի աշխարհիկ գրող-ների վողջ ստեղծագործութիւնը մեղ մնացած խոշոր կուլտուրական ժառանգութիւն և: Այդ դարերի գրականութիւնը մեծ դեր և խաղացել մեր նոր գրականութիւն զարգացման պատմութիւն մեջ, թե սկընավորման շրջանում և թե հետագայում: Վոչ մի կասկած, վոր աշխարհաբառ վեպի հիմնադիր Խաչատուր Աբովյանը լավ ծանոթ է յեղել իրենից առաջ յեղած աշխարհաբառ գրականութիւն փաստերին, առաջին հերթին աշխարհիկ արձակին (լիրիկային) և աշուղական բանաստեղծութիւն: Այնուհետև Ալիշանը, վորն աշխարհաբառ լիրիկայի առաջին ստեղծողներից հանդիսացավ իր «Յերգը նահապետի» բանաստեղծութիւնների շարքով, նա նկատելի չափով Աբովյանին նման ոգտագործեց միջնադարյան աշխարհիկ բանաստեղծութիւն վոճական արտահայտչական ձևերը: Հետագայում ել մեր նոր գրականութիւն լավագույն ներկայացուցիչների հետաքրքրութիւնը չի նվազում դեպի անցյալի այդ խոշոր գրական ժառանգութիւնը: Բավական և վերցնել այն փաստը, թե մեր գրականութիւն խոշորագույն դեմքը՝ հանճարեղ Թումանյանը ինչպիսի մեծ ուշադրութիւն և ցուցաբերել դեպի 13—18-րդ դարերի աշխարհիկ գրականութիւնը:

Թումանյանն իր քննադատական մի շարք հոդվածներում շատ բարձր քնահատեց այդ գրականութիւնը և բացի դրանից, նա բազմաթիվ նյութեր վերցրեց և մշակեց. «Մի կաթիլ մեղր», «Մանուկն ու շուրը», «Անբուն կկուն», «Թագավորն ու չարչին» և այլն: Թումանյան

նի նման սիրելի և ոգտագործել են այդ գրականությունը. Հովնանի-
սյանը, Իսահակյանը և մեր մյուս խոշոր բանաստեղծները: Այսօր էլ
իհարկեմ, մեր խորհրդային ընթերցողների և գրողների համար 13—18-րդ
դարերի աշխարհիկ գրողների ստեղծագործությունները հետաքրքրու-
թյան մեծ աղբյուր են ներկայացնում. նրանք կարող են շատ բան
սովորել այդ գրականությունից:

Մ. ՄԿՐՅԱՆ

Ֆ Ր Ի Կ

(XIII—XIV դար)

ԲԱՆ Ի ՖՐԻԿ ԳՐԲՈՅՆ

Quelleques

Աստուած արդար և յերաւի,
 Եւ ողորմած յամենայնի.
 Հանդէս ունիմ բան մի վիճի,
 Թէ դու լսես քո ծառայի:

Այս է զարմանք հիանալի,
 Որ կու լինի վերայ երկրի.
 Եւ հիացումս ազգի ազգի,
 Զոր տեսանեմք ի յաշխարհի:

Գէժ մէկ Ադամ էր ի դրախտին,
 Եւ մէկն Եւայ իւր նմանին.
 Եւ մէկ բարբառ համազգային,
 Մինչև կերեալ պտղոյ ծառին:

Արդ այս բանս է հիանալի,
 Եւ առաւել զարմանալի.
 Թէ մէկ Ադամ և յԵւայէ,
 Ո՞րքան ազգեր ծնան յերկրի:

Ուրիշ լեզու ամէն մէկի,
 Որ մէկ մէկի ոչ հաւանի.
 Որ մէկն է Հայ, մէկ Վրացի,
 Մէկն Տաճիկ, մէկն Ասորի:

Մէկն է ճհուտ երբայեցի,
 Եւ մին Արար, Հագարացի,
 Մէկն է Ալան Արևորդի,
 Մինն է Թուրք և Ասիազգի:

Մէկն է Բուրդ Բանանացի,
 Միւն է Թաթար Թորգոմացի,
 Միւն է Մուղալ Խըթայեցի,
 Միւն Զաղաթայ Սըմըրղընդի:

Միւն Ծռանդ Լատինացի,
 Մէկն է Վենէտ և Զենեցի.
 Մէկն Հոռովմ Յունացի,
 Եւ միւսն Ուռուզ և Հոնացի:

Միւն Դաղմատ Սպանիացի,
 Ծնունդ սըրբոյ աւազանի.
 Հաւատացեալ Հայր և յՈրդի,
 Ու երկրպագու Քո սուրբ Խաչին:

Եւ դաւանօղ սըրոյ Կուսին,
 Մարիամու Աստուածածնին,
 Խոստովանօղ երրեակ և մի,
 Հայր և Որդի և սուրբ Հոգի:

Այլ կամք ի ձեռս անօրինի,
 Որ կու վարեն անգին գերի.
 Որքան քակեն եկեղեցի,
 Քանի՞ շինեն պիղծ մըղկիթնի:

Քանի՞ կանայս առնեն այրի,
 Եւ որքան որք քրիստոնէի.
 Որքան արիւն հեղան յերկրի,
 Քանի՞ առնեն բան խոտելի:

Որքան տանջեն դմեղ յաշխարհի,
 Եւ կեղեքեն զկեանս մեր յայտնի.
 Եւ դու ներես յամենայնի,
 Ու անտես առնես զմեղ ի վշտի:

Տէր ոչ խնդրես վրէժ յայտնի,
 Եւ ոչ ցուցանես ակն ամենի.
 Դիտես մարմին եմք մսեղի,
 Քէմ արձան չեմք ինչ նրկաթի:

Նզէգն չեմք, կամ խոտ վայրի,
 Որ խանձ արկեալ ես կրակի.
 Քան զանդաստանս փշաբերի,
 Կամ մացառաց ինչ պրակի:

Որ բարկացար հայոց ազգի,
 Որպէս Հրէիցն Իսրայիլի.
 Զինչ բարկութիւն ի քէն թափի,
 Նա ի վերայ մեր գայ կուտի:

Արդ եթէ չենք ինչ պիտանի,
 Եւ կամ չունինք գործ ինչ բարի,
 Կամ քո սրտիդ եմք ատելի,
 Որ չարարաք ըստ հրամանի:

Նա դու ջընջէ՛ զմեզ մէկ հետի,
 Որ քո բարի սիրտդ հանգչի.
 Թէ այս կամօքդ քո կու լինի,
 Ամենակալ Աստուած բարի:

Նա մեք տանեմք որչափ պիտի,
 Եւ համբերեմք ամենայնի,
 Այլ որ վատուծն է թող կորի.
 Եւ զոր կամիս թող այն լինի:

Այս ամենայն թող դա անցնի,
 Զոր ասացի վասն իմ ազգի.
 Եւ մյս էր բան քո հրամանի,
 Արդար իրաւ դատաւորի:

Որ մէկն ապրի տամս տարի,
 Մէկն հարիւր այլ աւելի.
 Մէկն ոչ ի տամս հասանի,
 Երկու երեք ամսոց մեռնի:

Մէկինն մէկ որդի լինի,
 Անօր անժամ նա մեռանի.
 Մէկն այլ ունի շատ մի որդի,
 Անտի ոչ մաղ մի չպակասի:

Այն որ ծառայն է շատ ապրի,
Հարիւր տարւոյ ձեռն յերկրի.
Երեսնամեայ մանուկն անկնի,
Ի հողի մէջն թաւալի:

Այն որ աղջիկն է մեռանի,
Ատամնաթափ պառաւն ապրի.
Ո՞վ կեանք ուղէ. կեանքն կարճի,
Ով շատ ապրի իսկի չթուի:

Ապա այս է՞ր որ կու լինի,
Եւ թէ յումմէ՞ կայ և յայտնի.
Որ մէկն ունի բազում որդի,
Մէկն բնաւ չունի որդի:

Մէկն ի պապանց պարոնորդի,
Մէկն ի հարանց հորոդ լինի.
Մէկին հազար ձի և ջորի,
Մէկին ոչ ուլ մի, ոչ մաքի:

Մէկին հազար ղեկան օսկի,
Մէկին ոչ փող մի պղնձի.
Մէկին հազար հատ մարգարտի,
Մէկին ոչ ունիկ մի ապիկի:

Մէկին հազար գառնով մաքի,
Մէկին ոչ մէկ չորքոտանի.
Մէկին բահեղ և ծիրանի,
Մէկին բրդէ շալ մի չանկնի:

Մէկին ատլաս և դրմդի,
Մէկին շապիկ մի չի հասնի.
Մէկին հարամն յաջողի,
Մէկին հալախ կորուսի:

Մէկն ի զրկանացն հարբստի,
Մէկն յիւրայնոցն աղքատացի.
Մէկն է ուժով դարմանալի,
Մէկն է վախկոտ սարսափելի:

Մէկին ըռախտ և զրեհի,
 Ճոխով նստի ի պէտաւ ձի.
 Մէկ պոկիկ և անվարտիկ,
 Հետեակին առաջ փախչի:

Նա բարկութեամբ ի հետ համնի,
 Զվիղն կտրէ և չողորմի.
 Զկին և ըզտղայքն առնու գերի,
 Եւ հանց տանի, որ այլ չթափի:

Իշխան զրեբ ես մէկ մէկի,
 Քան զքանասար գայլ ոչխարի.
 Կամ զերդ վաղան նապաստակի,
 Կամ քաջ առիւծ ամէն հօտի:

Զայս հարցանէր Տէրն ամէնի,
 Որ մեծ ու փոքրն ճանաչի.
 Եւ բաղդաւորն յայտնի լինի,
 Եւ անբաղդի սիրտն պատուի:

Զտօլվաթն ասած թէ ձւր լինի,
 Եւ բաղդաւորն ձւր գտանի.
 Որ ի շուրջ գամ տաան տարի,
 Եթէ կաթիլմ' ինձ հանդիպի:

Զի թէ թագաւոր է ի թախթի,
 Կամ քահանայ է ի բեմբի.
 Եւ կամ իշխան է արքունի,
 Կամ որդի մեծ թագաւորի:

Եւ նա տօլվաթ և բաղդ չունի,
 Եւ ոչ շնորհ խօսից կարգի.
 Նա թող հեղեղն զնա տանի,
 Քարէ կարկուտն այլ աւելի:

Անբաղդն գայ ամօթալի,
 Հեզ և հանդարտ առաքինի.
 Քայ և կանգնի յետին տեղի,
 Անշուք անշնորք և անյարգի:

Բաղդաւորն դայ ճօճկտալի,
Գայ և նստի յաւազ բարձի.
Լուծն ի փորին ի շուրջ անցնի,
Եւ ալելու մի չի դիպնի:

Բայց վասն մէկ աւուր տօնի,
Որ թէ զատիկ այլ տօն լինի.
Նա խաչհամբոյր իւրն շատ անկնի,
Մորթ և էրի և գաղանի:

Անբախտն ճորտ է աւազի,
Եւ անհաջող զերգ զգերի.
Քան զմոմն յաւջնն ի վառ լինի,
Եւ ծառայէ քան զՔրիստոսի:

Ծառայելոցն գէմ չհաւանի,
Եւ ոչ անուշ առ նա խօսի.
Միշտ ի յերես զանբաղդն ունի,
Յոյժ անհանգիստ և անհարկի:

Եւ բաղդաւորն մեծարի,
Բազում հարկիք նա ընդունի.
Որ թէ կոյր է միականի,
Կամ խեղ և ծուռ միոտանի:

Եւ զինչ այլալ առ նա լինի,
Ամենեին այն չերեի.
Այլ յամենից նա մեծարի,
Եւ իւր հարկիքն շատ լինի:

Ամէնն ի բաղդն կայ կուտի,
Թէ յԱստուծոյ տուեալ լինի.
Մէկն իւր կերպիւն է գովելի,
Աղուոր տեսակ ճանաչելի:

Լեղուն բարի քաղցրիկ խօսի,
Երբ մարդ ըսէ նա հաւանի.
Նա է պատված յամէն տեղի,
Յամէն մարդոյ է գովելի:

Մէկն է ձեռք աննմանի,
Հասեալ ուսման և արհեստի.
Հիմն արկանէ յատակք ծովի,
Կամուրջ կապէ վերայ գետի:

Մէկն կերպիւ է տնազելի,
Է ախտ երես և աղտեղի,
Մէկի ձեռուին է զերդ գողի,
Որ ոչ կարէ կուրդել ջորի:

Մէկն է խիստ սև որպէս հնդի,
Պոկօշ, դաղիր և գարշելի.
Մէկն է չաղար կապոտ աշուի,
Կարճահասակ և փանաքի:

Մէկն է ճնշող և անճոռնի,
Կողիտ, փալիտ, երկայն աքուի.
Մէկն նըման է հրեշտակի,
Եւ շատ ունի նա գործ բարի:

Մէկն նման է Յուդայի,
Սպանող, դամազ, գործօղ չարի.
Տեղի եղեալ սատանայի,
Եւ բնակարան դիւաց դասի:

Ես քեզ մեղայ երկնաւորի,
Տեառն Աստուծոյ անեղ մեծի.
Քո դատաստանն է յիրաւի,
Նեաթով կուտաս ամէն մէկի:

Տէ՛ր քո կամացն է աշխարհս լի,
Այսպէս լինել զոր ասացի.
Քեզ օրհնութիւն ի մէջ տացի,
Ամենազօր Տեառնդ Յիսուսի:

ԸՆԴԴԷՍ ՖԱԼԱՔԻՆ

Է՛յ ֆալաք, երբ ծռիս մարդուն, դօրն ի բուն փորեն նորա հոր.
Յորժամ դու քակես ըղչարին ու չթողուս որ դառնայ ուր,
Սահուն 'ւ երերուն պահիս յաստնւորս ի գիւ 'ւ ի գլոր,
Կապիճ մի չարէ ցուցնես թէ՛ զայդ լից ի հոգ 'ւ ի ցնոր:

Է՛յ չարիս, ըղվատին տունըն կու լեցնես ակով դու բոլոր,
Ջադէկն ի յերկիր ի վար վտարես որ ժողվէ կտոր.
Ջայն որ խողարած չվայլէ՝ կու զուգես անդ ձիաւոր,
Եւ զգորդ մարդկանց ըղտունըն քակես առանց բահաւոր:

Ֆալաք, թէ քեզ վատ ասեմ նա կ'ասես թէ մարդն է մոլոր,
Թէ չէ ի գիտուն մարդըն է՞ր նայիս յերակ դու խոլոր.
Ջանգէտ ու ըզնաքաս մարդն յաստընւորս առնես մեծաւոր.
Զիմաստուն մարդկաց ըզհացն կու ձգես ի սար կամ ի ձոր:

Է՛յ չարիս, ես քեզ ճնց աւտամ երբ չունիս զոչ ոք կարեւոր,
Ոչ դավլ 'ւ ոչ երդում ունիս 'ւ ոչ հաւատ, թվ դու նենգաւոր.
Ձով որ կու սիրես այսօր՝ կու դնես ի յոսկի աթոռ.
Վաղիւն երբ ձգես յաչաց՝ հաւասարես հողոյն մոխրաւոր:

Յորժամ որ ի յետ քակիս ու ձգես ի յաչքդ խոլոր.
Ոչ թուղթ ոչ դալամն ոգնէ, 'ւ ոչ հարյուր հազար ձիաւոր.
Տաս ի վիզն 'ւ ի վայր ձգես, չի մոես զոչ ոք թաղաւոր,
Հնցդուն քար ակով ածես՝ որ չօգնէ հազար ումրաւոր*):

*) «Ընդդէմ ֆալաքին» վոտանովորի մի անտիպ վարչանտում, վորի վերնա-
գիրն և շնորին Յրեկանն ասացեալ բան պիտանի», այս տան փոխարեն հետեյալ
առնեն և.

Հիմիկ զըժարեց բաներս որ թաթարն եղաւ թագաւոր.
Ջրկեց դամենայն աշխարհս ու զգողերն եղիր մեծաւոր:
Այս այլ չի մնայ հանցեղ ոչ ֆալաքն ոչ ում կարեւոր,
Ջարնու և ձգէ ի վայր, չհամարէ զոչ ոք թագաւոր:

Է՛ր չես դու առներ ըղորդ դատաստան, մյ ծուռ դատաւոր.
 Ֆալաք, դու ծռին ընկեր 'ւ ըղորդին ես խիստ նենգաւոր.
 Է՛յ չարիս, մմ քեզ Բնչ ասեմ, քան դամենն ես խիստ դու մոլոր.
 Ջերկինք ու զերկէր և զծով կու պատես դուն յօր մի բոլոր:

Ջլիմարքն ընտրեցիր աղէկ, 'ւ իմաստնոց դոււխն է ի կոր.
 Մուռ է զինչ որ դու կառնես՝ ձկ լինի հաւան քեզ այդոր:
 Ֆալաքն պացխուն կուտայ՝ «Մի հաջեր, անգէ՛տ հալեր,
 Քանի ֆալաք եմ եղեր, չեմ տեսեր քանց ըղքեղ մոլոր:

Ջարիւնդ ի վրաս ձգես թէ Ֆալաքն է ծուռ դատաւոր.
 Ջգիտքս թէ Արարչէն լինի՝ զով կամի առնէ մեծաւոր:
 Դարձեալ կու ասէ Ֆալաքն ընդ աղքատ և ընդ մեծաւոր,
 «Հաղար թէ Ֆալաք եմ ես, չեմ կարող որ տամ քեզ կտոր:

Հրամանն յԱստուծոյ լինի, ես զուգեմ ըղքեղ թագաւոր.
 Երբ որ չաջողէ Աստուած՝ ձկ կարող է տալ քեզ կտոր»:
 Ֆալաք, քեզ մեղ ձկ դնէ. զինչ առնես ամենն է աղւոր,
 Բայց ի մեր մեղացն լինի որ հայի Աստուած մեղ խոր:

Գիտես ըղտալոյ տեղին, զանաթանն ու զարժանաւոր,
 Բայց մեղ կու թուի այս հանց թէ դու չես աղւոր դատաւոր.
 Ջամէնն է հաշուով զուգեր անդալատ Աստուած դատաւոր,
 Է՛յ չարիս, մմ, հերիք արա, ու ձգէ՛ ըղքակդ ի յոր:

Դարձն զչարութիւնս յիսնէ ու փոխէ զինչ հին կայ ի նոր.
 Թէ՛ չար թէ՛ բարի, թէ՛ դուր թէ՛ գժար որ ի յաստընւոր,
 Ամէնն ի քեղնէ կուգայ, դու պատճառ, 'ւ Աստուած դատաւոր,
 Աղքատ իմաստուն լաւ է քան հաղար անգէտ գանձաւոր.

Աստէնս նա չունի հոգի 'ւ ի յանդէնն է դառն ու մոլոր,
 Մօտ յԱստուած աղքատ լաւ է քան զհաղար հարուստ մեղաւոր.
 Եղբայր, մմ, ով խելք ունի՝ մօտ յԱստուած է խիստ փառաւոր,
 Խելօքն չի գայթակղիր, 'ւ իւրն Աստուած է հովանաւոր:

ՏԱՂ ՖՐԿԱՆ ԱՍԱՑԵԱԼ

Սիրտ իմ, ընդէ՞ր ես խռովեր,
 Աչք իմ, ընդէ՞ր ես խաւարեր.
 Խելք իմ, ընդէ՞ր ես ճապաղեր,
 Միտք իմ, ընդէ՞ր ես շիւարեր:
 Է՞ր շէս զմահու օրն անդիճել,
 Ի հրեշտակի գալուն փախել.
 Ձոռուոյ քանդին յէ՞ր չես յիշել,
 Յաստուծոյ յերեսս հեռացել.
 Ձիր պատուիրանն ես մոռացել,
 Դիմաց հոգւոյդ ես քարացել.
 Տուն և տաճար ես դուն շինել,
 Գանձ ու դուժաշ ես ժողովել.
 Վերայ գլխոյդ մոխիր մաղել:
 Իսկի տեսել չե՞ս, կամ լսել
 Ինչ մեծատուն մարդ ի մեռել,
 Իսկի դեկան հետ չի տարել.
 Ինքն է ժողովել, ինքն է կերել,
 Հաց մի չիշխեաց յիւրմէն ուտել.
 Թէ չէ ոռճիկս իւրն արարել,
 Ջրոցն ու կրակն ես քեզ վառել.
 Դու քո ձեռօքդ ես խոր փորել,
 Եւ քո կամօքդ ես ներս մտել.
 Չայս ձեւ կամիս դու մեղադրել,
 Խնդիր են հէնց զքեզ տանել.
 Դասք հրեշտակաց են սրտմտեր,
 Չսառնամանիքն են պատրաստել.
 Ըղտարտարոսն են քեզ պահել,
 Անքուն որդունքն են կտակել,
 Կան ու միան զքեզ բերել,
 Ձիւրեանց ժանիքն են խիստ սրել.
 Միս և արիւնդ են ծարաւել,
 Խաւարն Թանձր է պալ կապել,
 Հուրն նորա միջին վառել.
 Մեղաւորացն է պատրաստել,
 Դառն և դժուար եւ զնա լսել.

Զինչ կարգացել ես ու լսել,
 Զինչ նախահարքն են վկայել.
 Զայն չի կամիս իսկի լսել.
 Թէ յիմ ճակատն էր դայս գրեր:
 Ո՞վ է իսկի դԱսառւած խաբել,
 Կամ պատճառաւ գնոգին թափել,
 Մի մոլորել ու զքեզ խաբել,
 Մի ըզհոգիդ կորուսանել,
 Յանանց լուսոյ զքեզ մի զրկել,
 Մեղքն ու զչարիքն մի գործել.
 Մի սուտ խօսել և զոք զրկել,
 Թէ չես շնացել կամ գողացել,
 Կամ վկայել, և սպանանել,
 Եւ բերանովդ երգում կրել.
 Թէ դպատուիւնն չես յանցել
 Ի տանջանացն դու մի վախել,
 Զինչ դու ալլոց ես կամեցել,
 Քո առաջին կամքն բերել.
 Ֆրիկ, դու յէ՞ր ես յիմարել,
 Զհոգւոյն աչքերդ ես կափուցել:
 Սրտի ականջդ ես դու կարել,
 Զխելքդ, զգայարանք ես դու վարել.
 Այս սուտ կենօքս ես սբաղել,
 Ի մէջ մեղաց ես դադարել:
 Յանշէջ գիհնէն ես շահել,
 Ի՞նչ աստէն գալու ճարն է հատել,
 Ոնց դայս լսել շատ մի լացել,
 Եւ զիւր ալսերն արեամբ թացել:
 Ասաց թէ այսօր ճարն է հատել,
 Դարբիէլեան փողն դոչել.
 Դատողական աթոռ դրել,
 Եւ դատաստան անդէն նստել:
 Ահա կուգան ըզիս կոչել.
 Ում կայ լեզու կամ զրուցել,
 Կամ ո՞վ կարէ պատասխանել,
 Անդ քաջախօսքն են կարկամել,
 Յանշէջ հրոյն են սարսափել.
 Բարձր և հօրքն են խոնարհել,
 Զինչ աշխարհիս էին գործել:
 Զամէն դրել են անդ բերել

Երբ զայն տեսել միտքն են արել.
 Զինչ մոռացուած կայր զայն յիշել,
 Եւ փօշիման վայր մնացել.
 Միբտն ու սակատն էր խռովեր,
 Զաչկունք ողորմ էր նա ամեր.
 Յաջ և յահեակ էր նա հայել,
 Անդ օգնական զոք չէր գտել.
 յԱստուածայինն էր նա դիմել,
 Յառաքելոցն յոտն էր անկել.
 Թէ շատ չարիք եմ ես գործել,
 Եւ ճշ տան թոյլ ապաշխարել.
 Այսօրմէն ճարս է հատել,
 Զեղ բարեխօս եմ ես գտել.
 Միթէ կարէք զիս խալըսել,
 Եւ ի տանջանացն զիս ազատել.
 Սրբունքն ամէնն են հաւաքել,
 զԱստուածամայրն են աղաչել.
 Զկենդանադիրն յառաջ բերել,
 Թէ քո որդին է զայս տուել.
 Երբ զայն տեսել Տէրն ողորմել,
 Զիւր կամարարքն յառաջ կոչել.
 Իւր ծնողին ինքն էր լսել,
 Զմեղաւորացն մեղքն թողել.
 Հրեշտակաց պէտքն խոնարհել,
 Եւ Արարչին երկրպագել.
 Այս մեր եղբարքն են կորուսել.
 Այսօր գտաք կենդանացել.
 Փափագանօք են ժողովել,
 Ուրախութիւն են մեծ արել.
 Եւ զանկելոց տեղին լցել,
 Եկայք օրհնեալքն են զօրացել.
 Մտէք ի լոյս անճառ անցել,
 Զոր իմ սրբոցն եմ պատրաստել.
 Զայն որ ում աչքը չէ տեսել,
 Ո՛չ ականջօք իսկի լսել,
 Եւ ոչ մարդկան սիրտ վկայել,
 Ես զայն տեղիքն եմ պատրաստել.
 Որ մարգարէքն են զայն գովել,
 Եւ առաքեալքն են զնա տեսել.
 Ֆրիկ հէրիք ես դու խօսել,

Մարդիկ դամէն ծանրացուցել.
Սուտ աղօթք և ծունր ես կացել,
Զհոգիդ այդով ես դու խոցել,
Է՞ր չես ի լալ ապաշխարել,
Եւ քո այնչափ մեղքն քաւել.
Միթէ ի յմյդ ես յուսացել,
Զինչ մխիթարք ես դու դրել,
Այդ չի կամի դքեղ թափել,
Զինչ քո մտօքդ ես անդիճել.
Երկու ծայրիւ կամիս կա՛նել,
Զաստըւորիս ագիս կարել,
Երկու տէրանց ով ծառայել,
Հանց զոր երկուքն էլ նա շախել.
Այդ խորհրդոյդ մարդ չէ հասել,
Ոչ դու կարես զայդ դա՛մնել.

ԱՅԼ ԲԱՆՔ. ՖՐԿԱՆՆ ԱՍԱՑԵԱԼ¹

Գեղեցիկ պատկերք ու հեր,
որ պառքկածէն կու նայիս.
իմաստուն մարդիկք էին,
խիստ կատարեալ ոսկոր ու միս:
Կերակուր որդանցն եղնն,
և փտեցան ներքն հողիս.
յէզուց ես այլ հանց լիննեամ,
այս մեղաւորս 'ւ ողորմելիս:
Ոչ գիտեմ թ' ուր մեռանիմ,
ոչ որ չունիմ որ թաղէ զիս.
ոչ ունիմ տեղ հանգստեան,
ոչ խնդացել եմ յիմ որդիս:
Ոչ եղբայր 'ւ ոչ զոք ունիմ,
որ աւաղէ ափսոսայ զիս.
ոչ ծլիմ, ոչ բուսանիմ,
զերտ զաղնձած սերմ եմ գերիս:
Թէ ունէի ճորտ ու ծառայ,
կամ կարևոր յասուորիս.
սոքայ զիս ուրացան,
և ատեցին զաղքատ հոգիս:
Այս ի յիմ բախտէս ունիմ:
որ չի նայել քաղցր աչօք յիս.
ինձ նման այլ չէ ծնել,
ինչ կուսայիմ ի վերայ բանիս:
Երբ տեսա որ կու ձախէր,
զայլոց իրք այլ ասի գերիս.
փորեցի ես խոր այլոց,
ևս թաղեցա մինչ ի շինիս:
Խիստ յիմար 'ւ անգէտ էի,
այլ չէր եկեր ոտքս այս քարիս.
է՛ Ֆրիկ պատրաստ կացի,
ի ծերութիւնդ չի գլորիս:

¹ Այս, ինչպէս և հաջորդ վոտանավորները առաջին անգամ են տպագրւում: Ֆրիկի այս անտիպ բանաստեղծութիւնները վերցրել ենք Գրականութեան և Գաղ-մութեան ինստիտուտի տրամադրութեան տակ յեղած ձեռագրից:

Այլ չունիս փող մի պահած.

որ դքեզ թաղեն երբ մեռանիս.

երկնաւորքն զգաւանին,

ոչ ի յերկրի Աշամ որդիս:

Յայդ խելացդ ու յայդ գործոյդ,

և յայդ կացքէդ որ դու ունիս,

զայս յառաջ էր չիմացար,

երբ խաբեցար յանցաւորիս:

Երբ որ հոգոց ես կու հանիմ,

զայ առնու հոգիս բերանիս.

զինչ գործած մեղք կայր յաշխարհիս.

զամէն գտաւ ստեղծօղն առ իս:

Չեմ կացել ի պատուիրան,

քսել զրկել եմ զայլք ու զիս.

ի մեղաւորս եմ շիւարբի.

լալո չկայ մեծ մի քան զիս:

Յարութիւնէ գործք իսկի չունեմ,

որ գթացել էր Տէրն ի յիս.

ամօթով ի յԱստուծոյ,

և պարտական մինչ ի հոգիս:

Շատոց պատճառ եղէ չարեաց,

եղուկ ու վա(յ) ինձ այս ծերիս.

երկու կենօքս չյաջողեաց,

այս խոց մնաց ի վերս սրտիս.

Արդ ազաչեմ դքեզ Տէր Աստուած,

որ դու լսես մեղաւորիս.

երբ որ մահն ինձ հանդիպի,

նա օրհնեալ հողն ծածկէ զիս.

Թէ այս ալ ինձ չի յաջողեաց,

նա անանց գեհնն վառէ զիս.

զինչ լեզու կայ մարմնաւորաց,

մէկ բերանով թող վայէ զիս:

Էր ես ծնա որդի մեղաց,

խիստ անճարակ ես այս գերիս.

կայս գանգատս լալով ասեմ,

այն գրողին երբ գա(յ) մօտ յիս:

անդէն տէր գա ի դատել զիս:

Չեմ գործել աստ ես բարի.

տրդեն գա տէր ի դատել զիս:

երբ հանց եղէր լինելոց (էր)

է՞ր հանդիպաւ իս այս չարիս:

Միթէ մայրն չերես դիս,

որ չի գիպել այս տառօսիս.

է Ծրիկ դմիտքդ ժողովէ.

լաւ իմացիր զինչ կու խօսիս:

Երբ որ յէզուց մեռնելու ես,

քեզ ճար արայ ինչ կու նայիս.

երբ աստէնս չես կենալու,

լաւ զանդէնի հոգսն տանիս:

Զսիրտդ կարէ յամէն իրանց,

որ դու ի հետ քեզ պարապիս.

զինչ տեսանիս որ զընա,

յիւրմէն այսօր ինչ զբաղիս:

Մի յանմեղաց ըզքեզ դատել,

երբ դու գիտես որ խափանիս.

այսօր լալով ապաշխարէ

թէ ակն ունիս որ զերծանիս:

Մի պատճառիլ այսօր յէզուց,

թէ չէ մեղօք ոտնակապիս.

զեղրայրն յարջեզ կու թաղեն,

դառնաս ասես թէ դու ապրիս:

Քեզ այլ հասնի մահն ի վերայ,

զինչ ամէնի որ տեսանես.

զինչ պատուական կա յաշխարհիս,

դամէն թողուս և անցանես:

Զմարմնաւորս մի մնալ,

թէ ճար լինի որ չի քակես.

որդեակ հէնց բանի պետ արայ,

որ յայն կեանքն դու շահես:

Զմարմնոյ աչեքդ կուրացոյ,

որ դու բնաւ ոչ սղալիս.

գնա ի հանց տեղ բնակէ,

որ առանձին դու մէն լինիս:

Թէ չէ դու չես կարես կենալ,

ի մէջ մարդկան որ չի խարիս.

ծառայելոց ժամն դնաց,

զերդ զերեկի օրն որ չունիս:

Գերի Ծրիկ մարդ մի խարիլ,

մի սուտ վարուք կեղծաւորել.

զընա ի յօն դիբ շինութիւն,

որ յաւիտեան անհոգ լինիս:

Այս կեանքըս դուր է և խաւար,
 և ի ձեռէնդ լապտեր չունիս.
 դարան ալլուն և կա թաքել,
 ճարտար քայլէ որ չմըրունիս:
 Երբ ելանիս դու հանց գնա,
 որ յետ յաշխարհս ալ չիւնայիս.
 տարաժամեալ աւրն և գնայ,
 լալ ընգերացն երբ հասանես:
 Մինչ դեռ ամառն է պէտ արայ,
 որ ի ձմեռն չանկանիս.
 ձիւնն ի վերայ լիւրանց էջաւ,
 յաջողութիւն դու քեզ չունիս:
 Թէ կալ ու կաս առնիս այսօր,
 ձիւնն ի վայր դայ դու մսես.
 երթա արեն և դու մնաս.
 ի շինութիւնէ չը հասնիս:
 Զբւնն ալիքդ է սպիտակել,
 ձմեռն է այն որ ուժ չունիս.
 տես դու տղա չես անիմա,
 աղէկ լսէ թէ խելք ունիս.
 Թող դայս խաւար աշխարհս ի բաց.
 լուս աշխարհի թէ ակն ունիս.
 դԱստուած անցեալ զոք մի սիրել,
 որ դու ապա մարդ երեսաւ:
 Թէ զպատուիրանն դու պահես,
 հետ յընտրելոցն ամբող թռչես.
 Թէ այս վարուքս դու կենաս,
 ի յանուանէ դու շուտ կոչես:
 Թէ դու լսես այս խրատիս,
 անանց լուսոյն շուտ հասանիս.
 հերիք խրատ է զոր տւի,
 թէ այս բանիս դու սիրտ ունիս:
 Թէ չէ կադաէ դայդ քո լեզուդ,
 որ աւելի շատ չի խօսիս.
 քանի ձրի խօսք զրուցես,
 որ ամէնեկն շահ չունես:
 Դարձոյ դիս տէր ի քեզ կոչէ,
 զիս մի թողուր յանվայր վայրիս.
 հրամայեցեր թէ կամ խնդրեմ,
 և ոչ թողում որ մոլորես:

A II 31142

4010

Օգնեաւ և տուր դարձ ի մեղաց,
 ժամա հասաւ յինչ կու նայիս.
 երես ի վայր եմ գլորած,
 իմ ապաւէն կանգնեաւ դու զիս:
 Երկրպագեմ քո տէրութեանդ,
 որ ըզլեզուս զի այս կու խօսիս.
 զայս անարժանս արժանացոյ,
 ես կու գիտեմ որ կու կամիս:
 Յերանաւէտ ձայնն կոչեաւ,
 զինչ մկրտածք կան յաշխարհիս,
 դաւանողացս ըզքեզ Աստուած,
 դու քաղցրութեամբ սիրով նայիս:
 Զաջ քո հղօր գիր պահարան,
 կարդացողաց և լսողիս.
 դու լեր քաւիչ մեղաց նոցա,
 որ յիւ(ր) յաղօթքն յիշէ զիս:
 Աղաչանաց խիստ կու լսես,
 շուտ կու գ(թ)աս քո պատկերիս.
 փառք անմահի(դ) յաւիտենից,
 յարարածոցս երկրպ(ագիս):
 Դու ես հաստատ և կենդանի,
 որ յաւիտեան ոչ խափանիս.
 երրորդութեան սուրբ կատարեալ,
 որ յանարուեստ յաթոռ նստիս:
 Եղականացս դու տէր ես,
 անքննելիդ որ ոչ քննես.
 քո է աթոռ և տէրութիւն,
 ի հրեշտակաց փառաբանիս:
 Դու ես մտաց զարմանալի,
 աննմակ յով նմանիս.
 ես հաւատամ ուղիղ սրտով,
 որ շուտ բանաս զաչս կուրիս:

ՆՈՐԻՆ ՖՐԿԱՆՆ ԱՍԱՑԵԱԼ ՎԱՍՆ...

Հանց մեծամեծ խորհուրդ արի,
 որ յաւիտեան ոչ կատարի.
 մտնուլ գետին հեշտ երկրի,
 ինչ որ աղէկ մարդն խրի:
 Չանդիճեցի թէ ինչպէսի,
 յետին բանին մտիկ չարի.
 վասն այն դիպաւ ոտքս ի քարի;
 որ աւելի ջանք չդրի:
 Ձինչ դօրն ի բուն մարդն խորհի,
 գիշերն ամէնն խափանի.
 բուռն եմ ածել ես աշխարհի.
 որ կու վազեմ հետ շատ շահի:
 Ձինչ օրն երես հէրիք չածի,
 այլ մեծութիւն սիրտ ունէի.
 ժողովեցի շատ մի բարի.
 ըոզակ արի զնա թաթարի:
 Լաւ չի դատել անչափ տարի,
 երբ իմ հողոյս բաժին չարի.
 զինչ վոր մարդոյ խորհուրդ լինի,
 ամէնն հող է և քամի:
 Այն բաղային եմ նմանի,
 որ փոքր որսին ոչ հաւանի.
 ով որ ածէ զաչքն այլ մեծի,
 քաղցած կենաւ և անօթի:
 Ահա եղաւ անչափ տարի,
 որ տուն ու տեղն դեռ կու քակի:
 զինչ մեծամեծ վաստակ արի.
 ամէն դարձաւ հող է ի փոշի:
 Երբ ժամանակ մարդոցն ծոխ,
 երես ի վայր նա գլորի.
 երթա դիպնի հանցեղ տարի,
 որ մինչ մահն ոչ վճարի:

Երբ բախտն ընդեր էր՝ մանեցի,
 յիմիկ ոլորն յետ կու քակի.
 Երբ ոլորով յիս կու նայի,
 այլ չի լցուի կապիճն շարի:
 Հանց փորձելոյ տայ ինձ լեզի,
 ես զայն առի շամաչեցի.
 զգործիսն ի ջուրն ձգեցի,
 վարմն լցաւ իս խնդացի:
 Նոյնպէս ցորեան ես ցանեցի,
 նա խիստ բուսաւ դառն ու լեզի.
 հաւք ու դազանք ինչ կայ վայրի.
 իւրեանց տարան կու երևի:
 Ֆրիկն ողորմ է ու լալի,
 երկու կենօքս կու զրկի.
 ասպնջական անդէն չունի,
 ոչ հանդիստ տեղ որ դադարի:
 Զինչ զանպիտան փայտն ի մայրի,
 չէ շինուածոյ նա պիտանի.
 պտուղըն դառն է չերևի,
 հրոյ նա լաւ է որ այրի:
 Ֆրիկ չունիս խելք իմաստի,
 է՞ր չես լսել դու խրատի.
 մարդուն երբ աստէնա չաջողի,
 թող զանդէն ի հոգսն տանի:
 Ապաշխարէ և պաղատի,
 միթէ՞ յահեղ օրն ատենի,
 մին բարեխօս իւրն երևի,
 հանց վոր վստահ ի տէր խօսի:
 Թող թէ ոչխարն մոլորի,
 տէրն երբ թողու զայն տանի.
 թաղաւորին այն կու պիտի,
 որ իւր ծառայն ոչ սղալի:
 Ֆրիկ թէ խելք ունես բարի,
 իւղ պատրաստէ քեղ լապտերի.
 երբ գայ փեսայն յառապատի,
 լինիս ընդ նա ուրախալի:
 Երբ մտանես ուրախալի,
 քեղ հարսանեաց հանդերձ պիտի.
 մարդարտաշար թաղ ու գօտի,
 որ թաղաւորն հաւանի:

Ապա լինիս դու արժանի,
 որ քեզ ասէ ծառայ բարի.
 եկայք որդիք իմ սիրոնի,
 ձեր վարձն առիս է ի շահի:

Տօթ ու ցրտոյն և ծարաւի,
 մերկ և քաղցած և անօթի.
 եկայք առէք դուք ձեզ տեղի,
 զայն որ յոչոր միտք չանկանի:

Քեզ պատրաստեաց անանց բարի,
 որ հաւիտեան ոչ հատանի.
 զայս խոստացաւ տէրն ամենի,
 և իւր հրամանն ոչ խափանի:

Ի յանուանէ մէկն կոչի,
 ձախակողմեան հուրն վառի.
 Ֆրիկ քեզ որն կու պիտի,
 քննէ մտօք իմանալի:

Գանձով զնա՞ծ ես դու գերի,
 դու է՞ր խմես զօրն գինի.
 Թէ սիրտ ունիս դու խրատի,
 քեզ լսելոյ ականջ պիտի:

Թէ փոշիմեքն անդ է բարի,
 որ քո լալուտ լաօղ լինի.
 մինչ դեռ յուժի ես 'ւ ի լուսի.
 կըթէ զմարմինդ որ հաւանի:

Ով որ մարմնոյն իշխան լինի,
 խաղաղութիւն առ նա պիտի.
 սուտ է մարմինն և սնոտի,
 ներքս հողին կերթա փտի:

Ֆրիկն իզուր է՞ր կաշխատի,
 Թէ խելք ունի շուտ փառատի.
 որ այն բանին ինքն հասանի,
 տէրն ողորմած է ամենի:

Հասարակաց զայս կու կամի,
 տէրն փառաց զայս կու խօսի՝
 Թէ ով եկ բախեաց որ չբացի,
 կամ ով խնդրեաց որ չի տւի:

Վասն Ադամայ որդոցն եկի,
 որ նման են իմ պատկերի.
 դրախտն արդարոցն բացւի,
 և շատ բարի ի յաշխարհի:

Աղէկ լսէ ի սիրելի,
 որ քեզ բարի յոյժ պարգևի.
 առնուս պարգևք ի յԱստուծոյ,
 հոգիդ քո միշտ փառաւորի
 (?) ն հանց բարի մեղ կու կամի,
 որ հանապազ կու խրատի.
 ով հնազանդէ պատուիրանի,
 արքաութեան լինի վարդի:
 Ֆրիկն ասէ ողբանք լալի,
 Աստուած ձեզ այլ ողորմեսցի:
 Փողն գոչէ Գարբիէլի,
 արժան առնէ զձեզ այն ձայնի-
 ես ձեզ յանձին ես յաղօթի,
 որ զիս յիշէք անձանձրալի:

ՆՈՐԻՆ ՖՐԿԱՆՆ ԱՍԱՑԵԱԼ

Փափաքել եմ ի ջուրն, յուսով կու գնամ,
 Թէ հասնիմ յայն աղբիւրն, որ կենդանանամ:
 Ես խմեմ յայն ջրէն, ու հետ գոհանամ,
 Թէ թողուն մէկ պահիկ, որ յինքն լողամ:
 Այն սիրովն յաւաղանն ես զիս լուանամ,
 Նորոգիմ վերըստին, քան ըզհինն Ադամ:
 Թէ լինի ինձ ոռհիկ որ արժանանամ,
 Դու արա ինձ մտիկ, թէ ոնց կու փայլամ:
 Թէ ղերկիրն կենդանեաց ես ինձ կամենամ,
 Յօրինացն աստուծոյ ես երբ հեռանամ:
 Թէ ուզիմ որ անանց բարոյն տիրանամ,
 Զտուն ու զտեղն ու ղեղբայրն ու զքոյրն մոռանամ:
 Հեղեղեմ արտասուա ու զիս լուանամ,
 Եւ մաքրիմ ի մեղաց և արդարանամ:
 Քուրձ ապա ըզգենում թէ ես կամենամ,
 Երբ ձգեմ զմեծութիւն և աղքատանամ:
 Յոյս ունիմ առ աստուած, որ անմեղանամ,
 Երբ ի նեղ և յանձուկ ճանապարհն յարենամ:
 Ես լուսով սուրբ խաչին անահ կու մնամ,
 Թէ հաղար զայս բարիս ես ինձ կամենամ:
 Երբ դու տաս զօրութիւն, որ կարողանամ,
 Որ կարեմ ժիր կենալ, որ ոչ ծուրանամ:
 Յիս նաեաց քաղցրութեամբ, որ նոր մանգանամ,
 Զի կարեմ լուծ քաշել, և քեզ մօտենամ:
 Ի յահեղ ատենին երկիւղ հունենամ,
 Երբ տեսոյն Յիսուսի ես արժանանամ:
 Սիրտ ունիմ այս բանքս, որ հանց կու ջանամ:
 Որ ի լաւ ընկերացն ի յետ չի մընամ:
 Յայն աղբիւրն եմ կարօտ, որ լաց կու կենամ:
 Թէ հասնի՞ կաթ մի յիս որ արդարանամ:
 Երանի ինձ հաղար, թէ հանց լինենամ:
 Որ ի մեծ աղբիւրէն կարօտ չի մնամ:
 Դու աստուած ես գթած և խիստ ողորմած:
 Յայն ջրէն ինձ արբո, որ ես լիանամ:

Ի բխմանց սուրբ հոգոյդ, որ ևս զովանամ.

Յերեսաց ի լուսոյդ ուրախ լինենամ:
Յայն ձայնէն տուր լսել, որ յաջ դենն դամ.

Եւ ի ձախ կողմանէն ևս ահ շուեննամ:
Պոստացար մեզ բարի, թէ յայն կեանքն տամ.

Ձայն լսել ևմ գերիս, որ խիստ կու տարփամ:
Երերամ զօրն ի բուն և զայս կու հոգամ.

Երբ լինի այն բարին, որ օր մի խնդամ:
Երբ մեղօքս իմ մեռած, զայն ռնց քուշ ողամ.

Ձնդանել է գեմ զիս, փորձօղն անըզգամ:

Ձիս ոսկով 'ւ արծաթով փորձել յարաթամ

Ձերդ յիմար կամ հարբած, ի շուռ ևս կուգամ:

Ձի ասել հետ մահու թէ ռւր կու գնամ.

Կամ համար ու հաշիւ ևս յով պիտի տամ:

Անալի դարձել եմ ի միտս ու անհամ.

Ոչ առնում ըզգրոց ձաշակ և ըզհամ:

Երբ բացեր զիմ ըզմիտս, որ ևս կու զգամ.

Վառեցաւ սիրտ ի յիս զերդ հուր կու եռամ:

Պօսեցաւ հետ սրտիս, թէ ևս ի՞նչ լինենամ.

Ո՞վ հանէ յայս կապէս, որ ևս դուրանամ:

Տէր զքոյ ձայնդ յիս հասու, որ խաղաղանամ.

Լոյս ծագեաց խաւարիս, այլ ոչ կուրանամ:

Խղճացեր ծառայիս, որ չանպիտանամ.

Բարշեցեր զիս ի քեզ. տէր ուր դառնամ:

Երբ յիշեմ զայս զօհար բաներս ու ցնծամ.

Ձահադին զիմ ըզմեղքն ու նստիմ և լամ:

Ձինչ ըզգետ յաշխարհիս բոլոր պիտի գամ.

Ու մտնիմ ևս Ֆրիկս ի մէջն ու ծփամ:

Ի յալեաց կոծելոցն ևս ռնց վախենամ.

Երբ ծովուն ի միջին ևս դարդ լինենամ:

Երբ որ զիս հարցանեն թէ ռւր կու գնաս.

Ես նորա պատենի պատասխանի տամ:

Թէ խնդրեմ զայն զօհարն որ փարթամանամ.

Կու տեսնում իմ մտաց աչօքս և զողամ:

Ով բերէ զինքն առ իս որ պահ մի խնդամ.

Կու քաղի շունչս յինէն թէ երբ մօտենամ:

Եւ առնում պահ մի ձեռս և ուրախանամ.

Եւ հոգով և մարմնով ևս անմահանամ:

Ես հաստատ և անբեկ նաւի կու մնամ,

որ մտնիմ ևս ի նա և այլ զերերամ:

Նաւապետ է Քրիստոս ի հետ կու գնամ.

Քան ըզնա այլ ինձի ճարակ չունենամ:

Հասուցէ զիս յայն տեղն, որ ես կու ցանդամ.

Ես ինձէն մատաղ լինենամ:

Որ աւնոււմ զիմ կարիքն ու փարթամանամ.

Կենդանի է Քրիստոս որ զինքն հաւատամ:

Թող մաշիմ ի յայս հողս և խիստ հնանամ.

Իմաստուն և խելօք ապա լինենամ:

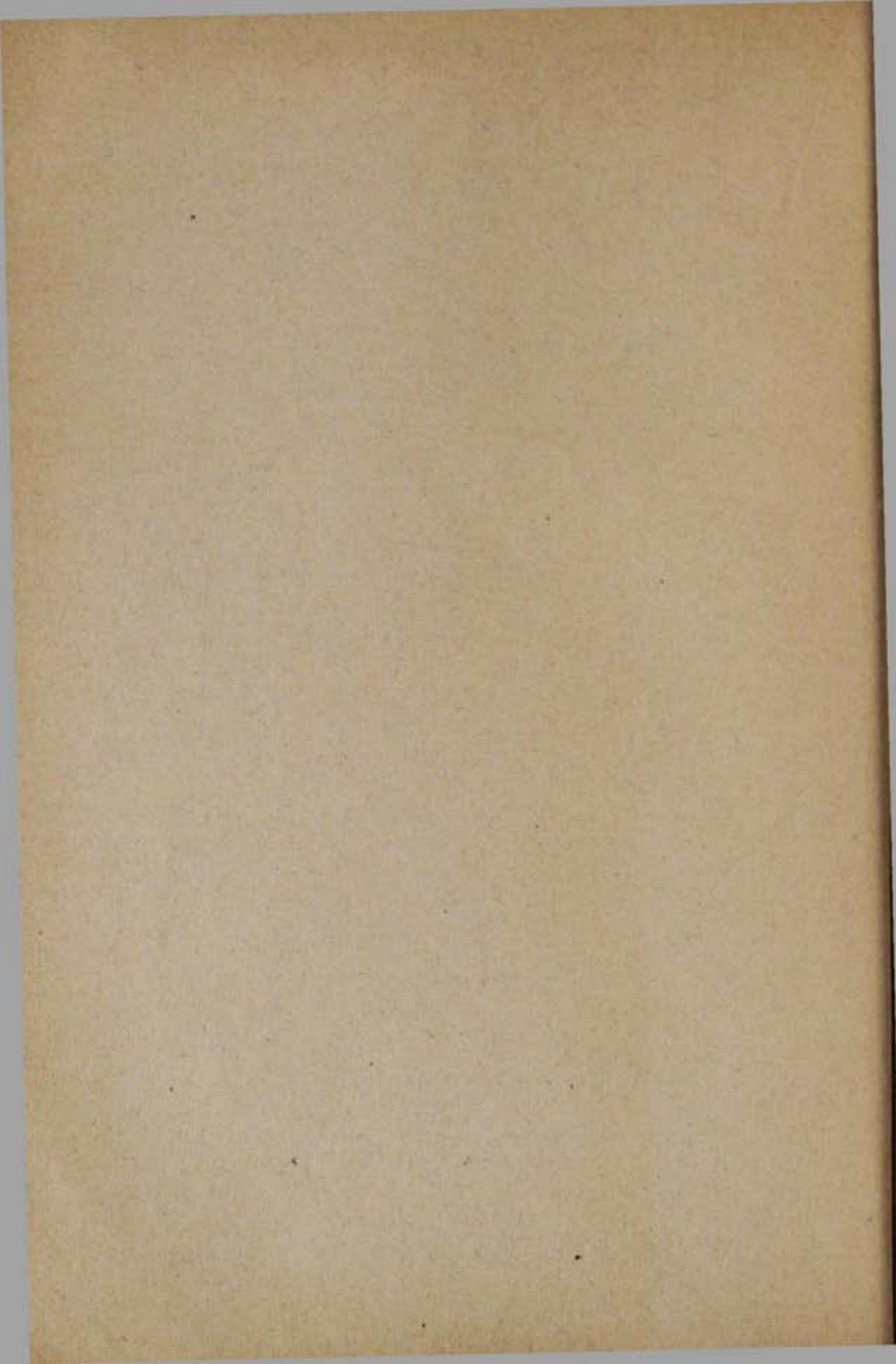
Երբ առնեմ քննութիւն ու զլաւն իմանամ.

Երբ սակաւ մի աստ լամ նա անդ խնդանամ:

Արարչին ես պատիւ և փառք ըստանամ.

Որ հանգչիմ ես անդէն 'ւ ի նա գոհանամ:

ԿՈՍՏԱՆԴԻՆ ՅԵՐԶՆԿԱՅԻ

(XIII—XIV ԴԱՐ)

ԱՅՍ ԳԱՐՈՒՆՍ

Գարունն լինի ուրախութիւն և ցնծութիւն, երկրածնաց
Կիսոց մի գայ մեծ հարսանիք՝ կէսք մի յերկաթ, ի բանդ՝ և ի լաց
Ոմանք ծաղկին զերդ բուրաստանք դոյն ըզդոյնով ցեղք ի ցեղաց
Ոմանք զգենուն մեծ տրտմութիւն և չարչարին ըզհետ դիւաց:

Ծառքն ծաղիկս ի վեր փչեն, թէ կան դալար ու չեն մսած,
Ով որ ընդրի չոր՝ և անպիտան նոքա հրոյն են պատրաստած:
Բուրաստանքն զարդարին, վարդն փռէ տերև շարած
Վասն այնոր ինք թագաւոր որ համբերէ ի մէջ փշաց:

Զի որ տված ի հողն ի պահ բոյսք ու սերմանք կայ սերմանած՝
Վճարեն ըզսերմանողն և տան տերանց շատ յաւելած.
Ով որ չունի սերմն բարի փոխան պտղայ փուշ կայ բուսած,
Հողոյն առնէ ինքն դատաստան և չար փշին հուր կայ պահած:

Ինքն է տէր բուրաստանիս, ինքն պատրաստել մշակ բաղմաց.
Սերմանեցին և սերմանեն զյերկիր որ կայ խոնարհ ու ցած.
Պահապան լեր քո դանձիտ որչափ որ կայ ի քեզ տւած,
Վաստակէ և աճեցոյ որ վճարէ գտուողն Աստուած:

Ահա եղև յորդոր գարուն յայտնեցաւ զինչ կայ՝ պահած
Ու զինչ ծածուկ գործք ու սերմանք զիրենք ցուցին յամէն ցեղաց:
Ահա բարի սերմանահանքն հնձեսցեն զպտուղն բարեաց.
Իսկ սերմանողքն չարութեան ժողովեսցեն փուշ խոպանաց:

Ծառ մի ծաղկեալ զեղեցկապէս և լի պլտողով կայ դարդարած
 Եւ մին մի չոր և անպիտան յինքն մահաբեր փուշ կայ բուսած:
 Վասն այնորիկ սուրն հրեղեն ի մի ծառոյ կայ պատրաստած,
 Որ ոչ բերէ պտուղ բարի նայ հատանէ հաւսարակաց:

Ըզսակաւ բանքըս որ դրեցի վասն զարնան յեղանակաց,
 Եւ յիշեցի օրինակաւ ըղյարութիւն զատաստանաց:
 Արդ եղբայրքս սերմանեցէք ի սուրբ սրտի դործս բարեաց
 Զի տացէք պլտուղ կենաց բարձր ի գլխու ձմեռ պարծանաց:

Կոստանդինս որ ձեզ գրեմ ուսուցանեմ զբանս բարեաց.
 Եւ ընդէ՞ր կամ մոլորեալ յարդարութեան ճանապարհաց:
 Արդ աղաչեմք զամենեւեան լըսողք բանիս պատուիրանաց
 Խնդրելով ինձ թողութիւն ի Բրիստոսէ վասն յանցանաց:

Տէր ցօղեայ յիս ցօղ կենաց կամ ծարաւի, Եւ եմ թառամած.
 Լեր պահապան և հովանի և զմեզ զարթոյ ի քնոյ մեղաց:
 Որ արթուն կենամ պատրաստ լապտեր վառեալ ըստ կուսանաց.
 Եւ ոչ յամեմ յունայն եղոյն և անպատրաստ ըստ յիմարաց:

Օրհնաբանեմք անլռելի զանեղ անմահ հայրն Աստուած*
 Գոհութիւն վերառաքեմք որդոյն որ ի հօրէն ծնած.
 Բարեբանեմք ըզսուրբ հոգին ի հօրէ յառաջ բխած
 Միասնական երրորդութեան փառք և պատիւ յամէն լեզւաց:

ԲԱՆՔ ՅԵՐԿՈՒ ԴԷՄՍ ՄՏԱՑ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆՔ Ի ՀՈԳԻ ԵՒ Ի ՄԱՐՄԻՆ.

ՁՈՐ ԱՌԱԿՕՒ ԽՕՍԻ ԱՅՍՊԷՍ

Ջարթիք ի յերազուտ, բացէք զաչերտ ով կայք ի քուն.
Տեսեք մեջ գիշերիս շատք՝ որ պահ մի չեն լել ի քուն.
Անդադար ի շուրջ գալով կան հրամանաւ մի Աստուծուն,
Որ բանիւ դերկինք ի վեր կամար կապել՝ երեւ ջամուն:

Ջարթայ ես ի քնոյս ելայ կացի պահ մի արթուն.
Երբ էանց գիշերն յերկար՝ նշան եղև առաւօտուն.
Տեսի լուսին պայծառ, բազում աստեղք ի յիր սպասուն.
Ջերկինքն են զարգարել 'ւ են արարածք իմաստնոյն.

Մի աստղ ելավ պայծառ առջև Արուսեկին լուսոյն,
Ունէր լոյս գեղեցիկ քան զաստեղացն այլ գերագոյն.
Ետես ըզնա լուսին և հրաման տայ աստեղնոյն.
Հաւսար ի մայր մտան նուազեցան յիրենց լուսոյն:

Ջերեսս երկնից երաց՝ երբոր ծագեց լոյսն արևուն.
Տղայ երեւեցավ քաղցրը կոչի իրենն անուն:
Հոգի հաւսար երեւ շատոց պայծառ լոյս աչերուն,
Ով սիրով մնաց լուսոյն Արուսեկին առաւօտուն:

Քաղցր է ծնունդ լուսոյն, երանի տամ ես այն մարդոյն՝
Որ բաժին ինքն ունենայ ի յայն լուսոյն առաւօտուն:
Թե դուռն կայ երկնից պարգեւատու մի Աստուծուն՝
Ի ծագել արեգականն ի մեզ բացվի դուռն բարոյն:

Թէ տէրն ի յարարածս հայի քաղցր ի յիր սիրուն,
Յայն պահուն է որ լինի նշան լուսոյն առաւօտուն.
Թէ լսէ աղաչանաց և աղօթից շատ կարդալուն՝
Ով խնդրէ թէզ գտանել զպարգեւքն՝ առնու առաւօտուն:

Թէ անուշ հոտ կայ բուրել 'ւ ի կեանք փոխէ զդուռն մահուն,
Են շատաց հոգի հարբած յանուշ հոտոյն յառաւօտուն.

Թէ անմահական սէր կայ՝ որ հոգի տայ հոգեւտնուն,
իմ բաժին սէրն ու հոգին խառնել ի սէրն առաւօտուն:

Թէ ինձ կեանք կամ խնդութիւն բաժին կայ ի դուռն ի սիրուն,
Մէկ պահու սէրն ի սրտէ՝ Թող լինի ինձ յառաւօտուն.
Թէ հոգի տալ կու պիտի, կամ թէ հոգի հանել մարդուն,
Նայ յօժար եմ ես հոգով զհոգիս փոխան տալ իմ սիրուն:

Ով կամի սիրով լինիլ ինքն յարութեան որդի շուտոյն՝
Թող խնդրէ ի յայն Սիրոյն որ ինքն յարեալ առաւօտուն,
ի սիրուն սէր յավելու սիրով դնալ տունն ի Սիրուն.
Ի ով սիրոյն ինք հետեի հասնի սիրովն առաւօտուն:

Տէր, զթայ յիս ի ծառայս և տուր բաժին ինձ յայն հոգոյն.
Որ շատօք ին ցանգացել բայց քիչք հասան առաւօտուն.
Ես յետին և անպիտան որ Կոստանդին կոչի անուն
Քնդրեմ ի քէն, տուր ինձ սէր ի սիրուն առաւօտուն:

ԲԱՆՔ ՅԱՂԱԳՍ ԱՐԵԳԱԿԱՆՆ ԱՐԴԱՐՈՒԹԵԱՆ

ԶՈՐ ԱՌԱԿՕՔ ԽՕՍԻ

Ահա գիշերս էանց, նշան եղև առաւօտուն.

Աստղն պայծառ ծագեաց, աւետաւոր երեկ լուսոյն.

Քաւարն հերքեցաւ ու ցնծացաւ աշխարհքս ամէն,

Երնեկ ետուն միմեանց՝ որ արժանի եղեն լուսոյն:

Զինչ որ ի բանդ կային և ի խաւար ի խոր զնդան՝

Նա լոյս ծագեց նոցայ յարեգականն ի մեծ լուսոյս.

Երկիրս էր սառն ու պաղ ու ցուրտ ձմեռն ու հողմային,

Ահայ եղև դարուն յարեգականն ի մեծ լուսոյն:

Երկիր կենդանացաւ ու լեռն ու դաշտ կանաչ բուսան,

Ծաղիկ բերին ծառերն յարեգականն ի մեծ լուսոյն.

Ծաղկունքն դարդարին ազգի ազգի գոյնզգոյնով,

Փռի վարդն կարմիր յարեգականն ի մեծ լուսոյն:

Ակունքս յորդորին ու ցնծալով յառաջ խաղան,

Գետերեւո ոլոր կապին յարեգականն ի մեծ լուսոյն:

Զինչ որ կայ արարած՝ ու անհոգի մեռած կային,

Ահա կենդանացան յարեգականն ի մեծ լուսոյն:

Է՞ր չէ՞ք ի դարմանալ, ու կամ հարցուկ լինիլ բանիս,

Վասն այս արեգականս ու իր պայծառ լցեալ լուսոյն.

Այս նոր ծագեց մեղ լոյս քան զարեգակն ու այլ պայծառ,

Զինչ լուսաւորք կային՝ ծառայ կոչին այն մեծ լուսոյն:

Ի լուսոյն ի սկզբանէ լի լուսով շառավիղ ծագեց,

Լոյս ի լուսոյ ծնաւ յարեգականն ի մեծ լուսոյն,

Այս լոյսս ի յայն լուսոյն՝ որ ինքն է տէր ամեն լուսոյն,

Ու թաղաւոր կոչի՝ և ամենուն լոյսն ի յիր լուսոյն:

Երկնից կամարն եղև ի դարմանալ արեգականն,

Զի չէ՞ր տեսել հանց լոյս կամ արեգակն ի յայն լուսոյն.

Երկիրս ցնծացաւ մեծ աւետօք ուրախացաւ,

Թէ՛ անմուտ ծագեց մեծ լոյս ու արեգակն ի յայն լուսոյն:

Ոմանք են անհոգի աշերով կուր և անյիմայ,
 Որ չեն ի հաւատալ արեգական ու իր լուսոյն,
 Սաւար կենօք կենան ու զմրադին յերազ քնոյ,
 Չունին մասն լուսոյ յարեգականն ի մեծ լուսոյն:

Ես չեմ ի հաւատալ այն սուտ հոգոյն թէ ինքըն լոյս՝
 Որ չունի շառաւեղ յարեգականն ի մեծ լուսոյն,
 Ես կոստանդին որ գրեցի կու փափագիմ ի յայն լուսոյն՝
 Որ ևս լուսաւորիմ յարեգականն ի մեծ լուսոյն:

ՈՄԱՆՔ ԶԱՐԱԽՕՍԵՆ ԶԻՆԷՆ ՎԱՍՆ ՆԱԽԱՆՁՈՒ, ԹԷ ՌՐՊԷՍ ԽՕՍԻ
ՍԱ ԱՅՍՊԻՍԻ ԲԱՆ, ԶԻ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ԶԷ ԱՇԱԿԵՐՏԵԼ. ԶԻ ԱՅԼ Է
ԱՇԽԱՏԻԼՆ ԵՒ ԱՅԼ Է ՇՆՈՐՀՔՆ Ի ՀՈԳԻՈՅՆ. ԶՈՐ ԵՍ ՊԱՏՄԵՄ ՁԵԶ,
ՅԱՂԱԳՍ ՏԵՍԼԵԱՆ ԻՄՈՅ, ԶՈՐ ՏԵՍԻ ԶԱՐՄԱՆԱԼԻ ՏԵՍԻԼ, ՄԻՆՁ Ի
ՎԱՆՔ ԿԱՅԻ ՀՆԳԵՏԱՍՍԱՆ ԱՄԱՅ. ԶՈՐ ՏԵՍԻ ԱՅՐ ՄԻ
ԱՐԵԳԱԿՆԱԶԳԵՍՏ ԵՒ ԼԻ ԼՈՒՍՈՎ

Ոմանք չար են հետ ինձ, ու նախանձով են յիմ վերայ,
Վասն իմ գրեալ բանիս՝ որ առ մարդիկ երեւենայ.
Ասեն թէ Ունց գըրէ բան քաղցրահամ ու մեզ կարդայ,
Որ ի մեր մէջիս ընգեր կամ համեմատ իւր չըկայ:

Կոյր են հողւով աչօք, մտօք յիմար են անյիմայ,
Թէ տէր ով է խելաց՝ կամ այս շնորհիս որ առ իս կայ.
Ես եմ աման հողէ, և ի յիս լցած կայ խաղինայ,
Զոր ես խօսիմ հողւով՝ այն մեծ Տիրոջն է մանանայ:

Ով գող է այս դանձիս, ու կամ նենգով ինձ լինայ,
Աստուծոյ է հակառակ՝ և ինք դատաստան արնէ նորայ.
Ով որ ինձ միտ դնէ ու ղինչ խոսիմ ինք հասկանայ,
Նայ ես իր տամ նշան՝ թէ այս շնորհիս որպէս հասայ:

Ես երբ հնգետասան ամաց էի մանուկ տղայ,
Ի վսնք յասուում էի, և գիշեր մի տեսիլ տեսայ.
Մանուկ ի լուսեղեն յաթոռ նստել որպէս արքայ.
Նման արեգական է գեղեցիկ որ լոյս կու տայ:

Այնպէս ես յիր փառացն և ի լուսոյն դարհուրեցայ,
Որ չկարցի հարցանել, թէ, Տէր, ով ես, զանունդ ասա.
Երկիր պագի իրենն ի յայն պահուն ոնց ղինք տեսայ,
Ու իրեք խնդրուածով հողոյն հաւար խոնարհեցայ:

Ասցի. ես գունահար—դու թագաւոր, քեզիկ մեղայ,
Ասցի, հողով հիւանդ եմ, գեղ թժիշկ ինձիկ գտայ:
Ասցի. ես եմ աղքատ, և յերակ բանի կարօտ կեցայ.
Շնորհէ դու այս գերոյս մասն ու բաժին ինձ և ղիլայ:

Նայ իր սիրուն ողորմած, անարժանիս շոյտ քաղցրանայ. իւ.
Ենէ ի ^{չսք մա} ^{դոտն ի յիմ վերայ.} լսել.
Կոխէ ^{Նայ ես պատասխ.} ^{վայր ի իւր տեղն գնայ.} տել:
Երբ ^{եւ ոչ քեզ հաւաս.} ^{չն մարդ.} ^{տոն իյա.}

Ասցի. Թող քո տեսող ինձ արքայութիւն հերիք լինայ,
Թէ դթաս յանպես ծառայ 'ւ յերակ քո տեսող ինձ երեւնայ.
Նայ ես գայս կեանքս ունայն ուրանամ երբ որ դքեղ տեսայ.
Երբ զիս ընդունեցար և կոչեցիր քեզիկ ծառայ:

Նայ ինձ պատասխանեց՝ քաղցր ձայնով ասաց, գնա:
Նայ իր ըստբառն անդ զարհուրեցոյց զիս որ զարթայ:
Ելնեմ կայեմ գոտի ու մէն յաղօթք ես կանգնեցայ.
Խնդրի յայն սուրբ տեսոյն՝ որ հետ մի այլ առ իս նա գայ:

Անցաւ աւուրք բազում, 'ւ ես աղօթօք ի լաց կեցայ,
Զիս իր սլայծառ տեսոյն ես հետ մի այլ փափագեցայ.
Զունի ցորեկ հանգիստ ու ոչ գիշեր ի քուն մտայ.
Եղայ զերդ ըղլիմար, 'ւ իսկի մարդու ի խոստ չեկայ.

Ես ոչ ի միտք բերի՝ թէ այս տեսիլս ինչ իւրք լինայ,
Եւ ոչ զնայ քննեցի՝ զի հասակովս ի ես տղայ.
Երբ այլ, բազում աւուրք ես ի յուսումն վարժեցայ,
Ապա զմտաւ ամի ու գայն խորհուրդն հասկացայ:

Երև հանկարծակի ինձ բան խօսիլ՝ ով ուզեմայ.
Այնպես որ ես յիմ խօսից շարեւն զարմացայ.
Միրով ու մեծ յուսով ես այս բանիս ի փորձ մտայ.
Զհոգիս փոխան տըւի, 'ւ ապա ես այն հոգոյն հասայ:

Իմ բանս ի յայն լուսոյն եկել առ իս ինձ մանանայ.
Որ իմ աչօքս ես զինք բարձր ի յաթոռ նստած տեսայ.
Երբ որ գայս մեծ պարզեւքս ի յայն լուսոյն ես ընկալայ,
Նա զիմ մարմինս հոգովս իր օսւրբ տեսոյն գրեմ ծառայ:

Այսօր հոգովս ուրախ եմ և ի մեծ մուրատ հասայ,
Որ ես առանց շրթունք՝ կուխմեմ յայն գինուն շիշայ.
Սարխօշ եմ յայն սիրուն, 'ւ ե միտս ի հօն՝ յուր լնք լինայ.
Իմ շատոց կարիք, ով է չարկամ ու զիս որսայ:

« մեջ աշխարհիս զերդ ըղլիմար ի յանդիշայ.
Թւիմ խելօք, ոմանց խիստ խել ու անյիմայ.
Յի ին հետ ինձ, կրճտեն ատամն ի յիմ մի-
ատեն թըւի, զարխնա հեղուլ իր !

ԿՐԿՆԵԱԼ ՊԱՏԱՍԽԱՆԻ ԱՅՍՊԷՍ Ի ԴԷՍ

Հողուով տըւեր խրատ դու Կոստանդեայ կամաւ լըսել.
Ասէ թէ հասկացայ. կամիմ պատասխանի առնել.
Մի այդչափ ի գործոց զիս յայտնապէս յանդիմանել.
Տկար եմ և անդօր՝ մի ծանր ու մեծ բռն զնել:

Հոգիս ե խիստ յօժար բանից իմաստընոց լսել
Մարմինս ե հեշտասէր զի աշխարհէս է ինք ծնել.
Ի յերկուքիս միջին՝ մոմ եմ ի մէջ հրոյն վառել.
Անհիմն ու անհաստատ՝ եմ անհանդիստ ի շուրջ եկել:

Ի չորս հակառակէս ուսկամ յերեւ եմ մնացել
Ջի հուրն ի վեր քաշէ, նայ հողս ծանդր ի վայր հակել.
Սակաւ մի ի ջրոյն՝ բոցն հրոյս ե հանդարտել.
Քամին է յօղնութիւն և բորբոքէ զհուրս վառել:

Երկու կամաց ծառայ դժար է ինձ յիրաց սաղել.
Կամ հուրն ի ծոցն առնուլ. ու անմլաս զինքն պահել.
Կամ մարմնավոր ոտօք՝ վերայ ծովուն թեթև քայլել.
Կամ զհողմն արագընթաց մարդ ընդ ձեռամբն է արգելիլ:

Ջայս եմ ես ինձ խրատ և յանդիմանութիւն գրել,
Եւ զիս բաղմաց նշան մկայ և օրինակ բերել.
Ինձ չէ պարտ համարձակ նման եղբօր ի քեզ խօսել.
Այլ ինձ երես զնել՝ փոխան հողոյ ով որ կոխել:

Ի սրբոէ արտասուք ու շատ զանգատ լալով բերել.
Ով որ սիրով սքտի եղբայրությամբ ի յիս նայել.
Ջի շատ կսկիծ ու վէր ի մարդկանէ է յիս հասել.
Իմ սիրտս է խոց զուգած՝ դառն ցաւօք է զիս տանջել:

Եմ հողէ պարիսպ ածել ու բերդ ամուր անուն հանել.
Ջերկիր պատերազմաւ ի յիմ վերայ եմ յարձակել.
Ես եմ առանց սլնհ ու մերկ եմ յանդիման կանգնել,
Հազար դէհաց խոցեն ու չերևի թէ եմ խոցել:

Նայ կէսք մ'ասեն դայ է յիմար ու խև մաղաս կաթել.
Ու կէսք մ'ասեն թէ պարտ է զայսպիսոյս արիւնն հեղել.
Նայ ես պատասխանեմ թէ՝ Կոստանդին, չէ պարտ լսել.
Եւ ոչ քեզ հաւատալ ամէն մարդու՛ւ ի սիրտ մտել:

ԲԱՆՔՍ ՎԱՐԴԻ

Այսօր եղև պայծառ դարուն, ցնծան ծաղկունք և յորդորին-
Հագնին ցեղք ի ցեղաց՝ մանդրուն հաւերն ի հաւ խօսին.
Ի վերայ լեւանց բարձրանց գոյնըզգոյնով ծաղկունք փռին,
Ծաղկեն զերեսս երկրի, ըլլին ու ըզդաշտ ու զրազանին:

Եւ գեղեցիկ փետուր հագել՝ փոքրիկ հաւերն ի ծաղկոցնին,
Ու հաղար դասս դասով՝ քաղցրաձայնն զանլրոհլին.
Հարբել են յանուշ հոտոյն, ու նստել են ի վերայ ծաղկին
Ի սիրու են ստեղծած՝ սէր կա յիրենք որ կու խօսին:

Բուրաստանք և զարդարած, ու ցեղ ու ցեղ հաւեր խօսին,
Ու ամէն հաւ սէր ունի, ու շատ հասրաթ ի յիր սրտին,
Յանդադար քաղցր ձայնէն՝ քունն և հատել ի դիւերին .
Որ ամէն հաւ յիր դիմաց վասն իր սիրուն քաղցր խօսին:

Մանիշակն ժողովէ զհաւասար զամէն ծաղկնին.
Թէ եկէք դուք միարան՝ երթանք կտրենք ըզվարդենին.
Որ ոչ գայ վարդըն կարմիր, ու գեղեցիկ տերև փռին,
Ի նորայ պայծառ տեսուն՝ որդիք մարդկան ի մեզ չհային:

Ահայ գնան խընդիր հօրօտ մօրօտ ու ձունծաղկին
Ու զրկեն թէզ և ձէնեն զշուշանն որ է ի մէջ զաշտին,
Ելնէ լսէ և գայ այն նինոջարն ի մէջ ծովին,
Ու ձէնեն զսօսամբ ծաղկն ու հետ իրեն ըզնարկիսին:

Նա խնդալով ցնծայ, 'ւ ուրախանայ այն մասրենին,
Ու մտէ ի բուրաստանք ու ժողովէ զայլ ծաղկնին.
Ժողովեցան զինչ որ ծաղիկ կայ ի յերկրի գարնանային.
Եւ խորհուրդս չարութեան և նենդության վարդին կամին:

Յանկարծակի ելնէ կանչէ, ըլլուլ բարձր ի ծաղկնին,
Թէ զարթաւ վարդն ի քնոյն, ի մեջ կանտնչ իր վրանին.
Նայ լսէ զձայն ըլլուլին՝ վարդն ու բանայ զդուռն վրանին.
Հանէ զկանտնչ կապան՝ ու հագնի զիր խրմղին:

Նայ ծաղկունքն թառեցան. կէսքն ըզտերեն թափեցին,
Ու կէսքն փախուստ առին, բարձր ու դժար լերունքտ ելին:
Ու կէսքն յաժօթուն՝ հագան կապուտ՝ ևի սուգ մըտին,
Ու կէսքն ի յերկեղեն՝ և յահէն գողան՝ և եղեն դեղին:

Նայ վարդըն զարդարեց ըզրուրաստանքն ու զբաղչանին,
Ու շարեց տերեւ հազար՝ կարմիր նման նռան հատին.
Նայ բլրուն երեկ նստաւ ու հարբեցավ յանուշ հոտին,
Ու ասէր զօրն ու գիշերն ինքն անդադար ընդդէմ վարդին:

Թէ սէր է ծառն ու սէր ծաղիկն, ու սէր հաւուն ձայնն ի ծառին
Սէր է վարդն ու սէր բլրուն, սիրով նստել ի վերայ վարդին.
Սիրով են գոյն ու գոյն ու գեղեցիկ այն ծաղկնին.
Վասն սիրոյ փոքրիկ հաւերն ի ծաղկնուն վերայ նստին:

Նայ բլրուն ուրախանայ ու բազմի ի վերայ վարդին,
Թէ հազար բարի գալուն վարդին՝ ծաղկանց թագաւորին.
Նայ դառնայ վարդն ի բլրուն ու պինդ փռէ զիր տերեւնին,
Թէ ես այլ եմ սիրու տէր, ուսկայ սրտիս մէջն է դեղին:

Թէ չկար սէր յիմ սրտիս ու ես ունի անհոգութիւն,
Նայ ես է՞ր ի կախ լինի զօրն ու գիշերն ի մեջ փշին.
Ես սիրով կամ կենդանի՝ և եմ զարդարել զիմ տերեւնին.
Ու թէ սէրն յիսնէ գտտի՝ նայ զիս տանի հողմ ու քամին:

Բլրու, մի դու զարմանալ պայծառ վարդիս գեղ պատկերին,
Զի ով որ սէր չունենայ՝ առ ինք չկայ գեղեցկութիւնն.
Զուրն սիրով յիս վերանայ՝ որ յարմատոյս առ իս քամին.
Ի ի լուսոյ արեգականն՝ ես ժողովեմ գեղեցկութիւն:

Ի յիմ անուշ հոտոյ՝ կենդանացան ով զհոտն առին
Ի ի յիմ պայծառ տեսուս՝ ուրախացան, և ի խաղ մտին.
Զինչ որ յաշխարհի կայ հոգս ու ցընոր ու տրտմութիւն
Ի յիմ շնոֆոր տեսուս՝ փարատեցան երբ զիս տեսին,

Յով ով սէր կայ յիր սրտին՝ նայ զիս նորայ կամակ տանին,
Որ քանի նայ յիս հայի՝ նայ հանդարտի սէրն ի սրտին.
Անուն զիս և տանին՝ սիրով փրոհն ի մէլիսնին,
Որ ի յիմ պայծառ տեսուս ուրախանան՝ և ըմբեն դգինին:

Ահայ կամ ես զարգարած 'ւ իմ տերևնիս զերդ հուր վառին.
 Ու բացել կմ զիմ սրբտիս մէջն ի զիմացտ որ է զեզին.
 Ար'եկ զիս համբուրէ ու կշտացիր սիրովտ հին.
 Ահա գան ե զիս քաղեն, 'ւ այլ ոչ գտնուա ի բաղչանին:

Առնուն զիս ե տանին՝ խառնեն շաքրով այն հաքմին,
 Ու զուզեն զուլբայշաքար ու զեղ պահեն սրտի ցավին.
 Եփեն զիս կրակով, շարրաթ զուզեն ի շուկանին,
 Նայ գնեն զիս ե տանին ամեն ցաւու զեղ հիւնդին:

Քամեն զիմ ջուր սրտիս ու զիս լնուն ի շիշանին,
 Ու ծախեն զիս վարդեջուր որ հոտ ունիմ անմահութիւն:
 Վասն այնոր ես յետ բանամ զիմ սրտիս մէջն որ է զեզին.
 Ով տեսնու զիմ սիրտս ի բաց նայ թող լըսէ զիմ գանկանին:

ԲԱՆ ԳԱՐՆԱՆ ՈՐԻՆԱԿԱԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴ
Ի ՔՐԻՍՏՈՍ. ՄԻ ՄԱՐՄԻՆ ՀԱՍԿԱՆԱՅՔ ԶԲԱՆՍ,
ԱՅԼ ՀՈԳԵԻՈՐ.

Մեծ գոհութիւն, հաբիւր հաղար,
Մեզ աւետիք է նոր հասել.
Եւ մեզ շնորհք յերկնաւորէն
Յերկնից յերկիրս ի մեզ հասել

Երկիր էր լի մութն ու մլար,
Սառն էր կապել և պաղ ու քար:
Հանց որ չկար բոյս մի դալար.
Հիմի՝ ինք նոր է դարդարել:

Զմեռն բանդ էր և խաւար.
Գարուն էհաս ու նոր բահար,
Ի էառ ի մէջն գիշերն տաւար,
Զի արեգակն է մեզ ծագել:

Երկիրս է մայր աննմանի,
Զինչ գեղեցիկ իրք՝ ծնանի,
Շատ բարութիւնք յինք մնանի.
Հանց որ փոխ գեղեցկացել:

Երբ որ հնչեց հողմն հարաւ՝
Զինչ տրամութիւն՝ երկրէ տարաւ,
Հանց որ չկայ տեղ մի ծարաւ,
Ամէնն են բարութեամբ լցել:

Հեղ որոտայ ամբ ցօղարեր,
Կամար կապի յերկինս ի վեր,
Հոսէ յերկիր անեղ գետեր.
Հաւասար զերկիր են արբուցել:

Է հարսանիք տիեզերաց,
 Է ցնծութիւն պտղաբերաց,
 Գոյնզգոյնով ցեղք ի ցեղաց,
 Ծաղկունք զերկիր են զարգարել:

Ծովն դրուրդ առնու սիրով,
 Խաղան զետունք յերկիր 'ւ ի ծով,
 Ակունքտ յորդոր գան պաղ ու հով,
 Եւ ի քարէն յառաջ բխել:

Ահեղ գոչեն գետերտ յովով՝
 Յորդ ի լերունքտ ի վայր գալով.
 Գան ման ի ման ծաւալելով,
 Սիրով ի ծովն երես դրել:

Խաղան հղունք և աշծեմունք,
 Իջնուն ի դաշտ 'ւ յաղբիւրակունք.
 Երէվայրիք և անասունք,
 Ի կապանաց են արձակել:

Հաւերըտ գան քաղցր ձայնով,
 Ծիծեռն ի հետ սաղմոսելով.
 Գայ արտուտիկն կարգալով,
 Զառաւօտուն է բարբառել:

Աճումն առնուն և ծնանին
 Հաւք ու զաղանք 'ւ երէվայրին.
 Զաղօք հաւերտ կէնեն պարին
 Ի են միաբան երակ կապել:

Ծաղկունքն, գան և ժողովին
 Ի բուրաստանք 'ւ ի բաղջանին.
 Մէկ մի մտել ի մէջ ծովին,
 Տեսնէ զեղին 'ւ յերեր կացել:

Բլրուն հհապ շաքարբերան,
 Աւետարեր մեծ յարութեան.
 Վարդին հհաւ կանանչ վրան,
 Որ գայ բաղմի զերդ հուր վառել:

Գայ վարդն դադտ ու անգուման,
Ծածկել ե ղինք կանանչ կապան.
Զերդ որ մտնու մարդ ի տապան՝
Որ ծաղկնին չեն ղիտացել:

Կամով ծածկի ի մէջ փշին,
Զերդ որ ի յամբ մտնու լուսին.
Զերդ ի յարգանդ Սըրբոյ կուսին
Քրիստոս՝ որ էր անդիտացել:

Բլրուն լայ ողորմարար,
Աղաղակէ քաղցրարարբառ.
Ասէ թէ՛ ինչ եղել պատճառ,
Վարդ, որ ղերեստ չես բացել:

Վարդն ասէ. Ձէ՛ դեռ ժամանակ
Ինձ բաղմելոյ ի հրապարակ.
Յերկիր եկել չեմ համարձակ,
Վասն այն յայտնի չեմ ես կացել:

Բլրուն ասէ՛ թէ վարդ դարթիւր,
Ծագէ՛ դքս լոյսդ հաւասար յերկիր,
Զքեզ քո կամով ի բանդ տըվիր,
Ա՛մ հիմի է՛ր չես արձակել:

Ես դանահար եմ 'ւ ամթով
Վասն անդիտաց ղմեզ ճօշալով.
Բլրուն ասէ յիս խօսելով
Թէ դու վանց վճար ես խն եղել:

Չետ մի ցուցու դքս տեսդ աղվոր
Հաւասար ծագէ յերկիր բոլոր.
Գեմ թագաւորք են լել սովոր՝
Որ են սիրով ի դուրս ելել:

Վարդն սրտով խիստ զայրացել՝
Եւ տաճարին դուռն բացել.
Ելել յայտնի ի դուրս կացել
Ծաղկունք ժողով յերկրի տեսել:

Ոնց որ տեսան զվարդն պայծառ՝
Ծաղկունքն առին թեզ մի աւար.
Փախեան ի լեռն ի սար ի քար.
Ի յահէն իրենց գոյնն և թափել:

Ծաղկունք աղվոր որ իր՝ կային՝
Թէզ մի վարդին ըսուր զային.
Եւ անդադար իր փառք տային
Վարդին որ էր գեղով լցել:

Ուրախացավ ըլլուէն ի նայ
Զսիրան նրր սիրով զեմ իր բանայ,
Ճանուշ հոտէն թէզ մ' արբենայ
Եւ սկսանէ զվարդն գովել:

Մճլիս զուգէ և մեծ ժողով,
Բլրունի դան դասս դասով,
Ուրախացել են մեծ սաղով
Երբ որ տեսան զվարդն բազմել:

Ուրախութեամբ նստին ի հօն
Վարդին պատիկ առնին ու տօն.
Իրենց փռեն գեղեցիկ խօն
Եւ լի սիրով են կշտացել:

Բլրուն ի վարդն ուրախանայ,
Մեծ գովութեան գովի բանայ.
Քաղցր ձայնով կարկաչէ նայ
Ի ի զեմ վարդին յերակ խօսել:

Վարդն իր առնէ պատասխանի
Զինչ գովութեան գուռն և բանի.
Զամէնն արայ հիմի յայտնի,
Ի՞նչ կամ ի քո գիմաց կացել:

Ի նեղ զնդան կենամ քանի՜
Ահա զիմ տերենիս հանի.
Սիրաս է գեղին ի զեմ քեզի,
Գիտեմ որ չես դու պայս տեսել:

Բլբուլն ասէ՝ թէ վարդ անճառ
Սիրտըտ դեղին լինչ է պատճառ-
Գեղ ինչ հնար առնեմ ու ճար
Որ դու ուրախ չես կատարել:

Ասէ. Գիտեմ որ չեմ կալոց
Վասն յաշարհի եմ զիս տալոց.
Մին դարուն այլ եմ ես դալոց,
Յայնժամ շատ ոք կամիմ դատել:

Շատ են չարկամ ինձ յաշարհի,
Բայց չէ իմ սիրտս իսկի յահի.
Վասն այն ես զիս ծածուկ պահի
Որ ժամանակս իմ չէր հասել:

Ահա եղև ինձ ժամանակ,
Գան և քաղեն զիս համարձակ.
Տանին եղեն ի վառ կրակ
Պահեն զիս դեղ անմահացել:

Ամեն ցաւու դեղ ես լինիմ,
Ով է յուսով՝ իր հասանիմ,
Ձառողջութիւն մտրդկան կամիմ
Վասն այն ի տուր եմ զիս տւել:

Բարժանեցէք ի ձեր վերայ,
Ջվարդս որ վանց ձեր ցավուտ մեռայ,
Վասն այն տանջանք ի յիս կերայ՝
Որ դուք լինիք առողջացել:

Եմ անյուսից յոյս՝ և ապաւէն:
Եմ տկարաց մեծ սուր ու զէն,
Թէ երևիմ յաշարհի մէն
Նայ հանց է՞ր էք անգիտացել:

Իմ զօրքն անթիվ և անհամար
Ջերդ դատեղաց երկնից կամար.
Վասն իմ սրտիս սիրուն համար
Մէջ անգիտաց հաքր եմ ընդել:

Մայջուն հզայ ու վարդէջուր,
Անմահութեան բխեալ աղբիւր
Լոյս հմ պայծառ աչիցն կուր,
Առնեմ կենդանի զմարդն մեռել:

Լուր մերձեցիր յիս համարձակ,
Զի իմ արիւնս է ձեզ բաժակ՝
Մարմինս որէ սուրբ ու անապակ՝
Զեզ կերակուր հմ պարգեւել:

Հաստատեցէք զձեզ հետ ինձի
Մինչեւ հետ մ'այլ դարուն լինի.
Որ երբ յառնէք յօրն վերջի
Նայ շերեւիք ծառ չորացել:

Կոստանդ, ի խոր ծածկեալ է բան
Զայս որ առ մեզ տւեր նիւն.
Տուր դո՛հութիւն անլուսկան
Այնմ որ կամաւ է խոնարհել:

ՆՈՅՆ ԲԱՆ ԽՈՐՀՐԴՈՎ ԵՒ Ի ՅԱՅԼ ԴԷՄՍ ՏԵՍՈՒՅԻՒՆ

ՋՈՐ ԱՌԱԿՕՔ ՅՈՒՅԱՆԻ ԱՅՍՊԷՍ

Այսօր եղայ հողմն գարնան
Սիրով հնչեմ ի բուրաստան.
Զինչ սառն ու սլաղ ջուրտ ձմերան՝
Ի մեր տեսուս հալածեցան:

Այսօր իմ բանս է յորդորել
Զերդ ի քարէ ակն որ բխել.
Բան գեղեցիկ կամիմ շինել
Զերայ հաւասար սիրտս ի հաւան:

Հրաժան կու տամ ես ծաղկնուն
Փռնն տերե խիստ գուն ու գուն.
Զի է հասարակաց վարուն
Այլ բանդ չկայ և ոչ զնդան:

Ձեզ աւետիք հասաւ բարու,
Ելել կու գայ վարդն ի նորու,
Եւ մեզ բանայ դուի սիրու՝
Երբ որ փութ ի մեր դիպան:

Բլբուն գայ, քաղցրը ձայնէ,
Սիրով հարբած հետ վարդին է.
Յաչիցն արեան արցունք հանէ
Վասն այն եղել շաքար բերան:

Վարդն նըստաւ յաթոռ փառայ
Բարձր ի թախթի կայ զարդարած,
Եւ մուրատով սիրտն է ի բաց
Զինչ զթագաւոր կամ ըղսուլթան:

Այսօր խօսի բըլբուլն համով,
 Որ զհոտ առ ինք բուրեւս քամով.
 Քեզի ծառայ է լել կամով,
 Ձերայ քենով ինք ի կենդան:

Քաղցր է բլբուլ ձայնդ ու անուշ
 Եւ մեզ նստել շաքար ֆրուշ,
 Ձինչ սիրտ նեղած կայ և թուրուշ,
 Առ քեզ ունիս յուրախութեան:

Այսօր առ քեզ են հաւասար
 Ձինչ որ մեզ խելք կայ և բասար.
 Երբ դու վարդին սիրուն հասար՝
 Յերակ խօսէ դու քաղցրաձայն:

Քանի ի դէմ վարդին լացեր
 Ձաչերտ արեամբ ջրով թացեր.
 Մեզ ալ սիրուդ աչվի բացեր
 Որ քեզ համար ենք միարան:

Այդ քո փետուրտ աղվոր գեղով
 Որ դարդարել հազար ցեղով,
 Ջօրն հետ փշին պահես նեղով,
 Ի խակի չհանգչիս յայլոց վրան:

Այսօր մեզ տուր անուշ զինի,
 Ձի ես ուրախ սիրով սաղի.
 Մեզ խնդութեան օր և խաղի
 Այսօր եհաս ու օր խընդման:

Որ մենք լինինք սիրով հարբած
 Ինչ միարան կանք մօտ յիւր(ը)աց,
 Վարդն գեղով է դարդարած
 Եւ մեզ տըւել և ինք հրաման:

Այսօր խօսէ զինչ քեզ պիտի
 Ձի է խընդման օր և շատի
 Թէ չէ՝ երբ վարդն երթայ դատի
 Քս սիրաբառ այլուր երթայ հաւան:

Ո վարդ աղվոր գոյնով ի լի
 Ծաղկանց պարծանք և գովելի,
 Մեծ գովութեան ևս արժանի՝
 Զի ևս տեսով խիստ սիրական:

Բլբուլ, հոգովդ ևս դու մաքուր,
 Սրտովտ ի լի ևս բաց ու հուր.
 Այտ քո լեզուդ հրեղէն ու սուր
 Որ բարբառիս բանք աննման:

Երկրպագէ դու Կոստանդին
 Մեծ գոհութեամբ Տեառն Արարչին,
 Որ արժանի եղեր վարդին՝
 Եւ լսեցիր բլբուլի ձայն:

ԲԱՆՔ ԽՕՍԻԼ Ի ԺԱՄ ՏՐՏՄՈՒԹԵԱՆ, ՋՈՐ ԳՐԵՑԻ ԱՅԼ ՊԱՀ...Ս ՍՈՒՏ ԵՂԲԱՐՑ, ՋՈՐ ՎԻՐԱԽՈՐԵՑԱՅ.

Ես քանի՜ հառաչ բերեմ կամ ի սրտէ կենամ ազար,
Եւ յերակ դօրն ի դուսայ հոգոք մաշեմ զիս անդադար.
Ես չունիմ հանգստութիւն 'ւ ուրախութեան ինձ չկայ ճար,
Որ մի պահ հանգիստ առնում՝ կամ դուրանայ կեանքս դժար:

Ջերդ ի ծով կամ տատանել, յերակ ծփիմ յալիս խովար,
Եւ չկայ եզր ի ծովիս՝ կամ թէ ճամբուս թէզ կայ վճար.
Ոչ ունիմ ես օգնական յոյս 'ւ ապաւէն ինձ կամ եար՝
Որ ի յայս շատ ցնորէս լինէր խօսօք ինձ մխիթար:

Ոչ ունիմ մարդ սիրելի ի (յընտանեաց) ինձ կամ օտար,
Որ զըթայ սըրտովն ի յիս՝ կամ աղետայ զիս իր եղբայր.
Ով սըրտով էր սիրելի՝ եղաւ հեռի յիսնէ՝ 'ւ օտար.
Նա օտարին ի՜նչ մեղ դնեմ երբ որ լինիմ յիրմէն ազար:

Ջայս ի յով հարցուկ լինիմ՝ որ ինձ խրատ տար կամ կար՝
Թէ զիս է՞ր աշխարհս ամէն հանց կու առնն թշնամարար:
Ջով սիրով ես ընդունիմ՝ թէ ի սրտէ ինձ տայ խաղար,
Նայ յետեւ ինք յերեսաց ցուցանէ զիր սէրն ու անկատար:

Է՛ր գերի սիրտ՝ լի արեամբ, քանի՜ կենաս հրովտ ի վառ.
Կամ վանց այս սուտ կենցաղոյս քանի՜ կենաս դուն թւաքար:
Թէ՛զ զարթիր դու ի քնոյտ, հանց ի յերազտ է՞ր յուսացար.
Եւ թափէ՛ զարբեցութիւնդ և տար զհոգւոյտ կամքն ի կատար:

Է՛ր զաֆիլ կաս յաշխարհիս՝ 'ւ անհոգ ի ժուռ դաս կամկար,
Ի յուտիլ շատ 'ւ ի խմել սիրով խնդալ սրտով յօժար.
Ոչ յիշես զմահն ի մտիկ որ զերդ ըզգող ըզմարդն որսար.
Եւ զաֆիլ հանց հասանէ վերայ մարդուն՝ որ չկայ ճար:

Գայ գանու հարրած ի քուն՝ և դքեղ գերէ ինք գերեկար,
Եւ ոչ տայ մի պահ քեզ թոյլ կամ ընդունի ոսկի կաշառ.
Ոչ եղբայր սիրուն մեկ, վոչ սիրելի և կամ օտար.
Կամ թէ այն քեզի գայ ի դէմ որ դու սրտովտ յինք հաճեցար:

Կոստանդին, իմ խըրատիս հաւան կացիր դու հեղարար:
Մի ի (զուր) հոգօք մաշիլ վառն անցաւոր կենաց համար.
Ջի շատ ոք հաւանեցան այս կենցաղոյս 'ւ առին զադար,
Բայց շուտով յատակ ծովու՝ ի խորս անգան որպէս կաղար:

ԲԱՆ ԿՈՍՏԱՆԴԻՆԱՅ ԱՌ ՄԵՐ ՀՈԳԵՒՈՐ ԵՂԲԱՅՐՆ ԱՄԻՐ,
ՀՈԳՈՎ Ի ՀՈԳԻ ԵՒ ՍՐՏԷ Ի ՍԻՐՏ

Պարոն Ամիր մեր պարծանաց եղբայր և սիրելի,
Ձայս սակավ բանքս ի կարգի որ վասն ձեր շարագրեցի.
Աղէկ մըտիկ դիր ու ճանչէ. ուժով է բանքս և պիտանի,
Բայց յանգէտ մարդիքն ի մօտ է անպիտան դառն և լեղի:

Թէ յանգէտ մարդիքն ի մօտ դու բան խօսիս զերդ զոսկի,
Նայ չկարէ զինք գիտենալ, տկար է միտքն որ ոչ տանի.
Թէ ընուս դու մարգարիտ յառջև իշու կամ խողի,
Նայ համարի դամէնն ոչինչ, թէ բեր ինձ յերդ ու գարի:

Թէ հիւնդին տաս կերակուր քաղցր ու անուշ նման շաքրի,
Նայ մաղձով սիրտն է ի լի՝ նորա թուի զհօր ու լեղի.
Թե վառես ջահս հազար ու մոմեղէն առջև կուրի՝
Նորայ թուի ամէնն ոչինչ զքեզ այլ զերդ զինք կոյր համարի:

Ահայ շատ կըսկիծ ու վէր է ջօհար ունի մէջ ծովուն,
Որ մտէ յատակ ծովուն և դտանէ իրք պիտանի.
Եւ բազում աշխատանօք ի դուրս բերէ ի ցամաքի
Նայ անգէտն առնու ի ձեռն և համարի զինքն ապկիկի:

Թէ լինի մարդն խելօք որ անգիտաց համեմ լինի,
Ու շատոց անհամութեան է համեմող և պիտանի,
Թող սանձէ դարագ լեզուն, մեջ անգիտաց շատ չխօսի.
Թէ չէ՝ ադն անհամեսցի՝ և այլ համեմող իր չդտանի:

Մենք էն կանք տրտմել ի յաշխարհիս ով վատ խօսի.
Ով սուր ունի զլեզուն, կամ է շուն ու անհարկի,
Ցուցանէ զլոյսն խաւար, նա լուսոյն երբ խաւար կոչի
Կամ Մադրիպի ոսկին որ մահաքոյիլ դալալ լինի:

Ով է խալաս ոսկի՝ նա ի հրոյն յի՞նչ երկընչի,
Կամ մահաքին համար ի յերկու դոյն ինքն բացուի.
Ի վուր սիրտ որ լոյս ծագել նա ի մօտ խաւար չաւթի
Ով կոյր է ի յաչաց նա ի լուսոյն խապար չունի:

Դու է՞ր կաս յանդիշայ խիստ թւայքար ողորմելի,
 Կամ ի ծովուս միջին դու նաւ ուղես անշարժելի.
 Դու կաց իմաստութեամբ՝ որ քեզ գտնուս հանգիստ բարի.
 Ու թող մարդիկ ասեն՝ թէ խն է նայ ու խելք չունի:

Գէմ բարձր է արեգակն ու լուսատու է աշխարհի,
 Ի՞նչ մեղ կայ իր լուսոյն որ երբ ամբող ինքն ծածկի,
 Լուսինն որ է բոլոր ու խոռելով ինքն երևի՝
 Զասեմ լուսոյ թերի երբ լիութիւն յիրմէն լինի:

Եղիբ դու հուր վառել ի սուրբ սրտէ հոգով բանի.
 Ով որ ինք չար կամօք ի քեզ դիմէ՝ սայ ինք էրի.
 Ով սէր ունի սրտով ու զերդ ըզհող խոնարհ լինի՝
 Դու զհուրն ջուր գուգէ ի յիր դիմաց ու հով քամի:

Զայս բանքս ի Կոստանդեայ դապուշ արա որ քեզ տւի.
 Հալէ զինքտ մտօք ու հասկացիր հոգովդ ի լի.
 Յերակ յարթուն կացիր ի յաշխարհիս, բէտար կացիր,
 Զի շատք է սուտ խաբել, յետոյ ձգել յատակ ծովի:

Ի յանդէտ մարդոյն փախիր, յիրմէն ի դատ կաց ու ի հեռի.
 Մի իրենն հաւատալ որ նենգութեամբ քեզ խոնարհի.
 Ի սուրաթն մի նայել որ յերեւան կայ և յայտնի.
 Միֆաթին արա մտիկ որ է խորին անգիտելի:

Ով ունի իմաստութիւն թող առ մարդիկ շատ չխօսի.
 Ով չունի սէր ընկերի՝ թող լեզուովն մարդ չգատի.
 Ով չըկարէ սիրտ մի տրտում ուրախ պահել՝ նայ է՞ր գովի:

ՏԱՂ ՍԻՐՈՅ

Հանց գեղեցիկ մորճ ու շիտակ
Պատկեր գեղով՝ առ յիս հասաւ.
Այլ չէ տեսեր ժարդ կենդանի
Զերդ զայն՝ որ իմ աչքս տեսաւ:

Զօրն ես ի յիւր սէրն կենամ,
Յերակ հետ իւր տեսուն գնամ.
Զաչերս արեամբ հետ իւր թանամ
Զիրայ հոգիս յիսնէ տարաւ:

Երբոր անուշ հոտն յիս բուրեց՝
Զիս ի խելաց շուտով թափեց.
Ի յայն պահուն սիրտս իմ եփեց,
Երբ իւր տեսն ինձ երեւեցաւ:

Զերդ ըզլուսին սուրաթ բոլոր
Շուրջ երեսին մաղերն ոլոր.
Այնով արեր է շատ մոլոր,
Մնցտի լուսով յիս ծաթեցաւ:

Թէ սիրտ ունիմ՝ սէր անվճար,
Որ բաժնելոյ այլ չկայ ճար.
Նա իմ հոգոյս եղեր տաճար,
Իմ աչերուս լուս ծաղեցաւ:

Ակն ու գոհար է իր շարած,
Ներքե շրթանցն պատրաստած,
Տեսն իւր կարմիր է զարդարած,
Զինչ բուրաստանք որ ծաղկեցաւ:

Զինչ որ հազնի նա իւր վայլէ.
Երբ գունդգուն ելնէ փայլէ.
Զերկիր ի յիւր լուսոյն հալէ,
Հանց որ շատոց սիրտ մաղեցաւ:

Ես եմ կարօտ ի յիւր սիրուն՝
 Զինչ ծարաւած յերկիր ցօղոյն.
 Կամ զինչ գարնան անուշ քամուն,
 Թէ երբ հնչէ հողմն հարաւ:

Քանի որ հիմ տեսնուս զատեր
 Կենաց ճարակն է ինձ հատեր.
 Լացն ու հառաչն է զիս պատեր,
 Հոգու քաղիլ ու սրտացաւ:

Զնայ երբ ի խաղ տեսնում նազով՝
 Լուսին սուրաթ սիւս մազով,
 Ես ի յիւր դէմ ելնեմ սազով
 Եւ թէ ծառայ լինիմ կամով:

Յայնժամ լինի այն մեղ նշան
 Երբոր խմեն չինի շիշան.
 Նուան զինուով զգինին ռաւշան
 Որ քու տեսուտ նմանեցաւ:

Քանի խօսիս բանք ի ժողով
 Է՛ր Կոստանդին բարձր բողով.
 Կամ անցաւոր բանք սղալով
 Ընդ որ ի քէն հանց գովեցաւ:

Եզրաբք մի կան հետ մեղ սիրով,
 Աշխարհի բան ուղեն զրով.
 Նայ ես վասն այն յայտնի ձայնով՝
 Սիրու բաներս ասցի յուրով:

Դարձիր յունայն սուտ բաներուտ,
 Զի է անշահ և անօգուտ.
 Խելօք խմաստութիւնդ մուտ,
 Զի քեզ բաժին իրք մ'այլ անկաւ:

ՏԱՂ ՍԻՐՈՅ ԱԶՆԻԻ

Այ սուրաթ, պայծառ ու պատկեր լուսատես՝
Զիմ աչերս ի քո սիրուտ յէ՞ր կու գատես.
Դու գարնան քամի, ես ծաղիկ ծաղաւած.
Իմ ծաղաւ սրտիս համար հողմը հնչեց:

Ի յերկրի ինչ կայ նման քեզ օրինակ,
Դու ի յերկնից լուսեղէնքն ես նմանակ:
Քո տեսողդ ես դու լուսին պատրի թամամ,
Որ իմ սրտիս խաւարեալ լուս կու ծագես:

Դու սուլթան ես, պեհսապ շատ ծառանով,
Զծառայիս ձայնն գիտեմ որ կու կանչես.
Դու քանի հեռացեալ ես այս քո գերուս.
Արտասուքն ի վայր թափես ի յաչերուս:

Թէ լինէր որ զքեզ տեսնի առ յիս գալով,
Եւ խնդութեամբ ի դէմ գայի քեզ ի սիրով,
Ի յերկրի երես դնի քեզ կոխելով.
Ու զհոգիս հանէի յօժար կամով:

Ասեն՝ Եղուկդ տար սիրով ջերմային
Երբոր դուն յորդորելով մանրաքայլես՝
Ասեն արեւ ծագեցաւ ի մէջ գիշերիս,
Երբ քայլես յանկարծակի յերկրին երես:

Ով ընկեր ի քո սիրուդ բանտ ի զընտան՝
Հաղեղէթ և անմահութեանդ է նա տես.
Ով որ ունի ի քո սիրուտ իրք մի նշան,
Կենդանի մարդ հոգեւոր դու զնայ գիտես:

Ով չունի սիրելի սիրով հետ քեզ վառ,
Դու անբան և անասուն ըղնա կոչես.
Դու յաճապ քաղցր ու լատիֆ ես խօսելով
Որ շաքար ի քո շրթանցդ կու ծախես:

Բուրաստանք ծաղկով ի լի տես թէ վառես,
Որ ի յիս անմահութեան հոտ կու բուրես՝
Դու ծաղկանց ես թագաւոր վարդի գունով,
Զիս ի քո զիմացդ ի փուշն յէ՞ր կու դատես:

Դու հուքմով փատիշահ ես քու եասիրով,
Եասիր կամ քո ծառայ զինքն ազատես.
Ես ազատ եղեալ եմ այսօր յերկրի վրայ,
Թէ ծառայ սրտի կամով զիս տեսանես:

Այլ չկայ քեզ կոստանդին, կեանք մուրատով,
Եբբ ի յիւր քաղցր տեսուն հանց կարօտ ես.
Է՛ սուրաթ պայծառ ու պատկեր լուսատես,
Զիմ աչերս ի քո սիրուտ յէ՞ր կու դատես:

ՏԱՂ ԳԱՐՆԱՆ ԵՒ ՈՒՐԱԽՈՒԹԵԱՆ

Ահա հոտն դար դարնան՝
Իւր տեան երեւի խնդման.
Զինչ որ կայ պաղչայ, պօստան՝
Ծաղկունք ամենայն բացուան:

Զինչ շատ հեծելով սուլտան,
Զարնին ցեղք ի ցեղք սայլան.
Կէսքն սալերովքն դան՝
Ժողով ի բուրաստան դան:

Ով չե՛նէ սիրու զնտան,
Ու չէ կեցեր զինք հայկան՝
Թող տեսնու զամենուաման
Հազար ցեղ գունով լուս տան:

Այսօր եմ պլպուլն հայրան,
Խօսիմ ես հազար տաստան,
Որ տեղ սիրու տէր որ կան՝
Ամէնն մեզի մօտ թող դան:

Այսօր եմ հոքմով իշխան,
Հաւար սիրելեացդ որ կան.
Հրաման ունիմ և ֆարման,
Վարդին երևան թող դան:

Վարդն իր թախթին փռման՝
Հանց բարձր նըստեր զինչ խան,
Հաւար ծաղկունքն դան՝
Բոլոր վարդերուն նստան:

Զունիմ շատ սիրու դարման,
Վարդին՝ որ տեսանէ փռման,
Զերդ ակունքէն ի շարման
Մըճլիս գուգեմ ի սահրան:

Պլպռւլ իմաստուն սախի,
Սախի լուսեղէն մեղ կան,
Կանգնին ու գինի մեղ տան՝
Որ ևս խմեմ տօստ օքան.

Սախի լուսեղէն մեղ կան,
Իմ սիրտն է գինու սոյման
Որ ևս խմեմ զան պատեան
Որ մէջն է գինով յորդեան:

Մտրուպ դու սաղէ զշաշտան
Որ մորճն խաղայ մոյտան.
Ա՛յ մորճ ու բարակ՝ և երկան,
Քո տեսն ի լուսին նման:

Աչերո ի լուսին նման,
Ուներդ աղեղան լարման.
Կանգնէր սուրաթիտ սխապան,
Վախեմ թէ խոցէ մահուան:

Շրթունքտ բերէ զվարդան,
Իւր լեզուն խօսի լարման.
Քաղցր է ու շիրին ձայնն այն՝
Որ մեղ շաքրի համ տան:

Այսօր է մեղ տօն խնդման
Հաւսար սիրելեացդ որ կան,
Զինչ մեղի չարկամ որ կան
Ամէն ի յանգունքն անցան:

ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ ՅԵՐԶՆԿԱՑԻ (ՊԼՈՒՉ)

(XIII—XIV դար)

ՏԱՂ ԵՐԶՆԿԱՑԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԷ ԱՍԱՑԵԱԼ

Այս ինչ կրակ էր այրեց,
Կամ ինչ խավար, որ զիս պատեց,
Ես վէմ անխաղտ էի, խաղտեց,
Պօղպատ ամուր, զէտ ջուր հալեց:

Եկաւ անցալ ու ճոխք քայլեց,
Ճոճաց զմեջքն կոտորեց,
Դարձաւ ի յետ, խոլոր նայեց,
Զանձս տեսաւ ու զահլճեց:

Օրն շարաթ լոյս կիրակի,
Վերի վանացն ի վայր կուգի,
Բուրվառ ի ձեռս ու խուռնկն ի լի,
Սաղմոսարանս անդս ունէի:

Հետ կուգայի հետ կարգայի,
Յերթամ հասնիմ ճաշու ժամի.
Եկի առի հանց կրակի,
Ոչ գրէի, ոչ կարգայի:

Մէկ մ' է հեծեր պող պէտաւի,
Եկաւ անցաւ քաջ մուղալի,
Աչեր ուներ Թաւրէզ տալի,
Ընքւին զխելքս կուտանի:

Խնձոր ձգեց մտիկ չարի,
Մէկ մ'այլ ձգեց, ցածցայ ու առի.
Սէն մուսուրման մոլլայ զգի,
Պէն Յովաննէս քէշիշ օղլի,
Խնձորդ ի յիս լինչ բան ունի:

Եօրսւ, եօրսւ, կեաւուր օղոսւ,
 Կեօթուր պիղտէն մունալ սօզու,
 Սէն Յովնանէս քէշիշ օղլու,
 Պէն մուսուրման մոլլայ զղի,
 Զիրար սիրենք, խօշ կու լինի:

Յովնանէսին մայրն է, տղայ.
 Հագեր վալա վրան ճուպայ,
 Վերի վաներացն ի շուրջ կուգայ,
 Ու խուսկ ու մոմ կուխոստանայ:

Հարեղաներ, ասէք Մեղանյ,
 Ստրկավագներ, Տէր ողորմեա,
 Մի թէ իւր խելքն ի վերան գայ,
 Թիմ Յովնանէսն ի տուն դառնայ:

Մեկ մի չասաց թէ Տեր Մեղանյ,
 Ամէնն ալլահ ու շեյտուլայ,
 Յետոյ գայս ճուղապն ասացին,
 Այլ Յովնանէսին ճար չկայ:

Ծոյ, Յովնանէս, ծոյ իմ տղայ,
 Դարձիր ի տունն ասան Մեղանյ,
 Հոնկայ տէրտէրդ կուճորայ,
 Թէ Աշան ընկեր է ի հետ նորա:

Հան իմ մարիկ, ես քեզ ծառայ,
 Թէ իմ տէրտէրն զիս ճորայ,
 Նա ես զԱշան ցցնեմ նորա,
 Քան զիս ու ալ խե կուլինայ:

Ծոյ Յովնանէս, ծոյ իմ տղայ,
 Դարձիր ի տունն ասան Մեղանյ,
 Դու մէկիկ ես, ալ ճար չկայ,
 Այլ լինալու ճարակ չկայ:

Հան իմ մարիկ, ես քե ծառայ
 Զկաթդ որ կերայ, հալալ արան.
 Զխելքս առին ու խե կղտյ,
 Յիսնէ ի քեզ ալ ճար չկայ:

Ծն Յովաննէս, ծնյ իմ տղայ,
Դարձիւր ի տունն, ասան Մեղանյ
Բնդի բերեմ հայու դատրիկ,
Զքեզ օրհնել տամ քահանայ:

Հանյ իմ մարիկ, մի տխմարնար.
Զկայ նման դէ՛մ Աշային.
Լեզուն պիւլպիւլ, ձայնն ղումրի,
Մէջքն բարակ դէտ ֆռանկի:

Աշան նստեր էր փէնճէրէն,
Աին երեսին էր, խիստ կուլար,
Թայսօր ծեծեց իմ հայր Ղատին,
Թէ՛ր կուտիրես հայուն որդին,
Տես թէ կենէ՞, մէկ մի կուգայ,
Ականջն խճւլ Յովաննէսին:

Խն Յովաննէսն, յերբ դաֆն լսեց,
Բռնեց ճամբան ի Նրդընկին,
Գլխիբաց դռակն ափին,
Գնաց կանգնեցաւ ի յառջև խանին:

Բարև երես թագաւորին,
Նոքա շուտով ղբարեն առին.
Բռնեց զպօղ ձիուն ազին,
Կաֆայ ասաց ամէն ձարին:

Աշան կանգներ ի վերայ բերդին,
Մտիկ կաներ Յովաննէսին,
Գող է կանգներ դեղին հագնողն.
Ինքն զկանանչն ու զծիրանին:

Ծնյ Յովաննէս մտիկ արան,
Թի՛ վերայ բերդին թի՛նչ կու խաղայ.
Դեղինւորին ես եմ ծառայ,
Չանանչւորին զանուան ասան.
Թէ չէ լինիմ շահին բաղայ,
Թունիմ նստիմ թեկդ վերայ,
Պապուս անուան ասեմ մօլլայ,

Աղբորս ասեն քաղքի շահնայ,
Եւ զիմ անունն ասեն Աշայ,
Մէկալ քրոջս Ղուզութայ,
Իմ մօրս անունն ասեն Ֆաթմայ,
Ու հօրս ասեն Ղատի մօլլայ:

Խն Յովհաննէսն է քո ծառայ,
Շուտով տէրտիս տէրման արա,
Թէ չէ խեցայ լեռներն ընկայ,
Զէտ մոմ ի տեղս հալեցայ:

Ծոյ Յովհաննէս, մղկիթ մտնուլ պիտիս,
Մատնիկդ ի վեր կախուլ պիտիս.
Հետ մօլլանուն շուրջ գալ պիտիս
Ապա ծոցուս տէր կուլինիս.

Աշա, սէրտ ինձ հարամ լինամյ,
Թե այդ բաներդ հանց կու լինայ.
Աշա, գտնուս յօրդ ի մահուն,
Զինչ ջանացիր հետ իմ հաւտուն:

Ութըյ կանոն սաղմոս ուսայ,
Զան ալ ի քո սիրուտ մոռցայ.
Օր մի հասի թէ Տէր Մեղանյ
Ամէնն Ալլահ ու շէյտուլլահ:

Ծոյ Յովհաննէս, փոքրիկ պօյաց,
Փոքրիկ պօյաց, ծանր խելաց,
Զես ուրանար դքս աստուած,
Ու չես լուեր դու մէկ խօսոց:

Գնայ շինէ յեկեղեցի,
Որ գամ մտնեմ գուռ կոշկնովս.
Պսակ դնեն ու մեզ օրհնեն,
Թող քո սրտի կամքըն լինայ:

ԾԱՆՈԹ. Այս վոտանալորի վերջին յերեւ. տունը, վեր պահասում է Կ. Կոստանյանցի հրատարակած ի մեջ, ձեռագրերից հայտնարերել է մեզ և տրամադրել ընկ. Յերվանդ Թորոսյանը:

ՆՌԱՔԵԼ ԲԵՂԻՇԵՑԻ

(XIV—XV ԴԱՐ)

Ճ ՏԱՂ ԲԼԲՈՒԼԻ ԵՒ ՎԱՐԴԻ

Ականջ դրէ՛ք բանիս վոր պատուական է,
Հոգւոյ և մարմնոյ ուրախություն է,
Գովեմք զգոյն վարդին որ աննման է,
Բլբուն զհետ նորա՝ որ քաղցրաձայն է:

Բլբուն ի վարդն ասաց, ի սէր քո եկի,
Ձի սէր քեզ աւետեմ սիրոյն դու տեղի.
Եւ սէրն սրբության ի քեզ իջանի,
Սիրով քո զարգարին ծաղկունքն ի յերկրի.

Վարդ բլբունն ասաց, թռչուն գովելի,
Որպէս սիրտ իմ բանից քոց հաւանի.
Դու ես բարձրագնայ ու ես բոյս յերկրի.
Զխմրդ իմ սէրս և քոյդ միաբանեսցի:

Բլբուն ի վարդն ասաց—բանիս իմ լսէ,
Որ քո սիրտդ իմ սիրոյս ապայ վկայէ.
Ես ցօղ բերեմ յամպոյն՝ որ զքեզ զարգարէ,
Յայնժամ իմ սէր և քոյդ միաբանեսցի:

Վարդն ի բլբուն զայս պատասխան առնէ,
Վախեմ թէ յամպոյն կայծակ իջանէ.
Եւ զիմ պայծառ տերեւ հրով այրեսցէ,
Ծաղկանցն ամէնի նախատինքն առնէ:

Բլբուն ի վարդն ասաց, բանից իմ դու լուր,
Որ ես քեզ ցուցանեմ սիրոյ մեծ աղբիւր.
Ըզքեզ երակ պահեմ կանաչ և մաքուր,
Եւ յամենայն ծաղկանց արբուցանեմ ջուր:

Վարդն յայնժամ բլրուլին դայս ջուղապ հառւր,
 Եթե բանից քոյին ոչ հաւանեմ սուր.
 Վախեմ թէ յորդ խաղայ այն աղբիւրէն ջուր.
 Զտերեա իմ ողողէ և առնէ զիս թափուր:

Բլրուլն ի վարդն ասաց. քեզ ամպ լինիմ ես,
 Որ ի յարեգական դալոյն պահեմ ըզքեզ.
 Վերայ քո հովանի սիրով լինիմ ես,
 Եւ քաղցրագոյն ցօղովս սնուցանեմ զքեզ:

Վարդ բլրուլին ասաց, ի քէն վախեմ ես,
 Զի մի որոտալով ահ ինձ հարկանես.
 Ի գեղեցիկ գունոյս թառամեցիմ ես,
 Եւ ամենայն ծաղկանց զրոյց լինիմ ես:

Բլրուլն ի վարդն ասաց, ես արեգակն եմ,
 Որ զլոյս առաւօտուն վերայ քո ծագեմ.
 Ազգի, ազգի գունով զքեզ դարդարեմ,
 Ծաղկանցն ամէնի պարծանք ցուցանեմ:

Վարդ ի բլրուլն ասաց, ես զիմակաց չեմ,
 Ի ծագմանէ լուսույն դողալով սարսեմ.
 Վախեմ թէ զարեգակն առ իս տեսանեմ,
 Եւ գեղեցիկ տերեա յիսնէ թօթափեմ:

Բլրուլն ի վարդն ասաց, թէ գովելի ես,
 Զի յամենայն ծաղկանցն ցանկալի ես,
 Սիրով քո հարեցայ որպէս զինով ես,
 Արարիչն Աստուած կանաչ պահէ զքեզ:

Վարդն բլրուլին ասաց. գեղեցկաձայն ես,
 Որ զամենայն մարդիկ դու ուրախ առնես.
 Ազգի, ազգի գունով դու և զանակես,
 Թռչնոցն ամէնի տեղ պարծանաց ես:

Բլրուլն ի վարդն ասաց. դու գեղ ցաւոց ես,
 Որ զամենայն հիւանդս սիրով բրժշկես.
 Ով ոք ցաւոտ լինի և ոչ դայ առ քեզ,
 Յետոյ փոշմանէ թէ ոչ դայ առ քեզ:

Վարդն բլբուլին ասաց թռչուն դու աղւոր,
Ոստի՛ ունես դայդ ձայնդ քաջ և զօրաւոր,
Որ ղիս դարմացուցիր խօսօքդ ահաւոր,
Կարծեմ թէ այլ չկայ քեզ նըմանաւոր:

Բլբուլն ի վարդն ասաց՝ մեզ թագաւոր կայ,
Որ ամենայն ծաղկանց պարդեք նա կուտայ.
Եթէ դու ցանկաս տեսության նորա,
Յամենայն աշխարհք քեզ մեծութիւն նա.

Վարդն ի բլբուլն ասաց. քեզ երանեմ ես,
Որ այն թագաւորին դու սպասաւոր ես,
Որ ի նմանէ հանցեղ հալաթ առել ես,
Որ քու տեսությանդ ղիս մոռացեր ես:

Բլբուլն ի վարդն ասաց, պատասխան տալով,
Թէ դու լսող լինիս բանիս իմ սիրով.
Նա ամենայն երկիր հոգւով և մարմնով,
Ծառայ քեզ լինիցին քեզ յերանի տալով:

Վարդն ի բլբուլն ասաց՝ խօսիր ղինչ կամիս,
Քանզի խօսիցդ քո փափազէ հոգիս.
Յինէն մի թագուցաներ ղինչ բան վոր ունիս,
Եթէ կամիս սիրով հաւան առնել ղիս:

Բլբուլն ի վարդն ասաց՝ տամ քեզ աւետիս,
Ձի մեծ թագաւորին դու սպասաւորիս.
Եւ ի ձայնէ իմէ հանապաղ դովիս,
Եւ յամենայն թռչնոց միշտ փառաւորիս:

Վարդ ի բլբուլն ասաց, հոգիս իմ ցանկայ,
Որ այն թագաւորին լինիմ ես ծառայ.
Այլ երկնչիմ ի յահէ փառաց նորայ,
Ձոր դու ինձ ասացիր՝ նորայ ձով տերանայ:

Բլբուլն ի վարդն ասաց՝ դու մի վախենար,
Քան ղի նա կամենայ քեզ իւրեան դադար.
Այլ դու ուրախացիր սիրով անդադար,
Ձի նորայ կլինիս տեղի և տաճար:

Վարդն ի բլրուն ասաց, քեզ հաւան եղէ:
Այլ գործ թագաւորին քո ինծիկ պատմէ.
Թէ ի՞նչ արուեստ ունի, կամ որ ձեռով է,
Զէտ քեզ է քաղցրաձայն թ'այլ անուշ է:

Բլրուն զայս պատասխան ևտուր վարդին
Թէ չկայ այլ նմանակ իմ թագաւորին.
Ոչ ոք կարէ գիտել զգործս նորին,
Ոչ ի յերկնաւորաց և ոչ յերկնային:

Վարդն ի բլրուն ասաց. դու զայս ինձ ասա,
Երբ դա այն թագաւորն՝ ինձ իմաց արա,
Որ զիս պատրաստեմ արժանի նորա,
Որ սիրով սրտիս մէջն հանգչի նա:

Բլրուն ի վարդն ասաց՝ քեզ ասեմ լսէ,
Քան զքո ծաղկին յառաջ նա զքեզ ընտրէ.
Եւ իւր բնակութեան տեղըն պատրաստէ,
Որ այժմ ի քեզ իջեալ մեծ գործ կատարէ:

ՄԿՐՏԻՉ ՆԱՂԱԾ

(XIV—XV ԴԱՐ)

ԽՐԱՏ ԽՌՈՎ ԶԿԵՆԱԼՈՒ ԵՒ ՈՒ ԶՊԱՇԵԼՈՒ

Ա՛յ անձն իմ, վա՛յ քեզ հազար բերան թէ խռով կենաս կամ ո՞ր պահես
Զի խռովարարն է սատանայ. ջանա՛ որ սէրն հաստատես.
Տես ղի՛նչ արար Տէրն ի խաչին, որ խաչողացն համբերեց.
Դու քո եղբօրն բարկանաս, ոչ ամաչես, ոչ պատկառես.
Թէ Դրիստոսի աշակերտ ես, նա դու լսէ, զինչ քարոզես.
Ապա լինիս մարդ կատարեալ, յորժամ առնես 'ւ ուսուցանես.
Յորժամ հանես զոխն ի սրտէդ և զատելին սրտով սիրես,
Թէ մեղք ունիս լերանց նման, իսկ ի պահուէն զամէն քաւես:
Թէ ատելոյն բարի առնես և թողութիւն մեղաց ինդրես.
Յամէն մեղաց դու աղատիս, զարքայութիւնն ժառանգես.
Թէ ի յատակս դժոխոց ծանր մեղօք ընկղմեալ ես,
Թէ խոնարհիս քո ընկերին, յերկնից խորանն վեր ելանես.
Թէ մէջ հրեղէն գետոյն այրիս, զոր չար մեղօքն բորբոքես,
Երբ շիջուացես զբարկութիւնդ, հրեղէն յերկինս թևակոխես.
Թէ և գերեալ զքեզ սատանայ և ժանտ ախտից չար ծառայ ես,
Որ թէ չարին բարի առնես, դու Դրիստոսի աշակերտն ես:
Թէ Արարիչն է բարկացել, վանց քո մեղացն, որ դու գիտես.
Երբ հաշտենաս հետ ընկերիդ, զԱստուած ընդ քեզ հաշտեցնես.
Թէ հաւատաս, նա այս է դուռն արքայութեանն որ մտանես.
Երբ զընկերիդ մեղքն թողուս, բարձր ի յերկինս թևակոխես.
Թէ անհամար 'ւ անթիւ մեղօք զարքայութեան դուռն փակես,
Երբ տիրապէս դու հաշտենաս, բանայ Դրիստոս, որ մտանես:
Ապա քեզ վա՛յ հազար բերան, թէ խռով կենաս կամ ո՞ր պահես.
Բաժին չունիս ի Դրիստոսէ, քաւեալ դառնաս ւ՛ ապաշխարես.
Թէ աղօթիւք զերկինս բանաս, պահօք զլերինս փոփոխես,
Թէ ո՞ր պահես հետ ընկերիդ, ընդ Կայնին պատիժ կրես.
Թէ կուսութեամբ քո պարծենաս, որպէս հրշտակ զքեզ դիտես,
Թէ սիրտդ պիղծ է նախանձով, քան զսատանայ ես, թէ գիտես.

Թէ և զօրէնս աստուածային լիով դամէնն կատարես,
 Թէ սխակալ և խռովարար, իբր անօրէն անցաւոր ես:
 Թ' իմաստութեան աղբիւր ևս դու, Արիստոտել զքեզ գիտես,
 Թէ չար կամիս քո ընկերիդ, անմիտ, դու քեզ հոր կու փորես:
 Նաղաշ հաղար վա՛յ քո հոգւոյդ, որ անամօթ ես է՝ աներես,
 Չքո Արարիչն ասպակեցին, դու մէկ խօսից ոչ համբերես.
 Չքո տիրոջ կողն խոցեցին, զոր քաջ գիտես և քարոզես,
 Քան զքեզ ալ մարդ չկայ անամօթ, որ զայդ գիտես, ոչ համբերես,
 Յայնժամ լինիս դու քրիստոնեայ, յորժամ խոցեն նա համբերես.
 Եւ Քրիստոսի սիրոյն համար զչարկամաց ոտքն համբուրես:

ՈՒՆԱՅՆՈՒԹԻՒՆ ԱՇԽԱՐՀԻՍ

Երազ է սուտ, եղբարք. աշխարհիս բաներն ի լման.
Ո՛ւր են թագաւորք, իշխանք, պարոնայք և սուլթան ու խան.
Շինեցին բերդ ու քաղաք, դարպասնի, ու շատացան,
Յետոյ գէմ անտէր թողին, ու մտան ի հողն 'ւ ի դնտան:

Նաղանշ, մի խաբիր մեղօք, մի դատիր անամնոյ նման.
Մի գիրկ աշխարհիս ածեր, մի կարծեր, թէ քեզի տի մնան.
Շուտով քեզ խնդիր կուգան, ու խոցեն զհոգիդ մահուան.
Հոգիդ բաժանի ի քէն, ու մնայ մարմինդ ի դնտան:

Աշխարհս գէմ պափա չունի, ու չար է մարդ ու բարի,
Օրիկ մի խնդալ կուտայ, բայց յետոյ է դառն ու լեղի.
Աշխարհիս մի հաւատար, զօրն ի բուն գէմ սուտ կուխօսի,
Զինչ որ խոստանայ մարդուն, չի պահել զիւր խօսքն ի տեղի:

Շատոց խոստանայ հանգիստ, ու պահէ զօրն յերերմանի,
Շատոց մեծութիւն ասաց, ու պահէ աղքատ 'ւ անօթի.
Սարէ թէ ուրախ պահեմ, ու առնեմ զօրերդ ի բարի,
Ի միջոյ ծովուն տանի, պահէ ի տարտաբոսի:

Աւուրք մի վերայ անցնի, լուկ մահուն օրն հասանի.
Յարեւն դատարկ հանէ և առնէ ողորմ ու լալի.
Աւանդ դայն աղւոր մանկտիքն, որ դարձան ի հող 'ւ ի փոշի.
Իւրեանց ժամանակն անցաւ զերդ զերազ մուծն գեղերի:

Երբ դայդ գիտէիր, գերի, որ քո սէրդ ի սուգ տի փոխի,
Զաշխարհս դու մի սիրեր առաւել քան զկարն աւելի.
Մալի հասրատ մի լինիր, մեծութիւնն քեզ չի պիտի,
Ունիս կերակուր, հանդերձ, աւելին քեզ ցաւ կու լինի:

Է՛ ողորմելի Նաղանշ, դու ջանա ու գործէ բարի.
Զքո զխրատն դու լսէ՛, որ այլոց ի գործ անցնի.
Գիտի, թէ լողորդ էի, նա մեղաց գետն կու տանի,
Ի հոգս աշխարհիս դատի, շահ չունի քան զնն աւելի:

ՈՂԲ ՎԱՍՆ ՄԵՌԵԼԻ

Աբարիչն արարածոց մեզ բարկացաւ,
 Քաղցր բնութիւն աստուածային մեզ դառնացաւ.
 Սուրն հրեղէն այսօր յերկիր տարածեցաւ.
 Հուրն ի տանէն աստուածային բոբրօքեցաւ:

Եղճիկ է վայ հազար բերան զինչ զործեցաւ.
 Նորապսակ հարսն ու փեսայն բաժանեցաւ.
 Քանի՜ մանուկ տղա մեռաւ ի հող դարձաւ,
 Եւ թէ քանի՜ մայր ի յորդուէ մորմօքեցաւ:

Անմեղ տղայքն ի հրեշտակէն խոցեալ լինին,
 Եւ թաւալին առջև ծնողին ողորմագին.
 Աղիողորմ ի մօր յերեսն նուաղին.
 Որպէս ծաղիկ գարնանային թառամէին:

Ամ ռ՛վ կարէ լեզուաւ պատմել զրանն աղէտին.
 Եւ զկսկիծն դառնութեան զողբս սրտին.
 Զի գեղեցիկ և ճոխ պատկերքն մեռանին,
 Եւ սիրեկան որդիքն ի մօրէն բաժանին:

Լացէ՛ք այսօր և ողբացէ՛ք ամենեքեան.
 Դառն արտասուօք հառաչեցէ՛ք դուք միաբան.
 Զի հանց կսկիծ այլ չէ տեսեր մարդ բանական,
 Որ սար ու ձոր և ծառ ու ձևդ ամէն կուլան:

Աղէկ մանուկ աղւոր պատկեր արեւման.
 Յունքն կամար աչքն կանթիւդ էր յանդիման.
 Յամէն անձամբ և հասակօք ինքն անմման.
 Ամէն մարդոց էր սիրելի և սիրեկան:

Գեղեցիկ սարկաւադունք և քաղցրաձայն,
 Որ կարդային զօրհանապաղ սաղմոսարան,
 Որպէս ծաղիկ եկեղեցւոյ վայելչական,
 Այսօր մեռեալ և մտանէ ի նեղ զնտան:

Այսօր եհաս դառն հրաւէր և դատաստան.
 Ժարակ չունէր յամէն դիհաց, ոչ օգնական.
 Մահու հրեշտակն անհեղակերպ զարհուրական
 Ոչ ողորմի փեսային և ոչ մանկան:

Մանուկ անկեալ և թաւալէր ողորմագին,
 Քանզի հասեալ էր օր մահու բուռն ատենին.
 Հայէր ողորմ յաջ և ի ձախ, քակտէր հոգին,
 Ժար չունէր, ոչ օգնական յայնմ ատենին:

Յայնժամ ելաց, լալով ասաց. ինձ խղճացէք.
 Եւ զենէհար ի մահուանէն զիս թափեցէք,
 Եւ ի ձեռաց սուրբ հրեշտակին ազատեցէք.
 Զի դեռ մանուկ եմ զենէհար, զիս զնեցէք:

x Ինձ չէ ատեն, ոչ ժամանակ մեռանելոյ,
 Ոչ նեղ զնտան և գերեզման մտանելոյ.
 Զի շատ հասրաթ ունիմ ու շատ բան հոգալոյ,
 Կամք չունիմ ես իմ տանէն ելանելոյ:

Մեռելն ելաց և հառաչեց, ճարակ չեղաւ.
 Դառն արտասուօք դարձաւ ի հայրն նայեցաւ.
 Հայր զենէհար, հասիր մէտէթ, հոգիս քակուաւ,
 Հազար հասրէթ կայր իմ սրտիս, մէկ մի չեղաւ:

Հայրն դարձաւ յորդին ասաց հառաչելով,
 Թէ ճար չունիմ, ոսկի 'ւ արծաթ քեզ գնելոյ.
 Հոգիս կուտամ հոգւոյդ փոխան յօժար սրտով.
 Զենէհար, զիս մի խոցեր հրեղէն սրով:

Հայրն չկարէր փրկել զորդին իւր սիրեկան.
 Որդին ելաց և հառաչեց, յոգւոց եհան.
 Զաչերն ելից դառն արտասուօք ողորմական.
 Ելաց զիրեն կանանչ արեն մանկութեան:

Գեղեցիկ գոյնն երեսաց թառամեցաւ.
 Եւ ծովային աչքն ի լուսոյ պակասեցաւ.
 Վայելուչ զօրեղ բազուկն թուլացաւ,
 Լար արծաթոյ ոսկի մանեակն մանրեցաւ:

Լալով ասաց. բարով կացե՛ք, հարք և կղրարք.
Բարով կացե՛ք, իմ սիրելիք, դուք հաւասար.
Այս ճանապարհս, որ ես գնամ, դառն ու զրծար,
Չենէհար ինձ պատարագ զրէք պաշար:

Ես Նաղաշ Եպիսկոպոս ծառա կուսին
Աչօք տեսայ դառն կսկիծ ողորմագին.
Լալով լացի և ողբացի արտասուագին,
Դառն արտասուօք զողբս ասացի նոր մեռելին:

Ի Հայոց մեծ Թաւկանի յինն հարիւրին
Եւ համառօտ այլ աւելի տամեռութին
Աչօք տեսայ զողբ և զհառաչ դառնագին,
ՉՄէրտին քաղաքն արար դամէնն լալագին:

✓

X ՎԱՍՆ ԱԳԱՀՈՒԹԵԱՆ

Սողոմոն մայր իմաստութեան առ մեզ խօսի բան խրատական,
 Թ' որ յաւելլու ի մեծութեան, նա ցաւք անձինն բազմանան.
 Լաւ է մի բուռն հանգստեան քան երկու բուռն աշխատութեան.
 Ջոր առաքեալն վկայէ թէ կարեորն է բաւական.
 Աշխարհս տուն է լի գանձով, փարթամութեամբ և մեծութեամբ.
 Այլ և սեղան է բարեկի, որ ամենայն ոք ցանկանան.
 Որք իմաստուն են, հաւատով զչափաւորն առնուն զնաւ:
 Որ վայելեն ի հանգստեան և հասանեն ի յօթեան.
 Եւ որ անմիտն է չարափառ, ազահուլութեամբն կուրանան,
 Ի դիրկն ածեն անցաւորին և ի յալեաց մէջն ծփան:

Ի սկզբանէ մինչ ի վախճան ամէն փնաս որ գործեցան,
 Ազահուլթյունն եղև պատճառ, որ ի բարեացն զրկեցան.
 Հայեաց և տես զնախնին Ադամ, որ ի դրախտէ եղեմական,
 Աստուածային կերպարանօք պայծառաւոր յարկնման,
 Ազահուլթյուն եղև պատճառ, որ ցանկացաւ աստուածութեան,
 Վասն այն էանց զպատուիրան և մերկացաւ զպատմութեան:
 Տես զԿայէն յեղբայրասպան թէ զինչ գործեաց որ չէր արժան.
 Նախանձեցաւ ազահուլթեամբ և զսիրամանունդ եղբայրն եսպան,
 Վասն այն անէծքն ժառանգեաց, զոր և Ղամէք հարեալ եսպան,
 Ձեւթն պատիժն որ նա կրեաց, ամէնն վասն ազահուլթեան:
 Որպէ՛ս յաւուրս ջրհեղեղին ազահուլթեամբ պոռնկեցան.
 Ջրհեղեղաւ կործանեցան, ամէնն վասն ազահուլթեան:
 Հայեաց և տես զԳորիս և զԴադան, որ Մովսիսի ներհալ եղան,
 Անդնդասոյդ կործանեցան, ամէնն վասն ազահուլթեան:
 Հայեաց և տես զԱքար Չարմեան որ ի յաւուրս Յեսու Նաւեան,
 Որ էր իշխան երևելի, և չէր կարօտ նա մեծութեան,
 Գողացաւ նա յանիծիցն Նրիբովի, որ չէր արժան,
 Նա տուն և որդեք քարկոծեցան, ամէնն վասն ազահուլթեան:
 Հայեաց և տես զՍաւուղ Կիսայն, որ յԱստուծոյ էառ հրաման,
 Խնդրել զվրէժ ժողովրդեան, և սպանել զԱզակ արքայն,
 Ազահուլթեամբ նա կուրացաւ և մոռացաւ զՏեառն հրաման,
 Վասն այն կորոյս զմեծութիւնն և չար դիւացն եղև դարան:
 Գէեղի էր աշակերտն Նդիսէի խիստ սիրական,

Որ կուրացաւ ազահութեամբ և անիծիցն եղև արժան.
 Խաբեաց պատրեաց զնէեման, զարծաթն առեալ ի թաքստեան,
 Նա անիծիւք բորոտեցաւ, ամէնն վասն ազահութեան:
 Այլև Յուգա Սկարիովտացին, որդի եղև նա կորստեան,
 Զիւր վարդապետն ի մահ մատնեաց, յորմէ երկիրն 'ւ երկիր դողան,
 Ազահութեան ախտն է դաժան, որ զաշակերտն արար գազան,
 Զիւր վարդապետն ի խաչ եհան, ամէնն վասն ազահութեան:
 Հայեաց և տես այժմ ի նորոյս զԱնանիա և զՍափիբա,
 Ոչ թէ յայլոցն գողացան այլ ի իւրեանցն ազահեցան,
 Նա յԱստուծոյ պատիժ կրեցին և երկոքինն իսկոյն մեռան,
 Եղևն առակ նշաւակի. ամէնն վասն ազահութեան:

Ազահն չէ աստուածապաշտ ըստ Պաւղոսի վկայութեան,
 Ազահն զնոյն աստուած պաշտէ, որոյ ծառայ է յարածամ.
 Ազահն գայլ է պատառող և ծարաւի արեան մարդկան,
 Խլէ, զրկէ, յափշտակէ, ոչ յազենայ արեամբ մարդկան,
 Թէպէտ հարուստ է և փարթամ և տէր ընչից և մեծութեան,
 Բնութեամբն ազահ է և անյագ, ջանայ զրկել զամենեւեան.
 Զի ոչ գիտէ, ում ժողովէ, զերդ անասուն կայ ի դատման.
 Զի մոռացեալ է զօր մահուն և ոչ յիշէ նա զդատաստան.
 Եւ վորք կուրին և վշտանան, սրք նախանձին և գողանան.
 Եւ որք խորին չարիս մարդկան, ամէնն վասն ազահութեան:
 Որք հարկանեն և գողանան, սուտ երդնուն և ուրանան,
 Բազումք ի հաւատոցն ելան, ամէնն վասն ազահութեան:
 Տեսայ զոմանս ի նեղ զնտան, և այլ բազումս ի կտխաղան.
 Զոմանս որ զլխովին կորեան, ամէնն վասն ազահութեան:

Զինչ թագաւորք և մեծ իշխան, որ հեծելով յիրար կռուան,
 Զինչ որ արիւն յերկիր հեղան, ամէնն վասն ազահութեան:
 Զինչ որ քաղաք տապալեցան և ժողովուրդք որ գերեցան,
 Զինչ որ աւերք առեթախտան, ամէնն վասն ազահութեան:
 Հարք ի յորդոց բաժանեցան, բուն սիրելիքն քակուեցան,
 Բազումք եղեն ևզբայրասպան, ամէնն վասն ազահութեան:
 Կաթուղիկոսքն շատացան անօրինացն բռնութեան,
 Եպիսկոպոս օրհնեն տնրան, ամէնն վասն ազահութեան:
 Եպիսկոպոսք զկանօնն անցան, որ պոռնկաց կուտան հրաման,
 Կաշառ առնեն կարմիր ղեկան, ամէնն վասն ազահութեան:
 Վարդապետերս որ նոր երան, բանին եղևն վաճառական,

Եւ քարոզեն զհաճոյս մարդկան, ամէնն վասն ազահուլթեան:
 Հաբեղանին զվանքն ուրացան, և ի գիւղօրայքն ի շուրջ կուգան,
 Սաղմոս ասելն մոռացան, ամէնն վասն ազահուլթեան:
 Երեցաներն յերար կոռւան, բիր վերուցին և գաւազան,
 Փետեն մօրուս, կոտրեն բերան, ամէնն վասն ազահուլթեան:
 Գերի նաղաշ ողորմելի, ի քեզ նայեաց դու յարաժամ.
 Զինչ որ այլոց քարոզեցիր, ամէնն ի քեզ կայ ի լման:
 Մի համարիր զազգս մարդկան քան զքեզ ելեալ ամբարտաւան.
 Զինչ վոր հաշխարհս կայ մեծութիւն, զամէնն ի քեզ կամիս միայն.
 Վարդապետ կերպարանիս, եպիսկոպոս գերաստիճան,
 Ունիս շնորհս զանազան, նա դեռ դու չես այդոր հաւան.
 Աղուոր զմիտքդ ժողովէ, որ այդկից այլ չեղնես ունայն.
 Զնաւդ ի բեռանց թաթկացո, որ հասանիս ի յօթեան:

ՏԱՂ ՎԱՍՆ ՎԱՐԴԻ ԵՒ ԲԼԲՈՒԼԻ

Բլբուլն ի վարդն ասաց. Խիստ անողորմ ես,
 Որ դիմ արուն քեզ խալալ կու գնես,
 Որ հանց պէկուման դու Գարրիէլն ես,
 Նա արեկ առ զհողիս, քանի՜ տի տանջես:

Վարդն բլբուլին ասաց. Զիս յէ՞ր կու խոցես,
 Դու դիմ հողին առեր, հետ քեզ կու գրես.
 Հասարաթ կայ իմ սրտիս, անշէջ կու վառի,
 Որ զքեզ արժան գտայ ու թէզ կորուսի:

Բլբուլն ի վարդն ասաց. Հողիս կու քաղուի,
 Որ բաժանել ի քէն ինձ մահ կու թուի.
 Դո շատ կարօտուդ սիրտս կու լափի,
 Որ թէ շաքար տան, ինձ զահր ու լեղի:

Վարդն ի բլբուլն ասաց. Այս ի՞նչ կունան է,
 Զինչ դու խեղ ինձ արիր, կատարեալ մահ է,
 Հանցեղ հուքս ու հրաման քեզ ձվ տւել է,
 Որ վարդն ի քո ձեռացդ զարի ու դար է:

Բլբուլն ի վարդն ասաց, Դու արիր ինձ չար.
 Զար ու ֆրզան կանչեմ յալամս հաւասար.
 Իմ սիրտս հասարաթով հետ քեզ կուղողար,
 Դու ոչ մրվաթ ունիս և ոչ զինէհար:

Վարդն բլբուլին ասաց. Հազար զինէհար,
 Դու մի լինիր յիննէ շուտով բէգար.
 Ահա ես քեզ ֆրդէ իմ թաճ ու դար,
 Քարամ արս, քարամ է անշէն աղար:

Բլբուլն ի վարդն ասաց. Թէ աննման ես,
 Զկարէ մարդ հողեղէն լեղուով գովել զքեզ,
 Քան զսաղարղի շաքար քաղցր ու շիրին ես,
 Որպէս մուշկ ու ամբար անուշահոտ ես:

Վարդ բլրուլին ասաց. թէ արեն դուն ես,
 Որ ի բոլոր ալամս լուսով կուծագես,
 Յով որ քաղցրիկ նայես և նաղար առնես,
 Այլ հասրաթ չի մնար, ով տեսնէ զքեզ:

Բլրուլն ի վարդն ասաց. է՛ պտրի լուսին,
 Ձկայ քեզ օրինակ ջուհար մեծագին,
 Քո մէկ հայելդ արժէ զքաղաքն Մաչին,
 Ձէ Ձինուլային մէկ հայելուդ գին:

Վարդն ի բլրուլն ասաց. Հասրաթով սրտին,
 Ինձ ալամս բոլոր չէ քո տեսուդ գին.
 Յայնժամ հասանէ վարդն իւր մուրաւին,
 Երբ տեսանէ զբլրուլն ի մէջ տերեւին:

Բլրուլն ի վարդն ասաց. Հողիս քեզ ֆրդէ,
 Միրով մէկ ծիծաղիր, որ արև ծագէ,
 Լաթիֆ շրթանցդ շարժիլն հանցեղ շիրին է,
 Որ թէ զհողիս ուղես, սիրտս յօժար է:

Վարդն ի բլրուլն ասաց. Ինչ սխաւաթ է.
 Որ ալամս բոլոր քո դէմ հասրաթ է.
 Երկիրս ամէն ի քո կրակն ինկեր է,
 Շատոց սիրտս ես լափեր, որ ասելոյ չէ:

Բլրուլն ի վարդն ասաց. Դու չես հողածին,
 Դու ես բահրի նիտար լաթիֆ ու նարին,
 Է՛ շահ սալվի աւան նաղուք ու շիրին,
 Թող դու անփորձ մնաս քան զնշարեւնին:

Վարդն ի բլրուլն ասաց. Ի՞նչ աղաթ կայ քեզ,
 Որ յանկարծակի սիրտս կուխոցես,
 Հաղար հետ ամանաթ ու երդում տամ քեզ,
 Ձոր ինչ հետ ինձ արիր, այլ մարդոյ չանես:

Բլրուլն ի վարդն ասաց. Ես խիտ ուրախ եմ.
 Դու մանշուր յալամիս, ես քեզ ինայեմ.
 Յորժամ հեռանաս, նա դօրն ի մահ կմ,
 Որ թէ զիս մոռանաս, յանկից կուվախեմ:

Վարդն ի բլրուն ասաց. է՛ր լութֆ ու քարամ,
 Որ առանց քո տեսող իմ կեանքս է հարամ,
 Ջաղւոր զձայնդ երբ լսեմ և ուրախանամ,
 Դառնայ էլած հոգիս և կենդանանամ:

Նըղաշն ասաց թէ վարդն խիստ աղէկ է.
 Օրս կորստական և անցաւոր է.
 Թէ հանց մ' որ միտք ունիս և խելքդ ի բաց է,
 Դու զայն վարդն սիրէ. որ ղեղ կենաց է:

Քանզի սէր աշխարհիս աւուրք մի քաղցր է.
 Յետ բաժակ մահու և դժոխոց է.
 Զի մահ կայ և մեռանիլ, յետինն լաց է,
 Եւ սարսափ դժոխոցն զիս կուժաշէ:

ՎԱՍՆ ՂԱՐԻՊԻ

Հոգի մի ասեր զարիպ, թէ չէ իմ սիրտս կարունի,
 Ղարիպն ի յօտար երկիր գեմ խիստ դիժար կուլինի,
 Զինչ հաւքն երամէն ի զատ մոլորած 'ւ ի տեղ չի հանգչի,
 Այնչափ երերուն կենայ մինչ որ իւր երամն հասնի:

Ղարիպ, սիրտդ մի նեղեր, այս դիժար որերս անցնի.
 Շատ զարիպ տուն դարձաւ, մի վախեր թէ քեզ չի լինի.
 ԶԱստուած ողորմած կասեն, ողորմի ամէն զարիպի,
 Քեզ այլ օգնական լինի, որ հասնիս սրտիդ մուրատի:

Հոգի, ամ դու լաւ կասես, սիրտս է սև քան զգործելի,
 Ի զարիպուլթեան դարտէն երեսիս գոյնն կու քաղի.
 Յորժամ ես ի միտ ածեմ զիմ եղբարքն և զիմ սիրելիքն,
 Հոգիս բերանիս կառնու, կուքակտի ճարակ մի չունիմ:

Ղարիպ, դուսայ մի աներ, դուսայէն մարդ թնչ կուշահի.
 Շատ մանուկ դուսայ կանէ, ի շահին տեղն կուզենի.
 Ղուսան շատոց ցաւ բերէ, ի ցաւէն մարդ մեռանի.
 Զինչ սիրտն ի հասրէթ ունի, ամենէն մահրուս կուլինի:

Աւանդ զղարիպն ասեմ, որ յօտար երկիր հանդիպի,
 Աչեր արտասուօք ի լի, յերեսէն ի վայր կութափի.
 Յորժամ ի մէջլիս նստի, յանկարծակ սրտիկն արունի,
 Զաչերն ի բոլորն ածէ, կարեոր և զոք նա չունի:

Ամէնքս եմք զարիպ, եղբարք, հայրենի մարդ իսկի չունի.
 Հաւասար զնալու եմք, զի այն կեանքն է մեզ հայրենի.
 Աստէնս քեզ ճարակ արա, որ յանտէնն հոգիդ չի տանջի,
 Զսուրբքն ի քեզ եղբայր չինէ, ու զհրեշտակք արա սիրելի:

ՎԱՍՆ ՂԱՐԻՊԻ

Ղարիպին կեանքն է լալի ողբերգական
Դառն ու լեղի լի տրտմութեամբ ի նեղ դնտան.
Յորժամ լինի յօտար երկիր թափառական,
Ղարիպն օտար ոչ ճանաչեն, և՛ ոչ գիտենան:

Անդ ոչ եղբայր ոչ սիրելի և՛ ոչ աղքատան,
Ոչ գտանէ զոք կարևոր ասպնջական,
Որ թէ լինի պարոնորդի և անման,
Հանած վարած ասեն նմա մոլորական:

Ղարիպի հացն է լեղի, որ ճաշակէ,
Դառն ու լեղի խառն արտասուօք ջուրն որ ըմպէ,
Թէ զօրն տան նուշ ու շէքէր, որ ճաշակէ,
Երբ հառաչէ, նա ի սրտէն արիւն կաթէ:

Ղարիպին սիրտն է ի սուգ անմխիթար,
Երբ հառաչէ, նա սիրտն ի փորն առնու գալար,
Յորժամ յիշէ զիւր սիրելիքն հաւասար,
Նա յաչերուն արիւն կաթէ երեսն ի վայր:

Ղարիպին խելքն է կորել, միտքն է մոլար.
Եւ թէ լինի քան զՍողոմոն մտօք ճարտար,
Որ թէ խօսէ ըսն մի քանի անգին ճոհար,
Սաստեն նմա թէ լուռ կացիր, անդէտ յիմար:

Ղարիպին ցերեկն եղեւի, գիշերն է վաճ,
Աչերուն քունն է հատեր որ ճար չկայ.
Մտօք տանջի գիշերն ի բուն, ոչ դուրանայ.
Վաղիւն եւ ինչ լինիմ գերիս, երբ լուսանայ:

Ղարիպին վայն է եկեր, երբ քաղցնայր,
Երես ի քաշ փողոցերն կու մուրար,
Շատ ոք փակէր դուռն ի դիմաց, նստէր ու լայր.
Թէ կաթ մի ջուր ուղէր գերին, մէկ մի չտայր:

Ղարիպին աղքատութիւնն է խիստ դիժար,
 Յամէն զիմաց էր նեղացած, ու ճար չկայր.
 Ղարիպն օտար էր ու պանդուխտ յերկիր օտար,
 Թէն ի փոխ ուղէր գերին, մէկ մի չտայր:

Ղարիպն ի տուն երթար մտնէր վախժախելով.
 Ի տան տիրուն զինչ ի շանէն խիստ վախելով.
 Յորժամ տեսնուն ի դուռս հրեն անարգելով,
 Եւ նա ի յետ դառնայր արտում արտասուելով:

Շատոց սեղան լինէր դրած հազար բարով.
 Եւ գայր զարիպն մտնէր ամաչելով.
 Նա հազար գէշ ասեն նմա անարգելով,
 Ապա թէ տան կտոր մի հաց արտնջելով:

Ղարիպն խեղճ եր, նա երբ յանկարծ հիւանդանայր,
 Յօտար փողոց մոխրաթաւալ անկեալ կենայր.
 Թէպէտ ունէր շատ սիրելիք, մէկ մի չկայր,
 Եւ կայր անկեալ վրայ երեսին խեղճուկ ու լայր:

Ղարիպն լայր և հառաչէր, ինչ լինենամ.
 Աւաղ չգլտեն իմ սիրելիքն ինչ հալի կամ.
 Ղարիպ օտար եմ ու պանդուխտ, դառն կուլամ,
 Մէկ մի չունիմ ինձ սիրելի և՛ ոչ բարեկամ:

Ղարիպն անկեալ և թաւալէր ողորմագին,
 Քանզի հասեալ է որ մահու ըսուն ատենին.
 Ոչ բարձ գլխոյն կար զարիպին, ոչ անկողին,
 Սալն սնարք^ն է, և աւաղ իւրն անկողին:

Ղարիպն առնոյր զոտքն ու ձգէր հոգեւորին,
 Զգէր զբազուկն ու տարածէր, քակտէր զհոգին,
 Հայէր խղճուկ յաջ և ի ձախ ողորմագին,
 Մէկ մի չկայր, որ կաթ մի ջուր տայր զարիպին:

Ղարիպն ի ժամ հոգեւորին երէց ձայնէր,
 Մէկ մի չկայր որ զպաղատանքն կատարէր.
 Ոչ սիրելի և՛ ոչ բարեկամ առ նա լինէր,
 Նա ի խոցոյն դառն արտասուէր և հառաչէր:

Ղարիպին տէրն է Աստուած, նմա լսէր.
 Ողորմութիւն քահանային սիրտն ծագէր.
 Եւ նա եկեալ վասն Աստուածոյ զնա հաղորդէր.
 Զղարիպ հոգին հաղորդութեան արժան առնէր:

Ղարիպին եկեալ է հաս օրն մահուան.
 Դառն հեծէր և արտասուօք զհոգին եհան.
 Եւ կայր անկեալ մէջ փողոցին անտիրական,
 Մէկ մի չեկաւ տես զարիպին և ոչ լալկան:

Տես թէ զի՞նչ դառն է մահ ու կեանքն զարիպին.
 Մէկ մի չկայր զձեռն խաչէր ի վերայ սրտին.
 Ծիծաղելով առին տարան յեզեր հոգին,
 Մէկ մի չեկաւ անդ ի թաղումն զարիպին:

Նաղաչն ասաց թե զարիպին կեանքն է հարամ.
 Զղարիպին հալն գիտեմ, օր վաճ կուտամ,
 Թէպէտ տեսայ զամէն մարդոց լութֆ ու քարամ,
 Զղարիպութիւնն յորժամ յիշեմ քան զուռ զողամ:

Նաղաչն ասաց թէ զարիպին սիրտն է քնքուշ,
 Բաղցրն լեզի թուի նմա զի՞նչ վարդն փուշ,
 Զենէհար, հետ զարիպին զրուցէ՛ անուշ,
 Ողորմութիւն տո՛ւր ու քաւէ՛ զմեղաց փուշ:

ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ ԹՎԿՈՒՐԱՆՑԻ

(XV—XVI ԴԱՐ)

✱ ԱՅԼ ԲԱՆՔ ՍԻՐՈՅ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԷ

Գէնայ բահար, այլ՛ւի բահար.
Այլ՛ւի կուտան սիրոյ խաբար.
Ծով ծով աչւեր ու լուս քնար,
Ունքն կեռ էր քան զկամար,
Ճակատդ է լուս և լուսքնար,
Բոլոր լուսին, շամս ու զամար,
Վարսերդ ոսկի թել է քաշած,
Վերայ մարմնոյդ եկեալ հաւսար,
Երեսդ ի վառ է ծիրանի,
Վարդ, ուհան, ու նունուֆար,
Ծոցդ է բաղչայ վարդով ի լի.
Մարգարիտ ատմունքդ ի շարէ շար.
Բո ձայնդ անուշ քաղցր եղանակ,
Բերնէդ ի վայր թափուի ջուհար,
Այդ քո պատկերդ է լուսեղէն,
Այլ արեղակն լուս չի տար.
Մարմինդ քո ճոխ բուսեր չինար,
Ու ճօշ կուտայ քան զուռ դալար.
Այդ անյատակ ծովուդ նման
Գերիս ի մէջն դարդ արար.
Հանցեղ նետով զիս խոցեցիր,
Որ այլ չունիմ բժշկարար,
Է գեղեցիկ կերպիւ սուրաթ,
Որ է ստեղծված նաշխ ու նիգար.
Նշտարենի ծառ ես ծաղկեալ,
Պտուղ կուտաս մուշկ ու ամպար.
Բեհեղ հագեր ես ծիրանի,
Ծալքերդ ամէն մարգարտաշար.

Քաղաք խաթայ Զին ու մաշին,
 Ու Բուրսայու բերած պաշար.
 Այդ ճանապարհդ, որ կու քայլիս,
 Բուսեր շուշան ու նունուֆար:
 Կարմունջ կապեալ ես ապիկի,
 Եւ զետ զինի ուրախարար,
 Ով վոր խմէ ի քեզանէ,
 Ուրախանայ սրտովն յօժար:

Արի եկ իջնունք ի բաղչենին,
 Ու բլրուլին անենք նաղար.
 Որ ի քաֆուր վարդի սիրոյն
 Ի շուռ կուգայ քան զխելագար:
 Գարնանային ամիսն երբ դայ,
 Հաւաք ծաղկի չոր և դալար.
 Գետերդ յորդոր գնացք առուն,
 Ի լեռներուն թափին ի վայր:
 Մարդ որ սիրոյ կու հանգիպի,
 Նա քան զկրակ կուլինի վառ.
 Այլ ոչ աղօթք ի միտ կուգայ,
 Ոչ յայսմաւուր կարգայ ու ճառ:

Շրթունքդ շող է լուսեղէն,
 Պոնկնէդ ի վայր թափի ճուհար.
 Ով որ մեղաց ճաշակն առնու,
 Այլ Աստուծոյ չի տար խարար:
 Մէրն զԱդամ դրախտէն հանեց
 Յերկիր ձգեց, արար շիւար,
 Եւ զնա մատնեաց սատանայի,
 Որ չարչարեաց ամ վեց հազար:
 Սէթայ որդիքն խառնակեցան,
 Որ ճգնաւորքն էին յօժար.
 Զփող և ծնծղեակն լսեցին,
 Ամէնքն եկին լեռնէն ի վայր:
 Կինն զՅովհաննէսն գլխատեց
 Հերովդիայ պղծոյն համար,
 Որ վառեալ էր ցանկութեամբ,
 Փութով տարավ զկամքն ի կատար:
 Մէրն հանէ մարդն ի խելաց,
 Որ այլ ըսկի չկայ խարար.
 Իմաստութիւնն խափանի
 Եւ հանց դառնա քան զգլուհար:

Կինն քաղցրէկ զրուց ունի
 Խայթաւ ի հետ առնէ դալար,
 Յանկարծ զթիւնքն ի մարդ թափէ,
 Որպէս զակնատ բռնէ անճար,
 Յունքն քաղէ, զաչքն դեղէ,
 Խենէշանայ քան զընկալ,
 Միշտ զպոռնկն ծռմռէ,
 Զմարդիկ կուձգէ ի քարն ի վայր,
 Դու ստեղծեւր զկինն ի կողէն
 Վասն Ադամայ սիրոյն համար,
 Թէ անցէք և բազմացէք
 Եւ շրջեցէք լերին ւ' ի քարք,
 Նեւ այն սիրովն բորբոքին
 Այս հողածին մարդիքս չար,
 Որ հանապաղ կու պոռնկին,
 Երթան ի կեր որդանցն յօժար,
 Թլկուրանցին զքեզ կաղաչէ,
 Թէ կնոջ սիրոյն մի տիրանար
 Որ չզրկիք յանճառ լուսոյն,
 Այլ յԱստուծոյ չլինի քեզ ճար:

ՏԱՂ ՍԻՐՈՅ

Ես դձեղ տեսայ սիրով նստած
 Արևմտան արեգական.
 Զինչ որ բաղչայ, որ կայ ի ներս
 Վարդ ու շուշան պայծառ ծաղկունք:
 Աշուեր ունիք զինչ ծովերուք,
 Յունքեր ունիք զինչ թուխ ամպունք..
 Շողման կլափ ու լար շրթունք
 Ու մարգարտէշար ատամունք:
 Թէ վարդապետն դձեղ տեսնու,
 Մոռնայ գուսուֆն ու շատ գրունք.
 Ամէն անձամբն ի դող ելնու,
 Անցնի ամառն ու ձմեռունք:
 Զեղ ինչ դադար ես զիմանամ
 Որ դուք հալէք, հանէք լերունք,
 Սիրով քակեք բարձր բերդեր,
 Ի՛ ի զիլ հանէք վէմք ու սարունք:
 Խե Յովհաննէս Թուղուրանցի
 Զձեղ կուգովէ, ոսկի տփունք.
 Վախեմ թէ հուրն այրէ զհոգիս,
 Յերազ ուտեն անքուն որդունք:

ՎԱՍՆ ՍԻՐՈՅ

Արե նման շողշող կտաս,
Յորժամ սիրով զաչերդ յածես,
Թէ զիս յիշես, թէ չիշես,
Ես կուսիրեմ սրտովս զքեզ:

Դու զվէմերն խորտակես,
Դու զլերունքն հալ հանես.
Ձով դու սիրես, նաղար առնես,
Անանց կրակով զանձնիլն այրես:

Դուն օրինակ ես աղէկնուն,
Այլ մայր չէր բերեր քան զքեզ,
Սպիտակ ճակատ, թուխ թուխ աչեր,
Լուծֆ ու քարամով լուս երես:

Լար շրթներովդ վարդ թափես,
Ճօճան վզովդ բերդեր քակես,
Ամէն անձամբ ես գեղեցիկ,
Քեզ նմանակ միայն դու ես:

Ծոցդ է դրախտ անմահութեան,
Անմահական պտղով դրախտ.
Դուն օրինակ ես աղէկնուն,
Ձքեզ սիրէ Աստուած և մարդ:

Հաբեղանւոյն ես որոգայթ,
Քահանայից ակնակուռ զարդ,
Ձմիակեցին խելքն տանիս,
Որ կացեր է դօրն անարատ:

Զկայ ի քեզ մաղ մի դալատ,
Բոլոր անձամբդ սուրբ անարատ.
Ես կուգրեմ զիս քեզ մատաղ,
Ու քեզ ծառայ ու քեզ ղէքաթ:

Բացէն ասեմ՝ ճարակ չկայ,
Մահու մեղաց ներքեւ եմ ես,
Հայիմ ի քեզ, հայիմ ի նա
Որ ի հողոյ ստեղծեր դքեզ:

Խե Յովհաննէս Թուրկուրանցի,
Զօրն ի բուն ընդ այլ կ'ասեն.
Զմարդն ի կրակ կուձգես,
Դառնաս, լնուս ջուր, և՛ անցունես:

ՏԱՂ ՍԻՐՈՅ

Ասի՛ սիրէ զիս, ծով աչքը.
 Նա ասաց՝ պահեմ զաչս ի վերան՝
 Նիստ, որ հայիմ յերեսդ ի վայր,
 Հերիք կացիր, ինձ յերևան:

Թէ շատ թէ քիչ ի յետ ձգեմ.
 Միթէ անցնի հուրս ի խափան.
 Նա սէր ի սիրտս ի ներս կ'երթայ,
 Ես կուփնամ մեղաց միայն:

Բերեմ մեղաց զահն ի մտիս,
 Ու զդժոխոց հուրն անվախճան.
 Միթէ ազատ եմ այս կրակէս,
 Որ անվախճան ինձ վառեցան:

Խե Յովհաննէ՛ս Թուրկուրանցի,
 Սրտի մտօք զականջդ բաց.
 Ու աստէն արն քեզ ճար շուտով,
 Որով անդէն առնուս պակ:

ԵՐԳ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԹԼԿՈՒՐԱՆՑԻՈՅ

Լոյս երեսացդ է խիստ փափուկ
Քաղաք խուլիման ու Չինմաչին,
Թէ տեսնու զվարսդ ի Հնդստան,
Ընդ որ երթաս յետդ կոչնն:

Հանգոյն ալլովդ տեսիլ զմրուխտ,
Տպաղիոն ակն ու ջուհար,
Ինձ անկասկած ի դէմ ելավ
Շունչս քաղեցաւ:

Զթողիր յիս համբերութիւն,
Քանի՜ տեսնեմ կու սարսափիմ.
Սիրտս ի փորիկս կ'անցնու կրծիցս,
Ինձ մեղադիր յէ՞ր կուլինիք:

Հարիւր տարւոյ հաբեղանին,
Որ ճերմակն է դարձեր դեղին,
Կտրէ զկօրտիկ պատարագին,
Ու զքեզ ուղէ առջև խաչին:

Դու դեզ ես ուրախութեան,
Որ զքեզ տանին ի պաղչանին,
Զծամդ ու զվարսերդ ի վայր թողուս,
Ծոցդ բանաս ի մէջ պաղչին:

Ով զքեզ սիրէ, հնց մեռանի,
Կամ երեսուն զառնայ դեղին.
Պարծանք ու վաճ քո ծնողին,
Փանք ու պատիւ քո Արարչին:

Ո՞նց կարէ զքեզ գովել,
Խն Յովհաննէս Թուրկուբանցին.
Քեզ վայել է ծառայ խպտի,
Բուրդար, Չարքադ, Հոռոմ, Լատին:

ՍԻՐՈՎ ՄԻ ՍՊԱՆԱՆԵՐ

Դու դարնանային վերդ ու բուրաստան,
Աչերդ է ծովեր խումար ու մէստան.
Քո ծոցդ է ծաղկոց, մրդոց անդաստան,
Դու ինձ լեր դատաւոր, արմ դատաստան.
Սիրով մի սպանաներ
Ճէլէ՛տ էֆէնտի:

Սիասաթ ունիս քան զօրաւոր քաջ.
Հրեղէ՞ն ես, հողեղէ՞ն թէ մարմնաւոր քաջ.
Հիւանդ եմ ես. ողջանամ, յերբ նստիս ինձ յաջ.
Է վիդ շողկտակ և այտեր կանանչ.
Թող դու մնաս քան զնշտար կանանչ.
Սիրով մի սպանաներ
Ճէլէ՛տ էֆէնտի:

Սիրուն չղիմացաւ նախահայրն Ադամ.
Վանց սիրու ելաւ. Նդեմ դրախտէն հան.
ԶԴաւթայ գործքն յիշեմ ու ի դուռ կամ դողամ,
ԶՍողոմոնի սուգն ես ալ ի հետ լամ,
ԶՎարհատ Շիրինին խապարն ես ճնց տամ.
Սիրով մի սպանաներ
Ճէլէ՛տ էֆէնտի:

Սէրն կուտանի դամոթն երեսէն,
Ի հաբեղայէն և ի վարդապետէն.
Երէց սարկաւադ կուձգէ ի կարգէն,
Տանի զխելքն ի գլխուն, դամոթ երեսէն.
Անէ մալամաթ, հանէ արեւն.
Սիրով մի սպանաներ
Ճէլէ՛տ էֆէնտի:

Է՛ մեղր ու կարագ և կեղևած նուշ,
Քեզ ծուռ նայողին յաչքն հաղար փուշ.

է՛ սէլվի չինար և սպիտակ թուշ,
 Ունիս կամար ունքեր զերթ աղեղան կուշ,
 Սիրով մի սպանաներ
 Ճէլլէ՛տ էֆէնտի:

Երեսդ է արև ճակատդ է զոհրա.
 Կլափդ է խնձոր, ծծերդ է շամամ,
 Զինչ դրախտն է Եդես՝ ամէն ծոցդ քո կան,
 Երբ շաքարն է մօտս ի մըսըր ինձ ինչ կայ-
 Սիրով մի սպանաներ
 Ճէլլէ՛տ էֆէնտի:

Պագ մի յերեսէդ կաժէ զԽորասան,
 ԶՀապաշ ու զԵմէն տիլու Հնդուտան.
 Երկու վարսդ է գին Զինի և Խուլթան,
 Պուլղար, Ստամպուլ է Շէհրի եազղան.
 Սիրով մի սպանաներ
 Ճէլլէ՛տ էֆէնտի:

ՏԱՂ ՍԻՐՈՅ

Յանկարծակի մէկ մի տեսայ որ կու ցողայր գոյն երեսէն.
 Թալցայ անկեայ ի տեսլեանէն, շողայր կաթէր լոյսն ի վզէն:
 Աչքերն է ծով, ունքն է թուխ ամպ, մազն է դեղձան ոսկի թելէն,
 Զինքն ճօհար՝ զէտ զուռի ճեղ, հրով այրէր զերկիր ամէն,
 Ճոխազնաց մանրաքայլող, հոգիքն ի մարմնէ քակող,
 Լուծֆն է ծակեր զամէն աշխարհս, շաքար կաթէր իւր քարամէն:

Երբ իմ աչերս ի քես դիպաւ, նայ վառեցայ զէտ մոմեղէն,
 Խեղազնաց ի վայր մնացի, զարհուրեցա ի տեսնելէն:
 Խե Յովհաննէս Թուրկուրանցի, խիստ մի հանէր զոտքդ ի ծրէն,
 Աղէկ սուրաթ երբ մեռանի, ցամքի զնա գոյն երեսէն:

ՏԱՂ ՎԱՍՆ ԱՐԲԵՑՈՂՈՒԹԵԱՆ

Քեզ հոգևոր խրատ մի է,
Անպիտան անձն իմ, լսէ՛.
Զերդ պտղաբեր ծառ ի յարմատ
Առ ի քո սիրտդ պատրուէ:

Թէ սէր ունիս հետ Աստուծոյ,
Դու զգինին ու բողն ատէ՛.
Գինին է մայր ամէն մեղաց.
Զոր ամենայն գիրք վկայէ:

Գինին է շնութեան օգնական,
Սողոմական ախտն շարժէ.
Գինին սպանումն գրգռէ.
Թող թէ հոգւոյն քանի՛ չար է:

Գինիախումն մաղրակաթ
Քան զգլուհար ու այլ չար է.
Դասուց մի գլուխ ի վայր բերէ,
Զկէս մի ցաւօք վիրաւորէ:

Ու հետ փնչայ քան զգայլ գաղան,
Զկշտանալու զչափն չգիտէ.
Պեղծ ու մարմինն սերմանէ.
Զաղտն ու զչարիքն շատացնէ:

Փսխէ, զերան, ի վերայ դնէ,
Շունն գայ, զրերանն լիզէ,
Նա հանց գիտէ թէ իւր կինն է,
Եկեալ զրերանն կուսրբէ:

Ընդ ճամբու լանքն քալէ,
Գէշ հեծկլտայ և ծռկտէ.
Զբազուկն աստի՛ւ անտի ձգէ.
Ով հանգիպի, նա հարկանէ:

Բարձր պատեր ի վեր հանէ.
Յառջևն կանանչ դաշտ ցուցանէ.
Յանկէց ի վայր գլխիվարէ,
Ի յարևուն շուտ մի հանէ:

Պողոս առ մեզ կուհրամայէ,
Թ' արբեցութիւնն խիստ չարէ,
Ով զարբենալն հալալ ասէ,
Զերդ շուն ի տէրն կուհաչէ:

Գինին մարդոյ ամօթ բերէ.
Եւ ի լեզու չար արկանէ.
Քան զգինին յետև հացին
Երկու երեք՝ այլն անշահ ե:

Խև Յովհաննէս կարճաբան է,
Ով որ լսէ, նա շատ շահէ,
Ով դայս խրատիս համն ճաշէ,
Զարքայութիւնն ժառանգէ:

Ի ՎԵՐԱՅ ՄԱՀՈՒԱՆ

Քանի՜ դատիւ ի հետ մեղաց,
 է՛ր անդգամ մարդ կատաղած.
 Զայնչափ չարիք, որ դորձեցիր,
 Հերիք արան, դարձիր մեղաց:
 Ի յԱղամայ մինչև այսօր
 Շուշն կենդանի դոք չէ թողած.
 Գիտեմ չլսես խրատու գրոց,
 Մեղաւորաց թ' ինչ կայ պահած:
 Ով որ ունի բերդ ու քաղաք,
 Դարբաս ունի ոսկւով ծեփած,
 Յետոյ եթող դամէնն անտէր,
 Ներքև հողուն է նա պառկած:
 Ով որ խմէր դանուշ գինին,
 Զինքն բաէր քան զխող ուռած,
 Տեսայ զնա, խիստ ատելի
 Զանուշահոտ գէշ մի դարձած:
 Ով որ հեծնուր ձի բարձրավիղ,
 Ու թուր քաշէր ամէն գեհաց,
 Տեսայ զնա խիստ փոշիման,
 Երկու փայտի մէջ էր պառկած:
 Վատ աղջկունք, կին գեղեցիկ,
 Որ ծամն ու վարան են յօրինած
 Նոքա ունին պայծառ հանդերձ,
 Զետ արեղակն են բոլորած,
 Ճօճեն է՛ որոր առնեն կամաց:
 Լինին ամէն մարդոյ սիրած,
 Ի մահու օրն են ատելի,
 Գէշ ու զազիր են տեսողաց:
 Քրիստոս նստի յաթոս վառաց
 Հատուցանէ վարձ սիրողաց,
 Արդարոցն տայ պսակ,
 Ի ապաշխարող մեղաւորաց:
 Է՛ր Յովհաննէս թուրկուրանցի,
 Սրտի մտօք զականջդ բաց,
 Ատէն արան քեզ ճար շուտով,
 Անդէն առնուս պսակ փառաց:

* * *

Է՛ մահ, քանի՜ զքեզ յիշեմ,
 Կուղողամ և կուսարսափիմ.
 Ձկնյ քան զքեզ լեղի,
 Ի՛ ամենայն լեղւոյն լեղի ես:
 Լեղի, և՛ ամենայն լեղւոյ,
 Միթէ դու ի քեզ նման ես,
 Դժոխք քան զքեզ լեղի,
 Եւ յետոյ դայն ալ դու ըերես:
 Սողոմոն յիշեաց զքեզ,
 Եւ ասաց եղժիկ վնայ եմ ես.
 Նախատեաց զխմաստութիւնն,
 Ինքն ի յինքն ասաց՝ փոռ քեզ.
 Ի՞նչ շահ է իմաստութիւնս,
 Քան զազէտ աղքատ մեռայ ես:
 Անմեղ եկայ ի յաշխարհս,
 Եւ մեղօք կերթամ սևերես:
 Սողոմոն արքայն ասաց՝
 Մի՛ ասեր թ՛ արքայն եմ ես,
 Ունիմ շատ գրամ, շատ դանձ,
 Շատ դարպաս ու ոսկի ի ներս:
 Ի դուր խռովեալ դանձես,
 Ոչ գիտես ում ժողովես.
 Զաշխարհս ես ի գիրկդ աւար,
 Քեզ ի խոր դժոխք կու փորես:
 Է՛ մահ, դու քէն ունիս.
 Ի՛ Ադամայ որդին կուհանես.
 Կամ մեղաց հարուած ես դու,
 Ի մահու պողէն ծնեալ ես:
 ԶՄովսէս մարգարէն չասես,
 Ի՛ ի Դաւթայ իսկի չամաչես,
 ԶԱբրահամ հայրն տանիս,
 ԶԻսահակ ի հողն աճես.
 Տրդատ յաթոռոյն ձգես,
 ԶԿոստանդին ի յաչք չբերես.
 Թէ կանգնէր հազար հեծել

Եւ ժողովք, իսկի Համաշխարհային
 Թէ հագեր է վեց զրեհ,
 Նետ նետես լ' ի թափ անցնես.
 Տանիս զնա ի բանտ ածես,
 Դէմ դռանն քար մի ձգես:
 Արծիւ ես, յերազ թռչիս,
 Լայնածիղ զթևդ տարածես,
 Զինչ յաշխարհն հզօր մանուկ,
 Ի թևիդ ծայրն ծրարես:
 Հազար երանի նորա,
 Զոր բարի գործով գտանես,
 Հեղեղ բոցեղէն տարեր,
 Զով ի մէջ մեղացն ըմբռնես:
 Յովհաննէս Թուղուրանցի,
 Զուր կասես, զայլ ոք խրատես,
 Յօթանասուն տարի լցեր,
 Ի մեղաց մէջն կացեր ես:

ԱՅԼ ԲԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԵՍԻ

Թէ մահն չէր ու կամ մեռնի,
 Ես ունէի շատ բան հոգալու.
 Զիշխեմ նդ է՞ր զիս պիղծ դործոյ
 Վախեմ չդադրի աչս ի լալու:

Ես զքեզ տեսայ նման լուսոյ,
 Զէտ արեգակն որ նոր կելնու.
 Միրտս այրեցաւ բարկ կրակով,
 Ես մնացի խե կապելու:

Ես իմ սրտիս դանակ ածեմ,
 Զաչքս ճաղի տամ հանելու.
 Աստէնս չէնէ խիստ ամօթով,
 Անդէն բաժին կեր գեհնու:

Բայց չէ շահեր մարդն ի սիրոյ,
 Ոչ փառք առեր ի յԱստուծոյ,
 Աստէնս կէնէ դմարդն ամօթով,
 Անդէն բաժին կեր գեհնոյ:

Խե Յովհաննէս Թուրկուրանցի,
 Մի դներ զքեզ պիղծ բաներու.
 Ամէն ոչինչ դատարկ բանի
 Անդէն համար ունիս տալու:

ՏԱՂ ՔԱՋԻ ԼԻՊԱՐՏԻՆ

Է՛ Աստուծոյ անունն օրհնած,
Որ անսկիզբն և անվախճան,
Որ ետուր ուժ Լիպարտին,
Եւ զօրացոյց զիւր սուրբ ծառայն:

Զերթ սուրբ Սարգիս քաջն ի նման,
Ի սուրբ Թորոս, ի սուրբ Վարդան,
Քան զՄուշեղն յաղթող և զհալ,
Քան զՏրդատ Հայոց արքայն:

Յորժամ հեծնուր զիւր ձին վազան,
Ի ձեռն առնոյր զըռուժ ճօճան,
Սասանէր աղզն օտրանց,
Դողայր ամէն օտարաստան:

Պատերազմին չկար խափան,
Ամէն տարի տասն և քսան.
Մինն զթումանն հալածէր,
Արիւն հանէր զէտ գետ Զինան:

Զերթ քացխով տիկ չարեօք լցան,
Ժողովք առին ու ի Սիս էկան,
Մանչակ անուն չարեաց մառան
Մօտ ի քաղաքն ևկան հասան:

Վաթսուն հազար մարդ միարան
Զրեհն հազան ու ի ձին հեծան.
Ձեռուին առին զըռուժ ճօճան,
Թուր և ասպար, ու կանգնեցան:

Վաթսուն հազար օտրանց ելան,
Ձայն ձգեցին ու կատղեցան.
Հարին զփող պատերազմին,
Զպուկն, ու զնաֆիրն զգաւ հարկան:

Ճին անօրէն չար կենդանիքն,
Որ են նոքա օտարական,
Եւ ի յահէն քաջ Լիպարտին,
Զինչ զուռ դողան, առաջ չիգան:

Յայնժամ ասէ սուրբ Թադաւորն.
Քաջ Լիպարտիտ, մեծ զօրական,
Հեծելս քեզ համար եկան,
Մինչ յայս տեղիս, ուր կանգնեցան:

Վաթսուն հազար մարդ կոտրեցիր,
Որ զՄանչակին գոված տղան առիր.
Զթախտն Թուխանայ բերիր,
Զխանուն շատ թախտան:

Քաղցրիկ ետուր պատասխանի,
Թէ, ես քաղքիս չարին փոխան.
Բայց չէ պատեհ զրուց առնել,
Թէպէտ հասաւ ինձ օր մահուան:

Էջ և թամբեաց զիւր ձին վազան,
Հագաւ զրեհ և՛ ի վերայ ճօշան,
Ի գլուխն եղիր յաղթող վահան (?)
Ի ձեռն էառ զբռում ճօճան:

Հառաչեաց, զորդեակն համբուրեաց
Հանց, որ զհեծելն ի լաց հհան.
Ասաց. Որդեակ իմ Յովհաննէս,
Վասի՛ր, եղբայր իմ սիրական:

Փառաց տիկին դու Մանանայ,
Իշխանունի՛ արենման,
Հայեաց պատկերս ի մանկութեան,
Որ տի մտնում ի հող տապան:

Քաջ Լիպարտիտ ասաց ցարքայն.
Հայոց Թադաւր ազնուական,
Հաստատ ու ամուր պահէ զկարմունճն,
Որ ես մտնում ի մէջն ու զամ:

Յիշեաց զԲրիստոս անդաձայն,
 Կտրեց լ' անցաւ առիւծնման.
 Զհեծելն արար փախստական,
 Ի' ի հետն երթայր ընծանման:

Լաշկ արաւ դիզան դիզան,
 Հանց, որ արին գետեր ելան.
 Նա թագաւորն չարացաւ,
 Զհեծելն առին ու ի յետ դարձան:

Օտրանց հեծելն յառաջ եկին,
 Զկարմունճն առին ու կանգնեցան,
 Երբ Լիպարիտն ի յետ դարձաւ,
 Նա չար հեծելն ի դէմ ելան:

Ըռումբ դրին ամէն զիմաց,
 Շատ խոցեցին զյաղթող վկայն.
 Հայէր ողորմ յաջ և ի ձախ,
 Զոչ ոք գտաւ իւր օգնական:

Պաղանադէմ անօրինին
 Սրբոյն արեան ծարաւէին.
 Զիւր սուրբ մարմինն ի հոն թողին,
 Զգլուխն առին ի յետ տարին:

Երբոր հեծելքն ի յետ գնացին,
 Ի' ապա Սըսցիքն ի դուրս ելան.
 Կրկին առին լ' ի Սիս եկան,
 Քաղքին կրակ զարկին լ' ելան:

Շատ դարպասնին աւեր ամին,
 Յեկեղեցեացն զանաղան,
 Երկցկանայք գերի տարան,
 Սարկաւագունքն միարան:

Յորտեղ նստին հաց ու սեղան
 Ժողովք բազում և շատ իշխան,
 Յիշեն զնա սուրբ քահանայքն
 Տան ողորմի, ասեն նմա:

Խե մովհաննէս Թուղկուրանցին
 Կարճ և ողորմ ասաց զայս բանս.
 Դուք յիշեցէ՛ք զինքն հանապազ,
 Յառակ ասէ՛ք ի մի բերան:

ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՂԹԵՄԵՐՑԻ

(XVI ԴԱՐ)

ՏԱՂ ԳԱՐՆԱՆ

Գարունն երեկ պուլպուլն այգին,
Ծաղկունք ամէն շատլըխ արին,
Եւ մուշտուլուխ տարան վարդին,
Թ' ելեր կուգայ քո սիրելին:

Րախացեալ պուլպուլ հաւին
Ընդ կանաչել վարդին թփին,
Գնաց պուլպուլն ի բեր զղումբին,
Թէ եկ և տես ըղ ելք վարդին:

Ի մէջ պաղչին վրան զարկին,
Ի' ինքն էր քիւն մէջ կոկոնին.
Կանչեց պուլպուլն զղազալնին,
Ուրախացաւ ի տես վարդին:

Գիշեր ցորեկ կամ էրէրուն,
Եւ ես կայրիմ ի դէմ վարդուն,
Թէ Թրբ ելնէ ինքն ի քնուն,
Քանի՜ անեմ զար իւր սիրուն:

Ու սիրելիք իմ հաւասար,
Թէ գիտէք դեղ, արէ՛ք ինձ ճար,
Գնամ ի վարդն զենեհար,
Եւ ծառայեմ սրտովս յօժար:

Րամք թռչնոց, զձեղ մոռացայ
Յորժամ զքաֆուր վարդն տեսայ,
Ընդ ահեղ գոյնն հիացայ.
Ի բուրմանէ հոտոյն արբայ:

Ի քէն հայցեմ, վարդ պատուական,
Մի համարիւր զիս անարժան,
Կամ սպասաւոր ի քոյդ դրան,
Մի արձակեր զգերիս ունայն:

Սէր քո ահեղ, անտանելի,
Տկար թռչունս զիմորդ լինի.
Սիրտս վառեալ հրով այրի,
Թէ ինձ չառնէ պատասխանի:

ՏԱՂ ՎԱՍՆ ՎԱՐԴԻ

Դարունն է բացուել վարդն ի պաղչանին,
 Քաղցր եղանակեն պիւլպիւլն ու դումրին,
 Սիրով են վառեալ ի կարմիր թփին,
 Կանանչ ու կարմիր տերեւ կու հագնին:

Գինով եմ գինով, հարբեր եմ սիրով.
 Գինով եմ գինով ցերեկս արևով.
 Գինով եմ գինով գիշերս երազով:

Է շեմս ու դամէր աստղ առաւօտին,
 Պայծառ արուսեակն լուսով ի լին.
 Լալ ակն ու գոհար ես դու մեծագին,
 Ծիրանի ծաղիկ գոյն մանուշակին:

Գինով եմ գինով և այլն:

Դու նշդարենի ծաղիկ շուշանին.
 Դու կանանչ բրքայ ի մէջ շուկային.
 Քաղաքն Խաթայ ու Չինումաչին,
 Խորասան բոլոր չէ քո տեսուդ գին:

Գինով եմ գինով և այլն:

Մոմեղէն մասունք հոտ պալասանին,
 Դու նուշ ու շաքար, տուփ անուշ խնկին,
 Ծաղկեալ բուրաստան և ցօղ անձրեւին,
 Դու կարմիր խնձոր ի մէջ տերեւին:

Գինով եմ գինով և այլն:

Տպազ կարմրացեալ, կայծ կարկէհանին,
 Սարգիոն շինեալ, լալ պատաշխանին,
 Պայծառ մարգարիտ հատակս ծովին,
 Որ դայ ի ցամաք ձեռամբ լողորդին:

Գինով եմ գինով և այլն:

Նունուֆար ծաղիկ գոյն ըռահանին,
Մուրտ և պալասան փառօք շուշանին,
Համասփիւռ ծաղիկ ևս բուրաստանին,
Բրաբրիոն պայծառ ի յաղին ղրախտին:

Գինով ևմ գինով և այլն:

Ջօհալ, մուշթարի, աստղ առաւօտին,
Ջօհրա, լուսաբեր, զամբար և լուսին,
Պայծառ արեգակն յերկնից կամարին,
Թուխ ամպի նման ցօղ ևս անձրևին:

Գինով ևմ գինով և այլն:

Մառ կանանչ տերև դու պտղո ի լին,
Բողբոջեալ ծաղկով ոստ արմաւենին,
Մաղկեալ բուրաստան հոտով շուշանի,
Դու վարդ մանուշակ, ծով ևս ծիրանի:

Գինով ևմ գինով և այլն:

Կանանչ բուրաստան, ծաղկեալ նշենի,
Դու մուշկ ու ամպեր, բուրումն ամէնի,
Մառ նարնջենի, ծաղիկ ծովային,
Դու սէլվի, չինար, տուն պալասանին:

Գինով ևմ գինով և այլն:

Համասփիւռ ծաղիկ անթառամելի,
Հաղէր ի ալէմ բժիշկ ամէնի,
Միշտ կանանչ կենաս քան զհշենի,
Զմեղ քո տեսուն առնես արժանի:

Գինով ևմ գինով և այլն:

Քաղցրահամ ճաշակ, բաժակ բերկրալի
Տապալդի շէքէր, ծառ արմաւենի,
Հողեղէն պատկեր քան զթեր վարդի
Զմեղ քո սիրուն արմ արժանի:

Գինով ևմ գինով և այլն:

Գեղեցիկ պատկեր և տիպ հրաշալի,
 Լոյս ծագեալ ի քեզ նման հրեշտակի,
 Բերանդ է խորան, և տուփ խնկալի,
 Սպիտակ աստամունքն ի շար մարդարտի:

Գինով եմ գինով և այլն:

Եւ տէր Յակոբին երգողի տաղին.
 Որ նա Արծկոյ հանդէպ ծովակին,
 Զթմբեալս մեղօք ի յախտս կրկին
 Յիշեցէ՛ք յաղօթս ձեր վերստին:

Գինով եմ գինով և այլն:

ԾԱՆՈԹ.— Վտանավորի վերջին տան մեջ իբրև հեղինակի՝ հիշատակվում ե
 Հակոբ Արծկեացու անունը. դրա հիման վրա Կ. Կոստանյանը այս տաղը Աղթամար-
 ցուն չի համարել, իսկ Գաբրիել Սրվանձոյանը ավելի առաջ նույն այս տաղի մի
 վարիանսը հրատարակելով «Մանանայի» մեջ, ինչ ձևով ասել յեղած ձևագրի հիման
 վրա, այն վերագրել է Աղթամարցուն: Հավանաբար Արծկեացին վերջին տունը կեղ-
 ծել է, վորովհետև վոճից ել պարզ յերևում է, վոր գրողը Աղթամարցին է:

ՏԱՂ ԱՆՈՅՇ ԵՒ ՅՈՅԺ ԳԵՂԵՑԻԿ

Ծաղկունք ասեն, հերիք արան,
 Քանի՜ կանչես վարդին վերայ,
 Կեանք ու պէկեան՝ ձայնդ կուգայ,
 Ի մեր պաղչէն ել ու գնայ:

Քանի՜ առնէք զուք ինձ ատապ.
 Սիրտս ի սիրուդ եղեր քէպապ.
 Ես կուժաշիմ վարդին սէպապ.
 Իմ հալս առանց իւրն է խարապ:

Գամ իջանեմ վարդենւոյն տակ.
 Զկանանչ տերեւ առնեմ ինձ յարկ.
 Ի սրտիս մէջն կայ կրակ,
 Թռչեմ և դամ արագ արագ:

Ի քեզ նայիմ աչօք անթարթ.
 Նա փարատի զինչ կայ հետրաթ.
 Գեղեցկութիւն դրախտի և զանդ,
 Կարօտ են քեզ ամենայն մարդ:

Վարդն կասէ. պլպուլ, երգէ՛,
 Քաղցր ձայնիւ եղանակէ՛,
 Ով որ զքո ձայնդ լսէ,
 Նա հիանայ զմեզ երանէ:

Ով նենդութեամբ առնէ քեզ նազ,
 Թող իւր աւուրքն դառնայ նուազ.
 Էմբի թուրա պաշտթ զրազ,
 Պլպուլ, պըքով, դու պատվանդ:

Ֆուրդան կըփտանա պլպուլէ՛,
 Քանի՜ կանչես, մէկ պահ լռէ.
 Ասաց, թէ սէրն կու նեղէ,
 Որ վրայ վարդին աշըզ եղէ:

Սիրտս չկայ հետ իւրն հերթ,
 Քանի խոցէք, ասէք թէ երթ.
 Հողմն շարժէ զվարդին թերթ,
 Նա ի դողման դառնայ իմ լերթ:

Այլ չի մնաց բնաւ յիս ուժ,
 Երբ հեռանամ, չունիմ ես ժուժ.
 Ինձ օր մահու լինի և գուժ,
 Հոտն վարդին է սրտիս բուժ:

Ջօրն կենամ երերմանի.
 Քուես է տարեր ի գիշերի.
 Աղաղակեմ արտասուալի,
 Յայգւոյս չերթամ ես այլ տեղի:

Ըռանկ վարդին որպէս զլալ
 Տեսավ պլպուլն, եղաւ պէհալ,
 Անմահութեան հոտն բուրեալ,
 Նա ի սիրոյն եղև արբեալ:

Վարդն տեսաւ զպլպուլն ուրախ,
 Որ ձայն կածէր ինքն անահ,
 Ծիծաղեցաւ ինքն մէկ պահ,
 Պայծառացաւ տիպն քան զջահ:

Վարդն կարմիր գունով վառած.
 Նաշահ պլպուլն ձայն էած.
 Հոտոյն եղև խէ ու արբած,
 Վարդին տեսոյն էր կարօտած:

Պիւլպիւլն ասաց. ես եմ առակ.
 Թռչունքն կառնեն զիս կառակ.
 Վարդն չի նայեր ինքն երակ,
 Նա ի յաչացս ելաւ վտակ:

Ջօրն ի ճղոյն լինիմ ի կախ,
 Եւ միշտ դիտեմ վարդին ռահ.
 Զով որ տեսնեմ, նա ինձ է մահ,
 Զվարդն քաղեն, տանին անահ:

Վարդն զգեցեալ գունով հանդերձ,
Ուրախանամ, որ լինիմ մերձ
Կասէ, սիրով դու առ իս դ'արձ.
Զահն և գերկիւղն ի յիսնէ բարձ:

Կասէ. Մի առներ հետ ինձ խաղ.
Ես եմ կարմիր, աղուոր, ուրաղ.
Յօղն իջանէ ամպէն պաղ պաղ
Վերայ վրանիս իմոյ խաղաղ:

Վարդն կասէ. Զայն քաղցր ան,
Իրիկուանէ ես եմ հարբած,
Ծաղկանց ամէնուն եմ սէր թած,
Պայծառ գունով լուսածածանչ:

Ֆիրեաթ կառնէ ինքն ամէն.
Զկանաչ փարտէս ետ կուրանամ.
Զքեզ որ տեսնում, ուրախանամ.
Այլ ի քեզնէ ոչ հեռանամ:

Վարդն զպիւլպիւլն կուգովէ.
Զայնդ կուգայ իրիկուրնէ.
Ծաղկունք ամէն կն քեզ ծառայ,
Դու թաղաւոր և տէր նոցա:

Պիւլպիւլն զարթնի մէջ գիշերին,
Վարդն փթթի առաւօտին.
Յօղն իջանէ ի վերայ թփին,
Պայծառանայ դեղն վարդին:

Շուրջ ու բոլոր իւրեանն է փուշ.
Հոտն բուրէ՝ վարդին անուշ.
Թմբաւ պիւլպիւլն, ևղև պէյուշ.
Ասաց. Ի՞նչ ժամ ևղէ քեզ տուշ:

Եմուտ պիւլպիւլն ի վրան վարդոյ,
Թէ ես եմ դանդառ ամէն մարդոյ.
Բեր համբուրեմ զտիպն քոյ,
Որ դուրանայ ցաւ մարմնոյ:

Ես չունիմ սէր հետ քեզ վաղուց.
 Զգալդ և զգնալդ քեզ մի ուսոյց.
 Դու ես աղուոր և վայելուչ.
 Է՞ր կուխոցես զիս առանց սուչ:

Զտիւ և զգիշեր ես եմ ի տապ.
 Եղէ անշարժ որպէս ի կապ.
 Լափած սրտիս ես դու շէրպէթ,
 Որ սեւացեր է քան զարապ:

Զայնէ պիւլպիւլն անամաչ.
 Ասէ. Կենսոյ վարդն կանաչ.
 Ասէ. Ծաղկունք ելնեն առաջ
 Այն զօրաւոր արքային քաջ:

Դու պատուական աղուոր անթառ,
 Լեզու չկայ, առնէ քեզ ճառ.
 Պայծառ գունով ես միշտ ի վառ,
 Դո թշնամւոյն սիրտն քան զսառ:

Ի հետ վարդին քանի՜ դատիս.
 Սիրով նորա դու միշտ վառիս,
 Երբ նա քաղցրիկ նայի ի յիս,
 Զուարճանայ սիրտս և հոգիս:

Ես կուայրիմ միշտ կրակով,
 Թէ չի տեսնոււմ զվարդն վրանով.
 Է՞ր կուսեմքես զիս կարօտով,
 Ես կուգովեմ զվարդն ձայնով:

Կասէ. Չկայ ի քեզ արատ.
 Ի յաշխարհէս կենաս անհատ.
 Ի փորձանաց կենաս ի զատ,
 Կանաչ վրան և կարմիր մշտ.

Յամէն սապահ, որ լուսանայ.
 Պլպուլն ի վարդն սէլամ տայ.
 Դուսմբին քաղցրիկ եղանակէր,
 Զվարդն և զպլպուլն ուրախ առնէր:

Հետ պլպուլին արան զրոյց,
Երբոր գայցէ ինքն ի դրուց,
Ուրախութեամբ դժեղ քնոյց՝
Զնա որոնէ ի յայլ հաւուց։

Եղև պլպուլն թեաթափ,
Թէ երբ ամեմ զվարդն ի յափ,
Քանի՜ ֆիրդան կանչեմ անչափ,
Ի դէմ վարդին հարկանեմ ծափ։

Ի ձեր սրտին դուք սէր չունիք,
Վասն այն զիմ ձայնս չընդունիք,
Վարդն կասէ. Մ'էնեմ հերիք,
Ես կուկանչեմ, ունիմ կարիք։

Գերի Գրիգոր անյիշելի,
Եւ անպիտան Աղթամարցի,
Սէր աշխարհիս սուր երկսայրի.
Հոգիս նովաւ վերաւորի։

Աստուածատուր Մեծովեցի
Յինչն խնդրեաց և ես դրեցի,
Դուք ասացէք սրտով ի վի
Ինձ և նորա Տէր ոգորմի։

Թուական Հայոց ինն հարիւր,
Եօթանասուն և երկուք այլ իւր.
Հազարացիք օրինօք թիւր
Զազգս խանձեն օրպէս զհուր։

(1523 թ.)

ՎԱՍՆ ՎԱՐԴԻ ԵՒ ՊԻՒԼՊԻՒԼԻ

Յետ գնալոյ վարդին եկ պիւլպիւլ յայգին
 Ետես թափուր զվրանն, քաղեցաւ հոգին.
 Շրջէր և հարցանէր ըղիւր սիրելին.
 Կանչէր Զար և ֆիղան ի մէջ գիշերին:

Այգի ընդ քեզ ասեմ, տուր ինձ պատասխան,
 Ընդէ՞ր ոչ պահեցեր զվարդն իմ պատուական,
 Որ էր ամէն ծաղկանց սալվար ու սուլթան,
 Գունդին գեղեցիկ, հոտն անմահութեան:

Քակուի քո ամուր պատն դառնաս աւերակ,
 Զորնայ ճիւղն և տերէն ծառերուդ շիտակ,
 Ամէն ոտն խաղանյի քեզ համարձակ,
 Վերնայ բոյսն և բանջարն է՝ ամէն կանաչ տակ:

Ակունք յորդախաղաց, մի գնայք յառաջ,
 Ծաղեր, թօթափեցէք զտերե ձեր կանաչ.
 Խօսիմ պարզ և խտտակ է՝ ասեմ անամայ,
 Զի տարան ի յինէն զսիրելին իմ քաջ:

Զիմ վարդն յինէն տարան է՝ արին զիս շիւար,
 Ատին զլոյս աչացս, տիրեց ինձ խաւար,
 Զտիւ և զգիշեր ողբամ անդադար,
 Դարձեր եմ մաղասկաթ և չունիմ զրար:

Լինի թէ այգէգործն արար զայս ընդ իս,
 Տարաւ զվարդն յինէն, ցաւեցոյց զհոգիս,
 Այլ գնա ոչ տեսանեմ, զինչ լինիմ գերիս,
 Փոխան ուրախութեան ողբ ասեմ վարդիս:

Վախեմ, հոգմն սաստիկ ելաւ ահագին,
 Վասն այն թառամեցաւ տերէն վարդին.
 Եւ կամ խորշակահար տապն արեւին,
 Եհար թարշամեցոյց զգեղն վարդին:

Կարծեմ, եթէ ծաղկունք արին հետ ինձ քէն,
Տարեալ հեռացուցին զվարդն յինէն,
Եւ կամ կարկուտ եկաւ սաստիկ ի յամպէն,
Եհար զնա անողորմ, կտրեաց ի թփէն:

Ծաղկունք ամէն ասեմ նորա միարան,
Եթէ բնաւ չունիմք ի վարդէն կուման.
Մեզնէ քեզ թէսէլի, ա՛յ հազարդաստան.
Աղ մա նազա՛ն ըռաւթ սրտի ու փինհան:

Գնաց պիւլպիւլն առ թռչունք և հնարք զվարդն ի նոցանէ:

Պլպուլն վերացաւ ի յօդքն թևով,
Ասաց թէ հարցանեմ թռչնոնցն սիրով,
Եթէ գիտեն նոքա, յայտնեն ինձ փութով,
Թէ չէ, հանեմ յաչացս արտասունք քան զծով:

Թռչունք այսօր գիտէ՞ք, թէ ինչ գործեցաւ.
Զի վարդն վայելուչ յայդույն վերացաւ.
Զգտէ՞ք թէ ո՛ւր գնաց, կամ ո՞վ գողացաւ,
Միթէ՞ տեսեր էք դուք, լսե՛ր էք զհամբաւն:

Ասեն թէ Արարիչ Տէրն գիտակ է.
Ամէն ծածուկ սրտի նա տեսանող է.
Գնա՛, շրջի՛ր, ա՛յլ տեղ գնա որոնէ՛,
Զքո վարդն չենք տեսեր, Աստուած վկայ է:

Պլպուլն դառնացաւ, ասաց զի՛նչ լինիմ.
Գիշերն մինչի լուս ևս մօտք տանջիմ,
Վախեմ թ' առանց վարդին յանկարծ մեռանիմ,
Կարօտով բաժանեալ ի հող իջանիմ:

Թէ զարարածս ամէն վարդին փոխան տան,
Նա ինձ անարգ թուի ա՛յ ոչինչ անպիտան,
Կամ դասք երգեցողաց երաժշտական
Դաղցրիկ եղանակեն, ինձ գուժ է և գան:

Ո՛ւր տարան զքեզ յինէն կամ ո՛ւր թաղուցին.
Զխմրդ մոռանամ ևս զսէրն քոյին.
Ողբեցաւ սիրտս ու լերդս կսկծաղին.
Ծաղկունք հաւասար այսօր թառամին:

Իմ կեանքիս երազ է՝ ես երեւմանի.
 Եւ լոյս առնեցական ինձ խաւար թուի.
 Յաւօք և դառնութեամբ աւուրքս անցուցի
 Որ և ի թիւ կենաց իմ ոչ համարի:

Վարդէն բաժանեցայ ողորմ ու լալի.
 Եւ բան մարգարէին առ իս կատարի,
 Քան ղհաւալասան իմ յանապատի,
 Եղէ ես որպէս բու ի յաւերակի:

Գնաց այգեգործն, խօսեցաւ ընդ պլպուլն և ասաց:
 Եկեալ այգեգործին, մխիթարեաց զնա.
 Ասաց. Մի լար, պլպուլ, քո վարդն կուգայ,
 Եկեալ է մանուշակն վարդին փխատայ,
 Թուրա խապար ամատ, սէլամ ու տուայ:

Իսկոյն ուրախացեալ, և օրհնեաց զնա,
 Խաղաղութեամբ կենաս յաշխարիս վերայ,
 Այգին քո փթթի, ծաղկունքն ի նմա.
 Պարիսպն նորոգի, է՝ ի մէջն բրգայ:

Ամէն արմատք և ճիւղքն դալարանան,
 Առնհն շաղն ի յամպէն և պայծառանան,
 Շարժին քաղցրիկ հողմով, վայելուլ ճօճան,
 Եւ զհոտն տարածեն ի քիմս մարդկան:

Ապա դրեաց թուղթ պլպուլն առ վարդն, և վարդն ժողո-
 վեաց զծաղկունքն, և ետ ընթեռնուլ զնա առաջի ամենե-
 ցուն, որ ունէր օրինակ զայս:

Առեալ տարան ղնամակն ի դուռն վարդին.
 Զհաղբէ վարդն տեւան կարգացող,
 Կանգնաւ վերայ ոտիցն և թուղթն ի յափին,
 Ընթերցաւ բարձրաձայն ի լուր ամէնին:

Ես քեզ ողջոյն գրեմ, սրտով սիրելի,
 Եւ հարցանեմ զանձնէդ, ով երանելի.
 Յուսամ ապէնիադ աստուածն ամէնի,
 Որ անարատ մարմնով ես դու կենդանի:

Զօրն բազկատարած կամ ի յաղօթի,
 Խնդրեմ ի յԱստծոյ քո կեանքդ երկարի,
 Ծաղկանց հաւասար գլուխն դու ես.

Որպէս զարքայն և տէր ամէնուն տիրես,
Գունովդ վայելուչ, հոտովդ անուշ ես,
Ամէն առաւօտու քան զարե վայլես:

Երանի՛ այն պահուն, որ տեսանեմ զքեզ,
Զի դու ես բնութեամբ անարատ ու հեզ,
Քոնարհարար հեռուստ երկրպագեմ քեզ,
Զգարձն քո խնդրեմք, քաղցրացիր ընդ մեզ:

Թէ զիմ նուաստութիւնս հարցանես դուն,
Զունիմ խելք ու փասար և ոչ իմաստութիւն,
Զառնում դուր և դազար, և ոչ շինեմ բուն,
Նա դարամ թաղաթ, նա ևք մխալ խոյն:

Զի առանց քո տեսուդ եմ ես երերուն,
Գիշերն քուն չգայ, այլ կենամ արթուն,
Նեղեալ և փղձկիմ, երբ լինի վարուն,
Հալել եմ և մաշեր ի քո կարօտուն:

Սաստկաստուոյց ձմեռն էանց, անցուցի,
Շատ ցաւ և շատ ցնոր դէմ քեզ քաշեցի,
Զիս նախատէին և՛ ասէին գերի,
Եթէ վարդն բնաւ հետ քեզ սէր չունի:

Էսեց վարդն զպտղամ պլպլին, դարձոյց առ նա
զպատասխանին:

Վարդն պատասխանի նորա թղթոյն տայ,
Ասաց. Բազում ծաղկունք առաքեմ առ նա.
Մածկին զլերունքդ ու զզաշտ, ու զամէն սարայ,
Ի հոն ուրախութեամբ պլպուին կենան:

Ինձ զնալու ատեն այժմ անպատեհ է.
Պիւլպիւլն սակաւիկ մի թո՛ղ համբերէ.
Թէ կատարեալ իւր սէրն ի հետ ինձ է,
Ասացէք, թէ ի դրախտն զնա որոնէ:

Դնացին և տարան զնամակն առ պլպուին. և նա բացեալ
զլերանն ուրախութեամբ և ասէ.

Ուրախացաւ պլպուին ընդ ասել բանին.
Ասաց թէ աւետիք ինձ այսօր բերին.
Զի վարդն վայելուչ դայ ալլուի յայգին,
Զէ արարած ամէն կարմիր վարդին գին:

Երբոր արևն ի խոյն եկեալ ժամանեաց,
Ամպն ի վերուստ ցօղով յանկարծ որոտաց,
Բուսան ծաղկունք յերկրի հաղարք հաղարաց,
Վարդն չէր ի միջի, պլպուլն որոնեաց:

Յետոյ տեսաւ կանաչ զտերևն վարդին,
Այլ պատուական պայծառ որպէս զառաջին,
Վարդն էր վարագուրով ի մէջ գահոյին,
Ծաղկունք հաւասար երկրպագեցին:

Պլպուլն զայն տեսաւ, ասաց գոհութիւն,
Յամենայն բերանոյ օրհնաբանութիւն,
Թագաւորին երկնից փառաբանութիւն,
Տեսայ աչօք զվարդն ի մէջ Թփերուն:

Յիմար Աղթամարցի, զքեզ ժողովէ՛.
Զի սէր այս աշխարհիս հաւասար փուշ է.
Սակաւ խնդալ կուտայ, յետ դառն և զուժ է.
Ի՞նչ շահ է քո խնդալդ, երբ վերջն սուգ է:

ՏԱՂ ՍԻՐՈՅ

Մաքուր պատկերով նման հրեշտակի,
Անգին մարգարիտ յեռեալ ընդ ոսկի,
Սէթ և Աբիսողոմ, Յովսէփ սխրալի,
Անձամբ վայելուչ ի մէջ ամէնի:

X Է՛ր զօնճա տըհուն ծաղիկ նոնենի,
Պաղով բարունակ և դալար ուռի,
Դու քաղցրահայեաց փթթեալ վարդենի,
Արմաւ և շուշան և նշդարենի:

X Ուներդ է քաշած քան զթափած թուր,
Թարթափդ քո թեք քան զնշտար սուր,
Սպանանես գերես օրն հազար բիւր,
Զէնէ հիւսնու սուրաթ ու զէնէ սիւսպիւր:

X Դու նազուք թափուս և մղրի թութէք,
Կարկաջող կաքաւ, դարնան ծիծրոնակ
Պիւլպիւլ ու դումրի, լաթիֆ ու զիրաք,
Յաւտհօտի սարահ և փէքեար մէլէք:

Ոսկի ի Հնդկաց ակն պատուական,
Շուրջ գամ և փնտռեմ զքեզ անխափան,
Ես եմ քեզ խնդրող և վաճառական
Ի բաղում մտաց ծածուկ է՝ անգուման:

Նայեանց մէկ ընդ իս աչօքդ մէստան,
Կամ քաղցրիկ խօսէ կամ տուր պատասխան.
Ճիկերում քէպապ, կէօզում եաշի դան,
Կէճէ վէ կիւնտիւզ ելարըմ ֆիրդան:

Սուպն ու սէհէրսէն, իւզուն նուրի նար.
Տօքէրսին աղղընտան նէպաթ ու շէքէր.
Ով որ դու նայիս և առնուս նատար,
Լինի քան զմոմ պողպատ է թէ քար:

Սիրով լափեցիր ու արիւր սիրտս խոց,
 Կուտապիմ է՝ այրիմ՝ որպէս զհնոց,
 Սրտէս կութափի յօլով հուր ու բոց,
 Զայդ աստուածագիծ պատկերդ քո ինձ ցոյց:

Քո մեջքդ է բարակ քան զուռի վարոց,
 Սպիտակ ատամունք, մարգարտէ շարոց,
 Դու քաղցրատեսիլ և պտուղ ծառոց,
 Այդ շիրին լեզուէդ տհր երկու զրուց:

Քան զշամբայն եղէգն երեք ես շիտակ,
 Ուներդ է կամար որպէս զաղեղնակ,
 Աչերդ է պայծառ որպէս զծովակ,
 Դարդ եղայ ի ներս, եղայ անճարակ:

Թարթափդ է խանչար՝ ինքն պողպատ զուտ,
 Այտով զիս հարիւր է՝ արիւր խուրդ ու մուրտ.
 Ամպի պէս ածիր ինձ սաստիկ կարկուտ,
 Թէ ես մեռանիմ, քեզ շահ չէ, օգուտ:

Շրթունքդ է քո լար, կլափդ է ամպար,
 Տաշխ և կինամոն. Նափայի թաթար,
 Զմուռ և հալուէ, ու լալ և ճօհար,
 Զօհրա մուշթարի, է՝ արուեսակ պայծառ:

Վեր ես գնացեր քան զսինօբար,
 Նոնենի դրախտ և սէլլի չինար,
 Լեզուդ է շիրին քան զՄսրայ շէքէր,
 Ի քո թշնամւոյն շըլինքն թէպէր:

Քան զգարնանային մանուշակ հոտով,
 Վորպէս քաֆուր վարդ պայծառ և գունով,
 Ծագիս քան զարև երկնից կամարով,
 Զերդ զըղլորեալ ես լուսին լուսով:

Երբոր կուշարժիս ոտօքդ ըռաւան,
 Ուր որ դադարես, այնտեղն է պօստան,
 Հանց սխասաթով իջնուս քան զխան,
 Դրիւր զգերիս զնձիլ ու զնտան:

Խե Աղթամարցի դու բարեաց անջան,
Ունայն թղենի, փշարեր անդաստան.
Թող զսէր աշխարհիս այս անցաւորական,
Զի դառն ու լեղի և յոյժ անպիտան:

Անօրէնութիւնքդ քո բարձրացան,
Որպէս բեռն ծանր սաստիկ ծանրացան,
Երբոր մտանես հող և՛ ի տապան,
Ապա աւաղես, դառնաս փռչիման:

ՆՈՐԻՆ ԳՐԻԳՈՐԻ ԱՍԱՑԱԾ

Դու դրախտ եղեմայ տնկեալ Անեղէն
 Ի յելս արևու տեղիք լուսեղէն,
 Ծառօք ու ծաղկօք, պտղօք շողեղէն,
 Զոր շրջափակեալ պահեր սերովբէն:

Որպէս զնախաստեղծն գեղուղէշ ես.
 Տիպ և դադափար Տեառն Աստծոյ ես.
 Պատկերով պատուեալ քան զՄիքայէլ ես,
 Ի մէջ հողեղինացս հրեղէն ես:

Թափանցիկ լուսով անն արևու,
 Լիալիւր լուսին, մեղմով անաս դու,
 Աստղ վառ ի վառ, ցօ՛ղ առաւօտու,
 Եւ աւետարեր հնդմն հարաւու:

Լեառն Արարատ, Կարմեղ և Սինայ,
 Թափօր և՛ Ահերմոն նման Բեղիւյայ,
 Լեառն Վարադայ և Գալիլիայ,
 Ով ի քեզ դիմէ շուտ փարթամանա:

Վտակ եղեմայ և դետ Յորդանան.
 Սելովմայ աղբիւր և ջուր ես յուղման.
 Անկեալ եմ հիւանդ մերձ առ քո դուան,
 Սպասեմ հանապազ ես առողջութեան:

Փայլուն մարդարիտ ի մէջ սատաֆին
 Յահագնատեսիլ յատակս ծովին,
 Որ դաս ի ցամաք ձեռօք լողորդին,
 Եաղութ ու զմրութ, գոհար մեծագին:

Վերնոց վեհագոյն և աշխարհի զարդ,
 Ուշիմ և խոհեմ անօրինակ մարդ.
 Նոճի, մրտենի, սանտալի և սարդ,
 Նումանի ծաղիկ և փթըթեալ վարդ:

Յարեայ շրջեցայ ի մէջ գիշերոյս,
 Խնդրեցի և գտա զիմ աչացս լոյս.
 Եկ իմ դեղեցիկ քրքում և նարդոս,
 Ոչ թողից զքեզ մօտ ի տուն գինւոյս:

Կեփաղեան ոսկի և մաքուր արծաթ,
 Վարսօք վայելուչ որպէս զթուխ սաթ,
 Ով որ տեսանէ, դառնայ մաղրակաթ
 Անդուր է՝ անդադար կու առնէ ֆէրեաթ:

Է՛ մահի թամամ, դահանի թանկտար,
 Քաման ապրուսար, է՛ մէստունիկար,
 Երբոր դու խփես դաշերդ կամկար,
 Սրտեր խոցոտես համարով հաղար:

Սումպուլ է՝ ըռնան, լալէ ու գուլգար,
 Պուլպուլ կուվանտէ ամաթ բաբա հար,
 Նալա ու ֆիղան մեքունաթ սեհար,
 Պաշաթ քի պինամ ըռահ ի տիլտար:

Նարնջի ծաղիկ, կալիսի տերե,
 Դու վարսաւորեալ արմաւենւոյ ձե,
 Փայլես փայլի տաս, սիրամարդի թե,
 Խնդրութեան տեղիք, աչացս լոյս քե:

Հոտդ քո բուռէ վարդ ու շուշանի,
 Մուշք ու մանուշակ հովիտ ծաղկալի,
 Նարկիզ, նոնոֆար, բլուր կնդրի,
 Ամէնայն մտաց ևս ախորժիլի:

Դու սքանչելագործ քան զօրաւոր խաչ,
 Ահաւոր տեսելամբ քան զկարի քաջ,
 Ելանես դնաս, ևս լինիմ յառաջ,
 Կամ խօսիր ընդ իս կամ նստիր ի յաջ:

Գիշեր և ցերեկ եմ ևս երերուն,
 Ոչ կենամ ի դուրս, ոչ զիմ զի տուն.
 Սահրամ ու քարթամ համ չու մա մաճլուն,
 Իմ աւագամ ֆըրհաթ տիլի մէ փուռ հուն:

Զարկած է վրադ քեզ կարմիր վրան,
Բաղմիս ահաւոր է՝ ես քեզ հանդիման.
Սիրտս փափագի և կայ ի դողման,
Աչերս է կարօտ տեսոյդ աննման:

Զիարդ բաժանիմ ի քէն կենդանի,
Առանց քո տեսուդ շունչս կուքաղի.
Զունկ թարկ պըղահամ, կուլի խօշրուի,
Գարընամ հազար ճավրի սեթամի:

Օրհնութիւն Փրկչին ի քեզ իջանի,
Կամօքն Աստուծոյ կենաս կենդանի,
Գունդք չար այսոցն ի քէն հալածի,
Զերդ զարեգակն կենաս կենդանի:

Է՞ր ունայնաբան ես Աղթամարցի.
Այս կենաքս անցաւոր է, քեզ յուշ լինի,
Այժմ յօժարութեամբ ես մեղաց գերի,
Բայց յետոյ լինիս ողորմ ու լալի:

ՏԱՂ ՎԱՍՆ ՍԻՐՈՅ ԵՒ ՈՒՐԱՒՈՒԹԵԱՆ

Աստուածանկար պատկեր յօրինեալ և յԱրարողէն.
 Բանիւ քո բարդեալ զիդես զամենայն պարզեւ հողեղէն.
 Գարուն գեղեցիկ եկեալ հալածես զսառն ի ջրէն.
 Դրախտ վայելուչ ծառօք փթթին ոստունքն ի ճրղէն:
 Երկիր զարդարեալ բուսով ընդունիս զլոյսն յարեկն.
 Զքեղ ամպ հրաշագեղ ածես ծծես ցօղ անծայր ի ծովէն.
 Է՛ դու մշտաբուլիս աղբիւր, արբենան արարածք ի քէն.
 Ընտրեալդ ի բաղմաց բարի սովելոց տաս յանմահ հացէն:
 Թեօք քո թեթև թռիւր, զօրանաս յԱմենագօրէն.
 Ժամանէ ի գիտութիւն, ժրաջան մեղսւղ ի բնէն.
 Ի լերունքդ ի ներս շրջիս, ժողովեալ զփռշին ի ծաղկէն.
 Լուսափայլ զամբար կաղմես քաղցրահամ կերակուրն ի քէն:
 Խըտղան, Տիգրիս և՛ Նփրատ, զովացո զերկիր համօրէն.
 Ծաղիկ ծիածան գունով, վայելուչ, ու շաղն ի վերէն,
 Կանաչ բանուռակ տնկեալ, բերկրութեան բաժակ ի յորթէն.
 Համասփիւռ ծաղիկ նմանիս, կամ փթթեալ վարդն ի կոկոնէն:
 Զնոյգ արծուոյ, ձայնէ՛, բարձրացիր և ել ի հաւէն.
 Ղօղեալ հալածին թռչունք գէտ զինուոր ի թաղաւորէն.
 Ծածանչ ի յարիւոյն առնուս և վառիս յանաղոտ լուսոյն.
 Մաքուր մարգարիտ պայծառ, ծնեալ ես յերկնային ցօղոյն:
 Յոսկւոյն ես արարացուց, արձակես նշոյլ հրեղէն,
 Նարդոս և քրքում, զմուռ և հալուէ ի հնդկականէ.
 Շարեալ պաղպաղուն ակունք, կայծ կարմիր ի փխտն գիտէ.
 Ոսկէակ, յակինդ և ակատ, կարկեհան, բիւրեղ սառնօրէն:
 Զքնաղ վայելուչ տպագ, զքեղ գովել չկարէ հոգեղէն.
 Պատուական մաքուր արծաթ, և սրբեալ անօթ լուսեղէն.
 Զահդ վառ ի վառ անշէջ, փարատես զխաւարն ի տանէն.
 Ռամիցս գլուխ զինուոր, զօրանա ի զօրաւորէն:
 Սարգ և սոս, կիպար և նոճ, տապանակ և յանփոյտ փայտէն.
 Վարսաւոր ծառք կենաց, զքեղ պահէ՛ սոսկալի քրորէն.
 Տուն իմաստութեան շինեալ ի յահեղ հօրի բողկէն,
 Բամեալ խնամես զաղինս, և թափես ի չար գաղանէն.
 Յանկամ տեսանել զքեղ, իմ պսակ փառաց լուսեղէն.
 Ի՛ հիւսեցից երգս տաղից, զքեղ գովեմ Հոմերոսօրէն
 Փափաղիմ վարուցդ անրիժ, սուրբ Անտօն ի Թերապիղէն.

ՎԱՍՆ ՈՒՐԱԽՈՒՅԵԱՆ

Արեգակնափայլ գեղով լի լուսին ի տասն ու հնգէ.
 Աչեր ծով ի ծով ունիս, սոսկալի վարսաւոր սրովբէ.
 Ուներդ է քաշած կամար զինչ դարնան աղեղն ի յամպէն.
 Լեզուդ տապարդի շաքար, քո շրթունքդ վարդի թերթ է.
 Ասող վառ ի վառ պայծառ երանես ի յառաւօտէ.
 Սքանչելատեսիլ զիմօք Միքայէլ հրեշտակն ես միթէ՛.
 Զկայ օրինակ այլ քեզ, հողածին զքեզ չի բերէ.
 Հաղարաց բիւրաց ընտրեալ, որ լեզու զքեզ զըռւատէ.
 Վարդ ես վայելուչ դունով, ցօղ առնում ի վաղօրդայնէ.
 Արեն երբ ի քեզ առնու, հիանայ ով զքեզ տեսանէ.
 Հոտով քո արբեալ թմրիմ, երբ քաղցրիկ հղմ ի քեզ հնչէ.
 Փնջեալ երփնազարդ ծաղիկ, զքեզ բերած ի բարձր լեռնէ.
 Հիրեկ, կինամոն, նարդոս, պալասան ի յնգիպտոսէ.
 Բրքում և զմուռ, շուշան դու ազնիւ քան զգուհար հալուէ.
 Եղեգնախնկոց նմանիս, դտանիս ի լեռն Սինէ.
 Համասփիւռ և մրտենի, մանուշակ ի կանաչ թփէ.
 Ակն դահնակ, սուտակ ելեալ ես ի փիսոն գետէ.
 Տաղ մեծագին, յասպիս, շափիղայ, լոյսն ի քէն ցայթէ.
 Ակատ, կարկեսան, յակինդ, մարգարիտ ելեալ ի ծովէ.
 Մաքուր անարատ ոսկի, դու ելեալ ես յԵւլիատէ.
 Յապառած քարաց, վիմաց մեծագին ակունք նորոգէ.
 Առեալ ի ցօղոյ երկնից ի յոստրէն մարգարիտ շինէ.
 Մացառաց, ոստոց, փշոց հոտ անուշ զվարդ ընձիւղէ,
 Կաղմեալ ի ջրոյ պատկեր, է՛ դարմանք թէ այսպէս առնէ.
 Պատկեր ես քո Ստեղծողին շաղկապեալ ի քառանիւթէ.
 Տիպն իւր գոյացոյց զքեզ, նկարեաց է՛ եհան յարգանդէ,
 Զիմրդ օրինակ տամ քեզ յանշնչից և յանզգայէ.
 Յայս իմ այլեցած սրտէս զայս ընծայ ընկալ, ընդունէ՛.
 Գրիգորիս Աղթամարցի արտասուօք զքեզ աղաչէ.
 Թէ ինձ ողորմիս ասէք, և Փրկիչն ձեզ պարգէս:

ՏԱՂ ՍԻՐՈՅ

Անա այգիք մեր ծաղկեցան,
 Բուրեն զոտ անմահութեան.
 Եկ ցանկալի իմ աննման,
 Եւ զուարճացուք ի բուրաստան:
 Բդխեն ստինքդ կաթն և գինի,
 Մեզր ի շրթանցքդ քո կաթի,
 Որով հոգիս իմ փափագի,
 Եւ նուազեալ յոյժ տոչորի:
 Գեղեցկագեղ քաղցրաբարբառ,
 Սէր քո ունի խորհուրդ անճառ,
 Իմանալի արե պայծառ,
 Լուսաւորեա միտս իմ խաւար:
 Դրախտ վայելուչ, ծառ պաղաւոր,
 Քաղցրաճաշակ և գինի նոր.
 Սիրով արբեալ քո ահաւոր,
 Ի սենեկին խորհրդաւոր:
 Երեւցան ծաղկունք յիրկրի,
 Նստցուք ընդ քեզ ի պարտիդի.
 Երգեցից սէր քեզ, սիրելի,
 Սիրտ իմ ի սէր քո տոչորի:
 Զօր հանապաղ ընդ քեզ կալով,
 Զգեղ զիմաց քո գիտելով.
 Եւ խօսակից քեզ լինելով,
 Ըստէպ ստէպ հարիւմ տարւով:
 Եթէ յաչաց մարմնոյս ծածկիս,
 Մտաց աչօք ինձ երկիս,
 Բնակեալ ես զու յիմում սրտիս,
 Ծրարեալ ունիւմ զքեզ ի հոգիս:
 Ընտրեալ ոսկի սովեւրական,
 Ակն լուսատու և կարկենան.
 Տպաղ և կայծ յոյժ պատուական,
 Խնդրեմ զքեզ ես անխափան:
 Թէ տեսանեմ զքեզ կրկին,
 Լուսաւորի միտս իմ մթին.
 Եւ տամ համբոյր շրթանց քոյին,

Նա վերանամ ես ի յադին:
 Ժուժկալուժիւն չունիմ անգամ,
 Զգիշեր նստեալ ողբամ,
 Վառեալ սիրով քո տապանամ,
 Զաչա ի յանհասս համբառնամ:
 Ի տեսլենէ քո արեւցայ,
 Ահեղակերպ լուսոյ արքայ,
 Հոգիս բերկրեալ ընդ քեզ ցնծայ,
 Սիրով ի ահրդ կապեցայ:
 Լուսապայծառ երևի նա,
 Որթոց եղանց նման խայտայ.
 Ահա եկեալ թեմանայ,
 Զգեստաւորեալ ի բոսորայ:
 Խունկ և հալուէ է ծաղիկ դաշտաց,
 Անճառելի հոտ քո բուրեաց,
 Ելից դաշխարհս համատարած,
 Յորմէ մարդիկ եղեն արբած:
 Ծաղիկ փթթեալ առաւօտու,
 Հոգւոյս մարմնոյս իշխանն դու.
 Լուսաբորբոք ալն արևու,
 Օդ քաղցրութեան ի հարաւու:
 Կարմրացեալ ի գոյն վարդի,
 Ի մէջ ծաղկանց երեւի,
 Բարձրաուղէշ արմաւնի,
 Գլխոյ իմոյ լեր հովանի:
 Հոտ քո անուշ տարածեցան,
 Որպէս զվարդն և զշուշան,
 Դու ես քրքում և պալասան,
 Քիւմք մեր ի քէն պարարեցան:
 Զայն տնւր և ինձ, ով տարփալի,
 Նուաղեալ հոգիս յոյժ ծարաւի,
 Մարմինս մաշեալ ալլազունի,
 Տեսլեան լուսոյ քո սխրալի:
 Դամբարափայլ ճաճանչ ես,
 Որ վառեցիր սիրտ իմ առ քեզ,
 Որ միշտ արթուն կա վասն քո,
 Ոչ դադարի սակս լալոյ:
 Ճեմեալ ընդ քեզ ի յանդաստան,
 Փափաղելով քո սուրբ տեսլան.
 Ահեղակերպ և հրաշագան,
 Աչք մեր ի քէն նուաղեցան...

Տ Ա Ղ

Մարմինս զհոգիս զրկէ,
 Եւ պահէ զօրն լալկան.
 Դատաւորին լալով ասաց,
 Թէ արան ուղիղ դատաստան,
 Աստուած Երբ զմեզ ստեղծեց,
 Եւ ի քեզ արար ապաստան,
 Թէ դու իրավունք արա,
 Որ սոքա լինեն միարան:
 Դատաւորն անիրաւ էր,
 Գէմ չառնել ուղիղ դատաստան.
 Ահ ի յԱստուծոյ չունէր,
 Անպատկառ ի յորդուց ժարդկան:
 Եղուկ իմ այրի հոգիս,
 Ճար չունի քան զանձա՜ն փեսայն,
 Միայն է զարձեալ հոգիս,
 Ընդ հեռացեալն վայրենական:
 Ի ժեղաց իմոց տանջիմ,
 Եւ կենամ միշտ ի յերերման,
 Հոգիս ի մարմինս կուլայ,
 Հակառակ են, չեն միարան:
 Ոչ դուր ոչ դադար առնում,
 Այլ շրջիմ ես թափառական,
 Ոչ ունիմ ես տեղ մ' զարան
 Կամ աւուր մ' երկու ապաստան:
 Գրիգորիս, ճարակ արան,
 Եւ զմեղաց տղան ի քէն լուս,
 Է՞ր անհոգ ի քուն կենաս
 Անցաւոր աշխարհիս վրայ:
 Ահա օր մահուան կուգայ,
 Գէթ, բմիշկ և ճար քեզ արա,
 Յէզուց հրաւիրակն գայ,
 Եւ ասէ քեզ տաթի գնա:

Տ Ա Ղ

Եղիւ, հաղար մի վնայ. որ մեղօք աղտեղացայ.
 Ղեկօք ես ի ծով իջեայ և հողմով չարին վարեցայ.
 Կանգնեալ դիտելով ծանեայ, դերծելոյ հնար իսկ չկայ,
 Ես եմ մոլորեալ ծառայ, ծառայ զիս պերեալ չարն սատանայ,
 Լուսով քո յիս ակնարկեան, զխաւարեալս լուսաւորեան,
 Ինձ յոյս և ճարակ չկայ ելանել ուստի ես անկայ,
 Գերի և անխմաստ ծառայ մերկ մտեր աներկըայ ուսայ,
 Բամից խնամողն է նա, զպերելոյ դարձն կամենայ,
 Իսկ դու ի մեղաց զղջա և յուսով ի նա հաւատան,
 Գթած և ողորմած է նա, զմաքսաւորն և զպոռնիկն յիշեան.
 Որ և նոյն Աստուածն է նա, ամէնի զղջալն աղերսայ.
 Բամից բոլորից արքայ, զսառնացեալս ի սէր քո վառեան,
 Իսկ ես անցաւոր դտայ, զի ի քէն մեղօք հեռացայ.
 Սիրով զիս ի քեզ կապեան, զիս արժան տեսոյդ քո արան,
 Նաև եղկելոյս գթա, անառակ որդւոյս ողորմեան.
 Ան ի քէն մերժեցայ և զգութ սիրոյդ մոռացայ.
 Սովամահ եղեալ շրջիմ, յաղարակ դիւացն ընթացայ.
 Եւ այդ ճշմարիտ ծանեայ, զիմ մեղաց մուրհակն ընթերցայ.
 Լերինքդ ի կշռել կուգայ և մեղաց իմոց թիւ ոչ կայ.
 Է՛ ողորմելի ծառայ զքեզ յանձն Աստուծոյ արան,
 Թէպէտ քո չարիքն յոլով, որ թուով ի հաշիւ չկայ,
 Վերստին մեղաց թափեան և յուսով դու խոստովանեան,
 Ի կոյսն ապաստան լեր դու և նովաւ զԱստուած աղաչեա,
 Նշանաւ խաչին նորա անդադար զքեզ տեսառնադրեան.
 Զրօքդ զիս ուռդեան, զի տապօք չարին զօրացայ,
 Կարկամեալ մեղօք մեռայ, վերստին, տէ՛ր, զիս նորոգեան:

(1515 թ.)

ՊՂՆԶԷ ԲԱՂԱՔԻ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԿԱՖԱՆԵՐԻՑ

1

Մեր կեանքս է գետոց նման, անդադար կա ի գնացման.
Կամ արեգական ընթացք. վոր չափէն դտարին ի լման.
Քան զայս այլ փութով գնամք և լինիմք մենք անհետական,
Կենալոյ ճարակ չունիմք պատառիմք զերդ սարդի ոստայն:

2

Գնաց ժամանակ սոցայ, զերդ երազ մթան գիշերի,
Զկայ դառնալոյ ճարակ, յայս տեղիս որ զգիւրն թողին.
Աւաղ թէ կարինք գիտնալ, թէ բարի գործով գնացին,
Կամ թէ հարվածով անցան, վանց մեղաց որ մէկ չերևին:

3

Է՛ մարդ, իմացիր զայս կեանքս դու գիտես, որ չէ մնացական,
Զմահն մոռցեր ես դու, ամենին նա ասպնջական,
Զոր ինչ Ազամայ ի վեր են ծնեալ ամէն կուգնան,
Զանայ դու, բարի գործէ, որ անդէն չլինիս փոշիման:

4

Մարդ որ յինչք յուով լինի, նայ բնաւ ինքն չի հանդչի.
Ոչ անուշ ի քուռ լինի, ոչ գիշեր ինքն դադարի.
Զերթ զնաւն ի մէջ ծովուն, հանապաղ ինքն տատանի,
Մինչ մահու հրաւէրն գայ, ըմբռնէ զնայ յանկարծակի:

5

Յիմիկս եմ ի հող դարձեր կերակուր ուղանցն եմ եղեր,
Ի յիմ անխոռն բարեացն ես ունայն ի բաց մնացել.
Շատ մարդ անարժան ոտիւք եկեալ զիմ տապանն է կոխել.
Ի այլ մարդ յինէն չի խորշեր աղքատաց նման եմ եղեր:

6

Է՛ մարդ, որ դու գաս առ մեզ, լաց ըղձեր կորուստն ի բնէ.
Մահն որ մարդուն հասանէ, զիեանք մարդուն զժար կուփոխէ.
Մինչ մենք կենդանի էաք, ասէաք, թէ ով զմեզ արժէ.
Աստ եմք յամենէ ի դատ և անդէն հուրն ըղմեղ այրէ:

ՏԱՂ ԳԵՂԵՑԻԿ, Ի ՎԵՐԱՅ ԱՅԳՈՅ ՀՈԳՈՅ ԵՒ ՄԱՐՄՆՈՅ

Յամէն առաւօտ և լոյս
Պիւլպիւլն էր նստեր յայգւոյս,
Քաղցրիկ ձայնէր վրա վարդոյս,
Կասեն թ'արեկ ել այգւոյս:

Մարդիկք Ադամայ զարմուս
Ականջ դրէ՛ք իմ խրատոյս,
Դէմքն է ծաղկեր իմ այգւոյս,
Այս իմ նորատունկ այգւոյս:

Քար եմ բերեր գետերուս,
Փուշ եմ բերեր սարերոյս,
Ծանկ եմ շիներ այս այգւոյս,
Կասեն թ'արեկ ել այգւոյս:

Ձեմ ելներ ես այս այգւոյս,
Այս իմ նորատունկ այգւոյս,
Յայս ուրախարար տեղոյս
Եւ այս նորաշէն տներոյս:

Պրքայ եմ շիներ յայգւոյս,
Յերկնից ցօղն ի մէջ պրքոյս.
Քաղցր և բարեհամ ջրոյս,
Բոլորն է ծաղկունք և բոյս:

Դեռ չեմ տեսեր կեանք և լոյս,
Կասեն թ'արեկ ել այգւոյս.
Ինչպէս եխեմ ես այգւոյս,
Այս իմ նորաշէն տներուս:

Տունկ եմ տնկեր այս այգւոյս
Սպիտակ ու կարմիր վարդոյս,
Կանաչ բարունակ որթոյս,
Ողորմ եմ նստեր յայգւոյս:

Դեռ չեմ կերեր այս պաղոյս,
 Կ'ասեն թ'արեկ ել այգւոյս,
 Ինչպէս եղնեմ ես աղւոյս,
 Այս իմ նորաշէն տներուս:

Մէջն է ծաղկեր այս այգւոյս,
 Կարմիր ու սպիտակ վարդոյս,
 Դեռ հոտ չեմ առեր վարդոյս,
 Կասեն թ'արեկ ել այգւոյս:

Ձեմ եղներ ես այս այգւոյս,
 Այս իմ նորատունկ այգւոյս,
 Այս ուրախարար տեղւոյս,
 Եւ այս նորաշէն տներուս:

Հնձան եմ շիներ այգւոյս,
 Կարաս եմ շիներ գինւոյս,
 Դեռ չեմ խմեր յայս գինւոյս,
 Կասեն թ'արեկ ել այգւոյս:

Բաղեմ փունջ մի վարդ այգւոյս,
 Դեմ մէջ կարսի գինւոյս,
 Ուրախամամ այս հոտոյս,
 Կասեն թ'արեկ ել այգւոյս:

Ղուճրին է նստեր այգւոյս,
 Գարուն է հասեր ծաղկոյս,
 Պլպլուկն է բացուեր վարդոյս,
 Պիտէր տեսնեմ կեանք ե լոյս:

Վարդն է խոտի պիւլպիւլոյս,
 Ձախս է կարեր ի յանձնոյս,
 Հողիս ելեր է մարմնոյս,
 Աւաղ ասացէ՛ք զգերոյս:

Եկն ի խնդիր այս վարդոյս,
 Հրեշտակն է կանգներ հողւոյս,
 Յանէն կապեցաւ լեզուս,
 Եհան զհողիս ի մարմնոյս:

Տարան ի յեզեր հողոյս,
Դրին զիս ի մէջ գբոյս,
Ահա որ ելայ յայգւոյս,
Այս իմ նորաշէն տներուս:

Ծաղկունք վերացան յայգւոյս.
Վարդն թափաւ իմ այգւոյս.
Ճանկ քակեցաւ յայգւոյս,
Ահա որ ելայ այգւոյս:

ՆԱՀԱՊԵՏ ՔՈՒՉԵԿ

(XVI դար)

ՀԱՅՐԵՆԻ ԿԱՐԳԱԻ

1

Քան զսէրն այլ քաղցրիկ պտուղ ի յաշխարհս չաւտամ թէ լինի,
Շէքէրն նշով շաւղած՝ մօտ ի սէրն է դառն ու լեղի.
Ջհամն ալ առի ես այլ, սիրոյ տէր եղայ հետ քեզի.
Սէրդ ալ իմ սրտիս դու տուր, քո սիրուդ եմ ճորտ ու գերի:

2

Հայ իմ սերկեւիլ մորճիկ, յինչ ատեն էիր սիրելու.
Չար փուշն է ի քեզ պատած, որ չկայ ճարակ մտնելու.
Չար փուշ պատողին ճկրուն, յես հազնիմ ճաղան կռու.
Դամ մտնում ու վարդ քաղեմ, թող հոգեկա ի տեղն ելնու:

3

Դիտես որ դուն պարծենցար թէ՛ ճերմակ ծոցս քեզ ծառայ.
Յետե փռշիման եղար. խրատն հիվ երես, մէկ ասան.
Ինձ խիփն ու դուսայ կուգայ՝ քո ծոցուդ այլ մարդ տիրանայ.
Պազնէ դիմ պազած տեղիքն, լոկ դնէ դերեսն ի վերայ:

4

Դիշերս ես ի քունն էի՝ իմ սրտիս ականջն էր ի բաց.
Սիրու հաւն ի ձայն էած, լօք լսեց սրտիկս ու դողաց.
Կու թուէր իմ եարին լեզուն ան հաւին բերանն էր դրած.
Ո՞վ իմ սրտիս զանգտին ան հաւուն հասկցուցած:

5

Ք ի՞նչ անեմ կամ ի՞նչ լինամ երբ նայիմ որ դուն չերեխ.
Սրտիս ալ ոնց տամ համբեր երբ լեզուովդ ի յիս չի խօսիս,
Կուլամ նա կուտաս ճուղապ «Մապու արա, սիրուն հասանիս».
Սե սապու, մմ, քանի՞ անեմ, եփեցաւ ճիկարս ի փորիս:

6

Ո՛ւր էիր սեպից եկար, անծանօթ, ըզիս սիրեցիր.
Կրակն ի թէզնիքդ ունիւր, ի ծոցիդ ի վար թափեցիր.
Քո սէրդ ալ ոսկի արիւր, իմ սրտիս քուրան հալեցիր.
Դարձար զան հալխայ արիւր 'ւ իմ սրտիս ականջն անցուցիր:

7

Սուրաթ ու ճրագդ դրիր, զիս ի քո լուսդ ձէնեցիր.
Ձեզ ի քո ծովուդ եկի, լոք զարկիր ճրագն անցուցիր.
Ա՛տ էր քո ամէն ումէտն, ա՛յ հոգեկ, որ ինձ կուտայիր.
Ճրագդ, ա՛մ, ալ ի՛նչ վառած՝ երբ բազկիս ումն հատուցիր:

8

Երկինք սրտաց զոգաց, աստղն իսկի ի տեղ չմնաց.
Իմ եմք, երբ յիսնէ ելար, բիւր հազար ծաղկունք ի հտրաց,
Գրեմ ես բարակ թղթիկ, ուղարկեմ շատ պատգամ ի լաց,
Որտեղ ես՝ բարով կացիր, քո սիրած կարն չմոռանաս:

9

Մտիկ իմ ետին արէք, զինչ հագեր ամէնն է կանանչ.
Հագեր դո՛խդդո՛յն կապայ, կոճակ շարեր 'ւ օղակն է կանանչ.
Առեր ու պաղչան մտեր, ջուր կ'երթայ՝ եղերն է կանանչ.
Մտիկ ծառերուն արէք, ծառն ծաղկեր՝ տերեւն է կանանչ:

10

Պաղչայ մի տնկեր եմ ես, թէ ի՛նչ աղէկ մորճեր կայ ի ներս.
Մնուցի ու ի հաս բերի, խլեցին զայն կուլած ես.
Ձէտ մանկակորուստ կաքաւ ի լեռներն ի վար կուլած ես,
Լսեր եմ ակնատ ունիս, բեր լարէ՛, գամ ընկնիմ ի ներս:

11

Իմ սիրտս ի քո վառ սիրուդ զէտ աշնան զագէլ կու գողայ,
Արտասուք ի յերեսս ի վեր զէտ զարնան անձրե կու ցողայ,
Հոգիս ի յիսնէ ելաւ, մէկ մի քո ծոցոյդ ճար արաւ.
Ծոցիկս է ծոցիդ սովոր, այլ ընդ ռը երթայ, մէկ ասան.

12

Ես ասեմ ու դուն լսէ՛. մայրն օրհնած որ զքեզ բերեր է,
Մայրդ երբոր զքեզ երեր, գէմ չասաց թէ գերկիւրն էրէ.
Կրակն ի յերկնից ի վայր թող դքո մայր ամէն էրէ,
Որ զիս ի քէն ի դատ, զքեզ յիսնէ օտար կու պահէ:

13

Մահալօքս ի վայր կուգի, տեսայ զոնակ մ'ալ ի բաց,
Մտայ ու բարե տուի նա տեսայ իմ եարն ալ ի հաց.
Կթխակ ի գինով լեցած իմ եարին առջևն է դրած,
Իմ եար խմէ՝ իմ գիմաց, որ երնէ հոգիս քո գիմաց:

14

Այ իմ նշենի ծաղիկ, ծաղկեցար ու դարձար ի նուշ,
Բերանդ է աղուշ մաղուշ, պլուկներդ է ամբաւ ու նուշ.
Զարախդ որ ավիդ ունիս, դու խմէ, որ ասեմ՝ Անճուշ,
Պազնեմ զայդ բերնիդ բոլորն որ գինւոյն հոտ գայ անուշ:

15

Այս մութն ու խաւար տարիս, քեզիէ չէր բերեր մայրս զիս,
Բերաւ սիրոյ տէր արաւ, սիրոյ տէր՝ որ կ'երնէ հոգիս.
Կ'ասեմ թէ կերնէ հոգիս նա կ'ասեն թէ թող մեռնիս.
Ասքանկս զուլում թի տեսեր որ զմանկան մահն կու կամիս:

16

Ես ան հաւերուն էի որ գետինն ի կուտ չուտէի.
Թուչի երկնօքն երթի թէ սիրոյ ակնատն չընկնէի.
Ակնատն ի ծովուն միջին էր լարած ու ես չգիտէի.
Ամէն հաւ ոտօքն ընկեր, ես ոտօք ու թևս ավելի:

17

Սոխախովդ ի վար կուգի, լուկ մէկ մի ուշիկ ձայն էած,
Դառնամ ի յետիս նայիմ, խօշ եարս ե կանգներ՝ շար շապկանք,
Զլաչկիկն թուլ ու մուլ կապեր, զկէս ճակտին թողեր է ի բաց,
Թուխ աչուին ծարուր քաշեր, էդ քափրիկդ ելեր յօրինաց:

18

Այ իմ նօնօֆար ծաղիկ, այդ ջրին մէջն կու կենամ.
Զջուր քեզ պատճառ արիր, ի սիրուն քան զուռ կը դողամ,
Դամ զջուրդ ի քէն կտրեմ, որ դարէդ ի վեր չորանաս.
Յաչիցս քեզ առու հանեմ, զքեզ ջրեմ որ պայծառանաս:

19

Իմ եարն ի հարանց տանէն հանց ելաւ զինչ նաւն ի ծովէն,
Հագեր է զկանանչ ճիւղպէն ու քաշեր գլխակն ի վրէն.
Իւր շունչն ի յայն մշկէն որ դրած է ի յանպարեմէն.
Երես՝ այն զուամաշ նման, որ հանած է ֆռանկաց մէջէն:

20

Քանի ու քանի կասեմ՝ մի կենար դուն խամ լաթերով.
Գնա ապրշում հագիր, որ նախշած է ոսկի թելով:
Արեկ լուկ առջես անցիր, լօք քալէ՝ քալդ համրով.
Յայնժամ ինձ աղւոր թւիս քան զուռի որթն խաղողով:

21

Կարմիր ու սպիտակ երես, ամ, քանի՞ դիմ սիրտս աչքրես,
Կերթաս ի թուխ ամպն ի ներս, ամպու գու կանես դիս կէրես.
Կոճկիկդ ալ արձակ այնես ու ձերմակ ծոցդ ցուցանես,
Անկի զիս մահրում հանես, թող զփողուն ձայնն չի լսես:

22

Կարմիր ու կանանչ հագնիս, դէդ նըռան հատիդ նմանիս,
Անժամ ինձ աղւոր թւիս երբ ի ձեր դուռն կանդնիս.
Դուռն ալ կիսաբաց անես, ցած հայիս մանտր ծիծաղիս,
Աչօքդ ունովդ անես, դիմ տխմար խելքս կու տանիս:

23

Աղւոր, իմ հագնար աղւոր, դրախտին րհնշտի խնծոր,
Շաքրէ եղէգին մէջէն ես քաշած քանց ղլատիֆդ աղւոր.
Զուներդ ես աղեղ արել, ու զաչերդ ուղօչ նատաւոր.
Ատով խոցեցիր դու զիս, ես դարեպ եմ, երթամ ի ընդո՞ր:

24

Մյս ծովական գիշերս ի բուն՝ ես երկու շրջան մանեցի:
X Խօշ եարս այլ միտս ընկաւ՝ թէդ մ'ելայ զջահրաս վերուցի.
Փարչիկ մ'այլ անուշ գինի առի խօշ եարիս դուռն զնացի,
Խօշ եսր, ամ, զդուռն բաց, ձիւն եկեր՝ ոտիս կու մսի:

25

Բաղայ մի որդան փոկով կու որսար որսն ցորեկով,
Կաքաւ մի հաղար փետրով էր նստեր աչուին ձոթերով.
Կաքան ի բաղան ասաց. Մի որսար զորսն ցորեկով.
Ես չեմ ցորեկուան որսիկ, զիս որսն մութն գիշերով:

26

Ամուր եմ քարիդ նման, որ մորճիկն ի յիս չի բանի.
Բարձր եմ թուխ ամպիդ նման, որ ոչ ով ի յիս չի հասնի.
Աղեղն եղնենի լինի ու լարն ի վերայ գալնի,
Քաշողն քաջորդի լինի, հապա թէ իմ սիրուն հասանի:

27

Ան առաւօտուն լուսուն ձայնն դայ գարնան ձագերուն,
Այ իմ փոքրիկ ձագեր, ձայն անուշ է քանց ամենուն.
Ձագ մի կայ՝ պուլպուլ կասեն, զինչ կ'ասէ՝ ամէնն սիրոյ,
Ձայնիկն ակնճովս ընկաւ, չի դադրիւր աչերս ի լալու:

28

Այ իմ նուռ ու նուշ բերան, նուռ ու նուշ ծաղիկ 'ւ ըռահան,
Դու հաղրեմարդի նման, մարն չէ բերել քեզ նման.
Պակունքդ է լիմոն նման, կու բանաս դու մարդու մատան.
Լեզուդ է պլպուլ նման, կու գովէ զինչ գարնան նման:

29

Հայ իմ փոքրիկ շամամ, քո ծոցուդ, մամ, կրբ տիրանամ.
Դո ծոցդ է ի ծով նման. ծովն դեղ կ'ասեն ի ջերման.
Փոքրիկ մտերմիկ լինամ ու մտնում ի ծոցդ ու լողամ.
Ծովերուդ ալ ի դուրս ելնում՝ ունեւուդ շուքն քնանամ:

30

Կարօտ կարօտովդ էի, հասրաթովդ ի ժուռ կուգայի.
Անկարծ ինձի դէմս ելար՝ ես ատոր կուման չունէի,
Զինչ մէկ մ'որ ծառուած լինի 'ւ ինքն ի պաղ աղբիւր հանդիպի,
Դեւ գոնչիկն ու խմէ որ սրտին թաւլուքն անցնի:

31

Իմ հին սէր 'ւ առջի յորդոր, իմ արեւ և իմ աստնուոր,
Իմ մանկութենէ սիրած, մի կենար հետ ինձ նենգաւոր.
Երթամ թուի ու լուրջ հագնիմ ի սարերդ ընկնիմ սեւաւոր.
Զինչ ևս եմ՝ թող դու լինաս սիրտդ սև բաղդէդ մոլոր:

32

Ես երկու եար կու սիրեմ, չեմ գիտեր, թէ հաւնիմ որուն.
Մէկն է ի լուսին նման, մէկ նման է բարկ արեւուն.
Լուսին, ես քեզ չեմ սիրել, դու սովոր ես խոռ կենալու.
Արեւ, դքեզ կու սիրեմ, որ ծագիս հետ լուսանալուն:

33

Թուի աչք ու ունքեր ունիս, լայն ճակատ ու կարմիր երես.
Այդ ճերմակդ որ դուն ունիս, գշամամ ծիծերդ որ ի ներս.
Մեռնիս այլ անդին երթամ՝ զայդ ճերմակ ծոցիկդ Թնչ առնես.
Զամէն որդերն ուտեն. դու է՞ր զիս մահրում կու պահես:

34

Գիշեր ու ցորեկ կուլամ, աճափ իմ հարն կու լսէ՝
 Անշափ ողորմուկ կուլամ, աշերուս արիւն կու կաթէ,
 Այ, իմ հեռացած հարէն ով ինծի խապար մի բերէ,
 Հաշուէ զիմ երած հոգին դարձուցեր՝ և ինծի կու բերէ։ ✓

35

Այ սարեր, այ ձորեր, գիտացէք, հար եմ կորուսել,
 Այ քարեր, այ թփեր, աճապ ի ձեզ չէ՞ եկել.
 Այ քարէ կարմնին, ի ձեզ չէ՞ անցել.
 Զիս ի քուն թողեր ելեր գնացեր։ ✓

36

Քու ծոցդ Աղամայ դրախտ, մտնուի խնձոր քաղէի.
 Քո երկու ծծին միջին պառկէի ու քուն ըլլայի.
 Քո գունդն զինի պիտէր խմէի ու հարբենայի.
 Հոգիս պարտկան էի գրողին, լօք թող դայ ու առնու տանի։

37

Այ իմ աղերարնց արիւն, յապառաժ քարն կենաս դուն.
 Աչերդ ուռնայի նման, ոչ ի քուն ես, և ոչ արթուն.
 Վախեմ թէ զքեզ որսան ու զրկեն զիս ի քո տեսուն.
 Առանց քեզ ես Դնց ապրիմ, կամ իմ աչերս տանի քուն։

38

Սիրեմ զայդ սիրուն երեսդ, որ լուսին ի մօտն է գերի.
 Պաղնեմ զայդ բարկուկ պոկունքդ, որ շէքէրն ի մօտն է լեզի.
 Թուխ աչք ու կամար ունքերդ քան զծովն կու դարնէ ալի.
 Բերնիկդ է ի շիշ նման որ վարդին ջրովն է ի վի։

39

Հառչեմ նա կուգայ արիւն աղւորին իր շատ արևուն.
 Հառչա ի յերկինք ելի՝ երկնուց ի վայր կուգար ձիւն.
 Ամուղ ձիւն ով է տեսել որ կուգայ ի մանուկ մարդուն.
 Զի գիտեմ թէ ինձ մէն կուգայ թէ կուգայ հաւսար ամէնուն։ ✓

40

Աչկունք, ծրարեմ զքեզ կրակով որ երթաս երիս.
 Լեզու, ալ կարեմ զքեզ սուր դանկով որ ալ չի խօսիս.
 Սրտիկս, ալ դանակ սծեմ, արիւնին մէջն թաղլտիս.
 — Երբ սապու ու համբեր չունիս, սիրոյ տէր ինչո՞ւ կու լինիս։

41

Իմ եւր բարձրագնայ լուսին, յձուր կ'երթաս գիշերդ անհուն,
 Շատ յերգէք ի վար հայիս, կու տեսնես, շատ կ'իւզէլ ի քուն.
 Եւ զկոճկիկս ալ արձակ արեր, լոյս գիպեր ի մէջ ծծերուն, ✓
 Շառաւիղ յերկինս տուեր, խաւարեր լոյսն աստեղրուն:

42

Այդ քո ստեղծողիդ համար, երբ քայլես՝ դուններդ մի՛ շարժեր,
 Այդ քո աշերուդ խնճերն շատ մարդու արիւն է խմեր.
 Խօշ եւր, արևուդ համար, որբուկ եւս զիս մի՛ լացնէր.
 Տղայ եւս, չեմ ի կենար, զիս ի քո կրակդ մի՛ ձգեր:

43

Երնէկ ես անոր կուտամ, որ առեր իւր եւրն է փախեր,
 Ոնց որ զկամուրջն անցեր, ջուրն էլեր զկամուրջն է տարեր: ✓
 Զնիկ, եղեմնիկ եկեր դուռընուն հետքն է կորուսեր,
 Առեր ի պաղչան մտեր, ցորեկով զգնչիկն է պագեր:

44

Պիւլպիւլն ի յէգին մտաւ, ի վերայ վարդին թառեցաւ,
 Երաց զիւր բարի բերան, և ասաց մինչ որ լուսացաւ,
 Վարդն ալ ի փշի միջին, սուտ ի քուն էր զայն խմացաւ.
 Խղանց զիւր կանանչ չապիկն, զկարմիր մի շուտով հագաւ:

45

Եկին ու բերին խապար պիւլպիւլին թէ վարդն մեռաւ.
 Պիւլպիւլն ի վարդին սիրուն սե ներկեց զշապիկն ու հագաւ.
 Շուտով մի բերին խապար պիւլպիւլին թէ վարդն եկաւ.
 Պատուեց զիւր սևուկ շապիկն, զկարմիր մի շուտով հագաւ:

46

Ծառ մի կայ նարինճ կուտայ, ծառ մը կայ՝ նարինճ ու թուրինճ.
 Ամենայն ծառ պտուղ կուտայ, թէ ուռին չի տայ նա՝ համ լինչ.
 Շատ եւր իր եարին լոբը, թէ դու այլ լոբս նա՝ համ լինչ.
 Շատ մարդ իր սիրուն մեռեր, թէ դու ալ մեռնիս նա՝ համ լինչ:

47

Անցայ ու տեսայ իմ եւրն ի վերայ խալուն նստած,
 Ասի՝ «Կու սիրեմ զքեզ». նա ալ իր պոռնկն ի խած.
 — Կարիճ, կու սիրեմ դու զիս, մի աներ շատ խալսի իմաց.
 Թէ չէ նէ կ'եկնես գլխուդ, արևուդ ու ալ շատ իրաց:

48

Ամ երեսդ է՞ր է դեղնել 'ւ երեսիդ գունն գնացեր.
Գէմ քո մանչն չէ մեռել կամ օտար երկիր գնացեր.
Թէ ես լամ նա հաղ ունիմ, որ գիտեմ ինչ եմ կորուսել.
Կորել է իմ հոգուս հոգին, 'ւ անհոգիկ ես եմ մնացել:

49

Քո ծոցդ է ձերմակ տաճար, քո ծծերդ է կանթեղ ի վառ,
Երթամ ես ժամկոչ ըլլամ դամ լինիմ տաճրիդ լուսարար. ✓
— Գնան, ծօ', տղա տխմար, չի վալլես տաճրիս լուսարար.
Երթաս դուն խաղով լինաս, ու թողուս տաճարս ի խաւար:

50

Քանի մարն զիս բերեր, քահանի չեմ խոստովաներ,
Ուրտեղ քահանայ տեսեր նա ծներ ճամփուս ու ելեր.
Ուրտեղ մէկ աղւոր տեսել, գիրկ ու ծոց 'ւ ի դէմ գնացեր.
Ծոցիկն եմ ժամտուն արել, ծծերուն եմ խոստովանել:

51

Հիւանդ եմ ի քո սիրուդ, ան խնձոր արեկ զիս տես,
Արեկ նիստ ի բարձիս վեր, ու ձեռքդ տար ու զիմ սիրտն տես,
Զիմ ցաւուն դեղն դու գիտես, ինձ օտար հեքիմ չի բերես.
Թէ նեղ է նա դեղ արա, թէ չէ լից գնոր սէրդ ալ ի ներս:

52

Փողոցովդ ի վար կուգի, ծուռումուռ հաղար սօխախով.
Իմ եարս ինձ դէմս ելաւ, լօք բարով երես հէճապով,
Գիրկ ածի ու պինդ պագի զիր աչերն ի խիստ կարօտով.
Կ'երթար ու կասէր լալով թէ՝ «ի խաղք եղաք ցորեկով»:

53

Վաղմնէ քնից վեր ելայ, թէ երթամ յիմ եարն ի բարեւ.
Սօշ եարս ալ ի դէմս ելաւ, իւր երեսն էր վարդ ու տերեւ.
Վարդն ալ խօշ լէզէթ ունի, վաղվէնէքն երբ դպչի արեւ,
Հանէ զիւր կանանչ կապան, լուկ հաղնի զկարմիրն ի վերեւ:

54

Զայդ պագդ ի որ քո բերնէն դու տուիր քո սրտի կամով,
Հանցեղ տնուշիկ պտուղ ոչ ցամաք երկիր կէր 'ւ ոչ ի ծով.
Նման էր այն պտղոյն որ Աղամ կերաւ խարանօք,
Կերաւ ի դրախտէն ելաւ, ես՝ ի քո ծոցոյդ կարօտով:

55

Մահալօքս ի վար կուգի նա տեսի լաթեր լացած,
 Ի յան լաթերուն մէջէն լացած շապիկ մ'էր փռած.
 Իր կուրծքն է դալէմ քաշած ու թեզնիքն է մատնեհարած.
 Ատոր տէրն ի յիս պիտէր, զիս հազար դէկան տա դնաց:

56

Այ իմ դռանա հնդիկ, աչքդ է թուխ ու ծոցդ է էգի,
 Կուգեմ որ մտնում ի ներս, կու վախեմ օտար մարդու է.
 —Մօ՛ դուն մուտ ու մի վախել, խամզողին տունն աւերի,
 Երկու աչքն կուր դառնայ, գէշ լեզուով զմեզ չանիծէ:

57

Գիշեր, դու յերկան կեցիր, թէ կարես տարեկ մի եղիր,
 Իմ հարն ինծի հիւր եկեր, գէմ հազար տարու՝ թէ գիտես.
 Առաւօտ, դու ի դատ կեցիր, որ զմեր խաղն կ'աւերես,
 Գաս զլոյսն ի վրայ բերես, զիս իմ հարէս բաժանես:

58

Ով որ ճերմակ ծոց ունի, թող կապուտ շապիկ հագնի.
 Կոճակն ալ արձակ թողու, ով տեսնու՝ սրտիկն արունի.
 Երթամ աղաչեմ զԱստուած՝ լեղակին հունտն հատնի,
 Ոչ նա այլ կապոյտ հագնի, ոչ մանկան սիրտն արունի:

59

Սէրն երբ ի յաշխարհս եկաւ, եկաւ իմ սիրտս թառեցաւ.
 Հապա իմ սրտէս ի դուրս՝ յերկրէ յերկիր թափեցաւ.
 Եկաւ ի գլուխս ելաւ, և յըղեղս ելաւ թառեցաւ,
 Աչիցս արտասունք ուղեց, նա արիւն ի վար վաթեցաւ:

60

Մահալօքս ի վար կուգի, իմ հարին շունն զիս իխած.
 Իմ հարն ի դռնէն ի դուրս չէի՝ Մուրտան, թող ըզնա ի բաց.
 Դուն այլ նորմէ ինչ կուգես, երբ նա մեր կարակն է վառած.
 Թէ կանգուն ու կէս դանակն անողորմ ի սրտին էած:

61

Գիշերս ես ի քուն էի, քունս ի ներս սրտիկս երեցաւ.
 Եկին ու բերին խապար՝ Քո սիրած հարն զքեզ մոռացաւ:
 Մանկաիք, ձեր արեւդ ասեմ, լսեցի՝ լեզուս կապեցաւ.
 Շուտով դեզ ու ճար արէք որ չասեն թէ յանկիւմէն մեռաւ:

62

Քո սիրուդ մտիկ արի նա զէտ ի շարիւէն ելաւ,
 Ես անմեղ կանգնած էի, եկաւ իմ սիրտս դամուկցաւ.
 Մանկո՛ւնք, ձեր արեւնուդ ասեմ, այս նետիկս որ յիս դամուկցաւ.
 Շուտով զեղ ու ձար արէք, որ չասեն թէ յանկի մտաւ:

63

Կարմիր ու ճերմակ երես, քանի մի զիմ սիրտս արունեա.
 Անցնիս թուխ ամպոյն հտե, ամպու գոլ առնես զիս էրես.
 Քանի դայս էրածս էրես, առ քէֆին ու զիր զիս ի ներս.
 Հեռի քէֆինն ի քենէ, հանց ծոցս արեկ մուտ ի ներս:

64

Աչերս երեսէս ի վար լօք դանդաղ արաւ ի սրտիս,
 «Երթաս սիրոյ տէր լինիս, դան հաղար չարի ամեն զիս».
 Սրտիկս աչերուս ասաց՝ «Կուրանամ թէ սուտ կու խօսիս».
 Ինչ որ աչք չի հաւնէր, չի խարէր հաղար լեզու զիս»:

✕ 65

Լուսին, պարծենաս, ասեն, «Լուս կուտամ աստուորիս».
 Ահա հողեղէն լուսին ի գրկիս 'ւ երեսն երեսիս.
 Թէ չես աւտալ այս զերուս, յետ տանիմ ըզփէշ կապալիս.
 Վախեմ սիրոյ տէր լինիս, լուս պակաս տաս աստուորիս»:

66

Սուտ է որ կ'ասեն, եղբարք, թէ ընտանի կաքաւ չի լինի.
 Մէկիկ մ'ես երէկ տեսայ, յէյնէկ է զիր տէրն որ ունի.
 Իր օնքն էր զալմով քաշած, իր բերանն շաքրով ի լի.
 Զմեռելն ալ ի զիրկն տոնու՝ ի ծոցուն է կենդանի:

67

Ջուր, զգլալէն կուգաս, գետի թոր ակնէն կուգաս,
 Երթաս այդ ձորերդ ի վայր, ձայնդ կայ ու դուն չերեւաս.
 Գիտեմ՝ սիրու տէր ես դուն, ի օտար աշխարհ կու գնաս.
 Երթաս ու սիրուդ հասնիս, գիշերն ի քուն չի լինաս:

68

Թուխ աչք ու թուխ ունք ունիս, թուխ մաղեր, կուլակդ ի հողիս.
 Շալայ կաճկառուր լինիս թէ չի դաս գիշերն ի մօտիս.
 Թէ դաս գիշերն ի մօտիս, դնեմ երեսդ երեսիս,
 Երեսդ երեսիս դնեմ որ դպնու քու շունչդ իմ շնչիս:

69

Այս առաւօտուս լուսուն, դայր ջրէն ձայնիկն զղզղուն,
Այն իմ պէօֆայ հարին ձայն անուշ էր, քան դամենուն,
Բարակ սիրոյ տէր մարդու՝ ինքն ու իր եարն մէն ի քուն.
Պագ տան ու պագ առնուն, դօլայն էն մէկալ գիշերուն:

70

Այդ ո՞վ է որ երգիքս եկել որ օտար հոգն կու սորայ,
Թէ իմն ես նէ վար արի, թէ օտար ծաղիկ նա գնա:
— Ո՛չ քուկն եմ ի վար գալու, ոչ լերան ծաղիկ գնալու.
Եկել եմ սիրուդ առեր, ոչ գալու եմ, ոչ գնալու:

71

Ես աչք ու դու լուս, հոգի, առանց լուս՝ աչքն խաւարի,
Ես ձուկ ու դու ջուր, հոգի, առանց ջուր ձուկն մեռանի: ✓
Երբ ձուկն ի ջրէն հանեն, ջուր մըն ալ ձգեն նա ապրի.
Երբ դիս ի քէնէ դատեն, քանց մեռնիլ այլ ճար չի լինի:

72

Իմ եմ, դու յերգիկն ի քուն, ծոցդ լոյս տար աստղներուն.
Կամ առ դիս ծոցդ ի քուն, կամ տէսթուր տուր երթամ ի տուն.
— Ոչ կ'առնում իմ ծոցս ի քուն, ոչ տէսթուր տամ երթաս ի տուն.
Հանցեղ երերուն պահեմ, մինչ որ դայ լոյսն առաւօտուն:

73

Այս աստնվորիս վերայ, դու մատնի, ես ակն ի վերայ.
Դոր որ պաղ աղբիւր մի կայ, դու կանանչ, ես ցօղն ի վերայ, ✓
Խնծոր ես ծառի ճղին, ես կանանչ թփիկ ի վերայ.
Վախեմ թէ աշունն դայ, դքեղ քաղեն, թուփս չորանայ:

74

Ես մեռնիմ ի քո վերայ, դու դքո ծամդ կտրես,
Կտրես մաշալա վառես, ձեռքդ առնուս ու դիս փնտռես.
Կամ ի հողվերօքս անցանես, հետ ընուս զաչերդ ու թափես,
Գրկիկ մի վղիս ածես, զապառաժ վէմդ համբուրես:

75

Խնծորն ի ծառին ճղին, ի ճղին ներքե տերեխն.
Հնցկուն իմ եարին ծծերն ի ծոցին ներքե շմաթին.
Արեգակն ի ջուրն իջել լուսնեակն, ու կուժն ի յուսին,
Նա քալէր ճոճկտար միջին, լօք ելնէր շամամն ի ծոցին:

76

Այ իմ նշենի ծաղիկ, դեղնեցար ու դարձար ի նուշ,
Բերանդ է փոքրիկ անուշ, պուկներդ է ամպրաւ ու նուշ.
Այն օրն ի մօրէդ ծնար, դուն լայիւր 'ւ ամէն խնդային.
Հանց մաքուր ել ի յաշխարհէս, թ'երկէր լայ նա՝ դու ծիծաղիս:

77

Հոգեկ, թէ տայիւր տէսթուր որ զծոցիկդ ի յետ բանայի.
Զծոցիկդ ալ պաղ ու պաղչայ անէի, տէսթուրով ի ներս մտնէի.
Երդուի, երդում տայի, այն տէսթուրից դուրս չգայի.
Այն ինչ անհաւատ գրող, զիս ի քո ծոցուդ գայ տանի:

78

Աշուն էր, եղաւ դարուն, ա՜հ, քանի կենանք մենք ի տուն.
Եկէք որ պաղչան մտնումք ու խմենք հետ ծառ շքերուն.
Պլպուլն ի վարդին սիրուն համբերէ զինչ մանչն ի գինուն.
Նստեր ի վերայ ճղին՝ սաղմոսէ ինքն տունէ տուն:

79

Զիս պիտէր ասուն խօսուն զինչ արքայհաւերն իմաստուն,
Ես ալ դիտենալ կարեմ թէ ո՞վ կայ եարիս ծոցն ի քուն.
Ով որ կայ եարիս ծոցն ի քուն, թո՞ղ խոցէ սև օձն ի լեզուն.
Ով իմ եարիս պագ առնու, նա պակսի աղջկանցն ի լուսոյն:

80

Իմ սէր 'ւ իմ առջի բարի, իմ սիրած 'ւ իմ սրտիս ուզած.
Իմ տղայիութեան սիրած, 'ւ իմ հազար աչիչ հաւընած.
Ոչ քեզի է վարդ պակաս, ոչ կտրիճն աղւորդ իմացած.
Սրտիկս զէթ զքեզ ուզած, ալ աղէկն իսկի չի պիտայ:

81

Բան մի դալատ՝ արի որ օձուն ձաղն սիրեցի.
Ես վստահութիւն արի 'ւ որ օձուն դուն զնացի.
Օձուն մարն ալ դուրս վաղեց, զիս նենգեց, որ նստայ լացի.
Արժան եմ այս լացիս, որ օձուն եղայ սիրելի:

82

Երթամ չի կենամ ի հոս, ուր երթամ հոն ալ չի կենամ.
Երթամ քանց Հոռոմն ի վար վտարիմ, այլ իսկի չի դամ.
Թէ դան ու զիմ տեղն ասեն, նայ հեռու եմ, այլ հեռանամ.
Թէ դան ու զիմ տեղն ասեն, նայ զընծիւն եմ, կտրեմ ու գամ:

83

Պօշ եար, դու հերիք արած, քու սիրուդ հոգիս կու քակի,
Արեկ յայլ աշխարհ երթանք, այս աշխարհ մեզի չպիտի.
Երթանք յայլ աշխարհ կենանք, որ անվախ կենանք ալանի.
Քանի տեղս ահով կենանք ու դողանք թէ լինի կու լինի:

84

Երէկ ցորեկով բարով տանէին մէկ եար մի ճորով.
Ըզնա ճորով է տարած կամ խաբած է զինք դրամով.
Սէրն որ դրամով լինի, զինք էրել պիտի կրակով.
Սէրն խնծորով պիտի ու տրհէմ տրհէմ շէքէրով:

85

Ենէկ ես անոր կուտամ որ լինի երկու սէրըն նոր.
Երկու սէրըն նոր լինի, երկուսին դուռն ալ մօտաւոր.
Վաղվնէ ի դուրս ելնէ բարե տայ զէտ ըզկարևոր.
Ձեռնունկն ի վրան ձգէ ու գանկատ անէ հին ու նոր:

86

Կարմիր ու ճերմակ երես, մմ, քանի դու զիս պիտի էրես.
Քանի որ մէծլիս նստիս, ունեւրովդ հետ ինձ զուրուցես.
Կոճկէկդ էլ արձակ անես ու ճերմակ ծոցդ ցըցընես.
Կու վախեմ թողուս ելլես, ու ծոցէդ մահրում մնամ ես:

87

Ահա նշանեցաւ երկինք ու գետինք հանց լուսանալու.
Իմ եարն ի ծոցուս ելաւ, լօք եզիր երես՝ զնալու,
Ձեռքունկս առաջ տարայ բռնելու հանց արգիլելու.
Ձերդումն ալ ի բերանն էա՞ւ՝ «Գնալու եմ, չեմ կենալու»:

88

Յաշխարհս ես ի ժուռ եկի, մյ հոգեկ, որ այլ չի մնաց.
Ասցի թէ գտնում հանց եար, մյ հոգեկ, որ այլ չէ սիրած.
Եկի հանց եարի մ'առի որ սիրած է 'ւ այլուի թողած.
Ձիւն շահ է իմ զուր դատիլս երբ այլոց ի ծոց ես պառկած:

89

Դեռ ամառն չէր եկած, նայ տուին ինձ վարդ մի հասած.
Դեռ ի մուրած չէի հասել, նայ առին զան վարդն ի ձեռացս.
Դիտնաս թէ որբուկ եմ ես կամ ի հօրն ու մօրն անիծած.
Ձթղթիկս ի ձեռացս առած, զիմ տիֆարն ի ծուռն ի գրած:

90

Եարիկ մի յինչն գնաց, բիւր հազար ծաղկունք զինքն ի լաց-
 քի գիտեմ թ' իր կամանն գնաց թէ իրենն ի սէր չի պիտաց-
 թղթիկ մն յետեւն գնաց որ ամէնն էր հառաչ ու լաց.
 Իր մէջն էր պազեր գրած, ի յեղերն գրկեր, կարօտ ու լաց:

91

Տեսայ իմ հոգուս հոգին զարդարած ու կ'երթար ի ժամ.
 Ես ալ ի դէմիկն ելայ «Ո՛ւր կ'երթաս, քո ժամն է հարամ.
 Թէ դու զիս խապուլ անես, քեզ համար կանգնիմ ես ի ժամ.
 Աղօթք 'ւ աղաչանք այնեմ ինչ որ քո ծոցուդ տիրանամ:
 Դո ծոցդ է տիրոջ մատենն, քո ծծերդ է սաղմոսարան,
 Երթամ հարեղայ լինամ զամ ես ի քո ծոցդ այ կենամ,
 Անճայ այրուրեն ասեմ, ինչ որ քո գրկիդ տիրանամ»:

92

Մահալօքս ի վար եկի, նա տեսայ ըզքեզ կանգնած.
 Երեսդ էր լուսի նման բոլորեալ, տեսդ՝ արեգական.
 Ոնց որ դու ելլես քալես, արեգակակերպ կու փայլես.
 Ոնց որ դու ի տուն մտնուս, խաւարի ամէն աստնուրս.
 Ոնց որ առաւօտ լինի, զամ ի դուռդ ասեմ թէ՛ «Արի,
 Արի որ տեսնունք իրար ու զանգատ անենք հետ իրար.
 Արի որ պազենմ զաչերդ, ուներուդ կարօտ չի մնամ»:

93

Ձեմ ըզքեզ նննգով սիրել, չեմ ի քո հաղըզ վատ արել.
 Արեն որ ամէն ալամ է ծաթել՝ քեզ եմ կամեցել.
 Գիտես թէ ծառած եմ ես, կամ աղբիւրիդ ի ջուրն եմ եկել.
 Աս պահս ի գետէն կուգամ, լօք ի քո տեսդ եմ կարօտել.
 Իսկի կու կարնամ գիտնալ թէ քանի ինձ ես պիտացել.
 Երեսըս գուն չեմ բերել 'ւ ամօթուս աս հալն եմ ընկել.
 Ղալտել եմ ու խօսք ասել նայ խայկալ է քեզ թւեցել.
 Իմ վրայ զամ մի բռնել, քո սէրդ ինձ խելք երբ է թողել:

94

Ես ձագ ծիծեռնիկ պիտէի, զօրն ըզքո տուն մտնուի,
 Ան բարձր մօյտան չարտախդ ես ի հոն բուն մը շինէի.
 Ոնց որ մուծն մթանայր, ցածնայի ծոցդ մտնուի,
 Ոնց որ լուսն լուսանայր, բարձրանայի բունս մտնուի.
 Ես ապրշմէ խուշախ, զօրն զքո միջաց գիրկ ամէի,

Կամ քաղցր նոան գինի, զօրն ըզքո փարչդ պիտէի,
Առնիր ու բերնիդ դնիր, ցածնայի դունչդ պահնէի.
Կամ ապրշմէ կոճակ, որ շնիցդ գիրկ ածէի:

95

Իմ եսր, եմ գրել ղրկել, առ կարգա թէ ինչ է գրած.
Բոլոր գիրկուծոց գրած, մէջըմէջ պագեր կարօտած.
Ա՛յ իմ նոր սիրուն սիրած, նոր սիրուն սրտով հաւընած,
Առած ու սիրով տարած 'ւ ի ծոցուն տէր մի է գրած.
Իր ծոցն է լուսով լցած 'ւ իր նման իսկի չէ ծնած,
Աշխարհս օրինակ առած 'ւ իր նման իսկի չէ գտած.
Իմ եսր, եմ գրել ղրկել, առ կարգա թէ ինչ կայ գրած,
Բարեւ եմ սիրով գրած ու տեսուն խիստ եմ կարօտած:

96

Հանչանք ես հայրին ասի, որ զքաջերն ի քարն ուսուցի.
Դարձայ մոճաւաթ բերի երկնուցն սիւն կապեցի.
Ելայ ի վրան նստայ Աստուծոյ գանգոտիկ մի արի.
Աստուած, մէկ ի վար հայէ թէ ինչ ողորմ բաներ կու լինի.
Տասն տարեկան մանուկն ի սիրուն զէտ մոմ կու հալի.
Ոսկորն է պատրուք եղեր, ու կաշին զէտ ձէթ կու վառի:

X 97

Գիշերս ես ի քուն էի իմ հալալ տեղացն ի վրայ,
Լուսին ալ կամար կապեր յիմ ճոհար անձկանն ի վրայ.
Ա՛յ իմ բարձր ու բոլոր լուսին, շատ բարեւ տար իմ խօշ եարին.
Զդուռն ալ նշանով ասեմ, բարձր պատ ու ծառն ի միջին.
Նստեր է ծառին շքին կը խմէ ղիւր լուրջ ապիկին.
Կիսմէ ու հայերէն կասէ թէ՛ «Ի՞նչ անուշ է սէրն ու գինին»:

X 98

Կ'ասեմ թէ՛ Սիրէ՛ դու զիս, մի իմ սիրտս ճիկըցնել,
Թէ չէ գնաս լալով ի շուրջ, չկարնաս զիս հաշտեցնել.
Քո սէրդ է արին եղել հաւատ իմ երակս է մտել,
Անձիկդ ալ ի ժուռ եկել 'ւ ի հոգուս մէջն է դուրացել.
Ասի թէ քաշեմ դանակ, արիւնիս ասեմ՝ Արի ել.
Մարդ իր դանակ թնց քաշէ կամ հոգուն ասէ՛ Արի ել:

X 99

Յայդ դաշտէդ ի վայր գայի անարատ սրտովս դէպի տուն.
Իմ եսրն ինձի ղիպաւ, գոյնն շատ քան զբարկ արևուն.

Ձտակունքս ես արգել տուի՝ պագ մի առնեմ երթամ ի տուն-
իմ եարն ինձ ճուղապ երես թէ՛ «Կացիր, լինի իրիկուն»
իմ հայրս ելնէ ժամ երթայ, անհաւատ մայրիկս չէ ի տուն
Արեկ գընդ ի ծոցս առնեմ մինչ որ դայ լոյսն առաւօտուն»:

100

Այս գիշեր լերանց բարձանց ծաղկունանց ի մէջն եմ ի քուն-
իմ եարն ի վերև գլխուս՝ կու խմէ, ես անհոգ ի քուն
Գլխարկս ալ ի վեր կալի, լուկ թռաւ նման կաքաւուս
Թևիկ շահէնի առի, լուկ հասայ ի յեզր ծովուն
Հասայ, չհասայ սիրուս, վա՛յ հաղար մօրս բերելոյն:

101

Բարակ մէջք ու թուլ դօտի, ես զքո տէրն գիտէի
Քո տէրն այլ աղքատ պիտէր, զիս խօճա՝ որ քեզ գնէի-
Քո գինդ է հաղար մարի, ես հաղար կուտամ աւելի
Աւելին ախոր կուտամ, որ երեսն երեք ծին ունի
Ամէն մին գոհար արժէ, Կիրկուծոց պագ մըն աւելի:

102

Գիշերս ես ի դուրս ելայ թէ եար մի գտնեմ սիրելու
Գրօղն ալ ի դէմս ելաւ, լուկ հաղար արաւ տանելու
Գրօղ, անհաւատ գրող, դեռ մանուկ եմ, չեմ տանելու
Երկու տանելուն ցուցնեմ, տանելու գլին զարնելու
Ջարախն ալ ափին ունի, ո՛չ խմէ ո՛չ տայ խմելու:

103

Տեսայ իմ հոգուս հոգին զարդարած ու բաղնելուայ
Ես ալ ի դէմիկն ելայ՝ նեղ սօղախ ու խիստ զալապայ-
Պէչան ալ ի վեր տարաւ, ունեւորիւն արաւ թէ՛ «Գնա,
Գնա ու գիշերն արի, պագ հաղար մինչ որ լուսանայ-
Քեզ Կիրկուծոց անեմ որ ամէն գիժարս դուրանայ»:

104

Կանչեմ այս ծովիդ վրա ծովդ ի յակէն թանաք դառնայ,
Ջինչ ի շամբ եղէգ, որ կայ, ամէնն ինձ գրիչ պիտենայ
Ջինչ երէց ու խաբեղայ դանուշման, որ գիր գիտենայ,
Գրէ չկարնայ կարգալ զինչ ի յիմ սիրտն կա դուսայ:

105

Մարիկն անիծեց զորդին. «Իմ որդի, դուն զարիպանաս,
երթաս ի յօտար երկիր, զղարիպին դատրն գիտենաս,
Ջբարն սնարք անես, ի վերայ աւազին քնանաս,
Վաղմնէ քնէն ի վեր ելնես, քան զԱստուած այլ ճար չունենաս»:

106

Կանչեմ հող ի վեր, Ստեղծող, զամենայն զարիպ դու պահէ՛.
 Իմ եարն ի զարիպութիւն, իր կրակն զիս կու էրէ.
 Զիր գալն ինձ շուտով արէ՛, զիմ ամենայն տէրտոս նա գիտէ.
 Զերեսս երեսին դնեմ, որ հողիս ի ծոցն ելանէ:

107

Այլ ողորմ չեմ տեսեր քանց հարուստն որ աղքատանայ,
 Ի զարիպութիւն երթայ, հար ու մար 'ւ աղբար չունենայ,
 Յորժամ սիրելու տեսնու՝ սև փաթտէ դերեմն ու գնայ.
 Նորա պացխուն թնչ բերեմ, երբ կանանչ ծառն որ չորանայ:

108

Զիմ երան էմանէթ կուտամ, ի վարդին մէջ պահեցէք.
 Թէ երթամ ու շուտով դառնամ, զամանաթս ի տէր հասուցէք.
 Թէ երթամ խարիպուկ մեռնիմ, վարդն ձեզ՝ զտէրն յիշեցէք:

109

Ժամ ժամ զիմ զարիպութիւնս ես յիշեմ ու նստիմ ու լամ.
 Ճապղել եմ ջրիդ նման, ես օտար երկիր կու գնամ,
 Աստուած գիտէ ան ճամփան ուր կ'երթամ կամ ուր տի մնամ.
 Ո՞վ կապէ խաչն իմ սրտիս կամ հողվարք որ ես դուրանամ:
 Յորեկն եմ նետիդ նման, ուր նետեն՝ ես ի հոն կու կենամ.
 Գիշերն՝ աղեղան նման, ես լարթափ ի վայր կու գնամ:

110

Հողին հոն վարօքն անցաւ ու զմարմինն ի հողն անիծեց.
 Մարմինն ի հողուն ի դուրս մէկ խօսք զհողին վճարեց.
 — Զմեղքն ես ու դուն արաք, ու երկուքս ենք պարտականք.
 Ես հող էի՝ հող դարձայ, քո ամէն զքեզ պատրեց:

111

Ես ասեմ ու դուն լսէ՛, առ ի քո մտունքդ յանդիճէ,
 Օղ արն աւանջդ դիր, զէտ կարմիր դեկան ծրարէ՛.
 Այն մարդուն ի խէչ մի նստիր՝ երբ երթաս զքեզ զրուցէ.
 Զնետն յետ քեզ նետէ ու զաղեղն դառնայ պահէ:

112

Զերկուան ի մէկտեղ բերած զէտ ընկեր կասեն թէ պահէ՛,
 Ու չորս ընութիւնս օտար հետ իրաց կ'ասեն թէ սաղէ՛.
 Հինգ դուռն է ի բաց թողած, զայդ ամուր կ'ասեն թէ պահէ՛,
 Հողիս իմաստնոց միջին զէտ կրակ որ զմոմն հալէ:

113

Ձանգէտ անզգամ մարդւոյն հետ երթալն խիստ դժար է.
 Մարդ որ անզգամ լինի, զընկերին խրատն չգիտէ.
 Ընկեր հետ անոր եղիր, զինչ որ դուն ասես նա լսէ.
 Երբ դժար տեղաց առնուս նա գիտնաս որ քեզ ընկեր է:

114

Ի յիմ շատ մեղացն ահուն զիս երերն ու լացն է առեր.
 Ոչ ով չէ պատճառ եղեր, չեմ այլոց ձեռօք խարուեր.
 Յիմ սրտիս կամաւն յօժար յամենայն մեղքի եմ հանդիպեր.
 Միայն հակառակ կացեր, զօրինաց ցանկն եմ պատառեր:

115

Գանգատ եմ ու խոց, եղբարք, սիրտս ի վեր արիւն կու բերէ,
 Ի մանկութենէ ի վեր զիս ուսման հոգն կու մաշէ.
 Եկեր եմ գերի անկեր, ճար չկա՞յ որ մէկ մի թափէ.
 Դատիմ զէտ զամէն մշակ, նա մարդ կայ որ դեռ կու խոցէ:

116

Թէ չուզես որ քիւֆր ասես, ձեռքդ տար ու սիրտդ բռնէ.
 Ոչ քիւֆրն քեզ հաց բերէ ոչ թացան, թէ՛ նիստ ու ծախէ,
 Անշահ ու անօգուտ բան է քիւֆր ասելն, բայց մեղանք է.
 Սատանան յիշոցք ասաց, դեռ անկից ի վեր կու վայէ:

117

Իմ սիրտս երկու դուռ ունի, մէկ գաղտ, մէկն ալանի.
 Գաղտ դռնակն, ի դուրս ելայ, լօկ գտայ կտոր մ'ալ ոսկի.
 Աս ոսկիս որ իմ յափս ընկաւ, չէ ընկել ի ձեռն ոսկերչին,
 Ոչ ինքն է ի քուրան մտել, ոչ առել ձայնն չաքուչի:

118

Խրատ մի կամիմ ասել որ արժէ ճոհար մի բոլոր.
 Մարմինդ է նաւ նման, խելքդ, ծով, թէ չունիս ժխոր.
 Միտքդ նաւաւար դու տես որ բարձել է քեզ զանձ ճահաւոր.
 Թէ եզր ի ծովին հանես, ինքն առնէ զքեզ փառաւոր:

119

Մարդն որ ի դարիպութիւն երթայ, գէ՛մ նորա շատ խելք պիտենայ.
 Քան զամենն ցած կենայ, հապա թէ իւր բանն կու լինայ.
 Մտիկ դու ծառին արա, թէ քանի՜ հիւնէր կայ ի նա.
 Այն ճիւղն որ զպտուղն ունի քան զգատարկն յէ՞ր ցած կու կենայ:

120

Ձերկու ընկերացն ասեմ, մէկն հողն է, մէկն՝ հողին,
Հողին թէ ի վեր քաշէ, հողն ծանտոր ի վար կու հակէ.
Վախեմ թէ հողոյս լսեմ նա հողւոյս լոյսն պակասէ.
Հետ հողոյն, ամ, մի թուշի, երբ նորա տունն հեռի է:

121

Հաւ մարդ ես նորա կ'ասեմ որ բանա զբերանն համով.
Հանցգուռն գեղեցիկ լեզու որ լնու տուն մի ճուհարով:
Աստուած երբ զաշխարհս արար, զհողն, զջուրն, զքամին՝ հրով.
Մթխալ մ'աւելի չարաւ, կշռեց զամէնն չափով:

122

Եկէք որ իջնունք ի ծովն ու ձկնիկ որսանք վարմընով.
Մանունք ու մէծլիս իջնունք, խորովենք զինք բարկ կրակով.
Ձկնիկն ի գինին ասաց թէ՝ «լցաւ սրտիկս արիւնով,
Երբ զիս արևէս հանեն, թող ցամքի զինչ գետ կայ ու ծով:

123

Ձինչ որ ես հետ ինձ արի, չէր արել այլ աղամորդի,
Որ շիշ մի զալաս ոսկի ի գետին ի վայր վաթեցի.
Հաղար ձի վազան բերի, վաղցուցի, այլ ոչ հասուցի.
Յետի խելքն ես ի՞նչ անեմ երբ առջի անունն աւերի:

124

Ծառն տերևոյն աղէկ երբ երակ կենան սիրելին.
Ղաղալն երբ ի ծառն ընկնի նա տերևն ի վար կու թափի.
Մանկտիք, ձեր արևն ասեմ, տերևին խիստ հաւ կու լինի.
Աստուած տայ ծառին տերև, բայց տերևին այլ ծառ չի գտուի:

125

Մահալօքս ի վար կուգի նա տեսայ չոր գանկ մի պառկած.
Ոտքովս ալ թապալ տուի նա երեսս ի վար ծիծաղաց.
Դարձաւ ու պատասխանեց՝ Յետ գնա, կտրիճ շփացած,
Երէկ քեզի պէս էի, այսօր զիս այս հալն է ձգած:

126

Առիւծ յառիւծին մսէն թէ հաղար որ տան նա չուտէ,
Գէմ ինքն ալ առիւծ եղեր. զառիւծի փառն կու պահէ.
Ծառն գնալ չկարէ յայն տեղացն որ ինք բուսեր է.
Երբ կոթն ի ծառէն լինայ նա կացին զինքն կը կտրէ:

127

Կ'ասեմ թէ հայերէն ասան, թէ չէ ես ասեմ զուս լսէ' .
 Զբերանդ ալ քենով ածէ', ու զանկանջդ ալ ի գոց զու պահէ' .
 Զէտ օղ ի ականջդ առ, զէտ կարմիր դեկան ծրարէ' .
 — Այն մարդ որ շատ կ'զուրբցէ, նա յետին խօսքն կու լսէ:

128

Աշխարհս է կանանչ մարգեր, մենք ի մէջն ենք կաքւոյ ձագեր.
 Գրօղն այլ բաժան ընկեր ու կրէ մէկ դէպ ի վեր.
 Եղբարք, երբ ի հաց նստիք, ձենեցէք մէկ մ'այլ ընկեր.
 Մեռնիմք ի յանդէն երթամք նա նստինք քան զմէկ մ'այլ ի վեր:

129

Արծիւն ու շահէն բազան՝ հետ վարօժ, կաքաւուն դատէին.
 Տարին պարեխին ածին ու բոլորն քար շարեցին.
 Վարի վարճինակ մի եկաւ, զորան առաւ այն երկու քաջին.
 Արծիւն ու շահէն բազան լուկ հայրան ու վայր մնացին:

130

Յավուրն ի հազար պահուն, Տէր, փրկէ' ի մարդոյ շառն.
 Մարդոյ շառն այնչափ չար է որ դաժանն ի յիրմէն կու վախէ.
 Զառիւծն ի զէնճիլ դրած, գաղանաց գլխաւորն է:
 Արծիւն է ի յաւան ելեր՝ յաղամորդւոյն յահէն կու վախէ:

131

Յաշխարհս ես ի ժուռ եկայ, չգտայ ըզորդ սիրելի,
 Զխելքս ի վրաս բերի, զբազուկս արի սիրելի.
 Գանի բազուկս ի բան կենայ, շատ եղբայր ու շատ սիրելի.
 Բազուկս ի բանէ ընկնի, ոչ եղբայր, ոչ սիրելի:

132

Բազան ի յանտառ մորին թէպէտ բու թէպէտ բազայ է.
 Գուհարն ի ծովի միջին, թէպէտ քար, թէպէտ գուհար է.
 Խելք ի յանգէտն մօտ, մտիկ արէք թէ ի՞նչ նման է.
 Ծրագն ի կուրին առջև կու վառի, ինքն չգիտէ:

133

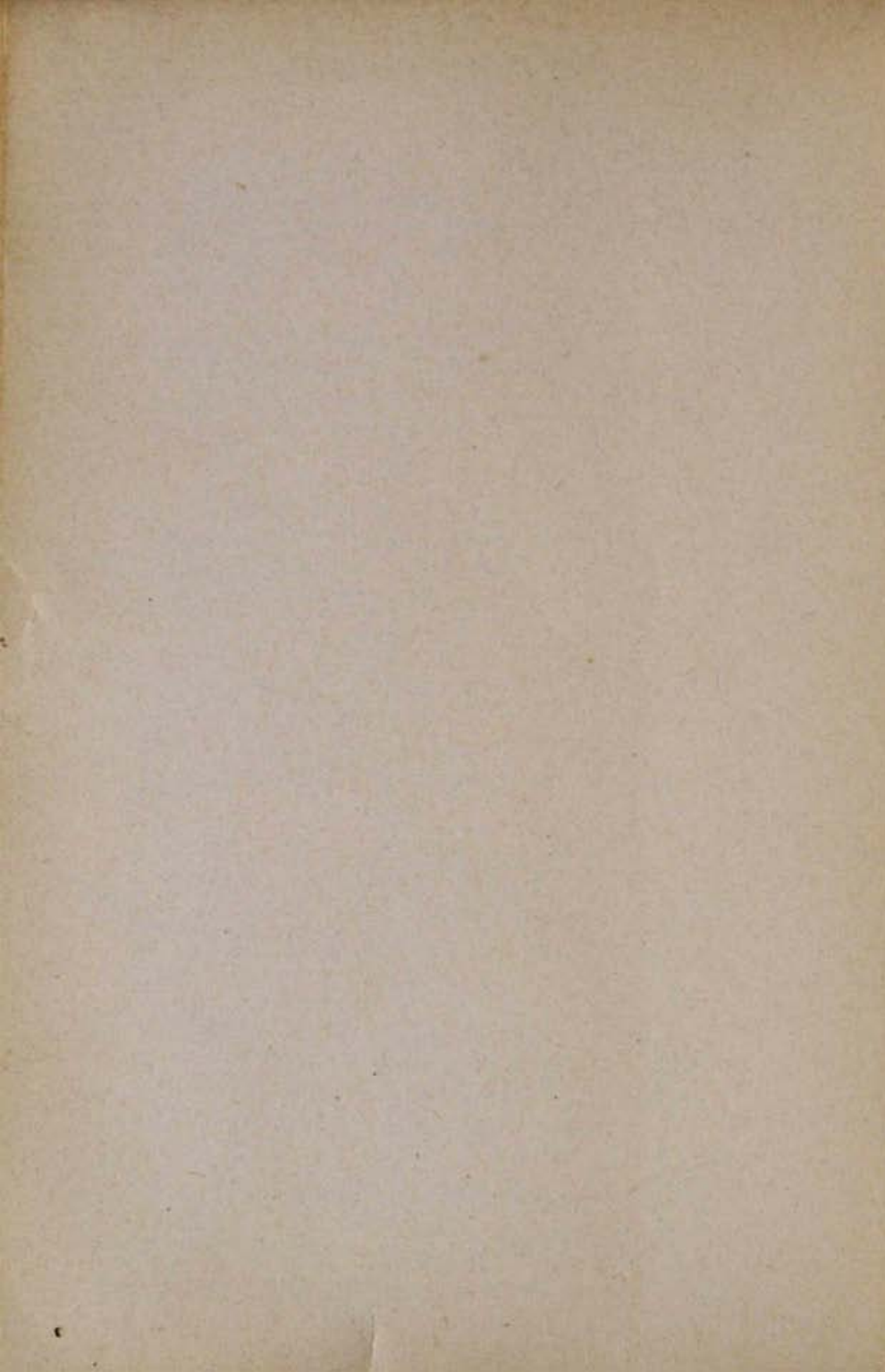
Արեկ որ խրատ մի տամ, խելք ու միտք ունիս նա լսէ'.
 Հետ անգէտին մի դատիր, թէ հազար որ զքեզ կու սիրէ.
 Անգէտն՝ ի հուր նման, ուր ընկնի գտեղն կու էրէ,
 Գիտուն ի ջուր նման, ուր երթայ՝ կանանչ բուսեր է:

134

Այս աստնւորիս վրայ,
Երկու բան կայ վողորմ ու լալի-
Մէկ որ սիրոյ տէր լինի,
Մէկ որ գա գրօղն ու տանի:

ՀՈՎԸՍԸՓ ՍԵՔԸՍՏԸՑԻ

(XVI ԴԱՐ)

ՏԱՂ ՈՒՐԱԽՈՒԹԵԱՆ, ՍԻՐՈՅ

Յոգհաննէս Թուլկուրանցուն տուն աստ

*
* *

Յայն առաջին ժամանակին
Սիրոյ բաներ շատ լինէին,
Սիրով ըմբել պանուշ գինին,
Քաղցր և շիրին զրոյց տային:

Վարդն և բլբուլն ի միասին,
Ծաղկաթաւալ մէջ պաղչային,
Բարեօք լցած սեղան յառջին,
Միմեանց սիրով գովք ասէին:

Սիրով սրտի հարբենային,
Դներ գլուխ ի վրայ վարդին,
Կամ զթին ամեր բոլոր վզին,
Վաղիւն ալալ ուրախ կային:

Այլ դու չունիս խեղճ ի մտի,
Կուգես սպանել զքո գերին,
Աստուած երես աղւորութիւն,
Չասաց լափէ զիմ ծառանին:

Դու ես քաղաք Չին ու Վաչին
Եւ կայ ի քեզ ակունք անգին.
Հայէ ի սէր քո ստեղծողին
Միթթարէ զքո սիրելին:

Զերեադ բաց նման վարդին,
Մի թողուր զքո հասրաթ մանկտին,
Ուրախանանք ի միասին,
Պլպուլ երգող ի դէմ վարդին:

Այս բան աղէկ զոր ասացիր,
Ապա՛յ հոգոյն շահ մի չունի,
Զքնտալ զրուցն Յովասափին,
Ասա՛յ մինչև վերջին լինին:

---

*
* *

Վարդենեաց մէջ տեսայ նստեր,
Վարդեր շարեր կլափն ի վեր,
Կամար ուներ ու թուխ աչեր,
Ես քո սիրովդ եմ հարբեցեր:

Կաքուռ նման էր խառուտեր,
Քան զսիրմարք պայծառացեր,
Վարդի նման էր վառվռել,
Անգին գոհար էր նմանել:

Կանչեց արեկ իմ սիրելի,
Եկ և այսօր ուրախացի.
Սիրտդ է շար, եւ գիտացի.
Շատ դամ ունիս ի յաշխարհի:

Ջայախն իլի ետուր ի յիս,
Վարդմ' յերեսէն ետ ի ձեռիս,
Ուրախացի Վանց իմ սրտիս,
Ես քի գերի յաստնւորիս:

Ասցի սուլտան ես աշխարհի,
Քան զփատիշահ մէջ հեծելի.
Քո սիրելեօքդ ուրախ կացի,
Ձի ոչ մոռ(ն)աս ի յաշխարհի:

Ինձ պացխուն երես կրկին,
Թուխ հագնելուդ սիրտս խոցին.
Կամքն է օրհնեալ արարողին,
Առանց նորա բան չի լինին:

Ջաշխարհիս շահըն յիմացար,
Այ Յովասափ խեղճ և յիմար.
Գնայ աղօթք արա յերկար,
Ալ մի նստիլ անհոգ ի վար:

Այսօր տեսայ զինք զարդարած
Յիս հայեցաւ վերանց վերանց
Սրտիկս եղև յիրմէ խոցած,
Ոչ կենդանի և ոչ մեռած:

Դարձաւ երես պատասխանի.
Յէ՞ր խոցեցար, խեղճ և գերի,
Իմ սիրտս ի քո սիրտդ կայրի,
Հապայ դքս սէրըդ փորձեցի:

Ասցի, թէ դու նենգես ինձի,
Չես կնքած ի յաւաղանի,
Հոգեկս ելաւ ի նոյն ժամի,
Հինչու զբարբառըդ լսեցի:

Դու ես ակն և գոհար անգին,
Քան զպայծառ վարդ յառաւօտին.
Չէ բերել մարըն կողածին,
Քան զքեզ անուշ պտուղ բարի:

Ի քո պատկերն ով որ նայի,
Կամ անուշ խօսքդ ում հանդիպի,
Աշխարհս ամէն իր կու թուի,
Անմահանայ յաստնաւորի:

Ա՛յ Յովասափ մեղաց գերի,
Անմահութիւն տեառնէ լինի.
Սէր աշխարհիս շուտով անցնի,
Զուր մի դատիր յաստնաւորի:

***

Սիրուն ես քան զնոննի,
Ծաղկայծալալ զարմանալի,
Խելքս զնաց թմրած կայի,
Եւ հչ գիտի, թէ յժւր էի:

Յիս նայեցաւ ողորմալի,
Անուշ խօսօք սիրտ ետ թնձի,
Ապայ թէ խելք ի վրայ բերի,
Տեսի նման բոլոր լուսնի:

Ասցի խօսէ հոգու հոգի,
Շունչս հատաւ ոնց զքեզ տեսի,
Անմահութեան պտուղ ես դու,
Որ չէ տեսել աչք հողածնի:

Ամէն ձևովդ ես հրեղինի,
Քան զփատիշան մէջ հեծելի,
Պայծառ ձևով սիրամարգի,
Մուշք և ամբարք հոտով ի լի:

Ճերմակ ու ճոխ խիստ կու ճոճի,
Անգին գոհար կու նմանի,
Աչքն է ծովեր, վարսերն ոսկի,
Շատք ես արեր քեզի գերի:

Խե Յովասափ թնչ տի լինի,
Մոլոր յիմար Սեբաստացի.
Արտորայ և թափէ՝ զգինի,
Սէր աշխարհիս շահ մի չունի:

* * *

Այսօր տեսայ մէջ պաղչային,
 Զէտ խան նստեր ի դէմ վարդին,
 Նորա սուրաթն էր խիստ պայծառ,
 Քան զվարդն ի մէջ կոկոնին:

Աչօք ունոյն արաւ ինձի.
 Արեկ առիս, իմ սիրելի.
 Չկարացի տալ պատասխանի,
 Չանուշ բարբառն երբ լսեցի:

Ասցի, սիրուն քո ստեղծողէն,
 Մէկ վարդ մի տուր քո պաղչայէն.
 Ասաց. վախեմ պաղչապանէն,
 Հանէ զպլպուլն ի յարկէն:

Ասցի. անշափ ջանք պլպուլին,
 Որ տիրանայ պայծառ վարդին,
 Յնծայ դնէ ի վրայ սրտին,
 Ուրախանայ աստնւորի:

Զէ թէ ունի վախ ի մտին,
 Ոչ վախենայ ի յիր փշին.
 Հասրաթ ունի ի հետ վարդին.
 Ֆիրդան կանչէ յառաւօտին:

Կամքն է օրհնեալ ըստեղծողին,
 Հասնի պլպուլն իւր մուրատին,
 Բայց մի մոռնալ զահ արարչին,
 Եւ մեղադրել Յովասափին:

Փառք և զհամբաւն լսեցի.
 Եկեալ տեսի զնայ խնդալի.
 Էր քան զլուսին, որ բոլորի,
 Քան զլուսաբեր կու վառվռի:

Մանտրիկ մանտրիկ կու ծիծաղի.
 Աչքն և ունեւրն կու ճոճի.
 Ասաց. հագեկ յանկից յարի,
 Որ չըմանայ մարդ յաշխարհի:

Քո արեւուդ պատրաստ կացի.
 Թող մեր չարկամբն կուր լինի.
 Հետ քեզ դավլ և պոման լինի,
 Վաղին արեկ, ես քե գերի:

Հոգիս ցնծաց ի նոյն ժամին,
 Աշխարհս ամէն թուաց ինձի,
 Որ ախպիսի պատասխանի,
 Քաղցր և շիրին ես լսեցի:

Ով որ տեսնու խե կու լինի,
 Մալ ու ըռակ անպէտ թուի,
 Կայ զէտ զվարդ ի մէջ փշի,
 Աղէկ մանուկ զատէն նայի:

Այսպէս բաներ քեզ յէ՞ր պիտի,
 Ով որ լսէ կու մոլորի.
 Խեղճ Յովասապի խօսէ բարի,
 Զուր մի դատիլ ի յաշխարհի:

Սակաւ բանիկս այս մի գրի,
 Ուրախութեան համար ասի.
 Ցնծան սրտիւ գինու մանկտի,
 Միթէ ասե՞ն տէրն ողորմի:

Բանս է բրի, գիրս է յուրի,
 Միտս է մոլոր զէտ արբածի,
 Ում չպիտի, թող չհաւանի
 Համան տրտունջ չախէ ինձի:

Տ Ա Ղ

Վասն մեղաց մեր մահացու,
Սոֆին եղաւ մեզ ահարկու,
Զօրն կանցնենք մենք ի յահու,
Պահ ըսպահու կուտանք մահու:

Բայց յուսանանք ի տէր նորու,
Եւ յօգնութիւն սուրբ քառասնու,
Զողորմութիւն անբաւ հեղու,
Փրկէ զգառինս ի զայլերու:

Ի մէջ վշտաց ենք տազնապու,
Սարսեայ զոդա երկիր նորու,
Լսենք զաւերն Ըսպերու,
Խնուզ, Բասեն, յԱրդրումու:

Դերջան, Բաբերդ և զՄշու,
Բաղէշ, Կեղի, Երզնկանու,
Անպարտ արիւն բաղում հեղու,
Շատ խրոխտային Սերաստիու:

Աջողութիւն սուրբ քառասնու,
Էհար զխոնտքարն ի Համիթու,
Եկեալ փախուց զչարն ի միջու,
Բայց չկարաց սպանելու:

Պատրաստեցան ի դալ տարու,
Աւեր ածել երկրի նորու,
Վիշտն էր բաղում Յովսափու,
Փառք տանք օրհնենք զհայրն ընդ հողու:

ԱՅԼ ՔՆԱՐԵՐԳՈՒՆԵՐ

(XVI—XVII դար)

ՏԱՂ ՅՈՎՀԱՆԵՍԻ ՎԱՍՆ ՍԻՐՈՅ

Ես քո սիրուն չեմ դիմանար, հալալ արա, հանսը մեռայ,
Առ ի հետ այլ զոսկի փետատ, 'ւ եկն փորէ ինծի թուրպայ:

Թող զիս երեն տառայալուով, որ իմ սրտիս բոցըն գոռայ.
Շատ մարդ ի յայս կըրակն ընկնի, չորն էրի դալարն ի վրայ:

Թող լանան ըզիս գինով, մարուպ բերեն ինձ քահանայ,
Կանանչ տերեւըն թող պատենն՝ տանին թաղեն ի նոր պաղչայ:

Հայ հարամի ու մարդըսպան, ճալատն ի քովդ աշկերտ կուգայ.
Շատ դըրեր ես սիրու զնտան, դուռդ ու դրունքդ է զանարայ:

Զսիրտս երեցիր ու սղկեցիր ու քաշեցիր յաչքդ սուրմայ,
Դարձար զարիւնս վաթեցիր 'ւ ի ոտմնիդ դրիր հինայ:

Քարկոծեցէք զիս խնծորով, քաղցըր լեզւով խոցոտեցայ.
Անուշ գինով զիս խե արիւր՝ որ ի ծոցըդ զնտանեցայ:

Այս գիշեր ի յերազիս կըտըրտեցին տիքայ տիքայ,
Գազանք արիւնըս կշտացան ու թռչունք ի լաշիս վրայ:

Վրաս բերան է առիւծու, արիւնս զէտ ջուր կը՝ բխայ,
Ով արիւնէս է ծարաւեր թող գայ խմէ որ լիմնայ:

Կըտըրճուրացն յոտիցն ի հող, մէկ հոգեկ մի ունիմ ֆետայ,
Իմ ճիկարըս քապապ հերիք, արունս թող գինի լինայ:

Գլուխս ամպերն ի վեր իջեր ի սրտիս լեռներուն վրայ,
Մաղձը սրտիս մշուշ կապեր, արեան արցունքըս կու ցողայ:

Կերակրեցաք ի մի սեղան, ու խմեցաք ի մի կթխայ,
Մէկտեղ ելաք մէկտեղ նստաք, ան ժամանակն ձեր է հիմայ:

Ո՛ւր է դավլըդ, ձեր է երգումն, որ բռնեցաք զԱստուած վկայ,
Ի զատ ընկաք, օտարացաք, չարկամն եղև մեզ մահանայ:

Աստուած մեր չարկմին չար տայ, որ իւր չարովըն լիանայ,
Բարեկամացըն տայ բարի, մեր բանն ալվայ բարի լինայ:

Աստուած ճամբայ տայ իմ սրտիս, ծառըն ծաղկի ու կանչանայ,
Կամ իմ սրտիս ծառըն բուննի, ձագըն խօսի ու ճըլվըլտայ:

Համբերելով գործք կատարի. խե Յովհաննէս, դու համբերէ,
Ատեն լինի դայ իւր կամաւ զինչ հեռաւոր զինք համբուրէ:

ՅՈՎՀԱՆՆԵՍ

ՏԱՂ ՍԻՐՈՅ ՅՈՎՀԱՆԵՍԻՆ

Աղէկ պատկեր բոլոր և գեղեցիկ ես.
 Բերանդ շաքրով ի լի, թութակ լեզու ես
 Գոյնդ է կարմիր վարդին, հոտովդ անուշ ես.
 Դրախտ ես և բաղչայ, ծաղիկ նման ես
 Երկինք երկիր վկայ որ կու սիրեմ քեզ.
 Զարթիր զականջդ բաց, զանգատ ունիմ քեզ
 Իկեալ եմ քեզի հիւր, ասպնջական ես.
 Ընդէ՛ր յիս չես հայիր, գէմ անհաւատ չես
 Թողում դքեզ ի բաց, հանց որ ինձ նենգես.
 Ժամով զիս ժողովէ, ծառայ եմ ես քեզ
 Լաւ որ դու զիս սիրես, սիրեմ ես ըզքեզ.
 Խիստ եմ ես քեզ հաւան, հանց որ ընծի ես
 Ծառայ եմ քեզ անձամբս որ զիս չի խոցես.
 Կամէց դու ինձ, հոգիս, ես կու կամիմ քեզ
 «Հոգի» ասա դու ինձ, 'ւ ես կու ասեմ քեզ.
 Զայնդ է կաքւոյ նման՝ թէ ինձ կու ձայնես
 Դավլ ու հաւանտ 'ւ երգում որ կու սիրեմ զքեզ.
 Ծապուկ ճոխ ու ճերմակ՝ երբոր դու քայլես
 Մանրիկ մանրիկ ծիծղաս ու շունչըս քաղես.
 Յորդոր կացիր ուրախ թէ զավլի տէր ես
 Նայիմ սիրով ի քեզ, Աստուած վրկայ մեզ
 Շուտով համիս սիրոյս թէ դու անսուտ ես.
 Որպէս սիրես դու զիս, սիրեմ ես ըզքեզ
 Զարթի գեղած նետով սիրտըս խոցեր ես.
 Պաղով սիրտըս լափէ՝ թանց որ հաւանես
 Զուր տուր ծարւած լերդիս՝ փափաքիմ ես քեզ.
 Ռատ աղբիւր ի ջուր, ես կու նայիմ քեզ
 Սիրով սիրտըս լցուաւ՝ ինձ մեղ չի դնես.
 Վարդ ես անուշահոտ, շուշան ծաղիկ ես
 Տուր դու ինծի խրատ, դու խիստ խիկար ես.
 Բամեալ ազգս մարդկան, ծառայեն ըզքեզ
 Յօղ ես զարնանային 'ւ անուշ կու ցօղես.
 Իիւթովդ կարմիր խնծոր՝ անթառամ վարդ ես
 Փետրովդ սիրմարգի հաւու նման ես.
 Քաջանց տանէն բերած դու ինձ խիլայ ես

ՏԱՂ ՍԻՐՈՅ

Այբէն մինչև ի Բէն քենէ գանգաւորիմ ես.
 Բարև է՞ր չես ի տալ, սուտ խոռովեր ես:
 Գիտես որ քեզ համար չար քաշեր եմ ես.
 Դու ինձ Բնց կու նենգես, գէմ անօրէն չես:
 Ես ում երթամ գանգաւորիմ, իմ ճարլս դու ես.
 Զայդ արեգակ երեսդ յիսնէ կու պահես:
 Էրբ գաս յառաւօտուն՝ լուսոյ նման ես.
 Ընդ այս կու զարմանամ թէ դու զիս ատես:
 Թողում ըզքեզ ի բաց զինչ զիս թողեր ես.
 Ժամ է ինձ ճար արա, թէ չէ կորայ ես:
 Իմ կէս, ճաղան զի՞նչ է որ կու քաշեմ ես.
 Լաւ քո միտքն իմանաս որ սուտըն դու ես:
 Խալլ ու երգումդ ձեր է որ ինձ արել ես.
 Ծռար դու ի դալվէդ, թեթևհաւատ ես:
 Կապուտն է մեզ վկայ որ կու սիրեմ զքեզ.
 Հող եմ ես քո ոտիցդ որտեղ որ կոխես:
 Զրի քեզ հետ դատիմ, դու ես սեւերես.
 Դամբս է իմ դուսայ՝ մէկ այլ կու սիրես:
 Զարտի քար չեմ երկաթ որ զիմանամ ես.
 Միս եմ կաշի՝ ւ ոսկոր, զիս է՞ր կու հալես:
 Յառաջ զիս խարեցիր թէ կու սիրեմ զքեզ.
 Նայ յետոյ սուտ ելար, դալվի եալան զքեզ:
 Շատոք են զիս խարեր, գէմ դու մինակ չես.
 Ողորմած է Աստուած, զիս չառնէ անտես:
 Զարեր շատ եմ քաշեր, դոր քաջ գիտակ ես.
 Պատճառըն դու եղար, անհաւատիկ զքեզ:
 Զանաս զարիւնս խմես, բայց կարենալ չես.
 Ռատի յէ՞ր չես կենար որ կու սիրեմ զքեզ:
 Սիրամարզի նման նաշխած փետուր ես.
 Վարդի նման գունով աթլաս հագեր ես:
 Տես քեզ եմ հնազանդ՝ թէ զիս որ ասես,
 Բամեալ ազգս մարդկան սերթաճըն դու ես:
 Ծնծամ ուրախանամ երբ տեսանեմ քեզ.
 Իխժեալ ի սէր քոյին՝ կամ յանդիման քեզ:
 Փառք տամ ես Բրիստոսի՝ աղւոր ստեղծեր քեզ.
 Քեզ ինչ պատճառ դնեմ, երբ աննման ես:

(Հեղինակն անհայտ, հավանաբար Գա-
 խուրդ տաղի հեղինակին լինի)

ԱՅԼ ՏԱՂ ԶԱՔԱՐԵԱՅ ԳՆՈՒՆԵԱՆՑ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԷ

Առաջին մարդոյ նման ես,
 Զոր ստեղծեաց հայրեն անեղական:
 Բանին ծոցածին անճառ,
 Զնա արար պատկեր տիրական:
 Գեղեցիկ ես քան զնա,
 Զոր շինեաց աջն հայրական:
 Դու չես հողեղէն զարմից,
 Ի լուսոյն ես արփական:
 Երկնից բանակ անմահին,
 Ընդ պատկերն քո հիմնան:
 Զքեզ իւղ մեծագին ասեմ,
 Որ խորհուրդ ես արքայական:
 Ընտրեալդ ի զօրաց վերնոց,
 Գովելի ես որդւոց մարդկան:
 Թագ զարմանալի կամիս,
 Յարքայից գլուխըս նշան:
 Ժողովեն ծաղկունք լերանցդ,
 Եւ տեսնեն զքո գեղդ աննման:
 Իբր զթագաւոր բազմիս,
 Հոտ առնես դու անմահութեան
 Լոյս վառես ի գիշերի,
 Հալածես զխաւարն հեռական:
 Խոհեմ իմաստուն զինուոր,
 Սարսափին զօրքն ի քէն դողան:
 Ծառ յեղեմական դրախտէն,
 Միշտ կանաչ եւ անթափական:
 Կենաց պտուղն ի լուսոյ,
 Անթարշամ եւ անապական:
 Հոտ անուշ ի քէն բուրհ,
 Փարատէ զցաւս մարդկան:
 Ձայն քո տատրակի սիրուն,
 Ողջախոհ մտօք մաքրական:
 Ղամբար, աստղն լուսաւոր,
 Ելանես ի յառաւօտեան:
 Ճվեալ խաղող ի յորթոյն,

Քաղցրահամ բաժակ բերկրութեան:
 Մաքուր մարգարիտ մարմնով,
 Վարսաւոր սրովբէանման:
 Յարմատոց ի տունկ փշոց,
 Վարդ փթթեալ արմաւ շուշան:
 Նոր ծաղիկ ի գնացս ջուրց,
 Հոտ բուրէ ի քիմս մարդկան:
 Շառ առնուս յառաւօտէ,
 Ով տեսնէ զքեզ հիանան:
 Ոսկի խնձոր ցանկալի,
 Յեռեալ ընդ սարդիական:
 Չքնաղ վայելուչ գունով,
 Երփնաղարդ որպէս ծիածան:
 Պատկեր նման հրեշտակի,
 Սոսկալի և յոյժ հրաշաղան:
 Զուր մաքուր ծաւալ գնացիւք,
 Ելանես ի յոսկի ական:
 Ռահ գասուց հրեղինաց,
 Պահ զքեզ զօրքն անմարմնական:
 Սոսկալի զմուռ և խունկ,
 Դու օծումն ես անապական:
 Վայելուչ անգին հանդերձ,
 Եւ զգեստ թագաւորական:
 Տաղիւք երգս դրուատից,
 Զքեզ գովեն քաղցրիկ ձայնական:
 Բոտեալ ծարաւիմ հոգւով,
 Եւ նուաղիմ առ քոյդ տեսութեան:
 Յաւօք եմ վիրաւորեալ:
 Սպասեմ ես առողջութեան:
 Իիւսեա զիս ի քեզ սիրով,
 Բժշկեա յախտէս զաղբական:
 Փութամ հետեւ վարուցդ,
 Որ անբիծ ես անապական:
 Քո արարողին երգեմք,
 Զօրհնութիւն միշտ և յաւիտեան:

ՏԱՂ ՍԻՐՈՅ ԵՒ ՈՒՐԱԽՈՒԹԵԱՆ

Ծով անք, ամ քանի նայիս խոլորով,
Գաս նստիս, դաշերդ ածես խնճերով.
Երբ որ գաս անցնիս, ճեմես նաղերով
Տանիս զշունչ, ու խելքս ու զհոգիս ճորով:

Ծով անք զէտ ճրագ է յանց եկեալ եմ,
Քո սաստիկ սիրուդ հիվանդացեալ եմ,
Հէքիմ ու բժիշկ զքեզ լսել եմ,
Քո գալդ ինձի մօտ խիստ կարօտել եմ:

Ծով անք, թէ սիրով դու զիս կու կամիս,
Կամ ուզես երթայ հասարաթն սրտիս,
Առ ի քո թևին ներքեն, պինդ պահէ զիս,
Մազովդ սրբէ զքրտունքն ճակտիս:

Լուսին արեգակ առ քեզ եկեալ են,
Սիրով ի մաղերդ ի վայր կախեալ են.
Աստեղք քո ճակատն բոլորեալ են,
Զէտ հարբած ի քո սիրուդ վառեալ են:

Երեսդ է պայծառ, ճակատդ է զէտ սաթ,
Ակառտ մարգարիտ, շրթունքդ է շարպաթ,
Տուր պաղ մ'երեսէդ, գէմ չէ զիյամաթ,
Թէ չէ կու մեռնիմ, կու մնամ հասարաթ:

Երեսդ է կարմիր քան զխայտ խնձոր,
Բերանդ է փոքրիկ, դնչիկդ է բոլոր,
Դերձան մաղդ արեր քո վզիդ ոլոր,
Քո սէրդ արեր զիս շոլոր մոլոր:

Երեսդ վառի քան զկայծ կարմիր,
Ինձ քո ծառայիտ քիչ մի մօտ կացիր.
Առնում ու պաղնեմ, դու ի սուս կեցիր,
Սրտով կու սիրեմ, դու զքեզ իմացիր:

Երեսդ է կարմիր քան զնուննի,
 Յունքերդ է կամար, աչուիդ մուգալի.
 Քո տէրտէտ բռներ սրտիկս ու կէրի,
 Հարբած ու մէճլուն քան զհայտարի:

Ես խն եմ դարձեր ի քո շատ սիրուն,
 Հալեր ու մաշեր ի քո կարօտուն.
 Ինձ ճարակ մ'արա քո խառ արևուն,
 Թէ չէ կու մեռնիմ, կրակ է քո հոգուն:

Բարակ նայելուդ այլ չեմ դիմանար,
 Սիրտս կու ճեղքեմ, արիւնս քեզ հալալ.
 Կամ կերթամ, կընկնեմ ես ծովերն ի վայր,
 Ինձ ճարակ մ'արա քո հոգուն համար:

Կամ Եւա ես դու, կամ հարսն Նոյի,
 Կամ Եսթեր ես դու, և կամ Բերսարի.
 Կամ Ոլոմպիա, Հուսթ նաղելի,
 Քեզ նման չկայ յազգս հողածնի:

Քեզ նման չկայ ի յորդիս մարդկան,
 Դու ծով ես պահրին, աչերդ է մէստան.
 Բոլորեալ լուսին տեսդ արեգական,
 Երբ զքեզ տեսնում, աչերս լոյս դան:

Հայ իմ աննման, խիստ աննման ես,
 Ոտից մինչ ի գլուխդ հաւասար ես,
 Զինչ որ կու հազնիս նէ, կու վայելես,
 Կարօտ մի պահեր, քո ծառայն եմ ես:

Հասրաթ մի թողուր քո ծառայն եմ ես,
 Մահրում մի հաներ, քո գերին եմ ես.
 Ինձ դեղիկ մ'արա, քո հիւանդն եմ ես.
 Ծերիս ողորմեա, այ իմ լուսերես:

Լուսին քո ծծերդ է ըխտախաչեր,
 Խունկ ու մոմ առեր քեզ ուխտ եմ եկեր.
 Զեռքս ի վեր տարեր, աղօթ եմ արեր,
 Ծնորհքդ է հասեր, ցաւս է փարատեր:

Գու անուշ լեզուէդ ես խե եմ դարձեր,
Միտքս է մոլորեր, ու խելքս կորեր,
Իմ սէֆ անելու քունս է հատեր,
Վախեմ թէ լեռներ ընկնիմ ու սարեր:

Դու ես նոնոֆար, ծաղիկ ծովային,
Շուշան վայրենի, հոտ պալասանին,
Անգին մարգարիտ ի մէջ սատաֆին,
Բոլորեալ լուսին, աստղ առաւօտին:

Աչերս է կարօտ ի քո շատ տեսուդ
Սիրտս է տարէկուս քովանց նստելուդ,
Մէկ ափդ երեսիդ դաղտուկ նայելուդ,
Զլոյս երեսդ բաց, ողորմէ՛ գերուդ:

Երբ քեզ կու տեսնամ, սիրտս կու մարի.
Անկրակ բռներ լերդիկս ու կ'երի.
Շատ ոք ազատեր են գիւրանց գերին.
Մէկիկ մի խօսէ՛, գերիդ ազատի:

Ի՞նչ խրատ կուտաս ան հոգու հանօ՛ղ,
Լեր ինձ դատաւոր ճարտար ու քննօղ.
Այլ չունիմ ճարակ 'ւ ոչ եմ համբերօղ,
Բո սէրդ է անծեր զիս երկաթի օղ:

Խիստ այլ մի կենար դու յիսնէ ի փախ.
Որ չի մեռնիմ դամ, հառչես 'ւ ասես ան.
Ես խիստ կու գիտեմ թ' ուստի՞ ունիս վախ,
Թող երթայ վառի քան զբարկ քացախ:

Զէտ սիրամարդ կամկարգնաց ես.
Գունդգուն դեղով պայծառացեալ ես.
Կաքաւ քաղցրաձայն հեռուստ կու ձայնես,
Կամ արեկ ան զիս կամ տանր զիս առ քեզ:

Խորասան ու Հինդ, Պաղտատ ու Փարսին,
Մարայ, Արապին, և Հռոմ, Լատին,
Կոստանդին մեծին և Թէոդոսին,
Թէ միաբանին, չեն քո տեսուդ գին:

Հայ իմ աննման, չկայ քեզ նման
 Ոչ ի Խորասան, ոչ ի Հնդուստան,
 Ոչ ի Ֆրանկիստան, ոչ ի Պարսկաստան,
 Ոչ ի Շամաստան, ոչ ի Հայաստան:

Մեր տէրն է բազմեր ի բարձր աթոռին,
 Աջոյն օրիներ զպատկեր քոյին,
 Զայնիդ հաւասար չէ տուտի զումրին
 Ճերմակն ի ներքոյ կարմիր վրանին:

Քեզի կու ձայնում, դուստր Զալամայ,
 Լուսատու պատկեր յազգէն Արամայ,
 Քաղցրահամ աղբիւր բղխեալ յաղինայ,
 Զուր տուր հիւանդիս, որ կենդանանայ:

Իմ սէրն է դատարկ, բեռնակս է անհակ.
 Յոր տուն որ գնամ, դռնակն է անփակ,
 Ի քննէ չուզեմ ոչ սազ ու ոչ բազ,
 Քու անուշ լեզուէդ կարօտ եմ հասրաթ:

Ծով աչք ամ լսէ՝ դու գանգատնիս,
 Լեր մխիթարանք ծարաւած սրտիս,
 Զինչ որ ես անկայ բորբոք կրակիս,
 Աղաչեմ զԱստուած դու այլ հանդիպիս:

Հայ իմ դեղուղէշ արմաւենի ծառ.
 Նռեննի դրախտ ու սելվի չինար.
 Ակամբ զարդարեալ ես ոսկի խանչար,
 Զիս մի սպաներ մէտէթ զէնէհար:

Շիրին է լեզուդ, որ կու բարբառէ.
 Նէշթարգուն երեսդ զիս կու խոցէ.
 Մէկ խօսքդ բոլոր քաղաք մի ածէ,
 Զէրէ քեզ նման իսկի ծնեալ չէ:

Մաղերդ փայլում զէտ ծիծուկան թե,
 Յունքերդ է քաշած զէտ խայալի թե,
 Աչերդ է պայծառ զէտ ոսկի կանթեղ,
 Շրթունքդ է բարակ զէտ աղեզան թե:

Քո ծոցդ սիրուն ճերմակ զէտ բամբակ,
 Ծծեր մէջ ծոցոյդ կախած է զանգակ,
 Լոյս ծագէ ծոցոյդ զէտ բամբակ արեգակն:
 Կիսովդ է լուսին, կիսով արեգակն:

Առանց քեզ հոգի չունիմ ու չեմ կենդանի,
 Կրակ կայ իմ սիրտս, անանց կու վառի,
 Քեզ ես թուշ եղայ, զօրերս անցուցի,
 Լալով ի շուրջ գամ, թէ զինչ տի լինի:

Քո սէրն յիմ սրտիս զէտ սէր Սաղիմայ,
 Քրիստոսի գերեզման, որ լոյսն ի հոն կայ:
 Բոյդ կու նմանի եղէգն ի շամբայ,
 Քո հոտդ յիս անոյշ քան զխնկան կուգա:

Ա՛մ քանի կանչես ողորմ ու լալի,
 Երբ ճարակ չկայ, ոչ ողորմ ունի:
 Անկրակ բռներ լերդիկս ու կ'այրի,
 Քո բանն ի Աստուած մնաց ա՛յ գերի:

Քանի՜ ախ քաշես, ա՛յ խեղճիկ Ղազար,
 Քանի՜ որ հասար, իսկի չի հանգար:
 Գիշեր ու ցորեկ սիրով վառեցար,
 Տէր մեղայ ասա, զնա նիստ ի վայր:

ՂԱԶԱՐ ՍԵՐԱՍՏԱՅԻ

ԳՈՒԶԱԼ Մ' ԵՍ ՅԵՐԵԿ ՏԵՍԱՅ

Գուգալ մ' ես յերեկ տեսայ,
 Ի քաղաքն յԱնքուրեայ,
 Թագաւորն էլ ի խնդիր եկաւ
 Մոսկովայ ու Փորթուքայ:
 Եկաւ, ոսկի թախթ կապեց,
 Ու նստան երկունն ի վերայ.
 Շարեց զաղութն ու զմրութ,
 Զպատաշխան քարերն ի վերայ:
 Ծխեց տաշխն ու զկինամոն,
 Կնտրուկ ու զհալունն ի վերայ.
 Իրեր զէն նռան գինին,
 Ու իգիր ավաստ փալայ:
 Երեսն էր պարի լուսին,
 Լուս կուտեր ավաստ ի վերայ,
 Երես տեսնելէ իտուր
 Սէլանիկ ու զԱտրնայ:
 Ծով աչերուն գին արար
 ԶՈսկուղարն և Ղալաթեայ,
 Դարձաւ ու փէշքէշ արար
 Շամ քաղաք ու Մըսըր ի վերայ:
 Քաղցրիկ զրոյցին գին ետուր
 Շահրաղուլ, Պաղտատ, Պասրայ:
 Գուգալն ել ի խօսք ելաւ,
 Խօսեցաւ ինչ որ պիտենայ,
 Թագաւոր, քու գալդ ի բարի,
 Քէլափոխդ յիմ գլուխս վերայ,
 Էս թնչ լայեղ փէշքաշ,
 Որ տուիր քո հաքմուն վերայ,
 Սէլանիկ, դու շուռ առնես,
 Ատրնայ, քո հիմն էրէրն,
 Ոսկուղար քակել առնում,
 Ղալաթեայ դու շէն չի մնաս:
 Կուտաս Ստամբուլ տուր ինձ,
 Վնենտիկ կամ Սպանիա,

Կամ յեղը Աստուածածին,
 Որ շինուեր ե ի Կուկլիանայ:
 Գուգալ, դու ի յէն քաղքէն,
 Որ կոչեն դանուն Պաւլինայ,
 Մար քեզ շլտու տուած,
 Բաֆայ ու Պուրեայ ի վերայ:
 Մէկ ճոթդ է Յալաքն նստի,
 Մէկն ի Սիս, մէկն ի յԱմասիա
 Յռանդ քեզնէ հով քաշի,
 Գուրջատան մութեղ կու կենայ:
 Լազկիրն կասկած անի,
 Շահն ախէն քան զուռ կու դողայ,
 Յարաշ քեզ զուլուխ անէ,
 Երնաստան քեզ ճորտ ու ծառայ:
 Գուգալ, քեզ նման Մոսկով,
 Մեծ Հոռոմ պապ կու կենայ,
 Շատ սրբոց մարմին կայ,
 Կայ դա մարմին Պօղոս Պետրոսայ:
 Գուգալ քեզ աղէկ թախտ կայ,
 Որ անուեն ի Սպանիա,
 Աղէկ ըխտատեղ է նա
 Դերեղման տեառն Յակոբայ:
 Տրդատ ու սուրբ Դրիգոր
 Իգին, խուր եղան Հոռոմայ,
 Չորս հարիւր մարդ անդ թողին,
 Չորս հարիւր առին խուր ըստայ:
 Ֆրանկն ուր դաւին վերայ
 Ել կուտայ, ծովէն դուրս կուգայ,
 Թէ երթանք Երուսաղէմ առնենք,
 Յայլաղգաց ձեռքն չի մնայ:
 Ջոսկի դուռն Յարութենին,
 Կախենք մեր ձեռքն ի վերայ:
 Շուռ տանք Շահաստան,
 Մտնունք մենձ Դաւրէժ, այլ տեղ չմնայ:
 Էնենք, Խորասան իջնունք,
 Այլաղգաց բունիաթ կայ իդայ,
 Իջնունք ի յէջմիածին,
 Տէրն իբեր զկամարն ի վերայ:
 Ես Գուշաքս եմ Վանեցի
 Ի գեղէն Խառակոնիսայ,

Լցեր եմ հարիւր տարին,
Էլ չի գար մտքիկս ի վերայ,
Ով ինձ ողորմի ասի
Ողջ կենայ ուր կենայ վերայ:

ՔՈՒՋԱԿ ՎԱՆԵՑԻ

ՏԱՂ ՍԻՐՈՅ

Մէրըն սիրով պիտի գէմ չպիտի ճորով.
Քեզ ասեմ, ինձ լսէ՛, կարմիր ու ճերմակ,
Ես լալով ժուռ կուգամ, դու ծիծաղելով:

Եմբ, վարդ ու մանուշակ դու. անուշահոտ,
Ել կամկար քալելէն երթանք մեզի մօտ.
Դու մարդ ես ըսպաներ, ձեռվիդ արիւնոտ.
Քեզ կ'ասեմ, ինձ լսէ՛, կարմիր ու ճերմակ,
Ես լալով ժուռ կուգամ, դու ծիծաղելով:

Այսօր դարունն եկեր՝ ամիսն է Մայիս,
Այդ քո ծով աչվերովդ խոլոռ կու նայիս.
Երբ որ ճոճաս քայլիս՝ խելքս կու տանիս.
Քեզ ասեմ, ինձ լսէ, և այլն:

Երեսըդ կարմիր է գէտ կաքուռ արիւն.
Իմացար, խե եղայ ես ի քո սիրուն.
Քանի մէկ կու պահես դու զիս երերուն.
Քեզ ասեմ, ինձ լսէ, և այլն:

Աչվընիդ քո թուխ է, ընքվիդ է կամար,
Երեսըդ լոյս կուտայ քան զշամս ու դամար.
Դու մի մեռնիր, մեղք ես, մեռնիմ քեզ համար,
Քեզ ասեմ, ինձ լսէ, և այլն:

Երեսըդ լոյս կուտայ գէտ ըղարեին,
Խնծոր ես, կու փայլիս ներքեմ տերեմին,
Քեզնէ զատիւն ինծի մեռնիլ կերեմին.
Քեզ ասեմ, ինձ լսէ, և այլն:

Մոցըդ գըղած բամպակ ճերմակ քնքուշ է,
Պըռնկներդ շաքար շարքաթ ու նուշ է.
Անտի կու սիրեմ գքեդ՝ լեզուդ անուշ է.
Քեզ ասեմ, ինձ լսէ, և այլն:

Աչվերոյդ կու ճանաչեմ որ սիրոյ տէր ես,
Թէ պագ մի այլ չի տաս՝ նա մեղաց տէր ես,
Գիտեմ որ հօր և մօր ազգերու տէր ես,
Քեզ ասեմ, ինձ լսէ, և այլն:

Աջար ես քեզի մեղքըդ չեմ ի գար,
Երբ կռնակիդ վրայ կարմիրըդ հագար,
Անկաւ խելքս ու գնաց՝ այլ վերայ չի գար.
Քեզ ասեմ, ինձ լսէ, և այլն:

Ծառայ լինիմ, եար, քո սև սև աչվերոյդ,
Ա՛ռ դու զիս ըզգերիս ի մէջ ծըծերոյդ,
Գիտեմ որ կու մեռնիմ ես ի քո սիրոյդ,
Քեզ ասեմ, ինձ լսէ, և այլն:

Հոգի, դու զէդ բաղըը լուսին բոլորեալ,
Ծամերդ ի յուսըդ ի վեր իջեալ ոլորեալ,
Երբ որ ի յիս նայիս աչօք խոլորեալ,
Քեզ ասեմ, ինձ լսէ, և այլն:

Հայ քաջիր իմ հալըս դեռ չես իմացեր,
Ես այլ, ամ, քո սիրոյն հնց եմ դիմացեր,
Քեզնէ ի դատ մարդոյ հոգի չեմ ասեր.
Քեզ ասեմ, ինձ լսէ, և այլն:

Ղարիբուկ եմ եկեր ես ի ձեր գեղին,
Երեսըս կու շփեմ ոտիցըդ հողին,
Հիւանդ եմ քո սիրուն՝ դարձել եմ գեղին,
Քեզ ասեմ, ինձ լսէ, և այլն:

Ղարիբ Մկրտիչն զիւր եարն է գովեր,
Իւր սև աչվըններն նըմանի ծովեր,
Բարակ միջկուռնք ունիս, եսր, ճօճան թևեր,
Քեզ ասեմ, ինձ լսէ, կարմիր ու ճերմակ,
Ես լալով ժուռ կուգամ, դու ծիծաղելով:

ՏԱՂ ՎԱՐԴԻՆ ԵՒ ԲԼԲՈՒԼԻՆ

Ահա պայծառացաւ լոյս արեգականն,
Այսօր ել ծագեաց յաշխարհ ամենայն.
Թռչունքըն մեզ բերեալ աւետիս գարնան,
Քաղցրիկ եղանակեն զերգս օրհնութեան:

Բն երկիրս բուսօք ծաղկօք զարդարի.
Ոստունք և ճիւղք ծառոցն ամէն փըթըթի.
Ծաղիկք ազգի ազգի տան ծափըս ծափի,
Եւ զհոտն անուշ բուրեն ի քիմս ամէնի:

Գայր բլրուն իջանէ՛ր ի մէջ բաղչենին.
Մնդրէ՛ր և որոնէ՛ր ըղիւր սիրելին.
Ետես որ ի ներքոյ էին կողոնին,
Սիրով քաղցրախօսէ՛ր զբանս ողորդին:

Դու վարդ ես անթառամ ի դրախտն աղենի,
Մեծ թագաւոր և տէր ծաղկանց ամէնի.
Ի քո գունէ՛դ ծաղկունքն ամէն զարդարին,
Եւ պայծառ գեղեցիկ փայլին ի յերկրի:

Ես կու այրիմ ի քէն յերբ լինիմ հեռի
Եւ զօրն ի բուն շրջիմ ողորմ ու լալի.
Ջան ու ֆիղան կանչեմ թռչնոցս ամէնի,
Որ թէ շաքար տան ինձ նա սապր ու լեղի:

Ջարթի՛ր սլ սիրելի ի յառաւօտին,
Ռ՛ւր ես դու սարսափելի անեղ տեսողին.
Շարժէ՛ քաղցրիկ հողմով զթերթդ քոյին,
Եւ արժանացն տեսութեան նորին:

Եկեալ զումրին ասէ թռչնոց բլրուլին,
Սիրով արեկ մտունք մէջ կանաչ բաղչին,
Որ գան լեւանց ծաղկունք մէջ վրան զարնեն,
Ուրախանան ընդ մեզ ի տեսն վարդին:

Զտիւ և ըզգիշերն եմ ես անդադար,
 Զիմ սէրս ծանուցանեմ նորա հաւասար.
 Որ գայ վարդըն սիրով առնէ ինձ դրար,
 Թէ չէ գնամ լինիմ ի յիրմէն բէզար:

Թռչունք հաւասար ինձ երանի տան,
 Թէ վարդն է գեղեցիկ և յոյժ պատուական.
 Որ սիրով զարդարէ զծաղկունք ամենայն,
 Զչաղն ի նմանէ առնուն և պայծառանան:

Ժողովեցան ծաղկունքն և սիրով եկին,
 Տեսին զշահ բլբուլն ի մէջ տերեւին.
 Ամէնքըն խոնարհեալ երկիր պագեցին,
 Եւ զվարդն ընդ բլբուլին ձայնիւ գովեցին:

Իսկ բլբուլն ընդ ղուժրին քաղցր եղանակէր,
 Տեսեալ զվարդն ուրախ և սիրտն ծափէր.
 Գունովըն գեղեցիկ հոտովն անուշ էր,
 Որ զամենայն ծաղկունք ինքն զարդարէր:

Լսեմ ես զքո ձայնդ երեկոյին,
 Զառնեմ ղուր և զաղար ի մէջ գիշերին.
 Ի քոյ բաղում սիրոյն ես կու թառամիմ,
 Զչաղն ես չառնում նա ես թօթափիմ:

Խաղաղ ամպն ի վերուստ քաղցր ցօղէ քեզ,
 Եւ միշտ կանանչ պահէ անարատ ըզքեզ.
 Դու գեղեցիկ լուսով հէնց աննըման ես,
 Որ յամէն առաւօտու քան զարեւ ծաղես:

Մաղիկ անթառամ ծնեալ ծովային,
 Վառեալ ի գիշերի և բողբոջածին.
 Դու մաքուր պատկերով ես նման լուսնին,
 Որ լինի բոլորեալ ի տասնուհին:

Կարմիր է քո շրթունքդ և միշտ ի վառ,
 Եւ ամենայն լեզու ճառել չկարէ.
 Կլափդ մուշկ ու ամբար անուշահոտ է,
 Եւ լեզուդ ի բերանդ Մըսրի շաքար է:

Հոտով ես դու անճառ պատկերդ է ի վառ,
Դունով ես գեղեցիկ և լուսանկար.
Սիրով համբուրեցից իմ սրտով յօժար,
Եւ ծրարեմ ըզքեզ յիմ հոգիս հաւասար:

Ձայնիւրս պաղատիմ առ սրբութիւնդ,
Հեղ սիրով ու քաղցրախօսիր դու.
Տուր պատասխան մեզ չառնես անտես,
Եւ դառնացեալ ոգով ի քէն չմերժես:

Ղօղելով ըզքունն ի յաշացս հանի,
Եւ ծարաւեալ անձինս արտասուեցի.
Ի բաղում սիրոյդ դմարմինս մաշեցի,
Լցն դկարօտեալս ի քում սեղանի:

Վարդն խօսեցաւ ընդ բլրուլին:
Եւ մխիթարեաց զնա այսպէս:

Ծարտար և իմաստուն քաջ արքայ լո՛ւ,
Դու ես ինձ սիրելի ի բոլոր սրտէ.
Ի քոյ անչափ սիրոյդ իմ սիրտս կու վառէ,
Էն Արարիչն Աստուած՝ որ ծածկադէտ է:

Մաքուր պատկերով և գեղեցիկ թռչուն,
Դու ես լեզւով լատիֆ և մոռք արթուն.
Սիրով քաղցրաբարբառ ի մէջ հաւերուն,
Եւ հանապաղ նոցա ես ուրախութիւն:

Յառաջագոյն դու գաս և զիս հարցանես,
Շրջես ի մէջ բաղչին և զիս որոնես.
Սիրով և քաղցրութեամբ զիս զարթուցանես,
Եւ ծաղկանցն ամէնայնի բարձանց ցուցանես:

Նստիր դու ի կառս իմ և բլրունն երգէ,
Թող քո շիրին լեզուդ իսկի չի լո՛ւ.
Նուրբ և բարակ ձայնով դու զիս գովէ,
Որպէս որ որբութեանդ իսկ վայել է:

Շնորհքն Աստուածային ի քեզ իջանէ,
Եւ աղբիւրս գետօրէն ի քեզնէ բրդիւնէ,
Ձգասքեալ ծարաւի սիրտս արբուցանէ,
Ձտերևապատ քօղով ըզիս զարդարէ:

Որով փափագիմ զքոյ զալդ իմ առ իս,
 Վահեմ թէ հեռանամ զինչ լինիմ գերիս.
 Եթէ յանկարծ ի մէջ թփին երեւիս,
 Նա բերկրեալ զուարճանայ իմ սիրտս, հոգիս:

Ձկայ քեզ օրինակ յամէն կենդանի,
 Տեսեամք զդեղեցիկ և զարմանալի.
 Երբ որ ծով աչերըդ քո կու թարթի,
 Իսկ զողայ ամենայն յօդուածս և սարսի:

Պարզ և մաքուր յըստակ զերթ հայելի ես,
 Յոր զիմ գեղեցկութիւնս միշտ տեսանեմ ես.
 Եւ քան զամէն ակունքըն պատուական ես,
 Որպէս մեղու խորիսիս քաղցր և անուշ ես:

Ջրեղէն կամար ես դու երկնային,
 Եւ լուսեղէն կամար հաստատեալ ի նմին.
 Ժողովիս յամպս թեթեւ՝ տուր անձրեւ անզին,
 Եւ շինես մարգարիտն ի մէջ սաղաֆին:

Ռանկս՝ որպէս ըզլալ սպիտակ և կարմիր,
 Եւ կատարեալ սիրով ի ներս մերձեցիր.
 Խելք ու ջաֆար ունիս նա գիտցիր,
 Որ իմ ծածուկ խորհուրդ զամէն յայտնեցիր:

Դռութեամբ ընդ պատասխանիս նորա բացեալ զերան:

Սիրով պատասխանեաց բլբուլն ընդ վարդին,
 Օրհնեմ ես անդադար զՏէրն վերին.
 Որ լցեր է զպատկերդ, քո լուսով իլին,
 Եւ զարմանք է ցուցեր ամէն հողածընին:

Վարդ ես դու վայելուչ կանանչ տերևով
 Եւ լի իմաստութեամբ, որպէս ըզծով.
 Դու բազում խօսեցար քաղցրութեամբ՝ սիրով,
 Եւ գովասանութիւն առնես նամակով:

Տէր ես ամենայն ծաղկանցըն բոլոր,
 Բազմես ի դահոյս որպէս թաղաւոր.
 Արա զիս արժանի քեզ ծառայ զինւոր,
 Որ ես դու գեղեցիկ թըռչուն թեաւոր:

Բամբ թռչունք երկնիցըն քեզ հասրաթ է,
 Սիրով ինձ ասացին թէ զվարդն գովէ,
 Եթէ մէկ պահ լռես նա քեզ գունահ է,
 Որ հանապաղ յառջեւ քան զշահ ի վառ է:

Ցայտէ լոյսըն թափանց ի քոյին թերթէ,
 Որպէս զհառազայթս ի յարեգակնէ.
 Եւ ի նշոյլ քո շողիդ ի սիրտ իմ ծագէ,
 Եւ կատարեալ սիրով զքեզ հաստատէ:

Իկեղ ես մեծագին որպէս պալատան,
 Եւ խորհուրդ արքային ով վարդ պատուական.
 Դու ես նոր առաւօտ և գուշակ գարնան,
 Եւ խնդութիւն բերես ամենայն մարդկան:

Փարիմ ես զվարդըն հանապաղ սիրով,
 Եւ զարարիչն երկնից փառաւորելով.
 Որ պահէ զվարդն անթառամ գունով,
 Եւ զարդարէ զնա կանանչ տերևով:

Քո թագաւորին փառք է անլռելի,
 Որ ի մարդկանէ անտես ի յերկինս նստի.
 Ինքն ի յամենայն լեզուէ օրհնեալ եղեցի,
 Եւ հրեղէն զօրաց միշտ երկրպագի:

Ատէ զայս աշխարհս իսկ Գնունեցի,
 Որ կու թափէ զմարդիկ քան զտերև ծառի.
 Դարձիւր ի մեղաց և գործէ բարի,
 Որ չի կրես ամօթ ի կալն Ուռնայի:

ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԳՆՈՒՆԵԱՆՑ

ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ԵՐԿՆԻ ԵՒ ԵՐԿՐԻ

Երկինքն ու գետինքն եղբարք,
Աճապ չր քան զորն աւելի.—
Ջերկնից բարձրութիւն ասեմ.
Նա գետնին պտուղն աւելի:

Երկինք գետնին ասաց.
Բան ունեմ քանց քեզ աւելի.
Զպայծառագուն աստղունքս,
Ամէնն իմ կողմէս կու լինի:

Գետինն երկընդուն ասաց,
Աստուծոյ մուննաթն աւելի.
Վեց հազարագուն ծաղկունքս
Ամէն իմ կողմէս կու լինի:

Երկինքն գետնին ասաց.
Բան ունեմ քանց քեզ աւելի.
Իմ ցօղն ի քենէ կտրեմ.
Քո ծաղկունքն որո՞վ զարդարի:

Գետինն երկընդուն ասաց.
Աստուծոյ մուննաթն աւելի.
Դու ցօղն ի ծովուն կառնես,
Ծովուն ալն յիսնէ կըլինի.
Զիմ ալն որ ի յիս քաշեմ՝
Նա քո ցօղն ուստից կու լինի:

Երկինքն գետնին ասաց.
Բան ունեմ քանց քեզ աւելի.
Պարզեմ բարկ արեւ դիպեմ,
Քո ծաղկունքն ամէնըն խշրի:

Գետինն երկընդուն ասաց.
Աստուծոյ մուննաթն աւելի.
Ջուրն ի յանդընդոցն հանեմ
Որ ծաղկունքն ամէն զարդարի:

Երկինքն գետնին ասաց.
Բան ունիմ քանց քեզ աւելի.
Կայծակ ու կարկուտ անեմ,
Բո ծաղկունքն ամէն խափանի:

Գետինն երկրնուցն ասաց.
Աստուծոյ մուննաթն աւելի.
Անչափ սար ու ձոր ունիմ
Բո կարկուտն ի մէջն կլցվի:

Երկինքն գետնին ասաց.
Բան ունիմ քանց քեզ աւելի.
Ուր աղէկ կտրիճ մ' որ կայ
Գայ ի քո ներքեզ զընտանի:

Գետինն երկրնուցն ասաց.
Աստուծոյ մուննաթն աւելի.
Աստուած իր տուած հոգին
Թէ կառնէ նա թնչ տի լինի:

Թէ մարմին ի յիս չառնեմ,
Նա աշխարհ հոտուն անցանի,
Հրեշտակք հոտուն փախչեն,
Երկինք ու գետինք տատանի:

Երկինքն գետնին ասաց.
Բան ունիմ քանց քեզ աւելի.
Ինն դասք հրեշտակք որ կան
Ամէնն իմ կողմէս կու լինին:

Գետինն երկրնուցն ասաց.
Աստուծոյ մուննաթն աւելի.
Սուրբ առաքեալք մարգարէք
Ամէնն իմ կողմէս կու լինին:

Երկինքն գետնին ասաց.
Բան ունիմ քանց քեզ աւելի.
Եօթն տակ երկինքն եմ ես
Ուր արե լուսին կու լինի.
Ստեղծողն Արարիչն Աստուած
Աթոռով վրաս կը բազմի:

Դետինն երկընուցն ասաց.
 Աստուծոյ մուննաթն աւելի.
 Եօթն տակ երկինքդ ասեմ
 Այն ամէնն ի վայր թափի.
 Արե ու լուսին աստղունքն
 Որ երթան ի հետ խաւարին,
 Եւ քո Արարիչն Աստուած
 Աթոռով ի վայր տի իջնի,
 Դատաստան գետին տի լինի:

Ահա ցածացաւ երկինքն
 Ու զգլուխ եզիր գետնի...
 Դուք այլ ցնծացէք մանկութիք
 Գլուխ գրէք գետնի,
 Բան գերկին ինչ բարձր կայ
 Որ գլուխ եզեր գետնի:
 Այսօր վերան կու քայլենք
 Վաղն տի մտնունք ներքև հողի:

ՆԵՐՍԵՍ ՄՈԿԱՅԻ

ՏԱՂ Ի ՎԵՐԱՅ ԾՈՎՈՒ

Սաստիկ հողմոյ հանդիպեցայ,
 Յորժամ հնչեաց սասանեցայ:
 Սակաւ մի լուր և համբերեաց,
 Բան ինչ ունիմ ասել քեզ ծով:
 Ծով՝ զալլմ ծով, իմ երկիրս առաքեա ծով:
 Ալիք որ դուք կու բարձրանայք,
 Նաւապետեալք կու հիանամք:
 Ողորմութիւն Տեառն յուսամք,
 Բան ինչ ունիմ ասել քեզ ծով:
 Հարաւ յորժամ դու կու հնչես,
 Հոգիս ի մարմնոյս կու քակես,
 Պոնտոսի ծով դու անյատակ ես,
 Բան ինչ ունիմ ասել քեզ ծով:
 Կապուտակ ես քան զդադի,
 Ազգի մարդկան դու ես լեղի:
 Մեծամեծ ձկանց ես դու տեղի
 Բան ինչ ունիմ ասել քեզ ծով:
 Ամենեցուն այդ բան կառնես,
 Թէ զիս միայն կու տեսանես:
 Վահեմ յանկարծ քարին ածես,
 Բան ինչ ունիմ ասել քեզ ծով:
 Ծով ծով՝ զալլմ ծով,
 Իմ երկիրս առաքեա ծով:

(Հեղինակն անհայտ)

ՎԱՍՆ ԽԱՂՈՂԻ

Այն առաջին ժամանակին,
Որ դատարներքն տնկեցին,
Յառաջ զխաղողն տնկեցին,
Եւ բարձրագոյն դայն գովեցին:

Ա՛յ լից ու տո՛ւր,

Ա՛յ լից ու տո՛ւր

Զանուշ գինուդ

Անապական:

Պատեցին, բուրեցին,
Պայծառ ծաղկօք զարդարեցին,
Ամէն պտղով դայդին լցին,
Ապա զգինուն գովքն ասացին:

Ա՛յ լից ու տո՛ւր,

Ա՛յ լից ու տո՛ւր

Զանուշ գինուդ

Անապական:

Քո պատերդ է վարդենի.
Տունկ ու ճղերդ՝ արմաւենի.
Ծաղիկ՝ շուշան էր վայրենի,
Եւ բարունակ՝ քաղցր ու բարի:

Ա՛յ լից ու տո՛ւր

Ա՛յ լից ու տո՛ւր

Զանուշ գինուդ

Անապական:

Քո ճղերդ լայն ու շիտակ
Երկայնանայ զէտ բարունակ.
Ըղեր հաներ հաստ եւ բարակ.
Խաղողն ի կախ սե ու սպիտակ:

Ա՛յ լից ու տո՛ւր

Ա՛յ լից ու տո՛ւր

Զանուշ գինուդ

Անապական:

Քո ճղերն երկայն ի ման,
 Կուզեր կանդեղ է յանդիման.
 Յանկարծակի լուսդ կուտան.
 Ամէն ի քո լուսդ կուգան:
 Ա՛յ լից ու տո՛ւր.
 Ա՛յ լից ու տո՛ւր
 Զանուշ գինուդ
 Անապական:

Այգէպըներն ելան դիտակ.
 Ամառնօրեայ ժամադիտակ.
 Աշոյ ձեռքին քթոց սալակ.
 Ա՛յ լից ու տո՛ւր
 Ա՛յ լից ու տո՛ւր.
 Զանուշ գինուդ
 Անապական:

Երբ աշունն մօտենայ,
 Այգէպըներն ելնուն և դան
 Զքեզ քաղեն ու ձգեն հնձան.
 Յայնժամ կոխեն, ածեն աման:
 Ա՛յ լից ու տո՛ւր
 Ա՛յ լից ու տո՛ւր
 Զանուշ գինուդ
 Անապական:

Զքեզ խփեն, այլվի բանան.
 Բաժակ առնեն անուշահամ
 Զքեզ տանեն դեղ 'ւ ի քաղաք,
 Վանք 'ւ անապատ առնեն բաժակ:
 Ա՛յ լից ու տո՛ւր
 Ա՛յ լից ու տո՛ւր
 Զանուշ գինուդ
 Անապական:

Քո անունդ լինի բաժակ,
 Որ դուն ի շուռ դաս համարձակ.
 Ի յայն տեղին, որ դուն չլինիս,
 Ոչ ժամ լինի, ոչ պատարագ:

Ա՛յ լինց ու տո՛ւր
 Ա՛յ լինց ու տո՛ւր
 Զանուշ գինուդ
 Անապական:

Շատ խրոտվ հաշտեցնես,
 Շատ սիրելիք կոռեցընես.
 Շատ անխելք ի խելք բերես,
 Եւ շատ խելօք այլ խեցընես:

Ա՛յ լինց ու տո՛ւր
 Ա՛յ լինց ու տո՛ւր
 Զանուշ գինուդ
 Անապական:

Թագաւորաց առջև երթաս,
 Ոչ երկնչիս, ոչ վախենաս,
 Շատ պարտնայք սպանանել տաս,
 Շատ խղաթես, առնես երթաս:

Ա՛յ լինց ու տո՛ւր
 Ա՛յ լինց ու տո՛ւր
 Զանուշ գինուդ
 Անապական:

Սարկաւազունք յառաջ եկին,
 Սաղմոսելով մեծարեցին,
 Տարան գրին եկեղեցին,
 Եւ սուրբ խնկօք զարդարեցին:

Ա՛յ լինց ու տո՛ւր.
 Ա՛յ լինց ու տո՛ւր
 Զանուշ գինուդ
 Անապական:

Այլ և ի վեր մեծարեցին.
 Վերայ սեղանին բաղմեցուցին.
 Ի ձեռն սուրբ քահանային
 Մեղսաքաւիչ պատարագին.

Ա՛յ լինց ու տո՛ւր
 Ա՛յ լինց ու տո՛ւր
 Զանուշ գինուդ
 Անապական:

Քո անունդ է Տիրատուր,
 Եւ իմ անունս Աստուածատուր,
 Զգալաթն ի լի արմ և տհւր
 Թող շնոտ ապրիս, իմ խաչատուր:

Ա՛յ լից ու տհւր

Ա՛յ լից ու տհւր

Զանուշ գինուդ

Անապական:

ԱՍՏՈՒԱՄԱՏՈՒՐ

ՄԱՆՈՒԿՆ ՈՒ ԶՈՒՐՆ

Այդ վայրի լեռնէդ ի վայր
 Զուրն ի շինուդ մէջն անցանի, հա՛յ.
 Թուի մանուկ մի դուրս ելեր,
 Զեռք ու զերեան է լուացեր,
 Լուացեր, հա՛յ լուացեր,
 Դարձեր ի Զուրն հարցունք եղեր, հա՛յ.
     Զհւր, դու ի յձր լեռնէն կուգաս,
     Իմ պաղիկ ջրիկ ու անուշիկ, հա՛յ.
 Ես ի յայն լեռնէն կուգամ,
 Որ հին ու նոր ձիւնն ի վերայ, հա՛յ.
     Զհւր, դու ի յձր առու կ'երթաս,
     Իմ պաղիկ ջրիկ ու անուշիկ
 Ես ալ ի յայն առուն երթամ,
 Որ փունջն շատ է մանուշիկն.
     Զհւր, դու ի յձր այգի կ'երթաս,
     Իմ պաղիկ ջրիկ ու անուշիկ.
 Ես ի յայն այգին կ'երթամ,
 Որ տէրն ի մէջն է այգեպան.
     Զհւր, դու ձր տունկ ջրես,
     Իմ պաղիկ ջրիկ ու անուշիկ.
 Ես ի յայն տունկն ջրեմ,
 Որ տակն խոտ բերէ դառին,
 Տակն խոտ բերէ դառին,
 Ծառն խնձորի, հազար վարդին.
 Ես ի յայն պաղչան կ'երթամ,
 Որ պուլպուլի քաղցր եղանակ
     Զհւր, դու ի յձր աղբիւր կ'երթաս,
     Իմ պաղիկ ջրիկ ու անուշիկ.
 Ես ի յայն աղբիւր կ'երթամ,
 Որ դայ քո եարն ու Զուր խմէ.
 Դէմ դամ զդունէն պագնեմ,
 Ապա սիրովն յագնեմ:

(Հեղինակն անհայտ)

ԳՈՎԱՍԱՆՔ ԾԱՂԱՆՑ

Օրհնեմալ ես դու հայր երկնաւոր, անքննելի աստուածութիւն,
 Կամիմ դռնել սակաւ մի բան, միտքս տկար, խելքս է ի քուն.
 Անդամալոյծ եմ ու համր, ու հաշմն և արուք, թոյլ արիւն,
 Ռտներս բեկեալ, ձեռներս կապած, ականջս խուլ, ծանտր և խորուն.
 Աչերս է կուր, չի տեսանել, ճամբէս առեալ ծով մի անհուն,
 Նաւս բեկեալ ալեկոծէ, դարդ եմ եղեալ ի մէջ ծովուն,
 Տարակուսեալ եմ, մոլորեալ, հիլ նաւապետ, իմ ճարս դուն,
 Որպէս ետուր բոշկութիւն անդամալոյծ համր և խորուն,
 Կամ թէ մօրէ կուրն որ բացեր թքով կաւով ի կուր ծնուն,
 Նոյնպէս տուր ինձ բոշկութիւն, զգաստանամ լինիմ արթուն:
 Բաց զխելացս աչքս ի մտացս, տհր ինձ շնորհք իմաստութիւն,
 Որ ճանաչեմ չարն ու բարին, որ զիս հանեմ խաւար դրուն,
 Տեսնում դաշխարհս և գոհանամ, փառք տամ օծեալ Աստուածորդայն,
 Որ ստեղծեաց երկինք, գետին և բաժանեաց լոյսն ի մթոյն,
 Ձորս տարեւրաց հրաման ետուր, հիմն եղան աշխարհիս շինուն:
 Հողն, ջուրն, քամին, հուրն շաղկապ են մինն ընդ միւսոյն.
 Անհաշտելի թշնամիք են, չեն բաժանիլ միմեանց սիրուն:
 Հուրն որոտաց, քամին հնչեաց, և բաժանեաց ըզհողն ի ջրոյն.
 Ձուրն սպիտակ է ու աղի, քամին կարմիր կանանչագոյն,
 Հուրն դեղին է և լեղի, սեաւ և թթու համն հողոյն,
 Հուրն օր է, քամին շաբաթ, ջուրն ամիս, հողն տարւոյն,
 Հուրն երեխայ, քամին մանուկ, ջուրն ալեւոր, հողն մահուն,
 Հուրն դանկի, քամին նուկի, ջուրն լիտր, հողն դանթար,
 Այսպէս չորս են մեր եղանակ, ամառ, աշուն, ձմեռ, գարուն,
 Գարուն տարի, ամիսքն են ճիւղ, սեաւ ու սպիտակ պտուղ շարուն,
 Երկոտասան ամիսք որ կան, մարտն է խարխալ հիմն տարուն.
 Յորժամ մարտին ամիսն դայ, Տէրն հրաման կուտայ հողոյն,
 Հողն ի քնոյն հետ կու դարթի, շաբա կուտայ բոյս և տնկոյն.
 Բուսնին, գետնէն ի վեր կուգան, կանանչ հազնին բոյսքն բխուն.
 Այս օդոյն հրաման կուտայ, որ կթափէ զցօղն ի յամբոյն,
 Յօղէ, աշխարհս ցնծացունէ, դաստուր լինի ծաղկըներուն,
 Ուրախանայ երկինք, գետին, բուրէ հօտն անմահութեան:
 Ծաղկունք բուսնին հարիւր հազար, ցեղ ցեղ ներկած և գունզգուն,
 Թիւրլու թիւրլու հօտեր ունին, մինն քանց միւսն սիրուն.
 Նախ ձնծաղիկն և ջրիկտամ, բարդն ու խոժուակն յառաջագոյն,

Սոքա չորսն միարանին, ու ձայն ածեն ծաղկըներուն.

Ծաղկո՛ւնք, դարթի՛ք ի խոր քնոյն, քանի պառկիք ներքև հողոյն:
Զարթի՛ք, աշխարհս ծաղկեցուցե՛ք, բիւրք ի բիւրոց անթիւ անհուն:
Ապա բուսնին ծառք և անկոյնք, ծաղիկն ծառներն և պտղատուն,
Յնետոյ բերդօշն ու քորոռօշն կու ջահառին ի հետ ամբոյն,
Յինկն դեղին ծաղկի, ցնծայ, փայլէ, ծփայ մէջ ջրերուն,
Ջուրն ու շայիր չիման ծաղկունք ցնծան ի հետ ձնաբերոյն:
Լեռն ու մարմանդ ծաղիկ դառնայ, ծաղկունք ծաղկին ի սարերուն.
Ծիծաղին սարն ու ձոր ծաղկօք, ծափ դառնեն, ծփան բիւրաղոյն.
Կարմիր կակաչն, ալ ու դեղին, մօռ ու մախմուր է դարդարուն,
Սուբուռն մանաւուշ է հագել, ղըրմըղ է եօթնաղբօրանց արին,
Հոռոմ ծաղիկն է փոշոտել, բուսել հետ մոշին մորենւոյն,
Պուտն ու պուտվարդն ու մատուտիկն և ալ ծաղկունք բացուն սիրուն:
Եղան ծաղիկն է խիստ դեղին, գոյնն է գունով քանց ծիրանուն,
Անջրդի տեղն կու բուսնի, կու ժրանայ ամռան չորոյն,
Ծափն ու ծափծալն ու ծափկոտրուկն կրբուսնի կարգն խնկուկոյն,
Նափափն, չինարն ու ըռհան հոտերն անոյշ քանց ամէնուն.
Ղատիֆան ալ է ներկուել նման բնեղ ու ծիրանւոյն,
Ղարափին մօռ է հագել, գոյն գեղեցիկ է նարկէզոյն:
Այլ մանր ու մենծ ծաղկունք գովեմ, թուրն ու շահէն հետ մշկերոյն,
Ազգեր ծաղիկն ու մամխոտող կու բացուն հետ առուեղբրուն
Ծափծափն ծափ տայ, ծիծաղի, ծիծափի ծլոյն թփուլուն
Ծաղկուն ծաղկի ծիրանի, խիստ գեղեցիկ է, շատ սիրուն,
Կաթնուկի ծաղիկն է դեղին, գոյնն է գլուխ գեղիններուն,
Կոճղէզն ներկած դանաւուղ, հաւան չի լի միւս գուններուն:
Ծափծիւն սպիտակ է հագել, գեղին քաշել վերայ գլխուն,
Բոլորն ամէն շար են շարուել, հայեցէք ի սպիտակ շարուն,
Ծիւն ու ծլուանն ու ծարուբիկն սուրմա են քաշել աչերուն,
Շատ գոյնզգոյն ներկեր ունին, նման դերձանի ծարուբոյն,
Հորոտ մորոտն մաւի ներկած ժանկառի նման սուրմայուն:
Հիմի ծաղկունքն զօրացան, չեմ դիտել ռն է հետ որուն,
Պառուել են յիրար, կու ցնծան և փառք կուտան Տէրանց Տէրուն
Նուղտն ու թորթն ու մեղրիկ ծաղիկն նման են ծաղկած ծառերուն,
Ղու վարդն բաժնուել յերամէն, խառնուել յերամ մասուրուն,
Մաշխաշն թագ է բոլորել, գեղեցկացեր հետ թուխմարուն,
Բոլոր գլխուն ալ է կապեր մօռ է քաշել վերայ փորուն,
Խռնդատն ծաղիկ ծառովն յընկեր եղել հետ դժմէրուն,
Ծաղկունքն ամէն յերամ ժողվել, ծաղիկ կուտան մեղուններուն.
Բարձէնակին գոյնն է պակաս, հոտիկն անուշ է բէջարուն,
Դանց ամէնն խոնարհ կու կենայ, կու բուսնի ծաղկունանց հետուն,

Լեզուակ անուն ծաղիկ մի կայ, որ կրքացուի մէջ մարգերուն,
 Ծաղիկն մօռ մանաւուշ է, նորա երանգն է երկնագոյն:
 Շրջման ծաղիկն է սպիտակ, մարդն բուսնի հետ մըրուանուն,
 Խորթն ջահառի թիին, պայծառանայ առաւօտուն,
 Սինձն, երիցուկն և կղթազն կու սպասեն արևորդուն,
 Նոցա երամն ուրիշ է, որ կշրջեն հետ արևուն:
 Կամօտաշն ու չատր ծաղիկն կոճակն կու ծաղկի արտերուն
 Կանկուկն ու կակվեղիկն խիստ կու բուսնին մէջ քարերուն,
 Ակնջուկն ու գառինդըմակն կարօտ են մանուշկին տեսուն,
 Հասրաթ են իրար տեսնելու մուրան ու շուշան ու բրաբիոն.
 Սուսամն կուհազ է ներկած, գոյնն է գլուխ կարմիրներուն,
 Միշտ գեղեցիկ է խիտ պայծառ, բուսնի պաղ աղբիւրներուն.
 Խաժն ու խալինճն ու լալազարն հոտիկն անուշ և զարդարուն.
 Վարդն ու գուլվարդն ու հարդէ վարդ երամ ծանր է վարդերուն:
 Ոսկեծաղիկն սուրաթ առեր գեղեցկացել լաւուն լաւուն,
 Բոլոր գլխոյն ճղայ շարել, սա է ծաղկանց եէնիչարուն,
 Շարշարուրիկ ծաղիկ մի կայ գեղին հագեր հետ ընկերուն,
 Թիերն ամէն պաղամ ներկել, նորա ոլոքն որպէս տորոն.
 Գուլխապահ ծաղիկ մի կայ, որ չի բացուիբ զօրն արևուն,
 Արևմտեան յետ կու բացուի, պայծառանայ մէջ գիշերուն.
 Գուզէլ անուն ծաղիկ մի կայ, որ գեղ է ամէն անբժիշկ ցաւերուն.
 Փէնահ ծաղիկն ու լօշտակն Աստուած գեղ տուեալ դարդերուն.
 Պաղաւն թուին է բոլորել, բուսել է հետ ճշնարօրուն:
 Գինարբին հոտն է գովական, շատոնք հասրաթ են նորա հոտոյն.
 Ծաղիկն փունջ փունջ է եղել, մարդ չի յազել իւր կարօտոյն,
 Ճաշքենթ ծաղիկն է խիստ հոտով, գեղին է նման զափրանոյն,
 Բարձր լեռներն կու բուսնի զափրանն հետ կնքաւորոյն,
 Զամբիւղ ծաղիկն հոտոյն անուշ, ինքն սպիտակ է կարմրագոյն.
 Նարդոս ծաղիկն ու կինամոն լցուել են Աստուծոյ բարւոյն.
 Պասթուլիա ծաղիկն որ կայ ձեռքն չի գալ ջառհներուն,
 Ամէն սահմանը չի գտնուի, ղիյմաթ չունի ինքն իւր տեղոյն:
 Այն սապուսան ծաղիկն որ կայ իսկի վար չի գալ լեռներուն,
 Վառ կապուտ է, հոտն սակաւ, արմատն գեղ է եղներուն,
 Այն անթառամ ծաղիկն որ կայ ծաղիկ ծաղկել ծաղկներուն.
 Ամառ ձմեռ չի չորանալ, հինն է պայծառ նման նորոյն:
 Այն նունուֆար ծաղիկն որ կայ բուսնի յատակ ծովերուն,
 Օձերն ղինքն կու պահեն, մարդ չի քաղել նոցա ահուն,
 Այն բուրաղան ծաղիկն որ կայ, վարդ է շարեր հետ խնկերուն,
 Կարմիր խնծոր թագաւորաց, ոսկի բուրվառ խնկով լեցուն.
 Այն բալասան ծաղիկն որ կայ, երամն շատ է,

Սուրբ մեռոնի մակարդն այն է, որ կարդան ի մէջ գրերոյն.
Այն գոհար վարդ ծաղիկ որ կայ գեղեցկացել պայծառագոյն,
Երբ որ բացուի վերև թփին, գեղեցիկ է ու խիստ սիրուն.
Այն համասփիւռ ծաղիկն որ կայ ծաղկել ծառով հազարագոյն.
Կոյր աչերուն լոյս կու բերէ, թէ Տէրն տայ աղամօրդւոյն.
Երկոտասան արմատ ունի, բուսնի երկոտասան տարւոյն,
Ամէն թփին գոյն մի ծաղիկ, մարդ կու մայլի անուշ հոտոյն:
Արքայիկ օձն է թագաւոր, ինքն սպիտակ որպէս զձին,
Համասփիւռին կու հետևի և զօրութիւն կ'առնու հոտոյն:
Սալաճորցի սարկաւադ որբ Դաւիթն ևմ անդէտ գրոց բաներուն.
Կեանքս նման ծաղիկներուն, որ կու բացուի առաւօտուն և չորանայ
մինչ իրիկուն:

Շատ դատեցայ թէ գլուխն առնում ծաղկներուն,
Ծաղկունք որ դարդ են աշխարհիս, օրինակ երկնից աստղերուն,
Սակաւ ծաղկունքս գովեցի, բազումն ֆնաց վարպետներուն:

ԴԱՎԻԹ ՍԱԼԱՃՈՐԵՑԻ

ՎԱՍՆ ՔՈՉՆՈՑ

Տէր Յովհաննէս հոգևով տկար
 Եպիսկոպոս յերկիր օտար,
 Կամիմ գովել զհաւքերն հաւսար,
 Ուրախութեան մարդկան համար:

Արտօտիկն ճոնչայր,
 Առաւօտուն, երբ լուսանայր,
 Անդադար փառաբանէր
 Զաստուածութիւնն, յերկինս որ կայր:

Սարեկիկն սարսափէր,
 Զինչ զՉերմոտ կամ զդիւահար,
 Որպէս գուսան չալփարազան
 Ինքն զարկէր, ինքն խաղայր:

Ծիծեռնակն գայր, շինէր
 Զիւր հայրենի տուն և տաճար,
 Եւ ի վերայ այն տաճարին
 Սաղմոս երգէր զօրն անդադար:

Մանրիկ հաւն աւետարեր
 Ինքն կ'ածէր, ինքն ցնծայր,
 Երթայր, նստէր վերայ վիմին,
 Գուշակ լինէր գարնան համար:

Գուգուն զամէն գարուն կուգայ,
 Ի յիւր գլուխն փետուր մի կայ,
 Զինչ Հերովդէս կամ զՊիղատոս
 Կամ զանհաւատսն հաւասար:

Թութակ պարնոց տունն կենայր,
 Զթողոյր, խաթունն որ ըողանայր,
 Զինչ որ տեսնոյր կու թոնթորայր,
 Պարոնն որ գայր, նա տայր խապար:

Եզնարօտիկ հաւն էր տըռար,
Հետ արօրին երթայր ու գայր,
Որդունք քաղէր զամէնն հաւաար,
Մէկ մի չթողոյր ձագուն համար:

Լծէլծէն ի շուրջ կուգայր,
Շինականերուն խրատ կուտայր.
Լծէ, լծէ կ'ասէր ճարտար,
Ձինչ զհօտաղ կամ զհօրէվար:

Անծնդիկն ի վեր վազեաց,
Հպարտացաւ յիւր միտքն ի վայր,
Թէ իմ փետուրս սե ու սպիտակ,
Ագիս քան զայլ հաւուցն յերկար:

Բըւէրըւիկն ճըտվըտայր,
Ջամէն ցորեկ իւր ձայնն գայր,
Ինքն ապրի տարին հաղար,
Ով ղինքն ուտէ, խիստ շնանայ:

Շահին-բաղէն էր շահարար,
Ջօրն ամիրտոց թէն կենայր,
Նա կու թռչի սարէ 'ի սար,
Որսունք առնէ տիրոջ համար:

Մեղուաքաղի մեղքն էր դըժար,
Ձթողոյր մեղուն որ շատանայր
Տարին բոլոր կու աշխատի
Վասն մեղրի մեղի համար:

Հաւալասան հաւն էր արդար,
Ինքն Դաւթի սաղմոսն կայր,
Ջօրն յանապատն բնակէր,
Օրինակէր Բրիստոս արդար:

Աղաւնի ոսկի փետուր
Քան զամենայն հաւքերն արդար,
Նոքա կապեն երամք հաղար,
Ի շէնն ի շար երթան հաւաար:

Պօսողն ի թառն իջնոյր, կենար,
 Հետ հաւերին ի շարվէշար,
 Երբ հրեշտակաց ձայնն լսէր,
 Ծափուց կուտայր, կուկուկլուզայր:

Ուրուրն ավան էր զինչ զթաթար.
 Ոչ ոք զմռէր լի շէնն երթայր,
 Առնոյր զհաւի ձագն գնայր,
 Թէ հազար մարդ յետնն գոռայր:

Սազն յարօտ երթայր ու գայր
 Զինչ անասուն կամ զոչխար,
 Խաբտոց ունէր զինչ գանկարար,
 Դողն որ գայր, նա տայր խապար:

Կռակըռիկն կու ցնծայր,
 Հագեր կապուտ, կու պարծենայր,
 Թէ զայդ հաւքերդ որ գովեցիր,
 Մէկ մ'իմ փետուրս իսկի չկայ:

ՅՈՎՀԱՆՆԵՍ

ՏԱՂ ԳԱՐՆԱՆ

Աշուն էր, եղև դարուն,
 Ցամաքեցաւ ձիւն սարերուն.
 Մառերն ամէն փրթրթան
 Ու տերև հագան գոյնզգոյն:

Բլրուն ի վարդին սիրոյն,
 Գիւլ կ'երթայ զինչ մարդն՝ ի գինւոյն,
 Գիշեր ի լոյս կու ձայնէ,
 Վաղունէքն մինչ 'ւ իրիկուն:

Աշուն էր, եղև դարուն,
 Զայն անուշ երես հաւերուն,
 Մանկտիքն ի սարերն ելան,
 Ու նստան վէր ծաղկներուն:

Սիրամարգ հաւի նման,
 Հագեր են հալաւ գոյնզգոյն.
 Խետ զարնեն ու խետ խաղան,
 Ու խմեն ի յանուշ գինոյն:

Աշուն էր, եղև դարուն,
 Կանաչաւ երես դաշտերուն,
 Հաւքերն ամէն պար առին,
 Ու վայրի էրէքն անասուն:

Օրհնեմք զարարիչն Աստուած,
 Բուն մտան ծիծառն ու մեղուն,
 Թռչին ի բարձր սարերն,
 Քաղեն զնիւթ ի ծաղկներուն:

Գարուն էր, եղաւ աշուն,
 Ու թափաւ թուփն ծառերուն,
 Ուռաւ ամպն ի յարևելք,
 Զիւն երեր ի վեր սարերուն:

Բարով դայ այլ 'ւ ի դարուն
Աւետիս տանին բլալուն,
Գայ, նստի ծառի ճվին,
Արտասուէ դէմ քափուր վարդին:

Գարուն էր, եղաւ աշուն,
Վերացաւ վէլքն աղածորդոյն.
Հողիս սեացեր մեղօք,
Կարօտ եմ հարաւ քամուն:

Ողորմելի Ստեփաննոս,
Վա՛յ է քեզ ու վա՛յ քո մահուն.
ՅԱստուած բարեխօս անկէր,
Տէր առնէ զքեզ անճառ լուսոյն:

Գարուն էր, եղաւ աշուն,
Յէ՞ր կաս դու անհոգ ի քուն,
Քո կեանքդ ի պակսիլ առաւ
Ու հասաւ քո օրն մահուան:

Խէրիք արած Ստեփաննոս,
Վա՛յ ու եղուկ կարգած զօրն ի բուն
Միթէ ողորմի Աստուած,
Ու չառնէ զքեզ կեր զեհնոյն:

ՍՏԵՓԱՆՈՍ ՎԱՐԱԳԵՑԻ

ՏԱՂ Ի ՎԵՐԱՅ ՎԱՐԴԻՆ ԵՒ ԱՆՈՒՇԱՀՈՏ ԾԱՂԿԱՆՑ

Արեկ որ պաղչան մտնունք,
 Ու վարդ քաղենք,
 Ծաղկեցաւ այգին,
 Պիւլպիւն ու տուտի դուժըին
 Եղանակին կանանչ թփին,
 Ուրախանան հետ կարմիր վարդին,
 Հետ ճերմակ վարդին:

Գունդգուն ծաղկունք եկեալ,
 Աւետարեր եղեն պիւլպիւնին.
 Մանուշակ ու հաղրվարդ
 Մատուցանեն կանանչ թփին,
 Ուրախանան հետ կարմիր վարդին,
 Հետ ճերմակ վարդին:

Ղարէնֆիլ շնորհատեսակ,
 Դու նօնոֆար ծաղիկ ծովային,
 Լէճվէրտի զիւմպիւլ Հինտի,
 Տիպ տենչալի կանանչ թփին
 Ուրախանան հետ կարմիր վարդին,
 Հետ ճերմակ վարդին:

Շառաւիղ շիկնագունիկ,
 Դու համասփիւռ ծաղկանց ամիրայն,
 Խնկենի լեռոն զմուռ,
 Շուշան հոտով կանանչ թփին
 Ուրախանան հետ կարմիր վարդին,
 Հետ ճերմակ վարդին:

Նորատունկ նշդարենի,
 Նախածաղիկ դուշակող զարնան,
 Լիմոնի, նարնջինի,
 Գունով ծիրան, կանանչ թփին
 Ուրախանան հետ կարմիր վարդին,
 Հետ ճերմակ վարդին:

Նոճենիք մարգարտաշար
 Խիստ զարմանազան,
 Համն անուշ, հոտիկն անուշ,
 Քան զնուշն անուշ, կանանչ թփին
 Ուրախանան հետ կարմիր վարդին,
 Հետ ճերմակ վարդին:

Արտուտիկ, ու կարկաչուն
 Կարմիր կաքաւ, դարնան ծիծեռնիկ.
 Սիրամարդ ոսկի թելով
 Նախշուն թեպրով, կանանչ թփին
 Ուրախանան հետ կարմիր վարդին,
 Հետ ճերմակ վարդին:

Խորոտիկ ու լուսերես,
 Աղուր երես, ախալ արեգական,
 Բոլորեալ պէտիր լուսին
 Եւ ի յայդին կանանչ թփին
 Ուրախանան հետ կարմիր վարդին,
 Հետ ճերմակ վարդին:

Համօրէն ծաղկունքն ամէն
 Ժողովեցան սիրով ի յայդին,
 Ճաշակեն զանուշ գինին
 Ի թաւ շքին կանանչ թփին,
 Ուրախանան հետ կարմիր վարդին,
 Հետ ճերմակ վարդին:

Մեղեդիք ու շարական,
 Ձայնաւորօք տաղ Հոմերական,
 Պար առեալ կանանչ թփին
 Ուրախանան հետ կարմիր վարդին,
 Հետ ճերմակ վարդին,
 Հետ բարակամաց:

ԽԱՍՊԵԿ

ՏԱՂ ՎԱՍՆ ՎԱՐԴԻ

Պիւլպիւլն է հագեր յոտն կօշիկ
Զվարդն կու փնտռէ սիրով անուշիկ,
Զայն է արձակեր կու կանչէ վարդ, վարդ.
Վարդ, վարդ, վարդ դու զուարթ,
Ես պիւլպիւլ, դու վարդ:

Յայնժամ խնդութեամբ յայգին մտանէ,
Եւ զվարդն ի թիփին ծաղկեալ դտանէ.
Զձայնիկն արձակէ կու կանչէ վարդ, վարդ.
Վարդ, վարդ, վարդ, դու զուարթ,
Ես պիւլպիւլ, դու վարդ:

Պիւլպիւլն է բաղմեր ի վարդին քովն,
Գանգատ կու անէ ի ձեռաց հովուն.
Զայն է արձակեր, կու կանչէ վարդ, վարդ.
Վարդ, վարդ, վարդ դու զուարթ,
Ես պիւլպիւլ, դու վարդ:

Յայնժամ վարդն նմա դայս պատասխան տայ,
Թէ սարսեալ դողամ, երբ հովն կուգայ,
Զայն է արձակեր, կու կանչէ վարդ, վարդ.
Վարդ, վարդ, վարդ, դու զուարթ,
Ես պիւլպիւլ, դու վարդ:

Կարապետ ծառայ բնակարան մեղաց
Զպիւլպիւլն ընդ վարդին սահաւ մի գովեաց.
Զայն է արձակեր, կու կանչէ վարդ, վարդ.
Վարդ, վարդ, վարդ, դու զուարթ,
Ես պիւլպիւլ, դու վարդ:

ԿԱՐԱՊԵՏ

Աւերաբար Զաւթեանի

ՏԱՂ ՈՒՐԱԽՈՒԹԵԱՆ

Պայծառ արիւին արդ ըարձրացաւ,
Կարմիր վարդին ոսոտ կակղացաւ,
Հալման սառին ժամ է արդէն,
Ծաղկման ծառին ժամ է արդէն:

Եկն էհաս բարեկենդան,
Քաղցրիկ դարնան դրունք բացան,
Ծնունդք մաքեաց արձակեցան,
Զինման դառին ժամ է արդէն:

Տալ դրաժին ի փշրանաց,
Լնուլ ղծոցս տնանկաց՝
Սփռել կարօտ խեղճ աղքատաց,
Տուր զձեռին ժամ է արդէն:

Բամեալք եղբարք ի միասին,
Առնուլ զբաժակ զինւոյ թասին,
Եւ ամօքել մարմնոյ մասին,
Կեանքս տառին ժամ է արդէն:

Ուրախութեամբ ուտել զհաց,
Զուարճանալ անուշ զինեաց,
Վարել զկեանս ընդ սիրելեաց,
Զսուրբ տառն ժամ է արդէն:

Սիրել ներել աշակերտաց,
Կոչել զդասս երաժշտաց,
Ունկն դնել եղանակաց,
Քաղցրաբանիլ ժամ է արդէն:

ՊԵՏՐՈՍ ՂԱՓԱՆԵՒ

ԵՐԳ ԿԱՔԱՒՈՒ

Փռւթան առ մեզ, նախշուն կաքաւ,
Սարերն ամէն կանանչացաւ.
Զարդ զգեցեալ պայծառացաւ:

Յայդ լեռներէն ի վայր փռւթաս,
Յաւուրս դարնան պարեալ ցնծաս,
Նախշուն ձագերով շուրջ կուգաս.

Արագ արագ ոստոստելով,
Ծաղկանց մերայ թաւալելով,

Վասն թիւ թռչիս,

Ընդէ՞ր փախչիս,

Կամ զի՞ թագչիս,

Կողկողալով՝ ձայն արձակես

Շաղկղամ, շաղկղամ,

Կաղկղամ, կաղկղամ՝

Միշտ հառաչես

Ու կարկաչես:

Ոսկիափայլ փետուր քոյին,

Զանաղան գունով շողշողին,

Որպէս գլոյս բոլորովին: Յայդ և այլն:

Փառօք ճեմես որպէս իշխան,

Լերինքն քեզ հարկ սեփհական,

Դաշտերն ամէն համանդամայն: Յայդ և այլն:

Ծիծաղագոյն քաղցրիկ թռչուն,

Զքնաղատիպ և յոյժ սիրուն,

Ի մէջ ծաղկանց ննջես ի քուն: Յայդ և այլն:

Քե ճոխանան ամէն լերինք,

Եւ համօրէն մարգագետինք,

Զքեզ դովեմ աղդ և աղինք: Յայդ և այլն:

Արդ՝ բարձրացո՛ւ ձայնն քո ընդ իս,
 Եւ փարատեա՛ն ըզսուգ սրտիս,
 Հայցմամբ քոյոյ երգարանիս: Յայդ և այլն:

Կարկաշածայն այդ ձայն քո սուր,
 Տոչոցէ՛ դիս սիրոյ քո հուր,
 Զեա զովանալ արտասուաց ջուր: Յայդ և այլն:

Այդ լիռներուն հուպ առնթեր,
 Դէպ զառ ի վայր և զառ ի վեր
 Թերաբաց թեօք ճեմ առեր:

Յայդ լեռներէն ի վայր փութաս
 Յաւուրս գարնան պարեալ ցընծաս.
 Նախշուն ձագերով շուրջ կու գաս.

Արադ արադ ոստոստելով,
 Մանկանց վերա թաւալելով

Վասն ճյր թռչիս

Ընդէ՞ր փախչիս

Կամ զի թաղչիս,

Կողկողալով ձայն արձակես

Շաղկղան, շաղկղան.

Կաղկղան, կաղկղան,

Միշտ հառաչես

Ու կարկաչես:

ՊԵՏՐՈՍ ՂԱՓԱՆՅԻ

ՎԱՍՆ ՂԱՐԻՊԻ

Ի քէն Տէր հայցեմ, Հայր զթաղան,
 Պարգևէ ինձ իմաստ տխրական.
 Երգել բանս վասն զարիպութեան,
 Որ լինի յերկիր հեռաստան:
 Ղարիպն թէ լինի մեծատուն
 Խելօքն և մտօքն իմաստուն,
 Նա յիմար թուի յաշս ամենուն,
 Եւ կենայ նա տրտում զօրն ի բուն:
 Այլ թէ զղարիպն ասեմ ողբալի,
 Անճանաչ յօտար տեղ հանդիպի,
 Միտ ածէ զիւր եղբարք սիրելի,
 Սիրտն ողբայ և աշերն արտասուի:
 Բամեալ խիստ խեղճ 'ւ ողորմ նա կենայ.
 Զօրն ի բուն սիրտն չուրախանայ,
 Թէ լինի որ յանկարծ քաղցենայ,
 Երես ի քարշ երթայ մուրանայ:
 Իսկ թէ լինի փակած դրունքն ամէն,
 Սիրտն ողբայ և դառնայ ի զրոնէն,
 Եւ կենայ տրտում զօրն ամէն,
 Արտասուքն թափի երեսէն:
 Պարտաւոր կարծէ զինքն ամէնի,
 Եւ մեծի և փոքրի հնազանդի.
 Զախմարն զանդէտն շահի
 Միթէ՛ իւր բազում մեղքն քաւի:
 Զինչ զարիպ կա յերկիր հեռաւոր,
 Ամենուն խելքն ու միտքն է մոլոր.
 Թէ լինի խիստ փարթամ փառաւոր,
 Դրոնէ դուռ շրջի գլուխ ի կոր:
 Աւաղ զղարիպն ասեմ եղկելի,
 Որ յօտար երկիր հանդիպի,
 Ամէնքն են քան զղբախտ ծաղկալի,
 Նա կտրած քան զճիւղ մի ծառի:
 Քան զձուկն է ի ջրէն նա հանած,
 Որպէս հաւ երամէ բաժանած,
 Որպէս ձագ է մօրէ մոլորած,
 Զի եղբարք սիրելեաց է դատած:

Այլ թէ շաքար ուտէ, նա լեղի,
 Թէ վարդով զրուցեն, փուշ թուի,
 Եւ կենայ զօրն ի մէջ զուառյի,
 Եւ զգիւր կեանքն դիժար համարի:
 Քամից դասքն հրեշտակաց ամենայն
 Ղարիպին լինիցին պահապան,
 Որ յօտար ի յաշխարհ հեռաստան,
 Մինչ իւր տեղն հասնի յօթեան:
 Երգողի այս տողիս զարիպի,
 Մեղաւոր և անմիտ Զաքարի,
 Մենք ամենքս եմք զարիպ յաստենի,
 Զի այն կեանքն է մեզ տուն հայրենի:

ԶԱՔԱՐ

Ի ՎԵՐԱՅ ԿՈՌՈՆԿԻՆ

Կոռնկ, ուստի կուգաս, ծառայ եմ ձայնիդ.
 Կոռնկ, մեր աշխարհն խապրիկ մի չունիս.
 Մի վաղեր, երամիդ շուտով կը հասնիս.
 Կոռնկ, մեր աշխարհն խապրիկ մի չունիս:

Թողել եմ ու եկել մլքերս ու այգիս.
 Քանի որ ախ կանեմ կու քաղուի հողիս,
 Կոռնկ, պահ մի կացիր, ձայնիկդ ի հողիս.
 Կոռնկ, մեր աշխարհն խապրիկ մի չունիս:

Քեզ խապար հարցնողին չես տանիր տալապ.
 Զայնիկդ անուշ կուգա քան զջրի տօլապ.
 Կոռնկ, Պաղտատ իջնուս կամ թէ ի Հալապ,
 Կոռնկ, մեր աշխարհն խապրիկ մի չունիս:

Սրտերնիս կամեցաւ, ելանք գնացանք,
 Այս սուտ աստնւորիս բաներն իմացանք,
 Աղունակեր մարդկանց կարօտ մնացանք,
 Կոռնկ, մեր աշխարհն խապրիկ մի չունիս:

Աստնւորիս բաներն կամաց կամաց է,
 Միթէ Աստուած լսէ, դռնակն բացցէ,
 Ղարիպին սիրտն է սուգ, աչերն ի լաց է.
 Կոռնկ, մեր աշխարհն խապրիկ մի չունիս:

Աստուած, քենէ խնդրեմ մուրվէթ ու քերէմ.
 Ղարիպին սիրտն է խոց ճիկերն է վերէմ.
 Կերած հացն է լեղի ու ջուրն է հարամ,
 Կոռնկ, մեր աշխարհն խապրիկ մի չունիս:

Ոչ ըզլուր օրն գիտեմ, ոչ ըզկիրակին,
 Զարկած է զիս շամիուրն բռնած կրակին.
 Այրիս չեմ հոգար, ձեռնէ կարօտ եմ,
 Կոռնկ, մեր աշխարհն խապրիկ մի չունիս:

Պաղտատու կուգաս, կերթաս ի սեհրատ,
Թղթիկ մը գրեմ տամ քեզ ամանաթ.
Աստուած թող վկայ լինի քո վրբադ,
Տարեալ հասուցես զայդ իմ սիրելեաց:

Գրեր եմ մէջ թղթիս թէ հոս մնացի,
Օրիկ մի օրեր զաչերս չբացի.
Սիրելիք, ձեզանէ կարօտ մնացի,
Կռունկ, մեր աշխարհէն խապրիկ մի չունի՞ս:

Աշունն է մօտեցեր, գնալու ես թէտալիբ,
Երամ ես ժողովեր հաղարներ ու բիւր.
Ինձ պատասխան չտուիր ելար գնացիբ,
Կռունկ, մեր աշխարհէն գնա հեռացիբ:

(Հեղինակն անհայտ)

ԳՈՎԱՍՍԱՆՔ ՂԱՐԻՊԻ

Գերիս ընդ որ երթամ մոլոր.
 Ղարիպութիւնն է խիստ դժար.
 Թէ հաց կուտեմ ի վայր չերթայր,
 Զուր կու խմեմ լեղի և դառ:

Ի տուն նստիմ հանգիստ չի տար.
 Սրտիկս ի փորս առնոյր զալար.
 Քունն աչերուս արար վճար.
 Բնութիւն կամացս չէ ճարտար:

Յետ դառնալոյ չկայ ինձ ճար,
 Զի հոգւոյս եղէ պէզար.
 Յառաջ կերթամ յութքս չերթար,
 Զի ճանապարհս է խիստ երկար:

Իմ մեղքն շատ է, անհամար,
 Որ զիս կուտայ ի տարէ տար.
 Մէջ նեղութեան եղայ մոլար,
 Մէկ մի չկայ ինձ մխիթար:

Այն որ առնէ բարեաց վճար,
 Մեղաւորացն է քաւարար,
 Զքեղ հանէ յանդորբութիւն,
 Եւ դու իսկի մի ճըճկուհար:

Կաց որ ասեմ քեզ բան ճարտար,
 Զոր ի յառաջն Աստուած արար.
 ԶՅովսէփ մանուկն սուրբ և արդար,
 Որ Բեռտարէ որդի արար:

Յետոյ ի զուր մատնեաց զնա,
 Եւ բանդարգել զնա արար.
 Այն որ գիտէ զծածուկ սրտին
 Եւ քննէ զխորս անճառ:

Որ և եհան զնա ի բանտէն,
 Յեզիպտոսի զնա տէր արար.
 Ով որ չարին կու համբերէ,
 Բարուն հասնի, կառնէ վճար:

(Հեղինակն անհայտ)

ՏԱՂ ՎԱՍՆ ՂԱՐԻՔՈՒԹԵԱՆ

Վայրի հաւուկ մի եմ, բռնած ու բերած դրած զիս 'ի նեղ զնգան,
 Զուրախանայր սիրտ բաժանելոյս յընկերացս, որ չեմ յիմ երամ:
 Սրտաբեկեալ եմ, միջակոտոր, ճար չունիմ, զի՞նչ լինիմ գերիս:
 Եթէ զբլբուլ ու զուժրին բերեն ինձ երգասաց դուստն, չուրախանամ:
 Եթէ հազար գոյն ըղգոյն փետուրներ ինձ բերեն խալաթ տան,

չուրախանամ:

Եթէ զշաքարն 'ի Մաղածու բերեն կերակուր ինձ տան, չուրախանամ:
 Եթէ հազար թախթի հուքմն ինձ տան, ու հարիւր հազարի տէր արնեն,

չուրախանամ:

Եթէ բիւր բիւրոց ինձ ծառա բերեն, անհամար հեծել ձիաւոր,

չուրախանամ:

Եթէ դարպաս ինձ շինեն, ոսկով զարդարած, անգին մարգարտով,

չուրախանամ:

Եթէ հնար ու ճարակ լինէր ինձ ելնել 'ի նեղ զնգանէս,

Եթէ լինէր որ թռչի, բարձրանայի, տեսնի զիմ երամս,

Սաղալով, ճախրելով ու կարկաչելով խառնիլ յիմ երամս,

Յայնժամ ուրախանայր սիրտ բաժանելոյս,

Յայնժամ խառնէի յընկերացս երամ:

(Հեղինակն անհայտ)

ՏԱՂ ՎԱՍՆ ՂԱՐԻՊԻ

Սրտիկս խոցեալ է սիրով, տէրտեր ունիմ շատ ողբալով.
Յեղայ զարիպութեան գնացի ճորով.
Լացի կարօտով, կարօտով, հասրէթով:

Ի տուէ և ի գիշերի սիրտ անդադար բռնեալ
Կայր ի զարիպութեան ախքան տարի
Լացի կարօտով, կարօտով:

Մարդ չունեմ խրատող բարի,
Սիրտս նովաւ մխիթարի,
Ղարիպութեան ախքան տարի
Լացի կարօտով, հասրէթով:

Էն զարիպին սիրտն է վերան.
Էն գինամօղ որ կու գերեան.
Այնոր համար բացի բերան,
Լացի կարօտով, կարօտով:

Ողբալով տէրտեր քաշեցի,
Կեանքս իմ ևս օտար մաշեցի.
Ղարիպութեան մահն յիշեցի,
Լացի կարօտով, կարօտով, հասրէթով:

Նայիմ սիրուն նազլի եղբարք,
Էկէք իմ հալիս տեսէք,
Ղարիպութեան հիւանդ մնացի,
Լացի կարօտով, կարօտով:

ՍԻՄԵՈՆ

ՏԱՂ ՎԱՍՆ ԱԳՈՒԱԻԻ

Մեր մեղքն է արեր զազուան բաղայ,
 Ձկտուցն է սրեր պողպատ ու նօքտայ,
 Ի բարձր է թռեր, կու կանչէ դմյ, դմյ, դմյ,
 Որտեղ որ հաւ կայ:

Յորտեղ գոյնզգոյն հաւու թեփուր կայ,
 Ազուան է ժողուեր ու հագեր կապայ,
 Թեւերն է լարեր, կու կանչէ դմյ, դմյ, դմյ,
 Որտեղ որ հաւ կայ:

Ազուան է հագեր աթլազ ու քեմխայ,
 Ի մէջքն է կապեր ոսկիթել շատայ,
 Վերան է քաշեր կանանչ դառիֆայ,
 Ի բարձր է թռեր, կու կանչէ դմյ, դմյ, դմյ,
 Որտեղ որ հաւ կայ:

Արծիւն դայն լսեց, անկաւ ի դուսայ,
 Ի յօդիցն ի վայր քան զչարխի նետ գայ
 Բռնէ զազուան ու կուտայ ճէզայ,
 Վմյ, վմյ ազուաւուն վերայ:

Ազուան է հպարտ մարդ, որ մէծլիս գայ,
 Իմաստուն մարդիքն ի յաչքն ոչինչ գայ,
 Թէպէտ որ լինի նա ծանր ամիրայ,
 Տան վերայ գլխոյն, որ լմյ, լմյ, լմյ
 Փոշիման երթմյ:

(Հեղինակն անհայտ)

ՏԱՂ ՎԱՍՆ ԶԱԽՈՒՒՆ

Սիրտս ի փորս դողայր ահուս,
 Զեռիս ի բան չերթար վախուս,
 Թէ ինչ ճուղապ տի տամ պապուս,
 Որ կորուսեր եմ զիմ շախուս:

Խիստ զօրաւոր էր և ահեղ,
 Մեծ մեծ խիար կտրէր մէկ հեղ,
 Ոչ գնացի ես ի յայլ տեղ,
 Եւ ոչ ի ծոցուս հանի այլ տեղ:

Զախուս ունէր աղէկ ատար,
 Զորն կենէր հետ ինձ անկապ,
 Գինով արին ու տուին ի խափ,
 Լուկ ձգեցին զշախուս ի յափ:

Զախուս կուտայր ինձի խրատ,
 Թէ չար հացէն կացիր ի դատ,
 Գիտեմ որ խէր չանէր ակռատ,
 Համան մունէթ բառնան վերատ:

Կակուղ լոշեր լինի, տաք հաց,
 Ուրախացիր, բերանդ բաց,
 Խրատ քարոզ տայր տանտիկնաց
 Եղով ճմռեն զինքն ի հետ իրաց:

Երբ որ երթի հարկ ու մէճլիս,
 Զախուս կասէր դադտուկ ի յիս,
 Աղէկ պատառն որ նկատիս,
 Առանց ինձի ձեռք չտանիս:

Խիստ էտէպով տաշէր չոր միս,
 Քաջալերէր 'ւ որդորէր զիս,
 Զգաւաթն ի լիք տուր ի յափիս
 Կեր ու խմէ', հանգչի հողիս:

Չախոււս ի հետս էր խիստ գթով,
Բարի խրատ կուտայր սիրով,
Թէ մի նստիր ի մարդու քով,
Որ կշտանաս քիչ մի գինով:

Խեղճս կուգաս, ահռայ չունիս,
Անեփ մսի երբ հանդիպիս,
Ազահութեամբ ի կուլ տանիս,
Փակչի պողաղդ, լինիս ճառիս:

Չախոււս ի հետս էր խիստ սիրուն,
Երբ որ երթինք ի յայլոց տուն,
Համան տեսնոյր զմիսն ի յեփուն,
Զթողուր տանի զձեռս ի մածուն:

Քան զվարդապետ էր զիմ չախուս,
Զորն խրատ տայր ծխերոս,
Երբ տնօրհնէք գայր տօներոյս,
Տապկած ձկներ բերէք տիրուս:

Չախուս ասաց, իմ տէրն դու,
Զիս մի ցուցներ ամէն մարդոյ,
Պատրաստ պահէ զքեզ ի գինու,
Այլլի չտաս զիս դողնալու:

Երգս գրած Մարտիրոսի,
Չախուս յաշըխ էր չոր մսի,
Հարսնիք տարան զիս նոր փեսի,
Խէր չի տեսայ քան կորուսի:

Աստուած ինձ քաղցր էր 'ւ ողորմած
Չախուս գլայ, չելաւ ձեռաց,
Այլ ոք ուտին յամէն իրաց,
Տեսնի դողայր սիրտս ի գիմաց:

Չախուս ասաց խիստ մի հոգար,
Ուրախացիր երբոր գտայր,
Մինչ ի յունիս յուլիս դժար,
Որ կերցնեմ քեզ մեղրով խիար:

Չախուս համեստ խօսէր սիրով,
Հետ տանտիկնաց նստէր ի քով,
Քարոզ խրատ կուտայր յորով,
Մեղրիկ բերէ՛ք կաթին սերով:

Ոչխարի միս լինի փուշտայ
Ու տաքղեղով շինած քուֆտայ,
Նստիւր ի քովն յորդորէ զնա,
Տուր գաւաթիկ մ'այլ ի վերայ:

Գեղին երէց ժամանակաց
Մտկացն ասէր յամէն իրաց,
Չլինի յառջին բերեք չոր հաց,
Չեռքս չերթայր ի յամօթաց:

Ի յընթեռնուլն այս տաղիս,
Տամ տուողին շատ ողորմիս,
Երկու օրիկ որ թարկեց զիս,
Յակոսս չկպաւ ճնճղուկի միս:

Յաշխարհս այլ խենթ չկայր քան զիս,
Հաւաս կալայ անգէտ բանիս,
Միծղան մարդիկք նախատեն զիս,
Քանի նստին ի մեծ մէճլիս:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ

Ի ՎԵՐԱՅ ԱՂՈՒՔՍԻՆ

Աղուէսն կուգայր ի լեռնէն ի վայր.
 Եւ գայր, իջնոյր երդիքն ի վայր.
 Ինձ մեծ մեծ հաւ պիտի ու գէր.
 Սիրճն աղուէս, ագին ծաղիկ:

Աղուէսն նստէր քարին անխօս,
 Ուսայ եղայ մարմնով պիւրոս,
 Ինձ կու պիտի, կարմիր խօրօս.
 Սիրճն աղուէս, ագին ծաղիկ:

Աղուէսն հագեր լուրջ ու դեղին.
 Ի շուրջ կուգայ բոլոր գեղին.
 Աչք է դրեր մամկայ եղին.
 Սիրճն աղուէս, ագին ծաղիկ:

Աղուէս նստեր վերայ դիզին.
 Զագին կռեր վերայ վզին.
 Աչք է դրել մամկայ ընկրդին.
 Սիրճն աղուէս, ագին ծաղիկ:

Աղուէս հագեր քուրքով մուշտակ,
 Ուսայ եղայ մարմնով հրեշտակ.
 Ինձ կու պիտի ժամու շուշտակ.
 Սիրճն աղուէս, ագին ծաղիկ:

Աղուէսն ասաց վարդապետին,
 Զքեզ տի հանեմ վերայ փայտին,
 Անցուցանեմ այնդին գետին.
 Սիրճն աղուէս, ագին ծաղիկ:

Ո՛վ աղուէսակ, փոքրիկ գաղան.
 Ոտերդ կարճ ու խիստ վաղան.
 Շներն ամէն քեզ չի հասան.
 Սիրճն աղուէս, ագին ծաղիկ:

(Հեղինակն անհայտ)

ՎԱՍՆ ՀԵՐԻՍԻ

Բարեկենդան է. մի մեղադրէ՛ք.
 Զոր ինչ ասեմ, մի տնազէ՛ք.
 Զհէրխին թէպտիրն արէ՛ք,
 Եւ կանխկիկ ուտեցուցէ՛ք:

Ա՛յ հէրխայ իմ սիրելի,
 Ամէնեցուն դու ցանկալի,
 Յերուսաղէմ ու ամէն տեղի
 Առանց քեզի մատաղ չլինի:

Այ հէրխայ իմ գովական,
 Ոչ ոք չկայ քեզի նման
 Ամէն մարդիկ առջևդ դողան,
 Եւս առաւել ես անարժան:

Ա՛յ հէրխայ, դու թագաւոր,
 Կէշկէկն է քեզ սպասաւոր.
 Խորովուն է քեզ մեծ զօրաւոր.
 Փիլաւն քեզ նմանաւոր:

Ա՛յ հէրխայ ապուր օրհնած,
 Ապուրներուն մէջ ես գոված.
 Մեռեալք զքեզ ապսպարած,
 Ի քեւ փրկին ամէն մեղաց:

Ով զիւր մեռելն կու սիրէ,
 Պատարագաւ զնա յիշէ,
 Գիշերն ի բուն զքեզ եփէ,
 Եւ վաղմիւն առատ բաշխէ:

Ամէն մարդոյ հեշտ ուտելի,
 Եւս առաւել ծերոց ասի.
 Առանց ծամիլ ի կուլ տանի,
 Եւ իւր հոգին փառաւորի:

Ա՛յ հէրիսայ, իմ գովելի,
Բաղում բարեաց ես արժանի.
Շէքերն և մեղը ի դէմ քեզի
Բնաւ ի քեզ չեն նմանի:

Ա՛յ հէրիսայ, ապուր օրհնած,
Ամէնեցուն ես դու պատուած,
Թէ կենդանեաց և թէ մեռաց,
Դեղութափ ես փորու քաղցած:

Ա՛յ հէրիսայ, իմ գովելի,
Արժանի լինիս դու իմ բերնի
Կակուղ լոշով ի կուլ տայի,
Կարմիր գինով զքեզ թաղէի:

Ո՛վ Թոխաթցի Մինաս դպիր.
Ի հէրիսին փէշն կալիր.
Թուլցո՛ւր դժօտիդ և կշտացիր.
Փափաղանացդ քո հասիր:

Ես ծեր ալեօքս մեղաւոր,
Զքեզ կուտիրեմ սրտովս բոլոր.
Զինչ կերակուր կայ խիստ աղուոր.
Ամէնեցուն դու թագաւոր:

Միթէ ի՜նչպէս անդէտ մարդ է,
Որ զքո հարկիքն չգիտէ.
Կամ զքեզ սիրով չմեծարէ
Կամ առանց քեւ մատաղ առնէ:

Քահանայից դասք երամով,
Յորժամ ընթրիս լսեն քենով,
Զքուն ընծեն, յոյժ խնդալով,
Թէ հէրիսայ ուտենք յովով:

Յորժամ որ առաւօտ լինայ,
Յեկեղեցին փութան նոքա.
Այլ ոչ աղօթք մտովին կուգայ,
Թէ հէրիսան երբ պիտի գայ:

Յերբոր զհէրիսան բերին,
Սպասաւորք յառաջ եկին,
Ըզիւզ անուշն ղորդեցին,
Եւ բուրվառով խնկարկեցին:

Քահանայից դասք ցնծացին.
Սարկաւազաց ջոկքն բերկրին.
Զժողովուրդքն խնդացին
Եւ զսպտառն ղորդեցին:

Յերբ հէրիսան բազմեցուցին,
Յառջև քահանայից եղին,
Տիկ մի գինի ալլ հետ բերին,
Եւ մատըռուակն ի հետ նորին:

Ա՛յ հէրիսայ, զիս խեղճ արիւր,
Որ ի Լեհաց երկիրս ձգեցիր.
Տարին անգամ չես հանդիպիր,
Որ զքեզ ինձի ի կեր տայիր:

Ա՛մ, խիստ անուշ էս, հէրիսայ,
Եբբ արդար եղդ շատ լինայ,
Կակուղ հացիկ ընկերանայ.
Ով որ ուտէ, ուրախանայ:

Այլ ինչ գովանք տանք հէրիսի.
Եբնէկ անոր, որ հանդիպի.
Կամ ես և դուն մէն պիտէի.
Ի սրտիս մէջ տեղն տայի:

Զինչ ազդ որ կան ի յաշխարհի,
Քեզ գովանք տան ի հետ ինձի,
Եւ փափաղին ի դէմ քեզի,
Որպէս մեղու ի դէմ ծաղկի:

Վարդապետաց դասք ամենայն,
Կրօնաւորքն միարան,
Յորժամ լսեն զհէրիսան—
Ամենեքեան զվանքն ուրանան:

Երիցականքն ամենայն
 Զերիցկնոջն թարկն տան,
 Զամէն ուսումն մոռանան,
 Վաղեն 'ւ երթան ի հէրիսան:

Աղքատք և կոյրք, որ կու մուրան,
 Ծերք և տղայք, կին պատուական,
 Ամենեքեան համանդամայն
 Վաղեն 'ւ երթան ի հէրիսան:

Մահմետականքն ամենեքեան
 Թողուն զփիլուն և զղէրտան,
 Զփախլավան և զզրվան,
 Եւ դան ուտեն զհէրիսան:

Կերակրոց մէջ ես դու գոված,
 Լուսաւորիչ զքեզ օրինեաց,
 Արար զքեզ և հաստատեաց,
 Եւ կերակուր մեզ պատրաստեաց:

Ազնիւ ծաղկանց դու նման ես,
 Համասփիւռ և վարդի թերթ ես,
 Ուրտեղ որ է, եփեն զքեզ,
 Անմահութեան հոտդ բուրես:

Որպէս ոսկի անապական
 Եւ անդին ակն ես պատուական,
 Մեռած հոգիքն քեզ ցնծան,
 Եւ կենդանիքն ուրախանան:

Հարք և եղբարք իմ պատուական,
 Մարեր, քուրեր ամենեքեան—
 Խնդրեմ ի ձէնջ լալողական,
 Որ չի մոռնայք զհէրիսան:

Երբ որ եփէք զհէրիսան,
 Ինձ զարիպիս կեր տաք արժան,
 Ի յԱստուծոյ դարձցի փոխան
 Արքայութիւն անանցական:

Մեռեալքն ամէն ի հող տապան,
Յորժամ լսեն զհէրիսան,
Յնծան հողուով և գուարձանան,
Եւ Արարչին զփառս տան:

Ի թուականիս հաղար ամի
Եւ տամս 'ւ երկու թիւ աւելի,
Եւ ի յամսեանն փետրուարի
Օրն էր ուրբաթ եւ համարի:

Բայց ես դարիպս թռխաթցի
Մինաս անուն մեղաց զերի
Եկի անկայ Լօվ քաղաքի,
Կարօտ մնացի ես հէրիսի:

Ծեր ալեօք եմ սպիտակ,
Ակոյ չկայ բերանս զատարկ,
Որ հէրիսայ լինի տաք տաք,
Կակուղ պիտնայ մեղր ու կարաք:

Երգս գրած է Մինասի
Անմիտ, յիմար և փանաքի
Ձեզ արմաղան ընծայեցի,
Զիս յիշէ՛ք սիրով սրտի:

Եւ որ տսէ մեզ ողորմի,
Բիւրապատիկ իւրեան տացի,
Արժան լինի հէրիսայի,
Եւ մատուցման պատարագի:

Հայր մեր յերկինս ով որ տսէ,
Ուղիղ սրտով զիս յիշէ,
Զեկայք օրհնեալ ձայնն լսէ,
Յաջակողմեան դամս անցանէ:

ՄԻՆԱՍ ԹՈՒԱԹՅԻ

(1563 թ.)

ՎԱՍՆ ԱԿՌԱՅԻ

Ակռաներս հալի մի չունի.
 Կու խոստէ, յիս չի մնար հոգի.
 Թէ տամ քաշել, նա կու ցաւի,
 Դուք ի՞նչ խրատ կու տայք ինձի:

Հոգիս կենսու հետ չոր հացի.
 Հաւաս չունիմ ես չոր մսի.
 Զէտ որ ի յակոսս կու հասնի,
 Այլ չի մնար ի յիս հոգի:

Հանց ակռաներ էր կըկղի.
 Գիշեր ու ցորեկ չի հանգի.
 Ինք հանդիպի կակուղ մսի.
 Եւ աղւոր կակուղ հէրիսի:

Խեղճ ակռայեկ, դու իլահի
 Ուտես փիլավ, դասդու թոնրկի.
 Դու հանդիպիս կծու խաշի,
 Ի ժիր ուտես դու պօրանի:

Պատրան լինիս դու ղիմայի,
 Որ ըսուն ի մէջն երվշտի,
 Յառջևդ որ դայ գէրգէր դաղեր,
 Մարդ չի թողուս, որ ձեռք տանի:

Խեղճ ակռայեկս հաւաս ունի
 Բաթու, դաղու, հաւու մսի,
 Ինք հանդիպի գէր դալիի,
 Մէջն լցած դապուրդայի:

Աղւոր եփած պօրակ լինի,
 Մէջն հաւկիթ և աղաւնի.
 Ակռայ, լինիս դու արժանի,
 Ուտես դաթայ քեռուլի չանի:

Վայր կու փամ թ' ինչ կու ցաւի,
 Եղեր ահուան հիլլաթ ունի.
 Զէտ որ ի մէկն կու հասնի,
 Խիստ կու խոստէ, թէ մինչ չքաշուի:

Զիս կու խաբէ, թէ չեմ ցաւեր,
 Տեսնաս քանի մի օր անցիր.
 Սիրտս կու պատռի,
 Զվայն կու տայ խորված մսի:

Յայնչափ պահեմ զքեզ անօթի
 Մե ահուայնկ ողորմելի,
 Գլուխ դնես դու կորկտի,
 Յետեն լաս դու չոր կտի:

Տեսնաս ոսպով սպանախ եփի.
 Սիրտդ դողայ հետ բակլայի.
 Շանձ կուզենես լովիասի,
 Հոգիդ դողայ հետ սըսըռի:

Որ թէ լինիս աղչապակի,
 Եւ քապար խոտ առանց քացիսի
 Գլուխ ունիս դու պատընճի,
 Ու լինի մեզ մաղայ մուշքի:

Ծեծած ցորեն է քո հոգին,
 Զէտ որ աղէկ եփած լինի,
 Այս մէկ ապրիկ ինձ պիտանի
 Զայն ալ կասես, թ' ինձի պիտի:

Աժնիկ լինիս դու թարխանի,
 Որ պահոց որերն կու եփվի.
 Դու հանդիպիս անեփ ճոպնի,
 Յետ կացիր, ահուադ կու ցաւի:

Կուզես որ ահուատ չի ցաւի,
 Մի ուտեր թթու, կծու և աղի,
 Դու այլ կուտես ինչ հանդիպի,
 Գնա, քաշէ՛, քեզ չի պիտի:

Ակումյ, քո երեսն մօ՛ռ լինի.
 Եղուկ ասէր դու վեց տարի.
 Զէտ որ ի քեզ բան կու հասնի,
 Վայ կու կանչես, խելքդ կանցնի:

Հանց կայ՝ քառասուն յիսուն տարի
 Անցնի, խեղճ խղմէթ կէնէ.
 Այս Ադմորդիս նաաֆ չունի,
 Դեռ նախատինք կէնէ մեղի:

Քեղճ ակռայնկ ողորմելի,
 Վատ չեմ ուզեր ես այլ քեզի,
 Կասեմ թէ խեղճ է, կու ցաւի
 Զատ չէ կերեր հանց դ. տարի:

Գանդատ մ՝ ունիմ ես այլ քեզի,
 Թէ դու տէր ես այս ակռային,
 Դու մի կենար շատ անօթի,
 Զէտ որ լուսնայ, հաց կեր քեզի:

(Հեղինակն անհայտ)

ԲԱՆՔ ԵՐԿՈՒ ԵՂԲՕՐՆ ՈՐ Ի ՄՍՐ ՔԱՂԱՔ ԵՆ ԵՂԵՐ

Ականջ էրէք և լսեցէք
Մարայ ի վեր տամ ձեզ խարար.
Մարը քաղաք դարպասս մի կայր,
Որ յողջ ալամս ըսկի չկայր:

Երկու հղբայր ներս կու կենին,
Հօրէ մօրէ սիրուն հղբայր.
Պատիկն խիստ էր իմաստուն,
Զոջն խելօք մտօք ճարտար:

Այն անիծած պիղծ սատանայն,
Զսիրուն հղբայրն արար օտար.
Զմեծ հղբօր սիրտն որոշեց,
Թէ սպան զքո փոքրիկ հղբայրն:

Երբ մեծ զեղբայրն որ զայն լսեց,
Զփոքր հղբօր փողպատն հառ.
Գրկեց զեղբայրն զետին հզիր,
Զղանակն ի դուրս քաշեց ճարտար:

Զքեզ տի սպանեմ որ չկայ ճար,
Արիւն երթա քո ծոցն ի վայր.
Զքեզ տի սպանեմ սիրուն հղբայր,
Մուլք ու մէրեթն ինձի մնայ:

Նա փոքր հղբայրն կանչեց 'ւ ասաց:
Յէ՞ր կու սպանես զիս զինահար.
Յէ՞ր կու սպանես զիս մեծ հղբայր,
Այս անցաւոր մլքիս համար:

Զիս թող երթամ երկիր օտար,
Մուլք ու մէրեթն թող քեզ մնայր.
Վաղն տեսնիս երկու հղբայր,
Սիրտդ ի փորիդ առնու գալար:

Նա ջոջ հղբայրն կանչեց ասաց.
 Զքեղ տի սպանեմ որ չկայ ճար,
 Նա հրամանքն այն աստծոյն
 Կղմինդրն ի պատըն խօսեցաւ:

Աղէկ կարիճ ու զարիպ դոստ,
 Ու զեղեցիկ ու խիստ ճարտար,
 Քիչ մի համբեր տուր քո սրտիդ,
 Ու իմ խաթրիս էրայ նազար:

Մըսր քաղաք սուլտան ի ես,
 Յոր յողջ ալամս ըսկի չկայր.
 Ես այլ քառասուն բերդ ունի,
 Յամեն բերդի քառսուն հազար:

Քառսուն ոսկի աթոռ ունի,
 Ամէն դրած ի շարէ շար.
 Քառսուն ազնիւ որդի ունի,
 Ամեն կանգնած ի շարէ շար:

Ես այլ հանցեղ բազնիք մ' ունի,
 Որ յողջ ալամս ըսկի չկայր.
 Զայնոր պատերն, որ քեզ ասեմ,
 Ամենն դուռն էր ու ճոհար:

Ի փայտի տեղ և յնդեզան՝
 Մոմեր վառած ի շարէ շար.
 Երբ որ զլուլայն յիւրմէն քարշին,
 Նա վարդէ ջուրըն կու ցողայր:

Օր մի ելայ բազնիս գնացի,
 Նա մահու ցաւըն զիս էառ.
 Ելան ինձ փայտէ ձի բերին,
 Որ յոտնէն մէկ մի չկայր:

Առին ըզիս վերայ դրին,
 Գերեզմաններն արին վտար.
 Քառսուն տարի հողըն կացի,
 Ի հետ հողոյն ի հաւասար:

Օր մի ամպեց կարկուտ եկաւ,
Զմարմին ի ծովն էտար վտար.
Քառսուն տարի ծովըն կացի,
Ալին կու տար տարէ ի տար:

Օր մի ճարտար բրուտ մի կայր,
Յաւաղ տանէր կարսի համար.
Տարաւ ու զիս կարաս շինեց,
Գինի լցնէր ի փողս ի վայր:

Քառսուն տարի կարաս կացի,
Ի յանց ու դարձն առա դադար.
Օր մի ընկա ու կոտրեցա,
Ի դուռն ի դուրս փարթաւ էրար:

Քառսուն տարի փողոց կացի,
Հաւըն կու տայր ի տարէ տար.
Օր մի ճարտար շինական կայր,
Աղբ կու տանէր արտին համար:

Զխէկի կտորն ի վեր եկեալ,
Ի յարտն ի վայր էրար վտար.
Քառսուն տարի յարտն կացի,
Խոփըն կու տայր ի տարէ տար:

Օր մի ճարտար բնայ մի կայր,
Հող կու տանէր կղմու համար.
Տարաւ ու զիս կղմիներ շինեց,
Այս քո հօր դարպասիս համար:

Քառսուն տարի պատս եմ կացեր,
Հետ քարերուս ի շարէ շար.
Աղէկ կտրիճ ու դարիս դոստ,
Ու գեղեցիկ ու խիստ ճարտար:

Յէ՞ր կու սպանես զքո դռն եղբայրն,
Այս անցաւոր միջիս համար.
Վաղն տեսանես երկու եղբայր,
Սիրտդ ի փորիդ առնու գալար:

Երբ մեծ եղբայրն որ զայս լսեց,
 Զփոքր եղբայրն ի վեր եկեալ.
 Գրկեց զերեսըն համբուրեաց,
 Զայս սատանայն հետ մեղ արար:

Այ Պոռեցի դու Սադաղայ,
 Խօշ ես ասեր զբաներս ի շար.
 Աստուած ըղիւր մեղքըն թողու,
 Զձեր լսողացըն հաւասար:

ՍԱԴԱՂԱՅ ՊՈՌԵՑԻ

Հայկ. ԽՍՀ Գրականութեան և Պատմութեան Ինստիտուտի տրամագրութեան,
 տակ յեղած ձեռագրերից պարզվում է, զոր այս բանաստեղծութիւնը Ֆրիկինն և
 Նույնը հասել և մեղ նաև աշուղ Գուշակի անունով:

ՆԱՂԱՅ ՀՈՎՆԵԹԱՆ

(XVII—XVIII ԴԱՐ)

(13) ՏԱՂ ՍԻՐՈՅ

Նման ես կարմիր վարդի,
Ատամներդ շար մարգարտի.
Սիրտ էրել ես շատ մարդի.
Բոլոր սուրաթ, ինձ արիւր մաթ, այ բէմուրվաթ:

Ալ ըռանգ թուղթ գիր կու ղրկես,
Կասես բարով որդիդ կարդես,
Զլինի ինձ մոռանաս թարկես,
Քեզ թնց թողեմ, թնց հեռանամ, թնց մոռանամ:

Ղէղաջ աչքով մտիկ անես,
Ծիծաղելով հողոց հանես,
Ունքերովդ ինձ կապանես,
Ժիկարս արիւր փարայ փարայ, սիրտս է եարայ:

Այսօր ամէն տարտերս բանամ,
Կացիւր բարով ես կու գնամ,
Վախեմ մեռնիմ կարօտ մնամ.
Քեզ ղուրպան եմ, խիստ տխուր եմ, եկ համբուրեմ:

Շամամներդ համար դառն եմ,
Թող որ ձեռս մէջն խառնեմ,
Ինձ ծախեմ էդ պախչէդ առնեմ,
Զալում, թող ես եմիջ քաղեմ, մէկ ծիծաղեմ:

Է՞ր ես կարմիր երեսդ ծածկում,
Զարշավըն վերադ հաւաքում,
Նաղաշին սիրտըն տապակում.
Ես բէշարէ, կանչեմ հարայ, ըռահմ արա:

ՏԱՂ ՍԻՐՈՅ

Այսօր ծագեցաւ նոր արև,
 Ի՛նչ սիրելի ետ ինձ բարև
 Սրտիս բուսաւ կանաչ տերև.
 Նազանի՛, ման դարիւ պամ, թօքմա դանլմ, աղամ, սուլթանլմ:

Որ այդպէս սէր ունիս վարար.
 Ապա է՛ր ինձ չարիւր խապար,
 Նոր իմ սիրտս ընկաւ դարար,
 Նազանի՛, և այլն:

Դու որ եկիր իմ սալամըն,
 Առի քաղցր խօսքիդ համըն,
 Ձեռնէս վէր ընկաւ դալամըն,
 Նազանի՛, և այլն:

Զարդարվիւ ևս զառ զառքաֆով,
 Դու ինձ քանի՛ պահես խաբով.
 Շամամներդ ձեռնիս չափով.
 Նազանի՛, և այլն:

Գնանք բանանք պաղչի դուռըն,
 Դէպ ի ծոցդ մեկնեմ կուռըն,
 Դու ծաղիկ քաղէ, ևս նուռըն,
 Նազանի՛, և այլն:

Պաղչի մէջըն մեկնենք խալի,
 Սեղաններ գինւոյ սուրահի.
 Պաղ տուր, որդիդ Աստուած պահի.
 Նազանի՛, և այլն:

Վարդն ձգեցիր մէջ գոգիս,
 Զի լինի ձեռս ծոցէդ ջուկիս,
 Թող հուպ տամ մի, առնես հողիս.
 Նազանի՛, և այլն:

Կտրէն հետ ծաղիկ ձգեցիր,
 Թասն դէպ ինձ մօտ խմեցիր,
 Յովնաթան սիրով այրեցիր.
 Նազանի՛, և այլն:

ՏԱՂ ՍԻՐՈՅ

Նոր ծաղկեցաւ այգին, եկել է դարուն.
 Է՞լ իմ սիրտս կանես հարալու արին.
 Դու ես իմ սիրելի աղա և պարոն.
 Ես եղէ քեզ հէյրան, դու մարալ ջէյրան:

Պախչի դուռն բաց է, այս է լաւ վախտըն,
 Զալում, ծոցդ էլ բաց, մտնեմ դրախտըն,
 Թող ես շամամ քաղեմ, դու նստիւ թախտըն.
 Ես եղէ հէյրան, դու մարալ ջէյրան:

Դիտեմ որ դու քանց զիս սիրոյ թամահ ես.
 Նռնեղ հող կու դառնայ, է՞ր պինդ կու պահես.
 Թող համբուրեմ օրհնեմ, հոգով զարդարես.
 Ես եղէ հէյրան, դու մարալ ջէյրան:

Զինչ ձուկն ջրէն դուրս ես կու դամ տապակ,
 Դու էլ իմ սիրովն ծարաւ ես պապակ,
 Ապա է՞ր կու մնամք մենք միմեանց փափաք,
 Ես եղէ հէյրան, դու մարալ ջէյրան:

Էլ չունիմ սիրելի քանց քեզ պատուական,
 Ինձ կարօտ մի թողսլ, նազլու սիրական.
 Կու մեռնիմ, կու մնաս դու ինձ պարտական.
 Ես եղէ հէյրան, դու մարալ ջէյրան:

Երեսդ նման է կարմրափայլ վարդին.
 Թող քո հայրն մեռնի, ապրի իւր որդին,
 Բալքի ըռանմ անես դարիպ ճամբորդին,
 Ես եղէ հէյրան, դու մարալ ջէյրան:

Մարմինդ զառքաֆով նոր զարդարեցիր,
 Մոցդ նըշանց տըւեր, այլվի ծածկեցիր,
 Իմ սիրտս երելով կարօտ պահեցիր.
 Ես եղէ հէյրան, դու մարալ ջէյրան:

Բարձին վրայ բազմիս ի մէջ դարպասին.
 Մայիլ եմ աչքերիդ, հազիր աղլասին.
 Թող Յովնաթան մէկ տաղ ասէ քո թասին.
 Ես եղէ հէյրան, դու մարալ ջէյրան:

ՏԱՂ ՍԻՐՈՅ

Նոր դարուն է, հնչեաց հարավ,
Իմ սիրելւոյն խիստ եմ ծարաւ,
Այսօր տեսայ խելքս տարաւ.
Աչքքս ելաց, խելքս զնաց.
Խիստ եմ կարօտ, ինսանֆ արա, երեսդ բաց:

Աչքերդ է շամսի դամար,
Կապել ես մուրասայ քեամար,
Պանի մէկ պագ տալոյ համար՝
Ինձ պահես եսս, քարէքար տաս.
Այս զիշեր դուռն բաց թողեմ՝ մեր տունըն դաս:

Ղալամ ունքերդ կու խաղայ,
Կու տեսնեմ սիրտս կու դողայ.
Կարմիր երեսդ կու շողշողայ.
Բանդիւան եմ, ինչպէս անեմ.
Հոգիդ սիրես, ինձ մէկ պագ տուր, քեզ դուրբան եմ:

Առաւօտուց վարդ կու քաղես,
Ինձ լաց կանես՝ դու ծիծաղես,
Թէ մեր տուն դաս՝ ինձ զօնաղ ես.
Հաղար բարի, ինձ մօտ արի.
Բարե չես տալ, խապար չեմ թէ քեզ ինչ արի:

Շամամներդ նոր է հասել,
Շամերդդ եկել վրայ դասել,
Այսօր տեսայ՝ խելքս պակասել.
Կանչեմ հարս, ըստն արս.
Քեզնէ խնդրեմ որ մի անիլ ինձ աղբարայ:

Նոր փռված վարդի նման ես,
Սփսմս որ խիստ շատ նազ կանես.
Գնաց զովրան՝ կու փռմանես,
Հոգոց հանես, իմ սուլթան ես
Թողեմ կերթամ, ով որ տեսանես՝ կու հարցանես:

Է՛ր իմ սիրամարդ, ոսկեհաւ,
Քաղցրախօս և նախշուն կաքաւ,
Մարդոյ սըռ չասես վատ և լաւ,
Երես անդուլ շէյտայ բլբուլ,
Թոր ես կանչեմ որ դուն բացուիս, զըրմըղի գոլ:

Աղէկ խալվաթ է օթախըն,
Տօշմայ է արած թաղտըն.
Քեզ գրկելոյ էս է վախտըն.
Գինի պիտի, ոչ խմում ես, ոչ բերում ես:

Սուտ քնած ես, դու արթուն ես,
Դիտեմ, սապր ու դարար չունես,
Խապար եմ քեզ էլ միտք ունես.
Է՛ր նաղ կանես՝ հոգոց հանես,
Իմ դրած տաղըն կու կարդաս ու սաղ կանես:

Արի միմեանց գիր ուղարկինք,
Թօհմաթ թահր անելըն թարկինք,
Յուրտ է, արլի մէկտեղ պառկինք,
Որ տաքանանք գինովանանք,
Սերկեվիլ մաղայ պէտք կուգայ՝ ծոցդ բանանք:

Յաւոտ սիրոյդ ես հիւանդ եմ,
Ես քան զքեզ տարտիմանտ եմ,
Նաղիւ, ես սիրտս թնց քանդեմ.
Սիրական ես, պատուական ես.
Մաթ կու մնամ թէ էր նահախ ինձ կու սպանես:

Ես մայիլ եմ ծով աչքերիդ,
Սուտամբար կայ մէջ վարսերիդ,
Կու նայիմ խալ խալ պատկերիդ,
Ապուշ մնամ, ձեռաց գնամ,
Ծիծաղելով աչօք կանես՝ կու դարմանամ:

Ահա գարուն, եկաւ մարտըն,
Կու շատանայ սիրոյ տարտըն,
Մէջ կնկնի փախիլ նամարդըն.
Լաւ խմացիր, դայիմ կացիր,
Քո խօսքն ինձ հետ մէկ արեւ, ուրախացի՛ր:

Հավ է քո պարոն կենդան չի.
Քեզ տեսնողն ինք ամաչի.
Քանի քո ըսկեսուր տան չի.
Եկ աշխանըն, բեր սեղանըն,
Քեզ հետ խմի տաղեր կանչի Յովնաթանըն:

ՏԱՂ ՍԻՐՈՅ

Պատկեր մի տեսի լուսնի նման,
Աչքերն ալայծառ արեգական,
Ունքերն կամար՝ խիստ պատուական,
Կու սիրեմ, զալում, զալում,
Ինձ մօտ կու բերեմ զալում:

Սաչերըդ ունան և սոււամբար,
Ծոցէդ հոտ կուգայ մուշկի ամպար.
Վրդէդ կախել ես հէքալ չամպար.
Կարօտ շատ ունիմ, զալում,
Թող մէկ համբուրեմ, զալում:

Բոլոր խալ ունիս, սիահ ծամեր,
Մատուցըդ բարակ թափած մոմեր.
Դու քո ձեռքն թաս մի խմեր,
Ես կուտամ, զալում, զալում.
Մայիլ կու մնամ, զալում:

Ծոցըդ աղբիւր է երկու լուլայ,
Վրացու բոլոր գինու կուլայ,
Իմ աչքերն արտասուօք կուլայ,
Ծարավ կու կանչեմ հարայ, զալում.
Ինձ ըռանմ արան, զալում:

Սրտիդ խառնէ սամուր եախլուդ,
Ոսկի մարջան ընկած որթալուխ,
Նարինջի ատլաս կարճ արխալուդ.
Դու զըրմըդի գուլ, զալում,
Ես շէյտայ բլբուլ, զալում:

Խաթայի գօտիք, շապիկըդ մավ,
Քաղցըր ծիծաղիս որպէս կաքավ,
Ինձ շատ մի աներ աչքաւ ունքաւ.
Հոգիս կորցրիւ, զալում,
Ինձ փչացրիւ, զալում:

Մատնումդ կայ զմրութ մատանի,
 Պօյգ նման ոսկէ շամտանի,
 Թու փարսի զրուն նա միտանի,
 Եք բուսայ բլթէ, զալում,
 Խիստ լաւ խարտ է, զալում:

Ես սիրոյ բանի չէի խաղար.
 Մէկ որ ինձ տվիր վարդի նուրար.
 Սիրտս վարեցիր քեզի բարերար,
 Միտըս եմ բերում, զալում,
 Ես խիստ եմ երվում, զալում:

Ձեր կտերըն ծաղիկ ևս վարել,
 Խնծորի մէջըն մեխակ շարել,
 Ուղարկել ինձ շատ բարե արել.
 Դու Լէյլի ջընուն, զալում,
 Ես եղէ Մէջըն, զալում:

Ինձ հանեցիր իմ գործ ու բանէն,
 Թամաշա կանեմ մեր այվանէն,
 Ձեւ թողուլ հեռանամ իմ տանէն,
 Քանի ես սաղ եմ, զալում,
 Քեզի դուրսաղ եմ, զալում:

Քո ձեռքըն մէկ գիր ես գրել,
 Մեխակ և շաքար մէջըն լցել,
 Ես հիւանդ էի՝ մէյլի գրել,
 Ողջացայ, զալում, զալում,
 Հեշտացայ, զալում, զալում:

Ասել ես թէ նա որ նաղաշ է,
 Դիտէ որ ունքերս զարաղաշ է,
 Ասէ՛ք, սուրաթիս նման քաշէ,
 Քաշել եմ, զալում, զալում.
 Մաշել եմ, զալում, զալում:

Ասել ես՝ Տես նաղաշըն տան ա,
 Դիր ուղարկի, սիրտս հովանայ,
 Ծածուկ ուղարկի, մարդ չիմանայ,
 Դրած եմ զալում, զալում,
 Մհրած եմ, զալում, զալում:

Դիր էի գրում քո անուանըն,
Միտք էի անում քո սիրոյ բանըն,
Ետնէս ուղարկես Վախտանդ խանըն,
Բեզ Բնց մոռանամ, զանում,
Ես Բնց հեռանամ, զանում:

Ասել ես՝ Տետեր գրէ տաղով,
Ծաղկէ լաջվարդ ոսկի վարաղով,
Դրել եմ կապել բաւթայ բաղով,
Կուղարկեմ, զանում, զանում,
Փափաք եմ, զանում, զանում:

Քարար ես զրկել քո բերանէն,
«Ասէք՝ շատ մի հեռանալ տանէն,
Մէկ օր գալոյ եմ քո քերխանէն».
Մէլով եմ, զանում, զանում.
Սիրոյդ գինով եմ, զանում:

Շարաթ օր եկիր իմ սալամըն,
Ջուդ առիր տիւիթ զալամըն,
Անունըս գրեցիր էնդամըն,
Ինձ խեւացրիր, զանում,
Մոլորացրիր, զանում:

Դու եկիր, ես իմ բանըն նստայ,
Ասացիր՝ Այն է տրուատ ուստայ.
Որ իմ մատնումըն ծաղիկ դաստայ.
Կազմեցի, զանում, զանում,
Մայլեցի, զանում, զանում:

Զանում, էդ Բնչպէս դատաստան է,
Կամ զիվան արա կամ ըսպանէ,
Կասեմ հեքիմ ես, ցաւըս հանէ՛,
Հոգիս կու հանես, զանում.
Քելքս կու տանես, զանում:

Քօսքն ինձ հասաւ քո բերանին,
Շատ բարե հասցէ Յոջնաթանին,
Ասէք՝ խօսքդ վրայ իմ ջանին,
Կարդացի, զանում, զանում,
Քնդացի, զանում, զանում:

✱ ՏԱՂ ՍԻՐՈՅ

Եկ գընամք պաղչէն, նստեմք չորս բոլորն շարած վարդի,
Աման, աման, քո սիրոյդ եղեր եմ տալու տիվանայ,
Ծոցիդ եմիշներն ինձնէ դատ նշանց չտաս ուրիշ մարդի,
Աման, աման, քո սիրոյդ եղեր եմ տալու տիվանայ:

Առաւօտուց կարմիր ցօղըն կարմիր վարդին վրայ մաղած,
Իմ սիրելին ինձ համար տես, քանի ցեղ վարդ է քաղած.
Նորայ սիրոյ կրակովըն իմ սրտին մէջն է դաղած:
Աման, աման և այլն:

Քալերդ պայծառ աստղունք, երեսդ է բոլոր լուսին,
Սիւն ծամերդ ընկած քո թիկունքին և ուսին.
Քո դարդէն ես կու մեռնիմ, ի՞նչ լայեղ է քո նամուսին,
Աման, աման և այլն:

Ունքերդ կապած կամար թրի նման կու շողշողայ.
Աչքերդ եղի ջալլադ, որ տեսնեմ սիրտս կու գողայ,
Երանի տամ այն մարդին որ քո ծոցումդ կու լողայ,
Աման, աման և այլն:

Լեզուդ քաղցրախօս բլրուլ, ատամներդ մարդարտաշար,
Ծոցդ բաղչայ կանանչ բոստան, շամամ խնձոր շարէշար,
Ընկայ քո մեղաց ծովըն, ել չի մնաց հողւոյ պաշար.
Աման, աման և այլն:

Աստուած սիրէք, գնացէք տեսէք թէ իմ եարըն տմն տ,
Երթամ աղաչեմ, բալքի ըռահմ անի գուռըն բանայ,
Մէկ բերան ինձ խօսի որ երած սիրտըս հովանայ.
Աման, աման և այլն:

Սիրամարդի նման ես, զառ ու զառքաֆով զարդարած,
Մէկ համբուրելոյ համար ես մնացել եմ պաշարած,
Նաղաշըն է՞ր կը սպանես, տեսնեմ թէ քեղ ի՞նչ եմ արած,
Աման, աման քո սիրոյդ եղեր եմ տալու տիվանայ:

ՏԱՂ ՍԻՐՈՅ

Այսօր երև պայծառ արև
 Իմ նազելի, նոր սիրելի,
 Ինձ ուղարկել ես շատ բարև,
 Իմ նազելի, նոր սիրելի:

Աչքերըդ քաշել ես սուրմայ,
 Լաբըդ շաքար, լեզուդ խուրմայ,
 Կարմիր մատներ, ոսկի պուռմայ,
 Իմ նազելի, նոր սիրելի:

Ձգել ես դօտկիդ բարեբար,
 Ոսկի, մարջան, ու քահրուբար.
 Դու ինձ համար Թագա նուբար,
 Իմ նազելի, նոր սիրելի:

Ի՞նչ կենի ինձ ձեր տուն տանես,
 Բոլոր նռներ ծոցէդ հանես,
 Գինի խմենք՝ անուշ անես,
 Իմ նազելի, նոր սիրելի:

Ասեմք էս էլ մէկ դուլբանդ այ,
 Քանի պահես փարէքանդայ,
 Ես կուլամ, դու տաս գուլխանայ,
 Իմ նազելի, նոր սիրելի:

Քեաֆիր ջալլատի նման ես,
 Կամքդ էն ա ինձ ըսպանես,
 Դիլակ ունիմ ազատ անես,
 Իմ նազելի, նոր սիրելի:

Սիահ է քո դալամ դաշըն,
 Դու ես իմ համդամ սըռտաշըն,
 Մէկ խմէ, մէկ տուր Նաղաշըն,
 Իմ նազելի, նոր սիրելի:

ՏԱՂ ՍԻՐՈՅ

Ո՞ւտի կուգաս քաղցր բլրուլ,
Քեզի բարձի, ես քեզ եմ դուլ,
Լեզուդ շարբաթ, սաշո սմբուլ,
Քաղցր լեզուովդ ջուր տուր ինձի:

Վասմըդ կասեն խիստ անման,
Քեզնէ դատ էլ չունիմ կուման.
Ես ի՞նչ անեմ հազար թուման,
Երբ դու եար կու լինիս ինձի:

Նախշուն երես, բոլոր սուրաթ,
Մնացել ամ հէյրան ու մաթ.
Ըռահմ արան, հէ՛յ բեմուրվաթ,
Քանի՜ քարէքար տաս ինձի:

Առաւօտուց բացվել վարդըն,
Դու ես գողալներուն զարդըն,
Քո կրակի մէջ ընկնող մարդըն
Այլ մեղադիր չեղնիլ ինձի:

Թուխ ծամ ունես, զաւամդաշ ես,
Ինչ որ հագնիս բարով մաշես,
Ծով աչքերովդ դամդայ քաշես,
Սուր դանակով կուտաս ինձի:

Ատամներդ սատաֆ ինջի,
Ծոցդ պաղչայ է թուրինջի,
Ես եղայ սեֆիլ զարբնջի,
Էլ ի՞նչ խելք կու մնայ ինձի:

Նաղաշ կասեն խիստ բէշարայ,
Եկ ինձ մի աներ ավարայ,
Այսչափ բաներս քեզ համար այ,
Այլ դու երբ կու խղճաս ինձի:

ՏԱՂ ՍԻՐՈՅ

Քանի կանչեմ աման աման, ես չունիմ դարար,
Քո սիրուդ հալիալ մաշեցայ, դու էլ չես խաբար.
Ղալամ ունեցերդ կապել է հրեղէն կամար,
Ես դիւանայ ջընուն եղէ, զնլում, քեզ համար:

Աչքերդ ծանր շուռ կածես, հողիս կու հանես,
Պայծառագոյն արեգական լուսնի նման ես,
Իմ քաղցրախօս կաքաւ բլբուլ, խելքս կու տանես,
Զնլում եար, ինչի՞ նազ կանես:

Լաչակիդ զրազըն բարակ զառ գուլաբըթուն,
Էլ չկայ քան զքեզ սիրուն, նազանի խաթուն,
Ճակատիդ շարել ես ոսկի, աշրաֆի ալթուն,
Զնլում եար, կարմիր գվարթուն:

Վիզըդ ձգել ես դանջիւով հէյքալ համայիլ,
Քաղցրը խօսքով կու ծիծաղես՝ կու մնամ մայիլ,
Կարմիր երեսըդ կու շողշողայ՝ չեմ կարիլ հայիլ,
Զնլում եար, կամ խելքըս պահիլ:

Ծով աչքերիդ մըտիկ կանեմ՝ ձեռաց կու գնամ,
Աջար դու էլ ինձ խղճմս թէ այսպէս կու մնամ.
Թէ որ դու էլ ինձ կու սիրես՝ ասէ իմանամ,
Զնլում եար, շատ ուրախանամ:

Ես որ պինդ հողւոց կանեմ է՞ր չես իմանալ,
Ծոցիդ ծածուկ մտիկ կանեմ է՞ր չես իմանալ.
Սիրտըս կրակով երում ես՝ էլ չի հովանալ,
Զնլում եար, չեմ դիմանալ:

Ծոցիդ շամամներն զրվարթ նռան բաղչայ է.
Ջորս բոլորն ոսկի կոճակ վարդի թախչայ է.
Թող էդ պաղչէն մէկ վարդ կտրեմ, էլ դու պինդ պահէ՛,
Զնլում եար, իմ խաթըն շահէ:

Ծոցումըդ կայ երկու ջրած ծաղկաման,
Անուշահոտ վարդ, դարանֆիլ, եասաման,
Ձեն կարիլ դալամով քաշիլ պատկերիդ նման,
Զակում եար, խիստ ես աննման:

Իմ սիրելեաց մէջըն չկայ քան զքեզ աղիկ,
Հենց ես կարմիր վարդ վըթըթած դամբաղի ծաղիկ,
Դու քանի սեֆիլ Նաղաշին սրտիկըն դաղիկ,
Զակում եար, և շունչըն քաղիկ:

ՏԱՂ ՍԻՐՈՅ

Լուսնի նման պայծառ երես ընդլրած,
 Ես մընացի կարօտ համըռուրից համար.
 Վարսերըդ ոսկի թելի նման ոլորած,
 Ես մնացի կարօտ ետ տալոյ համար:

Ունքերըդ կապել է կամար կրակով,
 Աչքերըդ վառել է պայծառ ճրագով,
 Ախոսս որ ծածկել ես բարակ լաչակով,
 Ես մնացի կարօտ տեմնելոյ համար:

Ծոցիդ շամամներն խիստ է նորահաս,
 Վախեմ թէ թառամի, շատ մի կենար պաս,
 Թէ ինձ նշանց չտաս ընկնես պատուհաս,
 Ես մնացի կարօտ ձեռք տալոյ համար:

Մէջքըդ նազլու բարակ՝ աղէկ լաւ պաղան,
 Վախեմ թէ գիրկ ածէ նաշի մարդ նաղան,
 Գեամար էլ ես կապել տունըդ ավաղան,
 Ես մնացի կարօտ գրկելոյ համար:

Բերանըդ կարմիր գինի, լեզուդ համեղ նուշ,
 Դու մինակ կու խմես ու կանես անուշ,
 Նաղաշըն թողել ես ծարաւ ու բէուշ.
 Ես մնացի կարօտ խօսելոյ համար:

ՏԱՂ ՍԻՐՈՅ

Քաղաք ես խուժայի Մոսքով,
 Խելքս տարար անուշ խօսքով.
 Ճակատըդ լցել ես ոսկւով,
 Ունքերիդ հետ խիստ է խառն:

Կերթաս նստիս ամարաթըն,
 Կու շողշողայ քո սուրաթըն,
 Բաղձանուն մէջի շօհրաթըն,
 Դու ես նարինջի ծառըն:

Եկ միատեղ նստեմք սեղան,
 Ծոցիդ եմիշներըն կու խաղան,
 Քեզանէ նռներ արմաղան,
 Ես բերեմ գինի և դառըն:

Ծով աչքերիդ ճրագ վառ,
 Ունքերդ կապած դալամ գառ.
 Երեսդ կարմիր և պայծառ,
 Ինչպէս մոմեր վառած ճառըն:

Ինձնէ վարդ ես առել տարել,
 Թուխ վարսերիդ մէջն շարել,
 Շատ վախտ է աչքով չես արել,
 Խարար չեմ ինչ է պատճառըն:

Աչքերըդ լուսատու ֆինար,
 Ծոցըդ բաղձայ սալվի չինար,
 Ես քաղեմ կարմիր գուլինար,
 Երբ որ բարով դայ ամառըն:

Ես խիստ շատ եմ աղաղակում,
 Դու է՞ր ես Նաղաշըն անարգում,
 Խարար ու գիր չես ուղարկում,
 Նրա համար խիստ եմ դառըն:

ՏԱՂ ՍԻՐՈՅ

Ամէն առաւօտ կուգաս ծաղկներով,
 Երեսօքըդ նման շէմսի դամարայ.
 Ծով աչքերըդ լցած անդին քարերով,
 Ունքերըդ վրայ կապած՝ հրեղէն կամար այ:

Լուսինըն ամէն օր հրեսըդ կու նորի,
 Քեզ տեսնողին խելքըն ինչպէ՛ս բոլորի.
 Քո ծոցըն պաղչայ նռան խնծորի,
 Պինդ կու պահես, աջար էդ ձեռն համար այ:

Շրթունքըդ բարակ է, կարմիր և փայլուն,
 Տեսնողըն խել կենի և սիրտըն արիւն.
 Երբ որ բարով համնիմք շնորհազարդ գարուն,
 Ես էլ չեմ համբերել՝ կենեմ ավարայ:

Ճանապարհդ կու նայիմ՝ տեսնեմ երբ կուգաս,
 Ծածուկ ծիծաղելով ինձ բարե՛ կուտաս,
 Հայրի՛ք որ թշնամոյն շուտ կու հաւատաս.
 Ես կուլամ, դու ուրախ նստիր դամ արաւ:

Դու չես վախել Շահէն, Սուլթան ու Խանէն,
 Մէկ խաթայ չես ուղարկել քո բերանէն.
 Ա՛յ զալում, ի՞նչ կուգես Նաղաշին ջանէն,
 Քարասիրտ, բենիսաֆ, ինձ ըռահմ արաւ:

ՏԱՂ Ի ՎԵՐԱՅ ԳՈՒՐՋՍՏԱՆԱՅ ԳՕԶԱՆՆԵՐԻՆ

Գովեմ սրտիւ ուրախական
Թիֆլիզ քաղաքըն պատուական,
Յոյժ գեղեցիկ են սիրական
Գուրջստանայ գօզալներըն:

Խնքնագոհ ջերմեռանդ համամ,
Միջի խաթուններըն թամամ.
Սիպտակ բողազ բոլոր շամամ,
Վրացտանայ արմաղաններըն:

Կարմիր երես նման վարդի,
Խնչպէս ծաղիկ ծաղկազարդի,
Ուշ ու խելք կու տանին մարդի
Գուրջստանայ գօզալներըն:

Ղալամ ունքեր կապած կամար,
Աչքերըն վառ շամսի դամար,
Կապեր են մուրասայ քեամար,
Վրացտանայ արմաղաններըն:

Վարսերըն դաստայ ոլորած,
Երեսըն լուսին է բոլորած,
Շատ մարդ է տեսած մոլորած
Գուրջստանայ արմաղաններըն:

Տեսօք են ամէն հասարակ,
Պոյն ու ջամալն է մուրարակ,
Բատանըն լայն, մէջքըն բարակ,
Վրացտանայ արմաղաններըն:

Զօրեղ ազգին պարթևական,
Զարմ և ժառանգ արքայական.
Արժանի թագաւորական,
Գուրջստանայ գօզալներըն:

Մէջիս նստեր սաղով դամով,
 Լիզուն քաղցրը, խօսքըն համով,
 Գինի խմեն ոսկէ ջամով,
 Վրացտանայ արմաղաններըն:

Սիրամարգի նման քայլին,
 Տեսողքըն դարմանան մայլին.
 Աստղանման գունով փայլին,
 Գուրջստանայ գօղալներըն:

Հագել են դումաշ ու խարայ,
 Ունեն շատ դարավաշ ծառայ,
 Խիստ են կանանչ թաղայ թառայ,
 Վրացտանայ արմաղաններըն:

Ատլաղ են հագել հաւասար,
 Սամուր վալափուշ սարէսար,
 Ամէն պարոն են աղասար,
 Գուրջստանայ գօղալներըն:

Ես Նաղաշ եմ, մեղաց ծով եմ,
 Նոցա սիրովըն գինով եմ,
 Խապար չեմ թէ ինչպէս գովեմ
 Վրացտանայ արմաղաններըն:

ՏԱՂ Ի ՎԵՐԱՅ ԳԱՐՆԱՆ ԵՒ ՈՒՐԱԽՈՒԹԵԱՆ

Յորժամ եղև զարուն, արև ծագեցաւ,
Հարաւ հողմըն հնչեաց, սառըն հալեցաւ,
Երկիր կանանչացեալ, ծառըն ծաղկեցաւ,
Խմենք, եղբարք, գինի, մեզ անուշ լինի.
Ածէք, խմենք գինի, բանն Աստուած շինի:

Ո՛վ եղբարք, նստեալ էք ծաղկեալ ծառի տակ,
Ջեռներիդ է գինի կարմիր ու յտակ,
Գինոյն մէջըն անկանի ծաղիկ ըսպիտակ,
Խմենք, եղբարք, գինի, մեզ անուշ լինի. և այլն:

Վաղիւրն ոչ գիտեմք թէ գինչ ծնանի,
Մարդուս կեանքըն վայրի ծաղկի նմանի.
Որ այսօր բացուել է վաղիւն անցանի.
Խմենք, եղբարք, գինի, մեզ անուշ լինի. և այլն:

Նոր զարուն, նոր արև, դատիկ շնորհազարդ,
Այսուհետև բացուի մանուշակ ու վարդ.
Ջայն պուլպուլին տատրակին լսէ ամէն մարդ,
Խմենք, եղբարք, գինի, մեզ անուշ լինի. և այլն:

Առէք կարմիր գինի և լցէք շուշով,
Բերէք թաղայ գառըն սինի սարիւռով,
Դապլի փլավ ձգէք մեխակով նշով.
Խմենք, եղբարք, գինի, մեզ անուշ լինի. և այլն:

Թող չիման տեղ նստիմք ջուր լինի և խոտ,
Կարմիր գինի խմենք մէկըմէկի մօտ,
Միմեանց նվիրեմք վարդ անուշահոտ,
Խմենք, եղբարք, գինի, մեզ անուշ լինի. և այլն:

Այլ և խաղաղութեամբ խմեն է հալալ,
Ոչ հարբիլ ոչ կոուիլ և ոչ բարկանալ.
Պարկեշտութեամբ ըմպել, սիրով զուարճանալ.
Խմենք, եղբարք, գինի, մեզ անուշ լինի. և այլն:

Նիստ քո մեղքերըդ լաց, նաղաշ Յովնաթան,
Աշխարհս անցաւոր է, չէ մնացական.
Դուք կերէք խմեցէք, եղբայրք պատուական.
Եւ օրհնեցէք զԱստուած այժմ և յաւիտեան:

ՏԱՂ ՍԻՐՈՅ

Առաւօտուց մէկ մի տեսայ զարդարած,
Դու իմ խելքըն տարար, ես չունիմ զարար:
Ոսկի շատ էր կապել՝ մարգարիտ շարած,
Դու իմ խելքըն տարար, ես չունիմ զարար:

Լայն և սպիտակ ճակատ, երեսդ վարդի թեր,
Շամալ կուռըդ մեկնէ ծաղիկ դէպ ինձ բեր.
Քեզ զանդ ու շաքար տամ իմ ձեռքըն կեր,
Դու իմ խելքըն տարար, ես չունիմ զարար:

Աչքերըդ այնախանա, ոսկեղէն սուր ալ,
Սիահ արտեանունքդ կապած է թուրալ,
Քո սէրըն կրակ է, իմ սիրտըն քուրալ,
Դու իմ խելքըն տարար, ես չունիմ զարար:

Ունքերդ է հիւալ, վարսերդ լալայ,
Ես քո սիրուդ կուլամ կու կանչեմ նալայ.
Մեր մէջի թշնամին անկանի բալայ.
Դու իմ խելքըն տարար, ես չունիմ զարար:

Լեզուդ քաղցրախօս հազարան բլբուլն,
Մէկ ձեռնիդ գինւոյ թաս, մէկ ձեռնիդ սմբուլն.
Երեսիդ խալերըն կապած սիահ գուլն.
Դու իմ խելքըն տարար, ես չունիմ զարար:

Ծառի տակըն նստեմք քաղեմք թաղայ նուշ,
Ծոցիդ եմիշներն ես անեմ անուշ,
Երեսիդ կու հայիմ կու մնամ բէռւշ,
Դու իմ խելքըն տարար, ես չունիմ զարար:

Ծամերդդ ոսկեթել, բոյրդ է սալվի,
Թող ծամերդդ քո ծոցին վրայ ծալվի,
Շատ մի թողիլ նաղաշն որ մաշվի հալվի.
Դու իմ խելքըն տարար, ես չունիմ զարար:

ՏԱՂ Ի ՎԵՐԱՅ ԱՅՎԱԶԻՆ ԶՐԱՂԱՑԻՆ

Յամենայն ժամ տալուք փառս տեառն Աստուծոյ ապնիաղին,
Քանզի ետ կարողութիւն մեզ հարադատ եղբայր Այվաղին:
Ծնծութեամբ և խնդութեամբ խմէ՛ք սիրով միաբանական,
Եղբայրք պատուական:

Որ և հատեալ յապառաժ տեղիս վայրի և խոտան,
Եւ կանգնեաց ի նոյն տեղւոջն ջրաղաց խիստ վայելական,
Ծնծութեամբ և խնդութեամբ խմէ՛ք սիրով միաբանական,
Եղբայրք պատուական:

Վանօրէից նմանեալ շուրջանակի պարիսպ բարձրացեալ,
Նորատունկ կանանչ այգի ծաղկունք և ծառ պտղով սխրացեալ.
Ծնծութեամբ և խնդութեամբ խմէ՛ք սիրով միաբանական,
Եղբայրք պատուական:

Նորափոր գնացք առուոց փրփնջագոյ պաղպաջունակ,
Նոյն ջրով ի գործ ածեն ջրաղացն որ է պատուական.
Ծնծութեամբ և խնդութեամբ խմէ՛ք սիրով միաբանական,
Եղբայրք պատուական:

Այլ և ցուրտ աղբիւր բղխեալ քաղցր և անուշ խիստ գովելի,
Ավազան ջրով լցեալ պարզ և մաքուր որպէս հայելի.
Ծնծութեամբ և խնդութեամբ խմէ՛ք սիրով միաբանական,
Եղբայրք պատուական:

Թունկ և կուժ գինով լցեալ ի մէջ ջրոյն սաստիկ ցրտացեալ,
Զրոյն երեսն միրգ ու ծաղկունք, վարդ ըռահան, խնձոր կարմրացեալ.
Ծնծութեամբ և խնդութեամբ խմէ՛ք սիրով միաբանական,
Եղբայրք պատուական:

Աղաչեմ, յորժամ տալս եղանակէք, կեանքս խնդրեցէք,
Այվաղին տօլուն խմէք ի մի բերան բարի յիշեցէք.
Ծնծութեամբ և խնդութեամբ խմէ՛ք սիրով միաբանական,
Եղբայրք պատուական:

Նա և պարտիք հանապաղ սեղան բազմիլ տստ ուրախանալ,
Շարագրօղ սակաւ բանիս նուաստ Նաղաշըն մի՛ մոռանալ.
Ծնծութեամբ և խնդութեամբ խմէ՛ք սիրով միաբանական,
Եղբայրք պատուական:

ՏԱՂ ՈՒՐԱԽՈՒԹԵԱՆ

Յաւուրս դարնան ժամանակին՝
 Փթթեալ ծաղկեցաւ այգին,
 Հնչէ քաղցր ձայն տատրակին,
 Ելէ՛ք, եղբարք իմ, ցնծալով,
 Ուրախութեամբ և պարելով,
 Մափրս ծափի հարկանելով:

Որպէս որ երամս աղանեաց,
 Խորհուրդ արարէ՞ք հետ միմեանց,
 Ժողովեցէ՞ք զգինըս՝ գառանց,
 Զենէ՛ք, եղբարք իմ, ցնծալով,
 Ուրախութեամբ, ևն:

Վատ մարդըն դուք մէջ միք բերել,
 Նա մէկ խօսքի չի համբերել,
 Կամի ձեր մէջլիսն աւերել,
 Դուրս արէ՛ք, եղբարք, ծիծաղելով,
 Ուրախութեամբ, ևն:

Նորահաս մանկունք հանճարեղ,
 Խելքըն բոլոր, խօսքըն համեղ,
 Զեռացներն վարդ ու զամբող,
 Հոտ առէ՛ք, եղբարք իմ, ցնծալով,
 Ուրախութեամբ, ևն:

Աղէկ կանանչ չիման լինի,
 Խաշած գառըն, բոլոր սինի,
 Յուրտ աղբիւր՝ մէջըն կուժ գինի,
 Խըմէ՛ք, եղբարք իմ, ցնծալով,
 Ուրախութեամբ, ևն:

Թնկեր շարած Իսպահանայ,
 Եղբարք նստած միւրզաեանայ,
 Բապապ, դապլի և իշկանայ,
 Կերէ՛ք, եղբարք իմ, ցնծալով,
 Ուրախութեամբ, ևն:

Այլ կեր խըմէ հետ ընկերաց,
Բանի որ ֆրսանդ կայ ձեռաց,
Գալ տարի ռժ սաղ ռժ մեռած.
Նարձէ՛ք, եղբայրք իմ, ցնծալով,
Ուրախութեամբ, են:

Նուռն և խընժորն է պատուական,
Խըմէ՛ք իրար փոխադրական.
Կանչէք տաղեր և շարական.
Յիշէ՛ք Նաղաշն ցնծալով,
Ուրախութեամբ, են:

Է՛ր պարապ կու մնաս, սաղի,
Փալաքն է մեր յօմրին հաղի.
Աշխարհս մեզ չէ մնալ պաղի,
Լից տուր, եղբայր իմ, ցնծալով,
Ուրախութեամբ և պարելով,
Ծափըս ծափի հարկանելով:

ՏԱՂ ՈՒՐԱԽՈՒԹԵԱՆ Ի ՎԵՐԱՅ ՍԵՂԱՆՈՅ

Յորժամ որ մարդասէրն Աստուած պարգևեց մեզ զայս բարին,
Այսօր բաղմիլ ի սեղանիս լցուցանել ըզկարիս,
Պարտիմք ընտրել ըղբարութիւնս, մերժել ի մէջ ըզչարիս,
Ածէ՛ք խմէ՛ք կարմիր գինի, խմողըն ուրախ լինի:

Որպէս որ մարգարէն Դավիթ ասէ ըան վկայական,
Դինի ուրախ առնէ, իւղ՝ զուարթ, հաց հաստատէ զսիրտ մարդկան,
Նոյնպէս և մինք ճաշակեսցուք իւղ և ըղհաց մարմնական,
Այլ և խմէք անուշ գինի բաժակէ անապական:

Վարդն որ փթթեալ բացուի և այլ ծաղկունք զանազան,
Ծառոց պտուղ անուշահամ, հոտ կնդրկի պատուական,
Մէջլիսըն զարդարեալ ցնծայ գինչ դրախտըն եղեմական.
Ածէք, խմէք կարմիր գինի, խմողըն ուրախ լինի:

Նողուլ փարվարդայ և շաքար, նուշ ու ֆստուղըն բոված,
Թաղայ գառըն, համեղ ձուկըն, հաւ և կաքաւ խորոված,
Հիւ դարձնով զապլի փլավ խորովուն վրայ դրած,
Դոհանամք զԱստուծոյ որ զայս ամէն նա է պարգևած:

Անմահութեան հոտըն բուրէ աստուածազարդ սեղանէս,
Խնամք և շնորհքըն Գրիստոսի անպակաս լիցի տանէս,
Բարեխօս ունիմք Տիրամայրն և Մկրտիչն Յոհաննէս.
Ածէք խմէք կարմիր գինի, խմողըն ուրախ լինի:

Թէ ձեր մէջըն խռով մարդ կայ՝ ելէք սիրով հաշտեցէք,
Վասըն արեան Գրիստոսի և զուր միմեանց շնորհեցէք,
Յախժամ կարէք լսել զձայնն դրախտըն ժառանգեցէք,
Մարմնով խմէք ուրախացէք, հոգով մեղաց զղջեցէք:

Ասացեալ է Թէ ամէն մարդ լաւ գինին յառաջ պաշտէ,
Ո՛վ տանուտէր, լաւ գինի բեր՝ Թէ սիրտդ մեզ հետ հաշտ է.
Հիմայ էլ պահես ձւամ համար, ժողովուրդդք երաշտ է.
Ածէք խմէք կարմիր գինի, խմողըն ուրախ լինի:

Նոր թասեր արծաթ կամ չինի բերէք տօլու խըմեցէք,
 Կենդանեաց և ննջեցելոց ողորմութիւն խնդրեցէք.
 Ով մանկունք սուրբ եկեղեցւոյ, քաղցրը ձայնիւ երգեցէք,
 Մեզ կերակուր պարգևողին փառքս տուր և օրհնեցէք:

Է՛ մոխիր Նաղաշ Յովնաթան, գործով զաղիր անմաքուր,
 Պարարտացար մարմինդ արիւր անքուն ողղանց կերակուր,
 Երթ աղաչեա առ տէր Քրիստոս, գոհանալով փառքս տուր.
 Յորժամ գայցէ ի դատաստան, զմեզ փրկեսցէ յայնմ աւուր:

✓

ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ԳԵՂԱՑԻ ԻՐԻՑԻ

Օրհնեցի չորեքանկիւնի տունս.
 Խեցեղէն, պղնձեղէն,
 Թուրքառն, մկնառն,
 Եղամանն, ձիթամանն,
 Մեղրամանն, սխտորամանն,
 Թանամանն, պանրամանն,
 Գինամանն, ձկնամանն,
 Սրահն ու տունն,
 Ղալն ու հաւի բունն,
 Գօշկն ու օթաղն,
 Փէտանոցն ու օճաղն,
 Մաղաղէն ու մառանն,
 Ծածուկ գաղտարանն:
 Մէջլիսն ու սեղանն,
 Կուժն ու քեղանն,
 Յանդ ու յանդաստանն,
 Զիմանն ու բօստանն,
 Գօմն ու մարաքն,
 Մածունն ու կարազն,
 Տօլապն ու թախչէն,
 Այգէն ու բախչէն:
 Կարամն ու տուճն,
 Ղաղանն ու կճուճն,
 Զանաղն ու թարաղն,
 Թօրօնն ու օշաղն,
 Տաշտն ու մաղն,
 Բիբարն ու աղն:
 Ապրանք ու մալն,
 Սուփրէն ու շալն,
 Վարն ու վաստակն,
 Գլուխն ու տակն:
 Էշն ու ջորին,
 Դարմանն ու գարին,
 Կալն ու ջաղացն,
 Ճորենն ու հացն,

Փէտն ու ցանն,
Ամբարն ու հնձանն,
Եղն ու կովն,
Աղբիւրն ու նովն,
Հողն ու քարն,
Էծն ու ոչխարն,
Դուռն ու հայեաթն,
Հիմն ու բնակաթն,
Այս նշանաւ սուրբ խաչի:

ՏԱՂ Ի ՎԵՐԱՅ ՄԱԾՈՒՆԻ ԶՈՐ ԸՆԾԱՅ ԲԵՐԻՆ ՆԱՂԱՇ ՅՈՎՆԱԹԱՆԻՆ

Յանկարծ լըւայ աւետեաց ձայն,
Թէ՛ ուրախ լեր դու, Յոյնաթան
Զի եկեալ է մածուն ու թան,
Ահաւասիկ զնորին քիսայն:

Որպէս զլոյս արեգական,
Էր ըսպիտակ դոյն սխրական,
Անուշ համեղ և սխրական
Որպէս խորտիկ արքայական:

Վասն աշն լցի նա ըզքեասայն,
Մէջըն փշերեալ իւղով դաթայն.
Ի ձեռս առեալ բրիչըն աշն,
Զերդ ըզբիւռոս բրել գերեզման:

Նաեւ ասէին ընդ մանկան,
Թէ՛ Բրեցէք, որդեանկ սխրական,
Բրածըն լիցի խորան,
Զոր նա կատարեաց զայս հրաման:

Այլ և սա է ձիւն աննման,
Սուրբ անարատ և մաքրական,
Մայր և ծնող է իսկական
Կասկարային ազնւական:

Թող սա զի պարտ է և արժան,
Նաղաշն պահել որպէս քերշան,
Կազմել մարմնադեղ զանազան,
Զոր հաղիւ գայ Ֆրանգստան:

Այսու պալատք սպիտականան,
Եւ սա մահլամ բժշկական,
Զի ցամաք սիրտք մեր զովացան.
Լուսաւորակ նիւթըն աշն:

Նախկին սիրով քո բնական
Կերակրեցեր ըզՅոյնաթան.
Ո՛վ երջանիկ, լիցիս արժան
Ճաշակելոյ անմահ սեղան:

ԳՈՎԱՍՍԱՆՈՒԹԻՒՆ ԵՐԵՒԱՆԱՅ ՔԱՂԱՔԻՆ

Կամիք գովել զուք Երևան,
Մարդիքն զալում կերևան,
Թուրքերըն կու քաշեն բերան,
Մարդոյ գլխի կոտորեն գերան:

Հավէն քնաս որպէս ըզհուր.
Ջերմ և կանանչ աղտեղի ջուր,
Գորտի ք...է և փիս փրփուր,
Որպէս ծառի ժանգ և թրթուր:

Առաւօտուց կերթաս բազար,
Բոլ կու ծախեն բողկ և գազար,
Թթու մածուն հանախ հազար,
Խմոր հացըն կուտայ նազար:

Սափոր և կուժ ամենըն ծակ,
Քանի ջուր կածես թէ դատարկ,
Ոչ աղբիւր կայ և ոչ վտակ,
Թուրքի յահէն դռներըն փակ:

Ջարուն հուխէն պօրկչոց շալակ,
Գտակ կարեն ձգեն թալակ,
Ծայրըն երկայն որպէս սալակ,
Մէջն պատի հաստ քոչալակ:

Թէ մէյտանըն անես օրօն,
Շատ կա տըտիպ շալիզ տօրօն,
Շերեփի գթալ խիստ խտօրօն,
Ամէնն ամես մէկ վառ թօրօն:

Չունի մէկ գովելոյ պատճառ,
Բաղաստանըն փնթի մուռտառ,
Կու ծախեն խիստ խաշար աստառ,
Թօրփա քէչա աթառ փաթառ:

Ձեռացներն նետ և թուանկ,
 Ղափաս կաքաւ նախշուն ըռանկ,
 Փողով հաց չնկնիլ մարդոյ ճանկ,
 Աշխարհս էժան, Երևան՝ թանկ:

Հաւուդի փող սառս մէկ բուռն,
 Հարկիդ մէկըն չառնիլ ձեռն,
 Աչքըն կոխես շամբուրի կեռն,
 Խմացնես էշի շ...ն:

Ես էլ Երևան շատ կացայ,
 Նոցա հասիաթն իմացայ,
 Հաղար բան պասպարես նոցա,
 Կասես՝ Ո՞ւր է, թէ՛ Մոռացայ:

Կուղեն ելնեն ամենըն քօչ,
 Լի է մոծակ, ժժիկ բղօչ,
 Ալիշ վերիջն է խիստ փօչ,
 Տալոյ նամարդ, առնելոյ դօչ:

Նաղաշն Երևան շատ կացաւ,
 Ջիկարն այրեց հիւանդացաւ,
 Սպիտակ սառուցին զարմացաւ,
 Խմեց՝ սրտիկըն զովացաւ:

ՎԱՐՔ ՀԱՒԱՍԱՐ ՄՈՆՔԵՐԻՆ

Գրէ եկին էշի քարվան
 Մեր մոնթերի վրայ փալան:
 Գլխէն արած զարի դարման,
 Զրոզրուալով բերան բանան:
 Ճաքած զնդում է քերանայ,
 Հէնց գիտես արան տարան այ.
 Ով մոնթ կուղես հանայ հանայ,
 Հիմայ գայ լսի զարմանայ:
 Ելած են փեշակ զանեաթէ,
 Կլած բանճարի գաւաթ է.
 Դեռ չէ կարում կանչել հագի,
 Շուտով դէպ ի բեմըն վագի.
 Չեն ճանաչել գիրք և ճաշոց,
 Պատարագին ածեն քոց.
 Խնչպէս որ լոկ աշխարհական,
 Ոչ գիտեն Սաղմոս շարական.
 Մէկ «հայր մեղայ» գիտեն մէկ բան,
 Մէկ «եւ ևրս խաղաղութեան»,
 «Ժողովելոցն ի վերնատան,
 Առաքելոցն երկոտասան»:
 Կծու են քանց սխտոր սոխըն,
 Հինգ հոգւով կասեն մէկ փոխըն,
 Զի գտնել մէկ հէն ու ևրն,
 Հալարտանան, քցին կողին,
 Ուշ չեն ունել ժամ ասողին.
 Զայնըն կտրած, բռնած գուլըն,
 Եղով սանտրում է քաքուլըն:
 Կարդալիս են չարան փարան,
 Կտրատում են գիրք աւետարան:
 Դասըն սրին պատէ պարան,
 Կարդացողաց համըն տարան:
 Հէնդ էն նալի սառած հալիմ,
 Վարպետէ չեն առած թալիմ:
 Ոչ ի յԱստուծոյ երկնչին,
 Եւ ոչ ի մարդկանէ ամաչին:

Աչքեր հանեն, երես չանչեն,
 Կուռն կոտրեն, հարայ կանչեն,
 Մտնեն խորան դուռն փակեն,
 Արիւնաթաթախ գլուխ ծակեն:
 Նման են կուած որձակին,
 Որ հաւըն կու դնի տակին,
 Քացի կուտան անմեղ երեխին,
 Կանթեղի ձէթն ածեն գլխին.
 Դասումն ասեղով իրար ծակեն,
 Մինչև որ ժամըն արձակեն.
 Դուրս գան՝ իրար տեղըն տաշեն,
 Հոգի, հաւատ մեռեալ քաշեն:
 Անուններըն է սարկաւագ,
 Մէջքներըն էշի գավակ:
 Հացով ուտեն մեղր ու կարագ,
 Էն վախտըն կու գան պատարագ.
 Հպարտ շապիկ հագնում ուռչում,
 Անխոստովանք բեմըն թռչում.
 Գիրքըն կարդան սխալ հաղար,
 Ինչպէս որ Կիսատենց Ղաղար.
 Ձայն ածեն զինչ անհամ գաղար,
 Ջէհիլ սօհպաթ լօթի բաղար.
 Կասեն՝ երբ կու գայ մեծ պասըն,
 Ալեկոծում գցենք դասըն,
 Պինդ պինդ կանչեմք «զի ի տուընջեան»,
 Կուլի քահանայք տըրտնջան:
 Մոց ու ճութըն լցած է ճան,
 Կասէ ինձ տուք չորս աստիճան.
 Միմեանց շապիկ են հագցնում,
 Պատարագին կանգնեցնում,
 Տասը ծնծղայք շախշախցնում,
 Հէնց էն որ գայլ խաղացնում.
 Ձանգակ ածելով ծիծաղում,
 Ոտքերըն ալ վեր վեր քաղում:
 Կանգնած երէց և քաղխուղէք,
 Մէկըն չասել «թարկըն տէք»:
 Կպչին մոմեր վառած ջառէն,
 Խուսկըն գողանան բուրվառէն.
 Մէկ տուն սաղմոս չի թամամեն,
 Շապիկ հագած ծամտաք ծամեն.

Նշխարք տալիս անեն արին,
 Վէր գցեն կոտորեն լանկարին.
 Ձեն խոնարհիլ որ տան թասըն,
 Ձեն գիտել թէ զինչ է մասըն:
 Կասեն «Արէք ինթիմասըն,
 Որ ինձ տանեն վերի դասըն»:
 Ձկարեն դնել գրքակալըն,
 Կասեն բաշխէ՛ք գլխիս մալըն.
 Շուտով մալէ խարճէ փախչին,
 Գանձանակին փողը չանչին.
 Դուռն որ թամբոց է խաղալիս
 Փիլոնի տեղակ է տալիս.
 Նախարարած է, էշըն քըշում.
 Գլխի գօտիկ է արբիշում.
 Նոր է տախտակ մէջքըն հարում.
 Խոստովանորդի է ճարում.
 Ձեն կարել ծալել շուրջառըն,
 Կանանց տան կնդրուկ բուրվառըն.
 Ձայներըն քաշ դուռնըն ցցած,
 Ատեանըն շապկաւոր լցած.
 Բարահումէտն ամէն հատաւ,
 Դարաշամբէն բերէք կաքաւ.
 Փիլոնացու յճատ կու ճարէք,
 Եաղմուրլուխներ կրտէք կարէք.
 Շուրջառացու չրկայ, լացէ՛ք,
 Եափուռջի բեռներ բացէք.
 Էլ չի ճարւիլ գլխի գօտիկ,
 Աստապատու ալաճէն մօտիկ,
 Որ նորօրհնիք զարդարւտիք,
 Կարճ իրիցներ խօշ խորոտիկ.
 Էժան են քանց չամիչ փշատ,
 Տիրացուն քանց ժողովուրդն շատ.
 Ձեն ճանաչիլ դրած գիրըն,
 Հէնց էն որ Բռնու նախիրըն:
 Աղքատ մեռելէն խոռվին.
 Հարստին վրայ ժողովին.
 Ղաթար ընկնեն մէկ մէկի հետ,
 Կանչեն բժիշկ ճարտարապետ.
 Փող բաժանողն ասէ՛ զինչ լամ,
 Կոտորվածքիս ռը մէկին տամ.

Հէնց մոնթ որ դայ զոյ դարբեդար,
 Մեծ սարկաւազաց բարեբար.
 Ինչ զազան ունէք զուրս հանէք,
 Ղաղբէկի կտրէք բաժանէք.
 Թէ որ էնտով չանիլ հերիք,
 Այլ փող ժողովիք բերիք.
 Էդ մոնթերդ է էշի թրիք,
 Վախեմ թէ կրակ տաք էրիք.
 Մոնթերն է զղլիկ աղջիկ,
 Վախեմ ամէն թողիք փախչիք.
 Վախեմ սապապ նոցա գալըն,
 Իրիցներըն գցեն մալըն.
 Անգօտի հացն ուտեն բռուզ,
 Էշ քուռակի պէս տան խնդռուզ.
 Միմեանց համար սարքեն թալակ,
 Վազեն թռչին միմեանց շալակ.
 Մարիֆաթէն խիստ են հեռի,
 Հէնց են թեփուած քառափեռի.
 Դասումն իրար կու տան տողի,
 Ծնճղան ձագերըն խողի.
 Հէնց են անապատի՝ միզեն,
 Սեղան նստին աման լիզեն.
 Կու նմանին զղլիկ թաթի,
 Սըռկնամեռ անտես սաթի,
 Սվածիդ ասլանի ասած,
 Շիտակ էն օրըն են հասած.
 Մինըն հէյդար մինըն չօմար,
 Սխալ խառնափնդոր տօմար.
 Մինըն շատ են ուսին տանում,
 Ինձ հաչէն վախս է անում.
 Էշի նման կանչեն զուանչ,
 Քաշ և բարձր խառնիճաղանճ.
 Սաւուրմիշլար բօրք ու տօնի,
 Շիլին լարայ արմըն տօնի.
 Հէնց էն որ Ղանեացի ընցոր,
 Սխիանցի բուրանոց բուրվոր,
 Առանց մեծարք վաղում տներ,
 Ղասապխանի լօթի շներ,
 Թափ տւած կու լափեն անտէր,
 Ղըղբերէթ կծուտող ճանճեր.

Գոմ մտնեն գողանան ջախու,
 Հէնց էն ձուակեր գող կատու.
 Կուչ են եկած ինչպէս հուրայ,
 Դուռն թալոյ վախտ՝ լեզուն սուրայ.
 Տիլլարքի հաշան օլա,
 Ղուրթլար օլսուն իթլար գուլայ:
 Այս օրերս է բարեկենդան,
 Պիտի ամենեքեան խնդան,
 Քանի ձեզ չեմ ձգած մազաթ,
 Ինձ արարէք փոքր ինչ ազատ.
 Թէ որ իմ ասածըն կանէք,
 Թէ չէ յետոյ կու փռչմանէք:
 Հաստատ լինիք Աստուծոյ տան,
 Անփորձ մընաք մինչ յաւիտեան,
 Դուք յիշեցէք ի մի բերան
 Հանգուցեալ նաղաշ Յովնաթան:

ՈՂԲԵՐԴՈՒԹԻՒՆ ՅԱՂԱԳՍ ՄԱՀՈՒԱՆ ԳԵՂԵՑԿԱՐՈՒԵՍՏ ՎԱՐՊԵՏ ԵՒ
ՆԱԴԱՇ ՅՈՎՆԱԹԱՆԻՆ, ՈՐ ՌՃՀԱ, ԹԻՌՁ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ ԻԸ
ՎԵՐԱՑԱԻ ԱՌ ՏԷՐ Ի ՅԻՒՐՈՒՄ ԳԱԻԱՌԻ, ԱՍԱՑԵԱԼ
ՅՈՐԴԻՈՅՆ ԻՒՐՈՅ ՅԱԿՈՐԱՅ

Ողբամ արտասուօք կոծով տխրութեան,
Հառաչմամբ ձայնիւ, սրտիւ դառնութեան,
Այսօր անկայ ես մեղաց մէջ մթան,
Քանզի վախճանեաց հայրն իմ Յովնաթան:

Գործովն նաղաշ և գիտուն բանի,
Այր քաղցրատեսիլ և յոյժ պիտանի,
Քո մահ լսողըն լայ հոգոց հանի,
Կասեն վաճ աւաղ, վարպետ Յովնաթան:

Ո՛ւր է շնորհալից վարպետն իմաստուն,
Որ միշտ զարգարէր բազում լըբոց տուն,
Մէջ Հայաստանեաց ծաղիկ ոսկի սիւն,
Այլ ոչ երեւիս, նաղաշ Յովնաթան:

Շնորհալից ձեռնն նկարող սրբոց,
Խաղխայթեալ եղեւ աւերակ և խոց.
Քարտուղար տառից հնոց և նորոց,
Բանաստեղծ վարպետ նաղաշ Յովնաթան:

Ջանաղան շնորհք վարպետաց ուսեալ,
Ակըն պատուական ոսկի թագ հիւսեալ,
Գարուն էր երանգ երանգ ծաղիկ բուսեալ,
Անուշահոտ վարդ՝ վարպետ Յովնաթան:

Լցեալ շնորհիւ՝ աղբիւր գիտութեան,
Հմուտ ընթերցմանց քերականութեան,
Եղեր արժանի բազում գովութեան,
Հանճարեղ վարպետ՝ նաղաշ Յովնաթան:

Բազում վանօրայք և շատ միաբան,
Գիտուն կարգացողք և աստուածաբան,
Դիմէին առ քեզ, հարցանէին բան,
Տայիր պատասխանի, վարպետ Յովնաթան:

Ունէիք հրաման առնել բուրվառն,
 Վարուքն պարկիշտ, գովելի բառն,
 Խոնարհատեսիլ զինչ անմեղ զառն,
 Խոհեմ սարկաւազ՝ Նաղաշ Յովնաթան:

Կանգնէիք զիմաց աչօք լալագին,
 Ի ժամ սոսկալի սուրբ պատարագին.
 Սուրբ վերաբերումն, խորհուրդ ահագին,
 Դու մերձենայիր, վարպետ Յովնաթան:

Վաթսուն և մէկ ամըն յորժամ վճարեաց,
 Եկլն Գարրիէլ հոգին հրաւիրեաց,
 Պապանձեաց լեզուն և դոյնըն շրջեաց,
 Պակասեաց ի մէնջ վարպետ Յովնաթան:

Բերան քաղցրախօս համեղ զինչ ուտին.
 Ո՞նց պատանեցին գերեզման եղին.
 Ես միշտ արտասուեմ նման զարնան գետին,
 Վասըն քո մահուանն, Նաղաշ Յովնաթան:

Երկիր շատ շրջեաց տար յաշխարհ օտար,
 Ամէն սիրելեաց օգնական սատար,
 Դու ճրպէս մեռար գերեզման մտար,
 Բաղմաց սիրելի Նաղաշ Յովնաթան:

Կարօտ մնացաք շնորհացդ և բանիդ,
 Ես և Յարութիւն փոքրիկ պատանիդ,
 Մենք միշտ լալով զամք մերայ տապանիդ,
 Ասեմք՝ ճէր ես, հայր, վարպետ Յովնաթան:

Ծանօթ էիր համայն մեծաց իշխանաց,
 Բարի հաւատով փոխեալ ի կենաց,
 Ինքըն պակասեալ՝ անունըն մնաց,
 Այր յերեւելի Նաղաշ Յովնաթան:

Ունիս շատ ծանօթ եղրաբք պատուական,
 Քո մահըն լուան և խելաց անկան.
 Շատ հեռաստանէ փափաքին ցանկան,
 Քոյին տեսութեան, վարպետ Յովնաթան:

Անուամբ հռչակեալ, նաև բանիրուն,
Յոյժ ուսումնասէր, աննինջ և անքուն,
Դու արժան լիցիս ընտրելոց դասուն,
Իմ բազմաշխատ հայր, Նաղաշ Յոննաթան:

Կատարեաց այսօր մարգարէից բան,
Թէ լըցայ իբրև այրի տրտմութեան,
Նաեւ ցամաքեաց ծաղիկըն շուշան,
Թարշամեաց քաղցրիկ վարպետ Յոննաթան:

Երկնից հրաւիրողքն դան առ քեզ դասեն,
Շնորհք դիտութիւն ի քէն պակասեն,
Բաղում սիրելիք ողբալով կասեն՝
Ո՛ւր է մեր վարպետ Նաղաշ Յոննաթան:

Եկըն հրաման երկնից տիրական,
Նոյն ժամայն խաւարեցաւ բիր ական,
Ասաց՝ Ողջոյն ձեզ, որդիք սիրական,
Քաղցրութեամբ յանձնեաց հոգին Յոննաթան:

Հառաչմամբ ողբայ Յակոբ քո որդին,
Բարեխօս առնէ ըզսուրբ ամլորդին,
Դասել հոգին քո դասըս չորրորդին,
Իմ ծերունի հայր, վարպետ Յոննաթան:

Հարազատ հօրէդ դատեալ հեռացաք,
Բարի խրատուց քո մեկնեալ զրկեցաք,
Թէպէտ շատ լացաք, ոչինչ շահեցաք,
Դարձեալ առ Աստուած ապաւինեցաք:

Ով իմ սիրելիք, եղբարք պատուական,
Յորժամ ընթեռնուք երգս ողբերգական,
Խնդրեմ որ ասէք սրտիւ լիական,
«Տէ՛ր քեզ ողորմեսցի, վարպետ Յոննաթան»:

Հաստատուն էիր զղջմամբ մեղայի.
Զմահ քո յիշելով անձամբ դողայի.
Զքեզ գովեմք և առնեմք մէկ «Հայր մեղայի»
Գորովագութ հայր իմ, Նաղաշ Յոննաթան:

Շարադրող բանիս նուաստ և անպիտան,
Ողբացեալ Յակոբ գերիս անարժան.
Ես ծառայ լինիմ միշտ և յաւիտեան,
Բո գերեզմանիդ, իմ հայր Յովնաթան:

ԲԵՂԻՍՏԱՆԻ ԴՊԻՐ

(XVIII դար)

ՏԱՂ ԱԶՆԻԻ ԵՒ ԱՆՈՒՇ

Մէկ աղնուի մի սէրն կայ ի գլխիս.
Դիշերն է յերազիս՝ ցերեկն ի սրտիս.
Կորուսեր եմ զիմ աննման սիրելիս.
Անոր համար կու թափառիմ ի սարերն ի ձորերն:

Ի միտս որ դայ՝ կու թռչի խելքս ի գլխէս,
Յաչերս արիւն, կու բոլորի ի սրտէս.
Ղարիպ եմ ես որ ելեր եմ իմ երկրէս.
Անոր համար կու թափառիմ ի սարերն ի ձորերն:

Այգի եմ տնկեր ու վարդ եմ բուսուցեր,
Ապառաժներ կտրեր ջուր եմ վազուցեր,
Զիմ աննման սիրելիս եմ կորուցեր,
Անոր համար կու թափառիմ ի սարերն ի ձորերն:

Զիմ աղնիւն որ սիրոյս գրկովն եմ բարձեր,
Զկանց ծովուն՝ լերանց թռչնոցն եմ հարցեր.
Մոլորական մաղբակաթներն եմ դարձեր.
Անոր համար կու թափառիմ ի սարերն ի ձորերն:

Թէ հարցանեն թէ հալդ քնչ է՝ հալ չունիմ,
Ի շատ սգոյս պատասխանի տալ չունիմ,
Ի տեղի մի դադարիլ և կալ չունիմ.
Անոր համար կու թափառիմ ի սարերն ի ձորերն:

Տ Ա Ղ

Ի ննջմանէդ արքայական
 Զարթիւր, նազելի իմ, զարթիւր
 Եհաս նշույն արեգական,
 Զարթիւր, նազելի իմ, զարթիւր:

Պատկեր սիրուն, տիպ բոլորակ,
 Լրացելոյ լուսնոյ քատակ,
 Ոչ գտանի քեզ օրինակ,
 Զարթիւր, նազելի իմ, զարթիւր:

Այդ քո տեսիլդ զոր դու ունիս,
 Արար ծառայ քեզ ըզգերիս.
 Արեակէզ գուցէ լինիս.
 Զարթիւր, նազելի իմ, զարթիւր:

Ղարին սրտիւ քանի կոծամ,
 Է՛ վարդ կարմիր և անթառամ,
 Տես թէ զխարդ խղճալի կամ.
 Զարթիւր, նազելի իմ, զարթիւր:

Տապ և խորշակ ժամանեցին,
 Զթերթիկ գեղոյդ այրել կամին,
 Քանզի էանց գիշերն մթին.
 Զարթիւր, նազելի իմ, զարթիւր:

Է՛ աննման իմ գովելիս,
 Ի մէջ ահանց դեզ քո մատնիս,
 Ի ոահեակ սոյն թւականիս,
 Զարթիւր, նազելի իմ, զարթիւր:

Տ Ա Ղ

Գարունն եկեալ անուշ հովերն հնչեցին.

Սիրով վառեալ երեկ պիւլպիւլն ի յայդին,

Ի դէմ վարդին եղանակէր լալագին.

Բացւիր, իմ նազելի, տեսոյդ կարօտ եմ, կարօտ եմ,

Զարթիր, իմ աննման, գեղոյդ կարօտ եմ, կարօտ եմ:

Գիշերն էանց, առաւօտն երևեցաւ.

Արեւն ահա յարեւելից մօտեցաւ.

Յերեկոյէն ի վեր սրտիկս հալեցաւ.

Բացւիր, իմ նազելի, ևն:

Գերի լինեմ քո ամէն մէկ տերևուն.

Բենէ ի դատ ինձ ոչ այլ ինչ երևուն,

Զի տար ինձ լոյս առանց քո լոյսն արևուն.

Բացւիր, իմ նազելի, ևն:

Ես քո փշովդ թէ բիւր անգամ հարկանիմ,

Ի քո սիրոյդ թէև ի հուր արկանիմ,

Զայն ամէնն իսկ անթիւ բարի վարկանիմ.

Բացւիր, իմ նազելի, տեսոյդ կարօտ եմ, կարօտ եմ,

Զարթիր, իմ աննման, գեղոյդ կարօտ եմ, կարօտ եմ:

✱ ՏԱՂ ՍԻՐՈՅ

Զիս քո սիրոյն, ճվ նազելի, հովերն առեր կու մաղէ,
 Օտարին լեզուն աւելի ցաւ եղեր զիս կու դաղէ,
 Այս կարօտուս չի գիմացվիր՝ միշտ ըզհոգիս կու քաղէ.
 Դէպ ի յերկիրն իմ սիրելոյն առնէր տանէր հովն զիս, հովն զիս,
 Դէպ ի յայգին իմ նազելոյն փշէր տանէր քամին զիս:

Խղճալի այն և ցաւալի թռչնակին ես նման եմ,
 Որ սիրոյն իմ կարմիր վարդին յարակ ի սուգ մտանեմ,
 Ի սար ի ձոր շրջագայիմ խնդրեմ և ոչ գտանեմ.
 Դէպ ի յերկիրն իմ սիրելոյն, են:

Սրաթե թռչնակ լինէի, թռչէի ուր կամէի,
 Կամ ի յայգին իմ սիրելոյն փշոզ քամին լինէի,
 Թեթեւիկ ամպիկ պիտէի՝ հովուն առջևն իյնէի.
 Դէպ ի յերկիրն իմ սիրելոյն, են:

Այս բոցոյս թէ ծովեր կապեն, չի գիտէ իսկի մարիլ,
 Այլ հանապաղ նոր ի նորայ ըսկսանի ի վառիլ,
 Զի ինքն այլ տեղ՝ հոգին այլ տեղ ճվ կարէ կալ դադարիլ.
 Դէպ իմ յերկիրն իմ սիրելոյն առնէր տանէր հովն զիս, հովն զիս,
 Դէպ ի յայգին իմ նազելոյն փշէր տանէր քամին զիս:

ԱՌ ՄԱՍՈՆԱՅՆ

Ո՞ւտի ծնար, հիվ բռնաւոր,
Որ քեզ նման ոչ դոյ յերկրի.
Որ թէ չտաս դու ձեռն ումէք,
Ոչ զօրանայ և ոչ բերկրի:

Թէ՛ թաղաւորք և թէ՛ կայսերք
Դո օգնելոյդ են միշտ կարօտ,
Իսկ առանց քո են յոյժ տկար,
Որպէս արջառ մի անարօտ:

Մինչ կորուսիչ ես դու հոգոց
Եւ ծնանիս անհուն չարիս,
Բազումք զքեզ միջնորդ եղեալ,
Յառաջ բերեն բազում բարիս:

Այնքան սիրով կապին մարդիկ
Դո կապանօքդ և կարկամին,
Որ որքան կապ ձգես նոցին՝
Ա՛յլ առաւել կապիւ կամին:

Եւ թէ առնուլ ոք կամիցի,
Զայն ըզկապանս ոտից նոցին,
Մրով թրով պատերազմին,
Թէպէտ խոցեն, թէպէտ խոցին:

Որք կապանօք քո կարկամին,
Այնք և զքեզ ամուր կապեն,
Յանել բանտի ներսը գելով,
Երկաթապատ ամրափակեն:

Ամուր պարիսպք և հաստատունք,
Մարսին ի քէն և սասանին,
Յորժամ ուժով քո զօրացեալ,
Զնչին մարդիկ անդ հասանին:

Որքան սաստիկ կապեն ըզմարդն,
Այնքան սաստիկ ուժովանայ,
Եւ որքան քեւ ուժովանայ,
Այնքան երկիւղն աւելանայ:

Երկիւղ քո ուժ բերէ մարդոյն,
Որ զօրանայ զի երկնչի.
Թուր ու դանակ ի դործ ածել
Ընդ թշնամին կու մարտնչի:

Դու որ ըսլոր տիեզերաց,
Բազում զօրաց եղեր իշխան,
Տկար մի ոք ի մարդկանէ
Առնէ ըզքեզ տախց կոխան:

Տ Ա Ղ

Ի կիսատ սիրելաց անհաւատարմաց,
 Ի սուտ այս կենցաղոյս ձանձրացաւ անձն իմ:
 Յանժստոյդ ընկերաց՝ լոկ բանիւ եղբարց
 Յիրաւի բնաւին տաղտկացաւ անձն իմ:

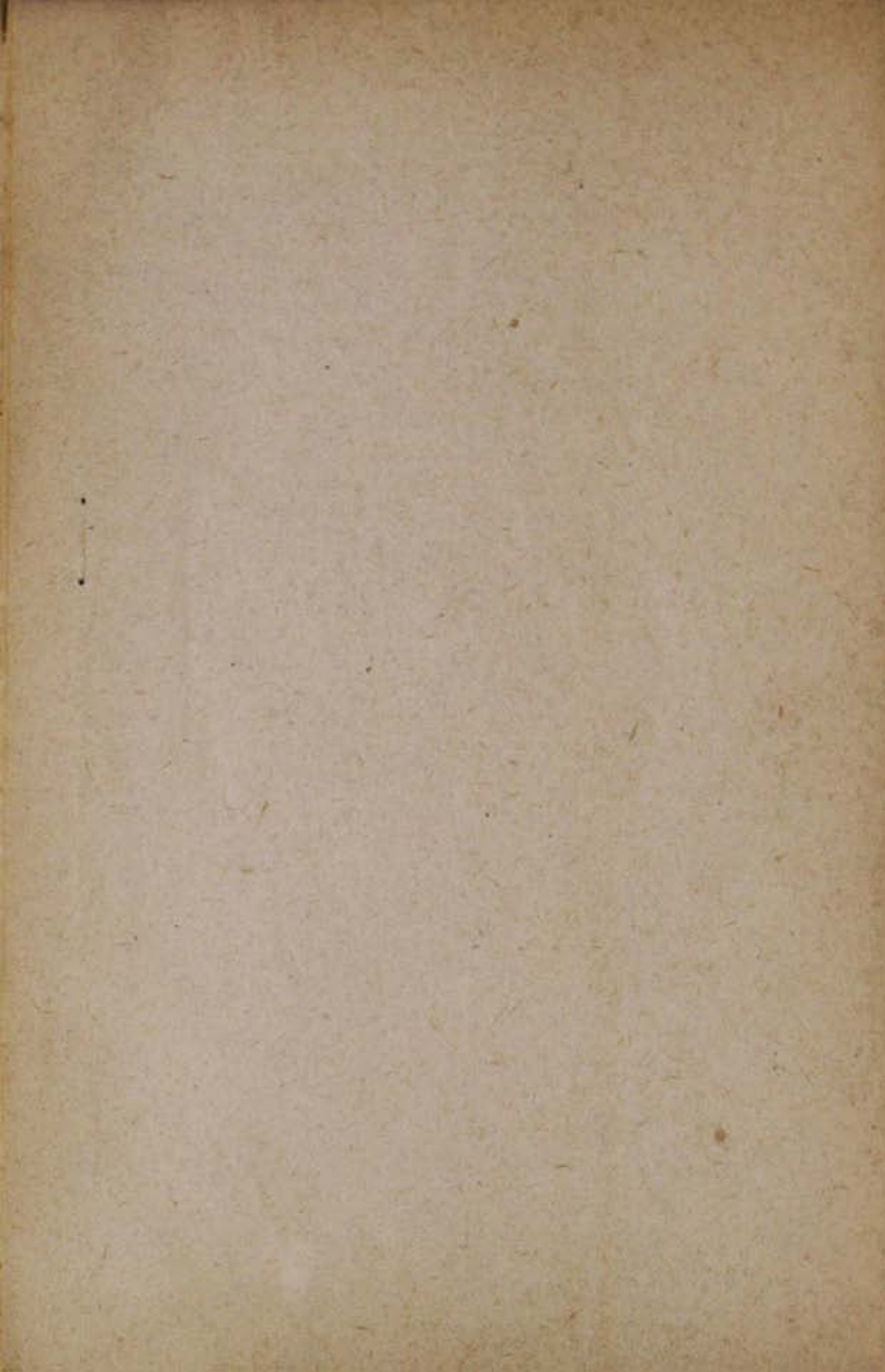
Է յիրաւի գործ մեծ, կարի գովելի,
 Գտանել ի կենցաղս ստոյգ սիրելի,
 Ըստանալ և ունել ըզմի այնպիսի՝
 Ի վաղուց իսկ հետէ տարփացաւ անձն իմ:

Աղեքսանդր որ դաշխանն խոնարհեցոյց,
 Թէ մեր են դանձք քո հմըն նմա հարցոյց,
 Որք էին շուրջ զիւրե՝ ըզնոսաւ եցոյց,
 Յորոյ պատասխանին զուարճացաւ անձն իմ:

Զինչ է այլ մեծութիւն համեմատ սմին,
 Իբրու թէ առ հոգի բաղդատի մարմին
 Մինչ գտից եղկելիս զայնպիսոյն ըզմին,
 Յայնժամ ասեմ՝ Այժմիկ բարձրացաւ անձն իմ:

ՍԵՅԵԹ — ՆՈՎԵ

(XVIII դար)

Ա.

Ամեն սաղի մեջն գոված դուն թամամ դստն իս, քամանչա.
Նաքաղ մարթ քիզ չի կանա տեսնի, դուն նըրա պստն իս, քամանչա.
Հաստ արա՝ ել լաւ որերուն եղիվըն համախս, քամանչա.
Քիզ ինձնից ով կանա խըլի՝ աշուղի բստն իս, քամանչա:

Անգաճըզ երծաթեն պիտի, գըլուխըզ ջափահիր քարած,
Կութըզ շիրմայիմին պիտի, փուրըզ սաղափով նախշ արած,
Սիւմըզ ոսկեն քաշած պիտի, երկաթըզ փանջարա արած,
Ոչ ով զիմեթըզ չի գիդի՝ լալ ու ալմասն իս, քամանչա:

Ճիպուտըզ վարադնած պիտի՝ թահր ունինա հաղար ունգով.
Ձարըզ ուշի կուգեն պիտի՝ վուր դուն խոսիս քաղցըր հանգով.
Շատին դարթուն կու լուսացցնիս, շատին կու քընեցնիս բանգով.
Անուշահամ գինով լիքն դուն ոսկէ թստն իս, քամանչա:

Ածողիդ երկու կու շինիս, առաչ չայի դափա գ՛ուզիս.
Կու մեճըլվիս ալիֆուումըն, պարապ վախտի բափա գ՛ուզիս.
Յեփ վեր գու քաս մեջլիսումըն, քաղցըր զող ու սափա գ՛ուզիս.
Բոլորքըզ գողալնիր շարած մեջլիսի կեսն իս, քամանչա:

Շատ տըխուր սիրտ կու խընդացնիս, կու կըտրիս հիւընդի դուղըն.
Յեփ քաղցըր ձախդ վիր կոնիս՝ բաց կուլի հիդըզ խաղողըն.
Խալիին ես իլթիմազն արան՝ ասին. «Ապրի քո ածողըն».
Քանի սաղ ե Սայաթ—Նովէն, շատ բան կու տեսնիս, քամանչա:

(1759 թ.)

Բ

Վունց որ վուր դարիւր բուլբուլըն մն տարով բաղին կարոտ ե,
 Ենենց կու լա քու սիրողըն՝ ձեռքդ արաղին կարոտ ե.
 Դուն ուրիշի հիդ մի խոսի, քու ճուրտն աղին կարոտ ե.
 Հասիլ ե ծուցիդ շամամըն՝ ոսկե թարաղին կարոտ ե:

Մե զադ չը կա՝ գուման ածիմ՝ ասիմ են նըման ե գունքըդ.
 Անդալամ անդալինի ջաշած ոսկու պես ե փայլում ունքըդ.
 Բոյեմեդ չուրս մատն ավելի լըցվիլ ե դոշդ ու թիկունքըդ.
 Զնորով, արբեշումով հուսած մաղիբըդ՝ շաղին կարոտ ե:

Դուն խոմ են գլխեն դոված իս, յես քիդ նուրմեկ գովիմ արի.
 Ծուցըդ վարադնած հուջրա յե, հուտ՝ ունե մուշկ ու անբարի.
 Յերիք հարուր ու վախտուն ու վից ամեն անդամդ դարարի.
 Կուռըդ շիմշատ, մատնիրըդ մուժ՝ բըրբուլե ճաղին կարոտ ե:

Յես ել ուրիշ յար չիմ սիրի, աշխարհումըս գուն իս իմըն.
 Թե մե շափաթ քիդ չիմ տեսնի, կու կըտրիմ քամանչի սիմըն.
 Թեգուդ թագավուրըն կանչե, թեգուդ Լողըման հեքիմըն
 Վճար մե դարդս կու հասկանա, գուգունըս դաղին կարոտ ե:

Գիշեր ցերեկ ման իմ դալի եշխեդ յանա յանա, գոգալ.
 Անդաճ արա, մատնդ իմ քիդ, մե քիչ կամաց գընա, գոգալ.
 Աշխարհըս ումն ե մընացի, վուր ինձ ու քիդ մընա, գոգալ.
 Մանգամ մեռալ Սայաթ—Նովեն՝ անդաճըդ խաղին կարոտ ե:

Գ

Մե խոսկ ունիմ իլթիմազով, անգաճ արա, հով աչկի լուս.
 Սըրտումըս ինթիզար ունիմ, քու տիսըն բարով, աչկի լուս.
 Աջմբ քիզ ինչ գեթ իմ արի՝ կենում իս խըռով աչկի լուս.
 Աշխարս աշխարով կըշտացավ, իս քիզնից սով աչկի լուս:

Մագամ ել ոչ ով յար չե սիրի, ես թնչ արիր, ես թնչ բան ա.
 Եղեմեդ ջուհուն իմ ելի, ման իմ դալի յանա յանա.
 Ես դարդեն ոչ ով չը քաշե, վուր մե դանդին չի դիմանա՝
 Սիրտըս լուրի պես խորվեցիր եշխեդ կրակով, աչկի լուս:

Դոստիրըս դուշման շինեցիր, յադերուն թնչպես դոստ անիմ.
 Անցկացած որըն չիմ տեսնում, քանի դուզե վուր դաստ անիմ.
 Աստուած վրկա, խիստ դըժար ե, գլուխըս ինչպես դուս տանիմ՝
 Ես մե փուքըր նավի նըման, քու եշխըն ե՝ ծով, աչկի լուս:

Դուզիմ բերանս բաց անիմ, գովքըդ ասիմ թարիփի պես՝
 Տաս տարի յե ման իմ գալիս Փադիշահի շահիփի պես
 Ոխտըն տարի յե ման դու քամ սաղըն ձեռիս Ղարիբի պես՝
 Բութա Շահսանամըս դուն իս, ել չունիմ ոչ ով, աչկի լուս:

Թեդուդ հազար դարդ ունենամ, յես սըտումըս ահ չիմ ասի.
 Իմ հուքմի հեքիմըն դուն իս, յես ել ուրիշ Շահ չիմ ասի՝
 Սայաթ—Նովեն ասաց, Զալում, յես են մահին մահ չիմ ասի՝
 Հենչափ ըլի՝ դուն վըրես լաս մաղըդ շաղ տալով, աչկի լուս:

(1758 թ.)

Դ

Առանց քիզ ինչ կոնիմ սոյրաթն ու սազըն
 Ջեռնեմես վեր կոծիմ շանդիրըն մեմեկ
 Ջուհքի ուշկ ու միտկըս իրար շաղեցիր,
 Փահմես կու հիռացնիմ հանդիրըն մեմեկ:

Մե դուգուռնըն երկու դաղին ինչ անե,
 Մե նոքարըն երկու աղին ինչ անե,
 Մե բաղմանչին երկու բաղին ինչ անե,
 Փեյվանդ գուգե թաղա տընդիրըն մեմեկ:

Ղուրթ ին ասի փիր ուստաքար դադիրըն.
 «Բաղ շինեցի, վարթն քաղեցին վադիրըն»,
 Ջափեն յես քաշեցի, սափեն յադիրըն.
 Բաղիփեն եկավ միզ ես բանդիրըն մեմեկ:

Առանց քիզ ինչ կոնիմ աշխարհիս մալըն.
 Ջիմ անի քալադն չիմ անի դալըն,
 Կու հաքնիմ մաղեղեն, կու հաքնիմ շալըն,
 Կերթամ ու ման գու քամ վանքիրն մեմեկ:

Բըլքամ մե մարթ ռաստ գա՝ վուր ինձ խըրատե
 Գողալ, քու եշխեմեն սիրտըս աղատե.
 Կանց յոթըն իմաստնախրացըն շատ ե՝
 Ե՛ս քու, Սայաթ Նովա, բանքիրըն մեմեկ:

Ե

Դու եմ գլխեն իմաստուն իս, խիլքդ հիմարին բար մի անի,
 Երազումն տեսածի հիդ միդի մե հեսար մի մի անի,
 Յես խում եմ գլխեն երած իմ, նուրմեկանց քարաբ մի անի,
 Թե վուր, գիդիմ, բեզարիլ իս, ուրիշին սարաբ մի անի:

Ձը կա քիզ պես հուքմի հեքիմ՝ դուն Բոստամի Ձալ՝ Թաքավուր.
 Ասկըդ ասկերումն գոված, համ դուն իս գողալ Թաքավուր.
 Թե եսանց ել սուչ ունեմամ՝ գըլուխս արած տալ Թաքավուր.
 Մըտիկ արած քու Ստեղծողին՝ նահախ տիդ դադար մի անի:

Յարալուն հեքիմն ենդուր գ՝ ուղե՝ գիդ տալու յե, ցավ տալու չ՛ե.
 Քանի գ՝ ուղե արբար ըլ՛մ՝ դուլըն աղին դավ տալու չ՛ե.
 Դու քո սիրտըն իստակ պահե, յադի խոսկըն ավտալու չ՛ե.
 Աստծու սերըն կանչողի պես դըռնեմեդ ջուղար մի անի:

Ամեն մարթ չ՛ի կանա խըմի իմ ջուրըն՝ ուրիշ ջըրեն ե.
 Ամեն մարթ չ՛ի կանա կարթա իմ գիրըն՝ ուրիշ գըրեն ե:
 Բունիաթս ավազ չ՛իմանաս՝ քարափե քարուկըրեն ե՝
 Սեկավի պես՝ առանց ցամքիլ, դու շուտով խաբար մի անի:

Քանի գ՝ ուղե քամին տանե՝ ծովեմեն ավազ չ՛ի պակսի.
 Թեզուդ ըլլիմ, Թեզուդ չ՛ըլլիմ՝ մեջլիսներուն սազ չ՛ի պակսի.
 Թե կու պակսիմ, քիզ կու պակսիմ՝ աշխարիս մե մազ չ՛ի պակսի.
 Սայաթ—Նովու գերեզմանըն Հինդ, Հարաշ, Աբար մի. անի:

(1753 թ.)

Զ

Յեւ մե դարբեր բուլբուլի պես, դուն ոսկե դափաղի նրման.
Երեսըս դի վուտիդ տակըն՝ անց կաց, փխանդաղի նրման.
Յար, քիզիդ խոսիլ իմ ուզում՝ Շահի իլթիմաղի նրման.
Աջայիր սուրաթի տեր իս՝ ռանդըդ և զուլդաղի նման:

Յար, մըտիլ իս բաղչի մեշըն, աջայիր սեյրան իս անում.
Շուղիքդ արեգակի նրման և՝ տեսնողին հեյրան իս անում.
Ջիգարես կըրակ իս տըվի, երվում իմ՝ ըիբյան իս անում.
Վճնց մե գողալ չե ունեցի՝ ետ քու արած նաղի նրման:

Հենց իմացի, յար, քու դուլ իմ, թանդ հախով գընած չըրաղ իմ.
Դըրանըդ նընգած ըլիմ, ով տեսնե, ասե՝ տուսաղ իմ.
Եշխեմեդ հիվանդացիլ իմ, վճնց մեռնում իմ, վճնց թե սաղ իմ.
Ծովի պես ուրաղան իմ տալիս, գըծվիլ իմ Արաղի նրման:

Ով կու տեսնե՝ ջունուն կու՝ լի՝ բարդ երեսիդ խալ իս անում.
Ել ջուքամըն դուն կու քաշիս, չուն մահիս՝ խիալ իս անում.
Յար, յես քիդ բարով իմ տալիս,—չուռ իս գալի՝ դալ իս անում՝
Չունքի խոսկըդ անց և կենում բելլու շահանդաղի նրման:

Սայաթ—Նովեն ասաց՝ կու լամ. չ'իմ լաց ըլի՝ թե ճար ունենամ.
Ել յես կու քաշիմ ես դուսեն՝ թուղ՝ լի ահ ու զար ունենամ.
Յար, քիդ վըրեն արք ունենամ, մե լավ իխտիար ունենամ՝
Առնում, տանիմ մեջլիսներըն ոսկեջրած սաղի նման:

Է

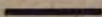
Ուստի՞ դու գաս, դարիբ բըլբուլ,
 Դու մի՛ լաց 'լի, յես իմ լալու.
 Դու վարթ պըտոնե, յես գողալին,—
 Դու մի՛ լաց 'լի, յես իմ լալու:

Արի, բըլբուլ, խոսի՛ բառն,
 Ոխնըվի քու եկած սարն.
 Քի վարթն երից, էնձ՝ իմ յարն,—
 Դու մի՛ լաց 'լի, յես իմ լալու:

Ման իմ գալի դիզարի հիդ.
 Վունց դարիբ բըլբուլ խարի հիդ,
 Դու վարթի հիդ, յես յարի հիդ,—
 Դու մի՛ լաց 'լի, յես իմ լալու:

Սալբուի նըման կանանչ իմ,
 Յեկ խոսի, ձայնդ ճանանչիմ
 Դու վարթ կանչե, յես յար կանչիմ,—
 Դու մի՛ լաց 'լի, յես իմ լալու:

Ղարիբ բըլբուլ՝ ձայնդ մալում,
 Յես ու դու երվինք մե հալում.
 Սայաթ-Նովեն ասաց՝ դալում,—
 Դու մի՛ լաց 'լի, յես իմ լալում:

Ը

Խոսկիրըդ մալում իմ արի՝ անարատ մաքուր իս՝ ախպեր.
Ոսկե փարչումըն լըցուցած անմահական ջուր իս, ախպեր,
Խըմողըն վճնց կու կըշտանա՝ դուն կաթնե ախպուր իս, ախպեր,
Աշխարքըն ծով՝ դուն մեշըն նավ, ման գու քաս, փըրփուր իս, ախպեր.
Վախում իմ թե՛ ինձ ել երիս՝ անհանգչելի հուր իս, ախպեր:

Հուր իս՝ եշխով կըրակած՝
Խոսկ իմ ասում առակած,
Ի՛մ սիրմա երծաթ ախպեր՝
Ոսկե ջրբով վարաղնած:

Աջմը միդիդ ի՞նչ իս կամում, ի՞նչ ե ասում ետ քու փալըդ.
Իսկի չ՛իս դալի, չ՛իս ասում. «Աջմը, ի՞նչ ե բանդա հալըդ.
Աստուած վըկա, սիրտըս երից՝ ջեյրանի նըման մանգալըդ
Յես քիզանից չ՛իմ հեռանա, թեզուդ դուս գա խաթու խալըդ.
Թեզուդ սիրիս, թեզուդ ատիս, թեզուդ համբուրիս, ախպեր:

Համբուրիս սիրով համբուր,
Վուենց որ խեչին ե դաստուր.
Ով քիզ խայան մըտիկ տա՝
Դառնա երկու աչկով կուր:

Քիդիդ բաս դ՛վ կարա բըռնի՝ հաղար բարաթ բառ իս ելի.
Խոսկիրըդ անդին ջավահիր՝ Ասմափուրու ճառ իս ելի.
Հուտըդ աշխարըս ե դավթի՝ բալասանի ծառ իս ելի.
Ջը կա քիզպես եշխի ջունուեն՝ կըրակ նընդած վառ իս ելի.
Շատ մարթիք քիզիդ կու երիս, ետ լիզվի տեր վուր իս, ախպեր:

Վուր իս ասիմ՝ իմացի,
Եշխի մեշըն հիմնացի
Ինձ հուրյան քիրյան արիբ,
Ասում իս, թե՛ դիմացի:

Խիւքըս գըլխեմես տարիլ իս, լիբ ու թուքս զարդ իս արի,
 Սիրտըս փուրումըս սպանեցիր, եշխըդ քիզի նարդ իս արի,
 Ինձ հուրյան բիրյան շինեցիր. աջաբ դուն ել նարդ իս արի,
 Յեփ քի սիրով մեյման անիմ, վիկացի, թե մարդ իս՝ արի,
 Ուրախացի, ուրախացու, չունքի միզ մող հուր իս, ախպել:

Հուր սիրով սիրեկան
 Քիզի դուլուդ պատվական,
 Հազար թուրու կերակուր,
 Սուրփ գինի անսպական:

Համաշա իմ յարի ճամփին կանգնած իմ՝ տալիս իմ դովա.
 Աշխարքն աշխարով կըշտացավ, իմ սիրտըն քիզանից սով ա
 Սըրե, շաղտոս վուտիդ տակըն եշխիդ դառա՝ հավաջովա.
 Իսկի չ'իս գալիս. չ'իս ասում, «Խիստ իս լալիս Սմյաթ-Նովա».
 Զ'ըլք միտկըդ մուրովիլ ե՝ սըրտումըդ պըխտուր իս ախպեր:

Պըխտուր սիրտըդ պարզ արան
 Բըլբուլի պես փարզ արան,
 Աստուծուն փառք, քաղկումն իս,
 Դարդըդ Խանին արդ արա:

Բ

Ինձ ու իմ սիրեկան յարին՝ մե տարի բերած գիղենաք.
Ա՛խ քաշելեն՝ սրբախ մեշըն արունն մերած գիղենաք.
Գիշեր ցերեկ՝ յարի խաթրու, ջիգարըս երած գիղենաք.
Աչկըս թաց, բերանս ցամաք, լիզուս հիզքերած գիղենաք:

Սիրտըս փուրումըս թուլացավ անզախներու զախ անելեն,
Ուշկ ու միտկըս խառնըվեցավ խուռըն խուռըն խաղ հանելեն,
Աչկեմես ջուհարըն գընաց՝ յարեն կարտո՝ ախ անելեն,
Ել ապրելու ումիկ չունիմ, իմ որըս կորած գիղենաք:

Երած խորված ման իմ գալի, մի տիղ չը կա մարդ ունենամ.
Լիզվով չիմ կանացի ասի, թեզուզ խոսկըս փարդ ունենամ.
Ափսուսալու հազար ափսուս՝ յես ես դադա դարդ ունենամ
Եշխեն ուշկ ու միտկըս կապած, ինձ ջրի տարած գիղենաք:

Սիրտըս փուրումըս սըքուր ե, ալ աչկիրըս լաց ե անում.
Ծովըն նընգած ամբի նըման դոշս ու յախես թաց ե անում.
Քանի վուր մըլհամ իմ գընում, գուգունս ել խիստ բաց ե անում
Հալվեցա արնաքամելի՝ յարես հիզարած գիղենաք:

Ով տեսնում ե, ես ե ասում. «Վա՛յ քու դարին Սայաթ-Նովա,
«Համաշա քիդ պիտինք տեսնի՝ աչկըդ արին, Սայաթ-Նովա.
«Ինչո՞վ չելավ, չըռաստ յեկմը մե լավ յարին, Սայաթ-Նովա».
Ունըրըս երադի պես գընաց՝ ծառըս չի խերած գիղենաք:

Ժ

Ենդուր աչկըս չ'ե ցամաքում սըրտիս մեչըն արին մնաց.
Վուչինչ դարով չը լավացավ՝ մըհլամըս հիդ յարին մընաց.
Եշխեմեն հիվանդ պառկեցա. աչկըս ճանապարհին մընաց.
Յևի մուա՝ իժում տիս եկավ՝ նազըն բեիդարին մընաց:

Գարունքովան վախաըն լըցվիլ է,—հրանի ձիդ, ծաղկած վարիւր,
ԹԵ բըլբուլին բաղն դըրդեցիք, մանիշակով լիքըն սարիւր.
Բաս ինչի՞ ձենըն չե դալիս, սալբու չինար, ետ ի՞նչ արիւր,
Ճուլեկըդ բըլբուլին սըպանից՝ կարմիր վարթըն խարին մընաց:

Ալ պուճպուճեն ասաց՝ խափե սարումըն դարիբ բըլբուլին,
Յևի բըլբուլըն միտըն ածավ ռեհնով կապած թալիգուլին.
Ով վաղ գընաց՝ վարթըն քաղից, չ'ասին՝ թե պետկ է բըլբուլին,
Վիյ քու դարին, դարիբ բըլբուլ, վուր լեշըդ չափարին մընաց:

Պոսկիրըդ քաղցը քաղցը է, լիդուդ շաքար ու նաբաթ է,
Պըմոդին վընաս չ'ի անի ձեռիդ բըռնածըն շաքաթ է.
Շափաթըն ռխտն որին, ասի, հաքածըդ բաքաթ բաքաթ է.
Հաքիլ իս բեհեդ ծիրանին՝ ծալած դալամքարըն մընաց:

Աշուղի լիդուն բըլբուլ է, որհնանք ունե, նալաթ չը կա.
Շահի մոդ խոսկն անց կու կենա, սըպանելու ջալլաթ չը կա.
Հեքիմ ու դատաստան չը կա, մե դրուստ աղալաթ չը կա.
Մե մարթ չը կեր՝ ազատիլ եր, Սայաթ-Նովեն դարին մընաց:

(1758 Թ-)

ԺԱ

Ձիւս ասոււմ, թե՛ լանց իս ելի.
 Բարով տեսա, իմ սիրեկան
 Վարժի նըման բաց իս ելի
     Պարերով,
     Պարերով.

Բարով տեսա, իմ սիրեկան:

Արի մե դարդըս իմացի,
 Եշխմեղ համան իմ լացի.
 Որըս եսպես անց ե կացի
     Դարերով,
     Դարերով.

Բարով տեսա, իմ սիրեկան:

Յեւի կու հաքնիս ալ ու ատլաս,
 Տեսնողին կու շինիս մաս մաս.
 Դոշիդ պիտի լալ ու ալմաս
     Շարերով,
     Շարերով.

Բարով տեսա, իմ սիրեկան:

Յես քիզ դովիմ խաղի մեշըն,
 Շամամները թաղի մեշըն.
 Ման իս դալի բաղի մեշըն
     Յարերով,
     Յարերով.

Բարով տեսա, իմ սիրեկան:

Սայաթ—նովեն վունց դընջանա՝
 Աչկիրըդ ոսկե փընջան ա.
 Դուշմանի լիզուն մընջանա
     Չարերով
     Չարերով.

Բարով տեսա, իմ սիրեկան:

ԺԴ

Ինձ սիրեցիր, եղբւրն նընգար, խաղի դավթար իմ քիզ ամա.
 Մի քաղի փըշի ծաղիկըն՝ վարթ սուսանբար իմ քիզ ամա.
 Զիմ թողնի արեգակումըն՝ բաղչի սալար իմ քիզ ամա.
 Յես քու մահըն վունց կու խընդրիմ՝ նուղլ ու շաքար իմ քիզ ամա:

Յեյ քու բաղին մըտիկ արն, ուրիշ բաղեն վարթ չ'ին տա քիզ.
 Այ ու հացըն մի դեն գըցի, շափթենը մեկ մըտիկ տու միզ.
 Թեզուզ աշխարըս պտուտ դաս՝ չ'իս տեսնի ինձի պես աղիզ.
 Թաք ուրիշ գողալ չը սիրիս՝ իղըարով յար իմ քիզ ամա:

Թաք յես մորես չ'եյի ծնի. վայ են որին յես քիզ տեսա.
 Դու բուլբուլ իս, յես կարմիր վարթ, չասիս թե վարթըն ջարդ կեսա.
 Մե փուքըր կտենց դիմացի, շուտով Հնդըստան մի եհա.
 Անդորձիլ, անխարջ ու քըրիհ՝ մանգիլի դար իմ քիզ ամա:

Աստուած վրկա, դիմիշ արած գըլուխըս քիզ մատաղ ըլի.
 Յեկ քիզիդ սիրով դամ անիմ. հվ գ'ուզե բեգամաղ ըլի.
 Յես քու խոսկեն չիմ անց կենա, Թաք քու դամաղըն չաղ ըլի.
 Թեզուզ անմահութին ուզիս՝ սիրով կու ճարիմ քիզ ամա:

Դու գարգըն ինձի պառվեցուց. ումըն ասիմ Սայաթ-Նովա.
 Մի գըցի ձեռնեմեն ձեռն՝ ոսկե թաս իմ, Սայաթ-Նովա.
 Փռանդըստանու միչեն յելած՝ դար ատլաս իմ Սայաթ-Նովա.
 Ծալե դավթարըդ, դութին դի, ունդ ու բուքար իմ քիզ ամա:

(1754 թ.)

ԺԵ

ՍԱՅԱԹ-ՆՈՎԵՆ

Ի՞նչ կոնիմ հեքիմըն, ի՞նչ կոնիմ ջարեն՝
 Բու տըվածըն ուրիշ գիդ է, ուրիշ գիդ:
 Երում է մըլամըն, չե լամլում յարեն,
 Բու տըվածըն ուրիշ գիդ է, ուրիշ գիդ:

ՍԻՐԵԿԱՆՆ

Ասաց թե. «Հեռացի գըլխեմես գնա,
 «Բու ասածըն ուրիշ տիդ է, ուրիշ տիդ»:
 «Ետ քու արարմունքսըն քիդի չի մընա,
 «Բու ասածըն ուրիշ տիդ է, ուրիշ տիդ»:
 Ուրիշ տիդ, ամա՛ն ուրիշ տիդ:

ՍԱՅԱԹ-ՆՈՎԵՆ

Ասի թե. «Եշխեմեդ չ'իմ հանդուամ տանըս,
 «Ձեռնիրըս թըլացավ չ'ե շինում բանըս,
 «Երվեցավ ջիգարըս, մաշվեցավ ջանըս՝
 «Բու տըվածըն ուրիշ գիդ է, ուրիշ գիդ»:

ՍԻՐԵԿԱՆՆ

Ասաց. «Իմ գիղեմեն քիդ չը կա չարա,
 «Գընա թե խիլք ունիս՝ գլխիդ ճար արա,
 «Թե չե՝ անիլ կուտամ քիդ փարա փարա.
 «Բու ասածըն ուրիշ տիդ է, ուրիշ տիդ»:

ՍԱՅԱԹ-ՆՈՎԵՆ

Ցեա ըլլուլ իմ, վարթըս մընաց խարումըն,
 Կըրակ գըրիր սըրախ խուցի յարումըն.
 Վո՛ւնց գըրանքումըն կա վունց դավթարումըն՝
 Բու տըվածըն ուրիշ գիդ է, ուրիշ գիդ:

ՍԻՐԵԿԱՆՆ

Ասաց թե. «Բի դարար՝ շինեցիր շահըդ.
 «Կըտրեցիր ադարըդ, կըտրեցիր ահըդ.
 «Մի վեթի արունըդ, մի շանց տա մահըդ,
 «Բու ասածըն ուրիշ տիդ է, ուրիշ տիդ»:

ՍԱՅԱՅ-ՆՈՎԵՆ

Ասի թե. «Մաղիրըդ սուրմա իս անուս,
«Հենց գիդիս չիմ գիդի, յմբ, չիմ իմանում.
«Սեբըդ ինձ մահ դառաւ՝ ել չիմ գիմանում,
«Բու տըվածըն ուրիշ գիդ ե, հւրիշ գիդ»:

ՍԻՐԵԿԱՆՆ

Թաքավուրի թադի լայիդ քարըն իմ,
Շիրինի պես Փահրադի դիդարըն իմ,
Յես են գըլխեն Սայաթ-Նովու յարըն իմ,
Բու ասածըն ուրիշ տիդ ե, հւրիշ տիդ:

ՍԱՅԱՅ-ՆՈՎԵՆ

Կու մեռնիմ,—չիս տեսնի Սայաթ-Նովի պես.
Հիդըս խոսի, մի կենա խըռովի պես.
Տաղա տըվիր գեմիս տարար ծովի պես.
Բու տըվածըն ուրիշ գիդ ե, հւրիշ գիդ:
Աման ուրիշ գիդ:

(1756 Բ.)

ԺԶ

Անգին աղըն վըրեդ շարած՝ անբան ոսկու ռախտ իս, գողալ.
Աստուած քիզ ու նրբան պահն՝ ում հիզ վուր նըվախտ իս, գողալ.
Բըլբուլին լիզու շինեցիր՝ դուն վարթի դըրախտ իս, գողալ.
Վարթըն՝ մի ասիս ումըր ունե, դուն ամենան վախտ իս, գողալ:

Մեմեկ մեմեկ ել չ'ի ասվի՝ Թարիիլը դարավ քուլիչով.
Պատիրըդ՝ զարով դարբարով, դոշամեդ՝ խալով խալիչով,
Տախտալնիրըն՝ երծաթեմեն, միխիրըն՝ ոսկե դուլիչով.
Քոսրով փաշայեմեն թողած, դուն, թովուզի տախտ իս, գողալ:

Սկանդարի Զուլդարի թողած ջալահիր իս, անգին լալ իս.
Դանգըն դանդի միչեն հանած, հիդքաշած մըսխալ մըսխալ իս.
Յեփ դուն սեյրանգահըն կ'եհաս՝ ոչ ով ախոււմըդ չ'ե դալիս.
Փաք չունիս փաշահագիմեն, անդամ, առանց սախտ իս, գողալ:

Թեգուզ մառք ճարտար ըլի, կանց Սողոմոն դադա ըլի,
Թեգուզ մարքարիտով լիքըն, թեգուզ սադափ սադա ըլի.
Թեգուզ արեգակ լուսնիակ, թեգուզ հուրիզադա ըլի,
Ետ քու ամեն մարիփաթով դիփուենին կու ախտիս, գողալ:

Երգընուց վըրեդ ձուն և եկի՝ փունջ մանիշակ նուր իս, ջանում.
Մողըդ նըստողըն կու երվի՝ ետ նադի տեր վուր իս, ջանում.
Դիո Սայաթ-Նովեն չ'ե մեոի՝ դու ինչի՞ տըխուր իս, ջանում.
Թաք յես մեոնիս, դուն սադ ըլիս, գերեզմանըս վադ տիս, գողալ:

(1758 թ.)

ԺԷ

Եղիսիմիդ հիվանդացիլ իմ, դիդի համա իմ լալի.
 Վախում իմ թե դարդըն հալե, յեղի համա իմ լալի.
 Շահե կարքած վեքիլի պես գիդի համա իմ լալի.
 Տանեն դուրս արածի նըման տիդի համա իմ լալի:

Մե տիդ հուքմի հեքիմ չը կա՝ դուռըն հհամ, կանչիմ հարա.
 Վե կենա Լողմա հեքիմըն՝ բալքամ դարդիս անե չարա.
 Տիս թե ինչպես ե շրփոթվի՝ դուն իմ խեղճին մըտիկ արա,
 Զուրըն եկավ գեբանս տարավ, ծիդի համա իմ լալի:

Սիրտըս եղիսիմեն երած ե, դուգուն դադըն ինչ կոնիմ.
 Վհնց դորա ունե, վհնց չափար՝ յես ենպես բաղն ինչ կոնիմ,
 Անդի լարըն կըտըրվիլ ե՝ դարդակ սաղաղըն ինչ կոնիմ.
 Նիտըս քարումըն կոտրեցի, թիդի համա իմ լալի:

Ղալամըն գիրքս չ'ե գրում՝ մեչ չուրացած թանքի նըման.
 Խոսկիրըս մեմեկ չ'ի ասվի՝ իմաստնեբու բանքի նըման.
 Մեչըն չ'իմ կանացի մըտնի, ծովի ծածկած վանքի նըման.
 Խոստովնահերըս հեռացավ, միդի համա իմ լալի:

Գիդումըն՝ մելեք տանուտեր, քաղաքտիդըն՝ Սուլթան Խան իս.
 Բաղումըն՝ վարթ ու մանիշակ, սարումըն՝ սընքուլ սուսան իս.
 Ղաբուլ ունե Սայաթ-Նովեն՝ թաք քու ձեռով դուն սըպանիս.
 Մեռնելուս համա չ'իմ հոքում, ցիդի համա յիմ լալի:

(1758 թ.)

ԺԸ

Թամամ աշխար պըտուտ եկա՝ չը թողի Հաբաշ, նազանի.
 Զը տեսա քու դիդարի պես՝ դուն դիմունին րաշ, նազանի.
 Թե խամ հաքնիս, թե զար հաքնիս, կու շինիս զումաշ նազանի.
 Ենդու համա քու տեսնողըն ասում ե՝ վաճ վաճ նազանի:

Դուն պատվական ջափահիր իս, երնեկ քու առնողին ըլի.
 Ով կու գըթեն՝ ախ չի քաշի, վա՛յ քու կորցընողին ըլի.
 Ափսուս որ շուտով մնաիլ ե, լուսըն քու ծընողին ըլի.
 Ապրիլ եր, մեկ ել եր բերի քիզի պես նազաշ, նազանի:

Դուն են գըլխեն ջուհարդար իս, վըրեդ դարնըշան ե քաշած
 Դաստամազեդ թիլի մեչըն մե շադա մարջան ե քաշած.
 Աչկիրըդ ոսկե փիալա՝ չարխեմեն փընջան ե քաշած,
 Թերթերուկըդ՝ նիտ ու նաշտար, սուր զալամթըրաշ, նազանի:

Երեսըդ՝ փարսեփար ասիմ, նըման ե շամս ու դամարին.
 Բարակ միչկիդ թիրման շալըն՝ նըման ե ոսկե քամարին.
 Ղալամըն ձեռին չե կանգնում, մաթ շինեցիր նաղըշքարին.
 Յեփ նըստում իս՝ թութի դուշ իս, յեփ կանգնում իս՝ ոաշ, նազանի:

Յես են Սալաթ-նովասին չիմ՝ վուր ավզի վրա հիմնանամ.
 Աջար միզիդ քիչ իս կամում՝ սըրտեդ մե խաբար իմանամ.
 Դուն կըրակ, հաքածըդ կըրակ, վա՛ւր մե կըրակին դիմանամ.
 Հինդու զալամքարու վըրեն ծածկիլ իս՝ մարմաշ, նազանի:

(1758 Բ.)

ԺԹ

Գ' դպիմ ումբըս հենց անց կացնիմ՝ որըս մունաթ չը քաշե.
 Թեդուզ հաղար դարդ ունենամ՝ դարըս մունաթ չը քաշե.
 Ղաստ ունիմ՝ բարու հանդիբիմ՝ չարըս մունաթ չը քաշե.
 Գըլուխըս չարեն ոտդ անիմ՝ սարըս մունաթ չը քաշե.
 Երեսըս հայալու պահիմ՝ արըս մունաթ չը քաշե:

Հիուու տիղացեն՝ գալիս իմ, խիլքի դարար շահ իմ բերի.
 Հուջրես լիքն ե անգին լալով, ջափանիրչուն ահ իմ բերի.
 Հինդու՝ միչեմեն դուս եկած զիմեթով մաթան իմ բերի.
 Տեսնողըն՝ թահրըն չ'ի գեդի՝ մե հեստի քարգահ իմ բերի.
 Հեստի տիղ դուքան բաց անիմ՝ դարըս մունաթ չը քաշե:

Մե բիուըս Փոանգի ատլաս ե, տալիս ե շովդ ու շափաղաթ.
 Մե բիուըս զար զալամաքարի, տիղ ունի վունց որ մաքաղաթ.
 Մե բիուըս Զինուժաչինին կու առնե թամամ փառաղաթ.
 Մի բիուըն ենգիդունիս, մե բիուըն փաչաչի խալաթ,—
 Վունց ձեվիլ գուզե, վունց կըտրիլ՝ կարըս մունաթ չը քաշե:

Մե բիուըն ղըրմըղ ու զափուանդ, մե բիուըն ել զանջափիլ ա.
 Մե քանի բիուըս դարչին, մե բիուըն ել դարանփիլ ա
 Բեընիբըն վըրա չ'ե գալիս, հակնիրըս ե սիլա սիլա.
 Անտակ ծովի միչեն հանած ակնիբ ունիմ՝ լալ ու թիլա.
 Մարքարիտըս շադա շադա՝ շարըս մունաթ չը քաշե:

Շատ մարթ եստունք կու իմանա, կոսե, «Հալըաթ սա զանգին ա».
 Զ'ին գիդի թե ուշկ ու միտկըս հաղար մե բարաթ հանգին ա.
 Մարիփաթով քաղցըր լիզուն դիփունի վըրա անգին ա.
 Մայաթ-Նովեն ենդուր կուլա՝ գըլուխըն մահու ճանգին ա,—
 Աստուած սիրողըն ինձ ազատե՝ յարըս մունաթ չը քաշե:

Ժ

Աջմբ քու սիրտըն ո՛վ շինից՝ խոնարից՝ հիզնից՝ բեղամաղ.
 Քանի գ՛ուզես մարթ վուր հարսի, վճենց կուլի վաղնից բեղամաղ.
 Յար, յես քիզ ինչ գեթ իմ արի՝ նըստած իս միզնից բեղամաղ.
 Քամեցիր եշխիդ մանգանով, — յես պիտիմ քիզնից բեղամաղ:

Ինչ քիզանից հիռացիլ իմ, իմ ջանումըս ջան չ'ես մըտի.
 Ուշկ ու միտկըս դուն իս տարի, ձեռիս մեշըն բան չես մըտի,
 Հենց գիդիմ թե չուրս տարի յես Քաղաքըն քարվան չես մըտի.
 Ռախտարի նըման նըստած իմ՝ իջարից, միզնից բեղամաղ:

Հալըսթ սերըն կես և կլի՝ վուր միզի ատիլ և ուզում.
 Չուրս տարեկան երեխի պես յարըս խըրատիլ և ուզում.
 Բըռնիլ և եշխի դանակըն, սիրտըս կըտրատիլ և ուզում.
 Շատ մարթ կա նըստած՝ լաց լիլիս, գողալի նազնից բեղամաղ:

Թեզուզ իմացի, կարթացի իմաստնասիրաց առակըն.
 Եշխեմեդ ջանուն իմ կլի, վեր յեկավ սըրտիս վարակըն.
 Աստված վըկայ, մարթ չի քաշն՝ դըժար և եշխի կըրակըն.
 Տեսա արունոտ ջեյրանըն՝ վուրսնուրթին գենից բեղամաղ:

Անց կացավ աշու.... խաղալ և ուզում.
 Հասավ գարունքվան հուսանըն բըլբուլնիըն գալ և ուզում,
 Սայաթ-Նովեն առանց նընգիր ճիտըն դցած լալ և ուզում.
 Չուրըն կորցըրած խոնթկարի պես նըստած և խաղնից բեղամաղ:

(1759 թ.)

ԻԳ

Աշխարհս մե փանջարա յե,—թաղերումեն բեզարիլ իմ.
Մըտիկ տըվողըն կու խուցվի,—դաղերումեն բեզարիլ իմ.
Երեգ լավ եր կանց զուր եսոր,—վաղերումեն բեզարիլ իմ.
Մարթ համաշա մեկ չ'ի ըլի,—խաղերումեն բեզարիլ իմ:

Դուլաթըն եյթիրար չ'ունե, յեփ որ կերթա իր շքարով.
Լավ մարթն են ե' գըլուխն պահե աշխարհումըս եյթիրարով.
Աշխարհս միդ մընալու չ'ե իմաստնասիրաց խաբարով.—
Գ'ուզիմ թընչի բըլբուլի պես,—բաղերումեն բեզարիլ իմ:

Ո'վ կոսե՝ թե յես կու ապրիմ առուտեմեն ինչուռ մութըն.
Աստուծու ձեռումըն հիշտ ե' մարթու աշխարք ելումուտըն.
Ղուրթս ենդուր ճամփա չ'ե դնում՝ շատացիլ ե խալխի սուտըն.
Դըսանըն՝ մե դուլ չ'ին պահուլ,—աղերումեն բեզարիլ իմ:

Աշխարհս միդ մընալու չե, քանի նըստինք զոդ ու սափին.
Հում կաթնակիր Աթամի դաթ, նալաթ ըլի ետ քու բափին.
Համփիրութինս հատիլ ե, չիմ գիմանում խալխի գափին.
Դոստիրըս դուշման ին դարի,—յաղերումեն բեզարիլ իմ:

Սայաթ—Նովեն ասաց՝ դարդըս կանց մե ճարըն շատացիլ ե.
Զ'ունիմ վաղվան քաղցըր փառքս, հիմի դառըն շատացիլ ե.
Բըլբուլի պես ենդուր կու լամ՝ վարդիս խարըն շատացիլ ե.
Զ'ին թողնում վախտին բացվելու,—քաղերումեն բեզարիլ իմ:

(1759 Բ.)

ԻԴ

Պատկերքըդ դալամով քաշած, թահրըդ ոսնդն ոսնդ իս անում.
Երեսիդ խալըն ծածկում ե մաղիրըդ, խափանդ իս անում.
Բացվիլ իս կարմիր վարթի պես, բլլրուլի հիդ հանդ իս անում.
Ակոնքըդ ոսկումըն շարած, պրոռչդ մահանդ իս անում:

Երեսըդ նուր լուսնի նքման՝ քանի կ'եհա, կու բոլլրվի.
Դաստամաղըդ նամ չ'ի ուղի, առանց հուսիլ կու ոլլրվի
Ենդու համա քու տեսնողըն իր ճամփեմեն կու մոլլրվի.
Յեփ մտնում իս մեջլիսումըն, շանդ շուխի շարանդ իս անում:

Երեսըդ տեսնելու դու քան քաղաք քաղկով, գիդ գիղի պես,
Մեռնողըն քիզմե կու առնե անմահական դիդ, դիղի պես.
Յեփ տիղեմեդ ժամ իս գալի, շրխշրխկում իս ջիղջիղի պես.
Ի՞նչ կոնիս սանթուր, քամանչեն. գուզսըդ՝ չոնդուր, չանդ իս անում:

Ծուցիդ մեկըն վարթ, մանիշակ, սընրուլ ու սուսան իս շինի.
Բու տերըն բաղըն Ի՞նչ կոնե, քու հուռըն ոհհան իս շինի.
Քամին մեկըն անց ե կենում՝ մաղիրըդ ելքան իս շինի.
Աշխարքըն ծով, դուռն մեկըն նավ ման իս գալի, լանդ իս անում:

Տասնեմեդ մեկըն չին ասի, թեգուդ աշխարբս քիդ գովին.
... մանիշակ բաց արած ծովին.

Բաս քու եշխին վճենց դիմանամ. ջուրըն տանե Մայաթ-Նովին.
Թե տեսնողըդ մեկ ել տեսավ, գիվանա դարանդ իս անում:

(1759 ք.)

ԻՆ

Աջմը քանի ժամանակ է, թաք գիտենամ տարիդ, երեսկի.
Վունց ուտիլ գ'ուղե, վունց խմիլ՝ մողըդ նըստող յարիդ երեսկի.
Բացվիլ իս կարմիր վարթի պես, փաթութ սուսանքարիդ երեսկի.
Բլրուլին լալով ման կոծիս գիշեր ցերեկ խարիդ երեսկի:

Հուտըդ աշխարհս բըռնիլ է, բերնումըդ ունիս զանջափիլըն.
Կանց քիզ լավ հուտ չ'ի ունենա Հնդու եկած զարանփիլըն.
Գիշեր ցերեկ դուքսիդ մեջն իս, ձեռիդ ունիս զանջափիլըն.
Դիրչուս է ալ պըրոշներուդ՝ ունքիդ՝ սամանդարիդ երեսկի:

Շատըն հասրաթեդ կու մեռնի, սըրտումըն կունենա զարուր.
Ով չե տեսի՝ մեկ ան կոնե, ով կու տեսնե, հազար հարուր.
Քու զաթըն քու նըման կու՝ լի, կըշտիդ ունիս ոսկե բարուր.
Բըլքա մեկ ել դեդեն բերե, նըման բարեբարիդ երեսկի:

Մե նաղըդ Արար անցկացավ, մե նաղըդ Հնդըստան գընաց.
Մե նաղըդ Ղըրիմ անցկացավ, մե նաղըդ Դաղըստան գընաց.
Մե նաղըդ Ուրումիլ կացավ, մեկըն Փուսդըստան գընաց.—
Ով քու սուրաթըն տեսնում ե՝ ասում ե՝ թահարիդ երեսկի:

Արի նըստի Սայաթ-Նովա. խոսկըդ ասա լամդուքասով.
Սաղին խիթըդ չը տանուլ տաս ետ խիալով, ետ հավասով.
Ձեռիդ բըռնածըն բըրուլ ե. ածա,—խըմինք ոսկե թատով.
Շատ աջայիբ մեյմանդար իս, սուփրի սազանդարիդ երեսկի:

(1785 թ.)

ԻԶ

Պանի վուր ջան իմ՝ յար, քի դուրբան իմ. արա ի՞նչ անիմ.
Արտասուենք հանիմ, շատ հոքուց հանիմ,— յար դադեդ տանիմ.
Ասիր. «Ջեյրան իմ.» թուղ քի սեյր անիմ. յար, մըտիկ անիմ.
Մհաւ բաղչեն նադով, քիզ գովիմ սադով, յար իլթիմադով:

Մադիրըդ դաստա, պըռոշըդ փըստա, հեյրանի վախտ է.
Յեկ նընգնինք չոլըն, վուր հասնինք գոլըն. Ջեյրանի վախտ է.
Բըլըուլըն վարթին (ու) վարթըն բաղին. սեյրանի վախտ է:
Մհաւ բաղչեն նադով, քիզ գովիմ սադով, յար իլթիմադով:

Շուռ գանք հանդամով, յերկնային նամով թուսիըն թացվիլ է.
Քաղ կանչինք հանգով, լալեքն ունգով, վարթըն բացվիլ է.
Սուաան սընրուլով, դարիբ բըլըուլով բաղըն լըցվիլ է:
Մհաւ բաղչեն նադով, քիզ գովիմ սադով, յար իլթիմադով:

Պատվական շինած, նըման նըմանած Լեյլու դիդարին.
Յար, ուշկըս գընաց՝ մադիրըդ մընաց վրա մուհաջարին.
Բաղըն դարթարած, բըլըուլըն քընած վարթի սաջարին.—
Մհաւ բաղչեն նադով, քիզ գովիմ սադով, յար իլթիմադով:

Հաքիլ իս ատլաս, թուրլու դար ու խաս՝ սալըու դալ բովուն.
Ձեռիդ ունիս թաս, լըցընիս ինձ տաս՝ դուրբան իմ քովուն.
Թաք դու բաղչեն գաս՝ անիս մասնե մաս քու Մալաթ-նովուն:
Մհաւ բաղչեն նադով, քիզ գովիմ սադով, յար իլթիմադով:

(1757 ք.)

ԻԷ

Անդաճ արած, բարեթափուր,
Դընած հիդըն խաղ մի անի.
Յարբ սիրտըն դաղ մի անի,
Ետ կըրակն չաղ մի անի.

Չաղ շուռ արբ,
Յարսուռ տարբի,
Յարին բեղամաղ մի անի:

Բեղամաղ չ'ըլի միղանից,
Չը հիռանա անմիղ բանից,
Յարըն նաղով հոքիս հանից.
Հանած ծառ ե,
Նշխով վառ ե,
Ձի վախենա Սուլթան իմանից:

Խանի պես դիվան իս անում,
Շահադի պես սան իս անում,
Ետ թնչ թափուր բան իս անում,
Բանըդ բանդ ե.
Պոռըդդ դանդ ե,
Բաղըրը լիզվով ջան իս հանում:

Ջան չունիս յարի ձեռնեմեն,
Հիվանդ իմ եշխիդ կըռնեմեն.
Դիդ անիս ծուցիդ նըռնեմեն.

Նըռիդ ոսկով,
Բաղըրը խոսկով,
Կրակ իս վեր ածում բերնեմեն:

Հազիդ դարըն ալ ե, գողալ,
Բերնիդ մեչըն լալ ե, գողալ,
Ետ ինչպես խիալ ե, գողալ,
Ետ խիալով նաղ իս անում, Յար, աման:

Նազ իս անում իխիտար իս,
 Հիդ աշխարիս բարերար իս,
 Հընդու եկած դալամքար իս,
     Ղալամ քաշած,
     Ջանս ե մաշած,
 Ջանս հանեցիր՝ ջադուքար իս:

Ջադուքար իս փել ու փանդով,
 Շիրազու շուշա իս դանդով,
 Այնիրանդ իս խաթաբանդով,
     Ջամ հալիլա,
     Հալ ու թիլա,
 Ջանս հանեցիր ետ փըրսանդով:

Ետ փըրսանդով համ իս անում,
 Դաստամազըդ նամ իս անում,
 Արա խաթըրդ ջամ իս անում,
     Ջամ իս Չինի,
     Դոշդ ե սինի,
 Շամամիրըդ դամ իս անում:

Դամ ու դավրան իս համաշա,
 Դաստա դաստա մազըդ քաշ ա,
 Հաքածըդ դար ու դումաշ ա,
     Ղումաշ դարով,
     Կու լա տարով
 Ով քիզի գու քա թամաշա:

Թամաշա իս՝ վարթի ռանդ իս,
 Ծով տեսած ոսկու մահանդ իս.
 Սանթուր ու քամանչա չանդ իս՝
 Բարակ ձենով սազ իս անում, Յար, աման:

Սազ իս անում, դուր իս գալի.
 Բադչի մեչըն ջուր իս գալի,
 Փունջ մանիշակ նուր իս գալի,
     Նուր գովիմ քի,
     Անպատմելի.
 Վարթի մեչըն շուռ իս գալի:

Շուռ իս դալի բըլբուլի պես,
 Հուտըդ դու քա սընբուլի պես,
 Սուփրի մեկըն թայդուլի պես,
     Դաստա կապած,
     Ռեհնին կըպած,
 Բաց իս ելի դուն դուլի պես:

Գուլ իս կոկոր տերևակալ,
 Ձիս թառամի, արևակալ,
 Թաքավուր իս բարեվակալ,
     Բարով տամ քեզի—
     Մըտիկ ահա միդ
 Ձե թե ամսով,—որևակալ:

Որն ի որըն շատանում իս
 Շշիսի մեկըն մոզանում իս
 Սըրտի դարդըս հիդ անում իս
     Հիդ արա, տիս
     Թե թարիբ իս,—
 Խիլըն դըլիսես հատանում իս:

Ցարար խիլըս, հեյրան արիր.
 Բարակ միչկըդ սեյրան արիր,
 Ետ կըրակով բիրյան արիր.
 Հալբաթ մահիս հազ իս անում. Ցար, աման:

Հազ չունիմ խային յարեմեն,
 Ձիս շոգվում անգին քարեմեն,
 Թաք չանցկենաս իղրարեմեն
     Իղրար անիս,
     Հոքիս հանիս,
 Պըրծընիմ ահ ու զարեմեն:

Ահ ու զար իմ քաշում, աման,
 Քիզնից ուրիշ չունիմ դուման.
 Ծուցիդ մեկըն չայիր չիման.
     Ձիման ասիմ.
     Մուրաթաս իմ,
 Ծըրաումըս ունիմ իղրար իման:

Իդրար իմանեն չ'անցկենամ,
 Առանց քիդ մին որ վճռեց կենամ,
 Բերնումըս դընիմ սանձ՝ կենամ.
     Մանձահարիմ,
     Սիրտըս վառիմ,
 Անհընանալու դանձ կենամ:

Գանձ իս սիրով ու սիրեկան,
 Ղիմեթ ունիս անդինական,
 Լալ ու ջալահիր պատվական.
     Պատիվ անիմ
     Դանի ջան իմ՝
 Զուն աշխարըս և անցողական:

Անց մի կենա՝ թե հալալ իս,
 Մի մոր ծըծած, մի մոր դալ իս,
 Հարուլ անիմ թեզուզ հալիս՝
 Զունքի իլթիմադ իս անում, Յար, աման:

Իլթիմադըս ես և, ջանըմ.
 Որըս հիզըդ կես և, ջանըմ,
 Աշխարըն հատու պես և, ջանըմ.
     Ջանըմ, ջան իս,
     Անըման իս.
 Աշխարըս ուս ու տիս և, ջանըմ:

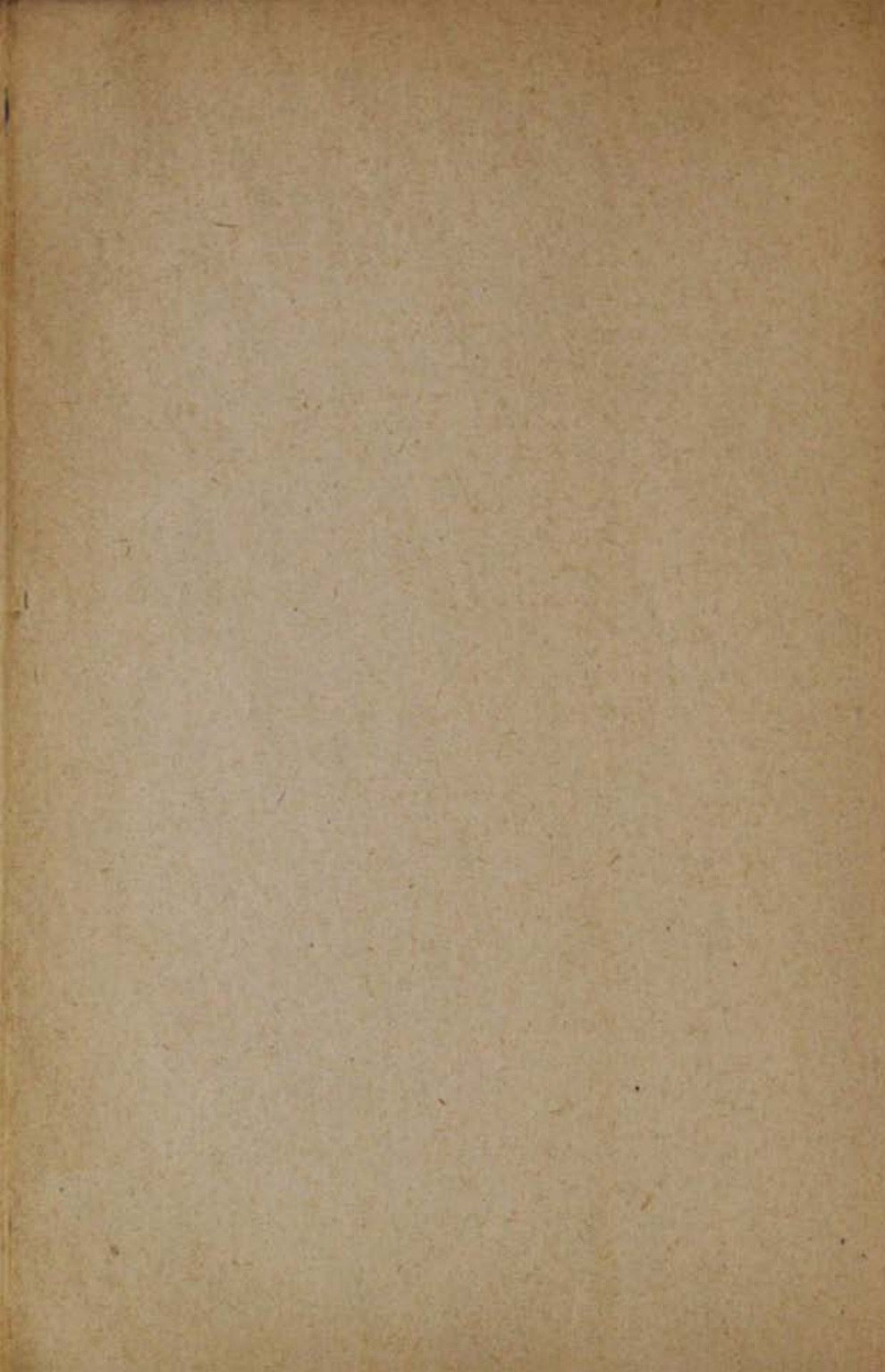
Ուս ու տիս արա, իմացի,
 Մըտիկ արա ադ ու հացի.
 Թաք իդրարին դըրուստ կացի
     Կաց իդրարին
     Ահլի շարին՝
 Յեդի մեռանիմ վըրես լացի:

Լաց ըլիս՝ աչկըդ դայ անիս,
 Դաստա ռեհան փայ անիս,
 Արտասուներդ՝ չայ անիս
     Զաու ջուր իս,
     Խիստ տըխուր իս.
 Ադալաթըդ Շահի անիս:

Շահի դուրիաթ թարաղըն
 Զի հարցընի գուգուն դաղըն.
     Վաղըն կու լամ,
     Նըստիմ ու լամ,
 Ասիմ բարեթավուր խաղըն:

Խաղ իս ելի, Սայաթ-Նովա.
 Դաղ իս ելի, Սայաթ-Նովա.
 Բաղ իս ելի, Սայաթ-Նովա
 Դըլուխըդ փիանդաղ իս անոււմ. Յար, աման:

Ա

Անդամ արա, գովքդ տսիմ, Տալավրեցի շուն Առաքիլ,
Բնությունդ աղվեսի է, ինքդ մե մեյմուն, Առաքիլ,
Չուտտ և չուտտ բարձրանում իս, վունց վոր մե ծաշուն, Առաքիլ,
Արի ինձ մի սպանիլ, կտրե սրտիդ խուն, Առաքիլ,
Պետկ և վոր մերին գնաս, շալկով բերիս հուն, Առաքիլ:

Մինձ ու մինձ պատառում իս, հենց գիտենաս՝ շահադա իս,
Աղդով իսկի վունչիչ չիս, ինքդ մի անմիդ գադա իս,
Դրսեմին հոգիս երիս, տակ է տակ հարամզադա իս,
Փուրբդ ոճերով լիքն է, քիզ կոսին թե սադա իս,
Թե միւր քուչեմեն անց կացար, գլխիդ կոծիմ ձուն, Առաքիլ:

Ինչկուեւ հիմի բարեկամ եյինք, հիմի եւ չունինք են սերն,
Դուն վուր կեհաս Մարնեուլ, քիզ կու սպանե տանուտերն,
Վրես յասավուլ զրգեցիր քու եդ քինթ—կտրած ախպերեն,
Շատ վուր վրես բարկանաս, բալքա . . . . .
Լավությունը չիմացար, անիս թողություն, Առաքիլ:

Տիս՝ թե քու գովասանքն ինչպիս շնուրքով շարիլ իմ,
Քիզ պիս մարթկերանց պարտքը լալով աչկով վճարիլ իմ,
Մարնեուլի ջաղացներն քու գովաթեմեն ճարիլ իմ,
Քիզ եւ շուրերով թաղիլ իմ, վրեդ գութան՝ վարիլ իմ,
Եկար, կովով ուղեցիր յերկու մանեթ, շուն Առաքիլ:

Համ կարճ իս, համ անջուրք, աշխարքումս չունիս սոյին,
Շատ ուղում իս բարձրանալ, վոչ ով չի հավանում քու բոյին,
Արի ինձեն զգուշ կացիր, իս քիզ կուզամ մեկ ոյին.
Անմիդ բեղամաղ արիւր ես խիզ՝ Շամչի Մեղքոյին,
Պետք է վուր ճաշը շինիս, զրկիս գիրա մեր տուն, Առաքիլ:

Բ

Բարակ մեջքիդ վռակի քամար բանդ պիտի,
 Քու սիրողը քիզ պես զարդիմանդ պիտի,
 Քաղցր խոսիս, լիզուդ շաքար դանդ պիտի,
 Մի՛ր մեչու՛մ մե որթում ու անդ պիտի,
 Սիրեկանը դանա անփրսմանդ պիտի:

Անփրսանդ իս աջայի՛ր,

Չկայ քու մեչ այի՛ր,

Թե գուն ինձ ժողացար,

Շատ կոսիս հայի՛ի հայի՛ի,

Քո սիրողը քիզ պես անփրսմանդ պիտի:

Քիզ փխանդադ ոթախը զարթարիլ իմ,
 Նարինջ թուրինջ թախչեւում շարիլ իմ,
 Անուշ հոտով մուշկուլու ամբարիլ իմ,

Քիզ թաղադան ճարիլ իմ,

Սիրտս հավասարիլ իմ,

Իմ գուշմընի աչիլիլը,

Յեղիւ ասդով կարիլ իմ,

Քիզ փխանդադ խալով թաքնարանդ պիտի:

Փրսանդ գտնիմ՝ մեկ որ կուլի՝ քիզ ճարիմ
 Դուն զարափ իս. ես քի համար մահանդ իմ,
 Շախաու խսանի պես քիզնից փրանդ իմ,

Խնչի փրանդացքիլը,

Նրկու աչքով լացացքիլը,

Յարար քիզ ինչ գեթ արի,

Ինձ քիզանից հեռացրիլ.

Քու զթնոդի հալքաթ մե փրսանդ պիտի:

Քանզվի բաղիվնիրու տունը, լիզուն մեջանա,
 Բալքամ ենդով ես իմ սիրտս գնջանա,
 Ձեռին բռնած չայի պետի ե վնջանա,

Փունջ խմե, մեր տուն արի,

Արա մնակ դուն արի,

Ճամփին գուշման շատ ե,

Մի քնի, զարթուն արի,

Բաղիվնեւում լիզուն բարուրանդ պիտի:

Քանզվի բաղիվներու տուն ու տիղեր,
 Երթան կորչին, գնան դերա գիղեր,
 Հիվընդանան, եւ չի ճարին դիղեր,
 Դիղով սիրտս դադ շինից,
 Նա ինձի տուցադ շինից,
 Շածչի Մելքոն փեջը արաւ,
 Մե աջայիւր խաղ շինից,
 Շածչի Մելքոն քիզ եւ ինչ նոխսանդ պիտի:

Գ

Ուարազ Զալի, իմ տաս շահին լինչ արիւր,
Ճրաքուս կերար, իմ թանդիրդն լինչ արիւր:

Փողոցումն ման իս դալիս դիմ թաքուն,
Ի՞նչ սըհաթ ինձ ուստ եկար . . . . .
Մուս հալեցիր, կուէ տվիր իմ ճրագուն,
Մուզգըդ կերար, բաս քու մայնն լինչ արիւր:

Մուս ուղելիս՝ թալ տվեցիր, խափեցիր,
Ես որ եքուց գըցելով՝ քիզ լիափեցիր,
Դիլի նման իմ ճրաքուն լափեցիր,
Աշկիրտի ու քարգարի փայն ինչ արիւր:

Հարցրեցի աշկրտին ու քարգարին,
Մուսն ի՞նչ արիւր, ախր թամամից տարին,
Ճրաքուն փուխ-ըլի ձիւր վուրդկերանց չարին,
Միջինն տարար, ջվալիս թայն լինչ արիւր:

Առավոտը գնացի դուքանի դուռը,
Պարտկանտերիբը բռնիլ ելին չուրս կուռը,
Երկու շահի հանից դրից իմ բուռը,
Ինձ խափեցիր, են մեկ հայուն լինչ արիւր:

Գանդատելով պոլիցին իմաց արիւ,
Դեսատնիկ բերի, դուքանը բաց արիւ,
Բան վուր չկեր՝ գլխին տվի, լաց արիւ,
Շամչի-Մեկքու, են դարմադալն լինչ արիւր:

ԱՌԱԿՆԵՐ, ՆՈՎԵԼԱՆԵՐ, ԱՆԵԿԴՈՏՆԵՐ

ՎԱՐԴԱՆ ԱՅԳԵԿՑԻ

(XIII ԴԱՐ)

ՄԻԱՅՆԱԿԵԱՑ ԵՒ ԳԱՄԲՈ ՇՈՒՆ

Էր մինայկեց մի ի սահման գեղջի միոյ. և ասդմամբ չարին անկաւ ի շնութիւն ոլով ժամանակս. և տանուտէր մի երեւ շուն մի գամբո և սոստիկ ուժեղ, որ բոլոր գիշերն զգեղն բոլոր պահէր ի գաղանաց. գայր միայնայկեցն ի գիշերի շնալ և պատահեցաւ նմայ շունն այն յեզր գեղջին. գամբաց ի վերայ և էխած և վարեաց զնայ մինչև ի խուցն իւր և բազում վէրք հասուց ի նայ ի նեղութիւն. և նայ էմուտ ի խուցն իւր և փակեաց զդուռն և զղացաւ միայնայկեացն և ասէ լալով և հառաջանօք. տէր իմ և աստուած իմ, որ այս բազում ժամանակ է, որ ոչ երկնայ և ոչ դարհուրեցայ ի քէն՝ ի սպառնալեաց և ի տանջանաց դժխոց և այս օր ի գամբո շանէն վախեցայ և երկնայ և փախուցեալ ոչ կարացի շնալ. արդ ողորմեայ ինձ Բրիտոս. և խնայ զիս ի ձեռաց սատանայի. և 'ի նոյն ժամն է թող զնայ դէն պոռնկութեան, որ զղացաւ. և ապայշաւեաց:

ԱՅՐԻ ԵՒ ԳՈՂ ՏՂԱՅՆ

Այրի կին մի ունէր զտղայ մի. և սկսաւ գողանալ միրք և բանջար. և մար նորա ուրախութեամբ ճաշակէր և ոչ խրատէր ի կամս աստուծոյ. և սովորեցաւ տղայն և փոքր փոքր անեցաւ ի գողութիւն. և բերէր անասունս և այլ անօթս, և անեալ եղև աւազակ ի լերինս և բազում չարիս առնէր. և կալեալ տարան ի կախեր Եւ նայ ասէ. բերէք զմար իմ, զի համբուրեցից զնայ: Եւ իբրև բերին և նա խածեալ եհատ զբիթն մօրն: Եւ զայն իմացաւ թագաւորն և հրամայեաց արծակել և ասէ. Տղ դու, զինչ արարեր: Եւ նա ասէ. յիրաւի արարի. զի ոչ խրատեաց զիս ի տղայութենէս ի կամս աստուծոյ. որ չէի յայս վիշտս անկեալ: Եւ թագաւորն հրամայեաց արծակել զնա. և կախեաց զմայր նորա. զի ոչ էր խրատ (ե)ալ զնա:

ԳԱՌՆ ԵՒ ՓՈՂԱՀԱՄ ԳԱՅԼ

Գառ մի ցանկալի կար ի փարախ մի. և ահայ էմուտ դալն, առ զնայ, զի կերիցէ. և նայ անկաւ յոտս նորա (և) ասէ. աստուած ետ զիս ի հրամանս քո. ապայ ողորմեայ ինձ և հար զփողոս քոյ. և լսեմ, զի լցցի ցանկութիւնս իմ. քանզի լուայ ի հարց իմոց, թէ սաստիկ փողայնարքն են ազգն դալոց. և նայ հաւատաց անդէպ բանին և կընկըզեցաւ. և մի բերան դոչեաց. և ահայ զարթեալ շունքն և խածատեցիւ. և փախեալ և ելեալ նստաւ նայ ի բլուր մի. լալով կոծէր զանձն իւր և ասէր, թէ արժան եմ ես այս վիշտացս. և արդ ո՞յ արար զիս փողայնար. զի ես հանապաղ մտայգործ էի:

Ժ Ո Հ Ի

Ճոհի մի ծաղր առնէր և ուրախացուցանէր զմարդիք. և ահայ մեծազգի այր մի և փարթամ վաղձանեցաւ. և կոչեցին զնայ քահանաքն և ռանուտէրքն և ասեն. ճոհի, տանք քեզի. Ժ. մոթ ցորեն. մի զայր ի ժողովն ծաղր առներ. և ասէ ճոհին. ձեր հրամանքն է. իսկ իբրեւ ժողովեցան ի հանդէս բազում ժողովուրդքն. և ճուշին կարեաց փոքրիկ կտաւէ մատնիք մի և ձգեաց ի վերայ քրձոյ միոյ. զայ յատեանն և ասէ. ես այլ ձեզ ժողով չեմ կարեր դատնել և արդ դուք (տուք) զցորեան իմ, զոր խոստացաք. ես առաւել ծիծաղեցուց զնոսաւ:

ԳԱՅԼԱԳՈԱԽ ՊԱՆԻՐ Ի ԿՏՈՒՅՆ ԵՒ ԱՂՈՒԷՍ

Գայլադուան քաղցեաւ մերձ ի մահ և զնաց գողացաւ սակաւ մի պանիր ի հողայգործի միոյ և առեալ զայ նստի ի վերայ բարձրայգոյն վիմի միոյ, զի կերիցէ զնայ. և ահայ կար յոտս վիմին աղուէս մի և ետես զադուան և զպանիրն ի բերայն. սկսաւ զովել զադուան և ասել, թէ փառք աստուծոյ կենդանոյ, ուստի զայ պայծառ արեղակն այս, որ գեղեցիկ է և է նման լուանի. անձն սուրբ և փետուր զորայ փայլն որպէս զաստեղոս. և թէ զիտէի զձայն սորայ՝ զօրաւոր էր, ես թագաւոր օծէի զդայ տիեզերաց. և ազուալն խելքն զնաց և հալարտացաւ ի սուտ զովութիւնն. մոռացաւ զպանիրն. և ասէ ընդ միտս իւր. թէ այսպէս գեղեցիկ եմ ես, և է ձայն իմ զօրաւոր. և տարածեալ զթեւս իւր. և մէկ մի բարձր ձայնեաց. և զերծեաւ պանիրն և անկաւ առաջի աղուէսուն. ասէ աղուէսն ընդ աղուան, թէ ձայնդ աղէկ է՝ այոյ. զամենայն տեղիքդ յաւել ունիս թագաւորութեան. առայ խելք բնաւ ոչ ունիս դու. ա. շերտ պանիր ոչ կարացիր պահել դու, զի արդ կարես պահել զթագաւորութիւնս:

ԱՂՈՒԷՍ ԵՒ ԽԵՑԳԵՏԻՆ

Աղուէսն և խնցզետին նղարաք նղան, ցաննցին և քաղեցին արտս և կասեցին և շնղջեցին. և ասէ աղուէսն. ելցուք ի բլուրն. և որ շուտ գայ ի կալն, առցէ զցորենն. և իբրև ելին ի բլուրն, ասէ խնցզետին. արայ ինձ սէր և յոր ժամ կամիս վաղել դու, զարկ զագիդ քո ի վերայ իմ, որ յիմանամ և դամ զհետ քո. և երաց խնցզետին զմկրտն իւր. և իբրև նղարկ աղուէսն զագին և վաղեսց. խնցզետին փակեալ յագին աղ(ու)էսուն. և իբրև հասաւ աղուէսն ի շնղջն և դարձաւ հետս տեսանել, թէ ուր իցէ խնցզետին. և խնցզետին անկաւ ի վերայ շնղջին և ասէ. յանուն աստուծոյ, այս ինձ. դ. մոթ և կէս. զարմացաւ աղուէսն և ասէ. ով դու չար, եր եկիր աստ:

ՄԻՄՈՍ ԶԻՍ ԵՒ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆ

Միմոս մի էր ընակեալ ի դուռն քաղաքի մի. որ ասի խաբող. և խաբէր զմարդիք, որ ոչ ժամանէին մտանել ի քաղաքն՝ ի մուտս արևու. և ահայ եկ վաճառական մի. և փակեալ էր դուռն. և նայ տրամեցաւ, և ասէ միմոսն. մի հոգար. զի ամենայն բարի. պատրաստեալ կայ առ իս. և առեալ զվաճառականն ի պատռապտուռն խցի և ուրախացուց զնայ. և ուրախացեալ վաճառական էհարց, թէ զինչ է անուն քո, որ թէ գաս ի սահմանքս մեր, ես հատուցանեմ քեզ փոխարէն. և ասէ միմոսն, ինձ Զիս ասեն. և նայ ասէ. քոյ տղին ինչ ասեն. ասէ միմոսն. իմ տղին Զերդքանդիս ասեն. և նայ ասէ. քոյ կնոջն ինչ ասեն. և ասէ միմոսն, թէ իմ կնոջն Այլառակքանդիս. և միմոսն արեւցուց զնայ և մաքրեաց զմորուս և սևացուց զերեսն նորա. և առեալ զինչն նորա՝ էմուտ ի քաղաքն ընդ գաղտ նեղ դուռն. և նայ ի ծագել արևոյն զարթեաւ. և էր սառնացեալ. զի էր ձմեռն. և դողալով էմուտ ի քաղաքն. և կուտեցան մարդիք ի վերայ նորա. և նայ հայեալ տեսանէր զմիմոսն և ասէր ընդ մարդիքն. թէ Զիս տեսեր էք. և նոքա ասեն. ահայ տեսաք զքեզ. և նայ ետ զտղին անուն՝ Քանդիս տեսեր էք. և նոքա ասեն քան զքեզ ալ խաղք մարդ այլ ոչ ենք տեսեր. և նայ ասէ. Այլառակքանդիս տեսեր էք՝ զկնոջ անուն. և նոքա ասեն. քան զքեզ այլ առակ մարդ չենք տեսեր. բ. զմորուսդ. և ա. զգլուխդ մաքրած է և երեսդ սև է քսած. և գայ շահայպետ քաղաքին և ասէ. ես ընդ տիեզերս շրջեալ եմ և չեմ տեսեալ իբրև զքեզ կամ քան զքեզ կամ աչառակ քան զքեզ:

ԳԱՅԼ ԵՒ ԷՇ

Գալն էգիտ էշ մի գէր և կամեցաւ ուտել դնայ. և ասէ էշն. ա-
ղաչեմ գընդ, ով գալ, հան գայս խոցս ի յիմ սրտէս և ապայ ուտես
ղիս. զի աստուած ետ զիս ի ձեռս քո կերակուր. քանզի բեւեռ չար
հասաւ յոտս իմ և տանջէ զիս: Եւ անցեալ գալն յետոյ կողմանէ, զի
հանցէ զբեւեռն. և էշն ամենայն զամենայն զօրութեամբն իւրով կիցս
եհան և եհար զրեբան գալուն. և ջախջախեցաւ խամձերք նորա. և
գալն լար դառնապէս և ասէ. յիրաւի կրեցի գայս ամենայն վիշտս. զի
ես (ի սկ)զբանէ մսայդործ էի. և արդ մի արար զիս պայթար:

ԱՂՈՒԷՍ ԵՒ ԿԱՔԱՒ

Աղուէսն էառ կաքաւ մի ի բերանն և կամեր ուտել դնայ. և ասէ
կաքաւն. օրհնեալ է աստուած, որ կռչեաց զիս յիւր արքայութիւն. զի
զերծանիմ ի յայս չարեացս. և ապայ դու, աղուէս, զոհացիր զաստու-
ծոյ և ապայ ուտես զիս. քեզ մեծ վարձք է. և աղուէսն կկղեցաւ և
հայեցեալ յերկինս և բացեալ զրեբանն՝ ասէ. զոհանամ զբէն, աստուած
բարի, որ պատրաստեցեր ինձ սեղան բարութեան. և կաքաւն զերծաւ
ի բերանոյն և թռաւ. և ասէ աղուէսն. ով անմիտս և յիմարս, յա-
ռաջն պարտ էր ինձ ուտել և ապայ զոհանալ զաստուծոյ:

ԵՐԷՅ ԱՍՈՐԻ ԵՒ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՀԱՅ

Երէց մի այսորի բարի և իմաստուն և այր մի հայ կուռեցան
վասն իրաց ինչ. և ասէր երիտասարդն ընդ յերէցն, թէ քարոյն տամ ի
բերանդ. որ լր. ատամունքդ ի բերանդ լլցին. և երէցն զարմացաւ և
դնաց փութով ի տուն իւր և ասէ ի կինն իւր. աւլալի վասն աս-
տուծոյ վառեայ մօմ և եկ տես զատամունս իմ. թէ որ չափ է. և նայ
թուեաց և ասէ. լր. են ըստուղայդէս. և նայ գայ և փութայդէս աս
երիտասարդն և ասէ. ուստի զիտացեր զթիւ ատամանց իմոց. և կամ
ով ասաց քեզ. և նայ ասաց. տէր յիմ ատամանցն զքոյդ զիտացի:

ԿԱՏՈՒ ԵՒ ՄԿՈՒՆՔ

Կատուն փիլոն էած ի վրայն և եղև կարգաւոր. և պատուիրեաց
մկանցն և ասեաց, թէ պեղծ է արիւնայհեղն. և ես այլ արիւն ոչ հե-
ղում. զի կարդ առի. և ասեն մկունքն. թէ զբոլոր կարգն Անտոնի

տեսանեմք ի վերայ քո և զարայ Մարկոսի, նայ մեք քեզ ոչ հաւատամք և կեղծաւոր բարուց քոց: Եւ կատուն յետ այնորիկ եղև գերբն և անկաւ ի յալուրտուն. զան մկունքն և ասեն. ով դու նար, քո հաւատովդ դու գերբն ես. եւ յետ այսորիկ եղև մեռեալ յանցս մկանցն. զան մկունքն և ասեն. թ նենգաւոր, թէ պարկ լինի մորթ քո, ոչ հաւատամք քեզ. թէ թողուս դու զսովորական նարութիւնդ քո:

ՀԱՐՄՆ ԵՒ ՍԿԵՍՈՒՐ ԵՒ ՍԿԵՍՐԱՅՐ

Նոր հարս մի եղև խոնարհ և համբերող. և կամեցան փորձել զնայ սկեսուրն և սկեսրայր նորա. ասէ մին, թէ զգուռն փակէ. և միւսն ասէ. բաց. մին ասէ. ել փակէ զգուռն. հողմ է. և իբրև գնաց և փակեաց զգուռն. և միւսն ասէ. ել բաց զգուռն. զի ծուխ է. և սկրսան ասել. փակէ և բաց. և նայ սկսաւ փակել և բանալ կարգաւ և ասէ. քեզ փակեմ և դորայ բանամ. և յերկ(ա)րեաց և ոչ բարկացաւ:

ԵՐԿՈՒ ԸՆԿԵՐՔ ԵՒ ԿԱՐՊԵՏ

Արք երկու երթային ի ճանապարհ և գտան կարպետ մի. և մէկն խնայրարոյ էր և հնարեցաւ. զի կարպետն իւր միայն լիցի. ասէ ընկերն իւր. կէ գաս, որ բաժանեմք զկարպետն. և նայ ասէ. միոյ դամ. և նայ ասէ. տուր յիս. բ. դեկան և առ զկարպետն, որ զբանս ողորդ լինի. և ընկերն զարմացաւ ժամի. և ապայ եկն ի միտս իւր և սգառտացաւ և ասէ. ով եղբար, ես զինչ պարտ էի քեզ, յեր չէաք գլուսեալ զկարպետս:

ԱՂՈՒԷՍ ԵՒ ՈՒՂՏ ՄԵՐՁ Ի ՄԱՀ

Աղուէսն եգիտ ուղտ մի մերձ ի մահ և նստաւ առ նմայ և ասէ ուղտն ի յաղուվէսն, թէ յինչ պէտս եկիր այստ. և ասէ աղուվէսն, թէ մեռանիս. որ ես ուտեմ զմիս քո. և ասէ ուղտն. մի գերի աղուվէս, ոչ կարես համբերել. զի պարանոց իմ յերկայն է և հոգիս իմ յուշ ելանէ. ասէ աղուէսն. բաց ես կարի համբերող եմ ազգաւ. թէ և ի. իս. օր ալ յուշանաս ի մեռանելդ:

ՄԻԱՅՆԱԿԵԱՑ ԵՒ ՏԱՃԻԿ ԻՇԽԱՆ

Միայնակաց մի եկ ի գիւղ մի քաղցեալ, և ոչ անկեալ նմայ հաց. և ել ի շէնէն և գտաւ զտաճիկ իշխանին ձին, որ էր ի գիւղն. և առնու զնայ և տանի ի միւս գիւղն. ետ և էառ հաց մի. հասաւ իշխայն և ասէ. ով միայնակաց, ընդ է՞ր կարի առատ տուեր զձանդրայգին ձին իմ ի մէկ հաց, իբրեւ զիմար. և նայ ասէ. ով բարի իշխան, մի ընդ վար շատայրաներ. զի Բրիստոս հրամայեաց, թէ ձրի առէր և ձրի տուէր:

ԳՈՂ ՔԱՀԱՆԱՑ ԵՒ ԱՅՐԻ

Քահանայ մի գողացաւ զկով այրի կնոջ մի և էած ի յախոռն. և կին յիմացաւ. և ասէ առ քահանայն. տէր, ժամ է մահուան իմոյ. եկ յախոռն որ խոստովանիմ. և յայն ժամ անցուց զկովն ի ներսի տուն և անդի ի ժամայտուն և անդի յեկեղեցին. և ասէ կին. տէր, առաջի բնմին պարտ է ասել զմահու խոստովանութիւն. և հանին զկովն ի բնմն և քարշեցին զվարայգուրն ի դէմ. իբրեւ մտան յեկեղեցին և նստան. յանժամ կին ի վեր կալաւ զվարայգուրն և ասէ ընդ կովն. ով քարշելի, զքեզ կով գիտէի. և արդ զքեզ պատարագօղ ով արար. ասայ ինձ:

ՈՒՂՏ ԵՒ ԳԱՅԼ ԵՒ ԱՂՈՒԷՍ

Ուղտն և դալն և աղուէսն եղեն եղբարք և զնացին և դտան հաց մի մաքուր. և ասեն. որ ի մէնջ մեր աւագն է. նայ կերիցէ զհացս. ասէ դալն. ես այն դալուն որդին եմ, որ նոյ ի տապան էառ. և ասէ աղուէսն. ով որդմեկի, դու իմ կսեր թոռին ընկերն ես. ուղտն տուաւ զհացն կանկեցաւ և ասէ. ով որդեակ, ապայ այս ջղերքս յերեկ է եղած. և յառաջն անուն զրին ուղտոյն Բազոս և դալոյն Մարկոս. աղուէսուն թոռոս. և կամեցաւ դալն ձկտիլ ի վեր. զի առցէ զհացն յուղտէն և նայ զգլուխ էառ ի ծկայմէջն. և սկսաւ դալն կրզկրնծալ. նայ աղուէսն ի շուրջ դար. ասէր ձայնիւ եղանակաւ առակել, բարձր է Բազոսն. կրզնծայ Մարկոսն և շուրջ դայ թորոսն:

ՁԿՆՈՐՍ ԳԱՅԼ ԵՒ ԱՂՈՒԷՍ

Գալն և աղուէսն եղեն եղբարք և զնացին որսալ ձուկն. և ասէ աղուէսն ցգալն. արկ զագի քո ի դետն և ըմբռնեսցուք ձկունս. և էր ժամանակն ձմեռնային. և իբրեւ արկ դալն զագին ի ջուրն, նայ պա-

դեցաւ և փակեաւ ագին դալուն. և ասէ աղուէսն. ահայ եղբար, ամե-
նայն զօրութեամբ քո ցանձ տուր և քարշէ դագի քո. զի բազում ձը-
կունք ըմբռնեցան. իբրև ցանցեաց, հատաւ ագին և նայ կրկեալ վա-
յէր դանձն իւր և լալով ասէր. վայ է ինձ, թափեցայ յազոյս և ձուկն
ոչ ըմբռնեցի:

ԱՂՈՒԷՄ ԵՒ ԹՂԹԱՏԱՐ ԳԱՅԼ

Աղուէսն խորեաց զգալն և ետ նմայ թուխտ տանել. զի տարցէ
ի գեղին տանուտէրքն. և բերել կերակուր. և իբրև գնաց գալն ի գիւ-
ղն, թափեցան ի վերայ նորա շունքն և խածատեալ վերայվորեցին
դնայ. և իբրև եկն ողորմելի կենօք, ասէ աղուէսն, ընդ է՞ր ոչ ցուցեր
զթուխտն. ասէ. այժի ցուցի. բաց .Ո՛. շուն կար, որ ոչ գիտէր գղերն:

ՕՁ ԵՒ ՀՈՂԱԳՈՐԾ

Օձն եղև ընդեկնոս հողայգործի միոյ. և եկեալ ի գետ ինչ առեա
ի ծոց իւր զօձն անցին ընդ գետն և օձն ոչ կամեցաւ ելանել ի ծոցոյ
նորա. և գնացին ի դատաստան բազում դատաւորս. և ոչ արարին դատ
ի մէնջ նոցա. և եկեալ առ աղուէսն ասեն. արայ մեզ դատաստան.
իմացաւ աղուէսն զպատճառն և ասէ. միայկանի դատաստան ես ոչ կա-
րեմ առնել. ել օձ դու ի ծոցոյն և երես յերես ասացէք ինձ զրանս ձեր. և
իբրև ել օձն ի ծոցոյ նորա և գնաց կանկեցաւ, ակն արկեաց աղուէսն
հողայգործին, թէ հար դնայ մասուսովդ, որ ի ձեռք է, և սպան. և նայ
հարեալ սատակեաց զօձն և սկսաւ գալարել. գայ աղուէս և խաթոյն
ողորդէ զօձն և ասէ, թէ մանգեկնոս ես, դու այսպէս ողորդ կացիր:

ԱՂՈՒԷՄ ԳԵՏԱՏԱՐ

Աղուէսն ի գետն անկաւ և եղև գետայտար և խոտացաւ աս-
տուծոյ մարազպան մի խուկն. զի ելանէ ի գետէն. և զերծաւ և ելաւ
ի գետէն. և սկսաւ ձնմել և մոռացաւ զմարազպան խուկն, զոր խոս-
տացօ աստուծոյ. խայտար ի յեղր գետին և ասէր, թէ աստուած ինչ
կարիք ունի. զծուխս ինկեն, որ յօդս ցնդի. և ահայ շարժեցաւ դա-
րափն գետին. և սկսօ աղուէսն գալ ի դարափն ի վար ի գետն. և նայ
լալով գոչեաց և ասէ. ճի՛ աստուած, ես ի խնդիր ելայ մարազպան խըն-
կին. որ բերեմ, զոր ուխտեցի քեզ:

ԱՂՈՒԷՍ ԵՒ ՋՐԵՀ

Աղուվէսն էգիտ զըրեհ մի և կարծեաց, թէ Աղամայ պատմուհայն է, զոր կորուս. զի գրեալ էր, թէ լուսաւորէր. և զգեցաւ զնայ յամառնային ժամանակն. և զըրեհն ջերմացեալ այրէր զնայ. և զգեցաւ զնայ ի ձմեռնային ժամանակն. և մտէր. և հանեալ կանկեաց զնայ և սկսաւ ջուր արկանել ի նմայ. զի կարծեաց, թէ ջրոյ աման է. և ոչ լցաւ ջրով. և բարկացեալ էարկ զնայ ի ծով խորու և ասէ, թէ երթ ի կորուստ. զի կարի անպիտան ես. ոչ ես զգեստ աման և ոչ ձմեռն և ոչ աման ջրոյ. ապայ կարծեմ, թէ փոք ես յորովայնայմով և արեցող մարդոյ, որ անկուշտ լինի:

ՀՊԱՐՏԱՑԵԱԼ ԿԻՆ ՄԵՐԿ ՅԱՂՕԹՍ

Կին մի մեծայնասակ և սաստիկ գերմակ և դէր մերկացաւ ի տուն իւր, և սկսաւ ծուռդր զնել և աղօթել մեծայնառջանօք և լալով. և կեալ որդի նորա տեսեալ զնայ մերկ հիացաւ և ասէ. ճով մայր իմ, յիմաքեցար, խելայթափեցար. զի՞նչ է այդ խայտառակութիւնդ քո ամօթալի. և նայ ասէ. ով որդեակի, բնաւ մի խօսիւր ընդ իս. զի յայտնեցին ինձ, որ սերտէքն և քերտէքն մերկ աղօթէին առաջի աստուածութեան. և ես ընդ նոսա նախանձեցայ և աղօթեմ առ տէր աստուած. և ասէ որդին. այժի, մայր իմ. նմանեաց դաւակ քո ի սերտէիցն կամ ի քերտէիցն:

X ԻՇՈՅ ՄՆԱԻ ԹՈՌՆ

Իշուն աւետիս մատուցին, թէ ցնծայ և ուրախ լեր և տուր մեղ ոժիտ. զի թող ծնաւ քեդ. և էշն ասէ. վայ ինձ, բարեկամք իմ. զի թէ հարուր թոռն լինի յերանաց իմոց, զծանդրութիւն բեռանցն ոչ թեթեացուցանեն ի թիկնաց իմոյ:

ՅԻՄԱՐ ԵՒ ՋՄԵՐՈՒԿ

Այր մի անմիտ և յիմար ունէր դահեկան մի և առեալ զայն զնաց ի քաղաքն գնել էշ մի. շրջեցաւ ի քաղաքն և ի շուկայն և ոչ գտաւ միոյ դահեկանի էշ և եկն կրկին ի շուկայն. ետես մեծ ձմերուկ մի և ասէ հիացմամբ. զի՞նչ է այս. և յիմացան վաճառականք, թէ յիմար է. և ասեն, թէ հնդի իշու ձու է և հանէ հնդացի իշու էշ մեծայգոյն. և

նայ խնդարով ետ զգահեկան և էառ զնայ. և պնդեցին զնայ, թէ պատ-
րաստ տար զձուս. որ չէ բեկի և էշն ելեալ փախչի և առեալ զձմերուկն
սկսաւ զնալ զառ ի վար ճանապարհ. և ոտն նորա գայթակղեցաւ. և
զերծաւ ի նմանէ ձմերուկն. և զլորեալ զնաց ի մէնջ թաւ անդառին.
և նապաստակ մի վաղեաց ի յանդառէն և սկսաւ փաղչիլ. իսկ նայ
կարծեաց, թէ բեկաւ ձուսն և էշն ելեալ փաղչէր. և ի հետ մտեալ ձայ-
նէր նապաստակին. մի էշ հնդացի, վայ ինձ. մի փաղչիւր. և ձայնէր.
քուռի, քուռի, ողորմեայ ինձ և դարձիւր առ տէրս քո:

ԱՅՐԻ ԵՒ ԿՈՎՆ ԵՒ ԽՈՐԹ ԵՒ ԷՇՆ

Կին մի այրի ունէր կով մի. և խորթ նորայ ունէր էշ մի. և
զկիրակուր կովոյն գողանար խորթն և տար իշուսն. և կին աղաչէր
զաստուած. զի մեռցի էշն. և մեռաւ կովն. լար կին և ասէր. վա՛յ ինձ
զի հակառակ եղև աղօթս իմ. թի՛ւ աստուած, միթէ ոչ կարացիր ընդրել
զէշն և զկովն ի միմեանց:

ԱՐԾԻԻ ԵՒ ԿԱՔԱԻ ԵՒ ԲԶԷԶ

Արծիւն հալածէր զկաքաւն և նայ ի բզէզն ապաւինեցաւ և բե-
րէր բարեխօս. և արծիւն ոչ լուաւ աղաչանաց բզէզին. և բզէզն ոխա-
ցաւ և խպնեցաւ և ոխս մտեալ. և զնաց ելաւ ի բուսն արծուին և
զձուս նորա գլորէր և կոտորէր և բազում ժամանակս անորդիս առնէր
զարծիւն. և զնաց արծիւն ածեաց զձուսն ի գոգն թագաւորին. և գ(ն)աց
բզէզն ի ծայր երանաց նորա. և նայ ի վեր վաղեաց ի կսկծոյն. և
անկեալ բեկեցաւ ձուսն արծուուն:

ԷՇ ԵՒ ԱԻԱՆԱԿՆ

Էշ մի էառ զաւանակն իւր և զնաց արածեր ի մարագ մի ցան-
կալի յանձարդայքնակ տեղի. և հայ գայ էշ մի որձ և հոտոտեաց ի
յետոյս նորա. և նայ կիցս էհան զօրութեամբ և հհար զնայ ի խամ-
ծերքն և ջախջախեաց. և նայ փախեաւ և զնաց անդի. և ասէ աւա-
նակն, որ է քուռակն, լալով. վա՛յ մայր իմ. զի տառապիմք այստ
միայն. զի բազում ահ կայ ի գազանաց. ասայ ինձ. ընդէ՛ր հարեր
և վիրաւորեցեր զէշն, որ եկն առ մեզ. և ասէ մայրն. թի՛ւ որդեակ իմ,
մի երկնչիւր. զի չէ յամելոց. քանզի յան տեղն որ հոտոտաց, որ թէ
մինչև ի ներքին Հնդիկն երթայ և կամ ի Խորասան, նա փութով
զառնայ առ մեզ:

ԱՂՈՒԷՍ ԵՒ ՈՐՍՈՐԴՔ

Ձաղուէսքն տառապէին և նեղէին որսորդքն ի ձեռն շանց. և նայ դարձաւ և ասէ. աղաչեմ զձեզ, ասացէք ինձ, թէ յինչ պատճառս նեղէք զմեզ. և ասեն որսորդքն. զի հանցուք զմորթն քո. և նայ կանկեցաւ և ասէ. տէր աստուած, գոհանամք զքէն, որ այս է խնդիր սոցա. ապա իս գիտէի, թէ գաւառիս հաւի կցօղ կամէին դնել կամ ճիւտանոցի հայրապետ:

ԷՇ ԵՒ ԹՐԻՔ

Էշ մի անկաւ ի գետն և սկսաւ խեղդել և թրքեաց ի ջուրն. և եկն թրիքն ի վերայ ջրին և յառաջեաց քան զէշն. և ասէ էշն. ով պեղծ և չար ի յորովանէս ելար. ասայ ինձ, թէ զլողալդ ի յձր ուսար:

ԳԱՅԼ ԵՒ ԱՂՈՒԷՍ ԵՒ ԶՈՐԻ

Դալն և աղուէսն և ջորին եղեն եղբարք և գնացին. և յորժամ քաղցեան և որս ոչ հանդիպեցաւ, ասացին. եկայք կերիցուք զայն, որ ի տարեց քիչ է. զայս ասացին դալն և աղուէսն. զի կամէին զջորին ուտել. և ասացին ընդ դալն, թէ որ տարոյ գալ ես. և նայ ասէ, թէ ես այն դալն եմ, որ նոյ ի տապան էառ. եւ զայ աղուէսն յառաջ և ասէ. ու դու .Ժ. ազգաւ քան զիս փոքր ես. և ես ան աղուէսն եմ, որ աստուած ըստեղծ. եւ զայ ջորին. և էր նոր լուսնած. և ասէ. իմ թուականն դրեալ կայ ի սըմբակս իմ. եկայք կարգացէք և տեսէք, թէ որ չափ տարոյ եմ. և կալեալ զոտքն ի վեր. աղուէսն ասէ ընդ դալն. զիտեմ, զի դու ի գարոցի կացեալ ես. եկ կարդայ զգիրս. և դալն աւատաց և գնաց ի կարդալ. և ջորին ասաց. յառաջ ար եկ. զիրս մանդր է. և նայ այլ յառաջ գնաց. և նայ մեծ կարի զօրութեամբ եհար զճակատ զալուն և ջախջախեաց. և երթար դալն կրնձկրդալով. եւ ասէ աղուէսն ընդ դալն, թէ եկ մանդր ալ կայ՝ տող մի, զան ալ կարդայ. ասէ դալն. թէ ես զգիրս ի՞նչ գիտէի մեք յաղգ մսայ՝ զործ՝ մսայգործի որդիք ենք:

ԱՅՐ ԵՒ ԼԵԶՈՒԱՆԻ ԿԻՆ

Այր մի ունէր բարկայցօղ և անզգամ կին մի լեզւանի, որ հանապաղ անհանգիստ պահէր և տանջէր զայրն իւր. և յաւուր միում ի միտ

էսծ այրն զան բանսն Պողոսի առաքելոյն, որ ասէ, թէ՛ լաւ է բնակել յանայապատի քան ընդ կնոջ անդգամի, լեզւանոյ և բարկացոյի. և ասէ. մի կին, տուր ինձ պարան. զի երթաց ի լեառն և բերից տանս փառ վառելոյ. դատ ասաց. զի երթաց ի լեառն և անդ բնակէր. և կինն աղճատեաց և քաշմշեաց զայրն. և այրն գնաց լալով ի լեառն. և իբրեւ գար ի լեառն ի շուրջ և եգիտ անդ ի լեառն դարտակ ջրհոր մի և ասէ ընդ միտս իւր. երթաց բերից զկինն իմ աստ. ի ջրհորս իջեցուցից և թողից աստ: Եւ դնաց առ կին և ասաց. մի կին, ես քեզ բան մի ասեմ և դու զան մարդոյ մի ասեր. և կին ասէ. թի՛նչ. և ասէ. գնացի ի լեառն և գտայ անդ ջրհոր մի դարտակ և իջի անդ և տեսի անդ ամանով կանացի դարթ ոսկեղէն և արծաթեղէն՝ ապաւռան, մատանի, խալխանի, վզնոց և այլ բազում դարթ կանացի: Եւ ասէ կին ուրախութեամբ. երթանք հանենք զան և բերենք ի տունս մեր. և մարդ ոչ յիմանայ և ոչ տեսանէ: Եւ ելին և գնացին այրն և կինն. և իբրեւ գնացին ի բերան հորոյն, գնաց այրն, թէ իջանեմ ի հորն և դու բռնէ՛ զպարայն. և կինն ասէ. ես իջանեմ. զի դու ոչ գիտես, թէ զինչ տունես. և այրն կալաւ զպարայն և իջուց զկինն ի հորն. և էհատ այրն զպարան և մնաց կինն ի հորն. և էբեր մեծ սալ քար մի և եղ ի վերայ հորոյ բերանին և գնաց ի տուն իւր. և էկաց աւուրս ինչ և ասաց, թէ երթաց տեսից զկին իմ, թէ զինչ եղև: Եւ յորժամ գնաց ի բերան հորոյն, ետես, զի դե մի կար անդ. և ասաց զեն առ այրն այն, թէ՛ ով մարդ, աստ տար զսալն յետ, որ ելանեմ. և ես քեզ շատ բարութիւն տունեմ. այրն ասաց. զի՛նչ է քեզ. և դէն ասաց. կին մի եկն աստ և անկաւ ի ջրհորս աստ. և անարդէր և քարշմշէր զայր մի. և ես ասացի, թէ քանի քաշմունք տաս, մեկ պահ քեզ դադար տուր. և նայ եթող զայրն զայն և վիճեցաւ ընդ իս. և փախուց և էհան ի բերան հորուս զիս. աստուծոյ համար զիս ազատէ. և ասէ այրն. զի՛նչ խոստանաս ինձ. և նայ ասէ. երթամ և մտանեմ ի դուստր թագաւորին, որ քեզ տան: Յայնժամ այրն ան երդում եղ գիւհին և ծերպեաց զսալն. և ել դէն և ասաց ընդ յայրն, թէ յորժամ գաս և առնուս զդուստր թագաւորին, ես երթամ և մտանեմ այլ թագաւորի դուստր. և դու անդ մի դար, թէ չէ՛ յայնմանէ կելանեմ և ի քեզ կոյ մտանեմ: Եւ ել դէն և գնաց մտաւ ի դուստր թագաւորին և ազադակէր ի բերանոյ աղչեկայն, թէ զիս այս ինչ մարդոյ տուէք, որ ելանեմ. և յորժամ տաբան զայրն զայն, ել դէն և բժշկեցաւ. և տուին զնայ անոր և եղև թագաւորին փեսայ: Եւ յորժամ ել դէն անդի, գնաց էմուտ յայլ մեծ թագաւորի աղչիկ մի և լիլէր զնայ չարայչար և անողորմ տանջէր. և թագաւորն այն լսեց, թէ թագաւորին փեսայն բժշկութիւն կոյ առնէ և դես հանէ: Յուղարկեաց թագաւորին բազում խիլախ և արմուղան, թէ ուղարկէ զքոյ փեսայն, որ գայ զիմ դուստրն բժշկէ. և յիման զինչ որ

ոյգէ, տամ ես իւրն. և յայն ժամ աղաչեաց թագաւորն զփեսայն իւր, թէ գնայ, և նայ ել և գնաց. և յորժամ որ գնաց առ դուստր թագաւորին, ասաց զեն, թէ ոչ ասացի անդ, թէ աստ մի գար և զու ընդէ՞ր եկիր: Յայն ժամ փեսայ թագաւորին. ես եկից, զի քեզ յիմաց արարից. զի ան կին ելեալ է ի հորոյն և զքեզ կարի խիստ ուղէ. և ասէ զեն, թէ ուր է. ասէ. աստ ահայ ի դուրս դարպասիս եկեալ է. և ասաց զեն. աստուծոյ համար և աստուծոյ սիրոյն համար գնայ ի դուռն արգելէ մեկ պահ մի, որ ես ի յերթիքն ի վեր փաղչիմ և քեզի այլ շատ բարութիւն առնեմ. և այսպիսի բանիւ բժշկեաց զդուստր թագաւորին. և ետ նմա թագաւորն բազում գանձս. և նայ առեալ գնաց:

ՄԵԿԵՂԵՑԻՆ ԵՒ ԶՐԱՂԱՑ

Եկեղեցիէն պարծեցաւ ի սրբութիւն յւր և ասաց, թէ ես եմ տաճար աստուծոյ և յիս գան քահանայք և ժողովուրդք յաղօթս մատուցանել աստուծոյ և պատարագ. և հաշտի աստուած ընդ աշխարհիս. և մեղաց թողութիւն լինի: Յայն ժամ զայ Զրաղացն և ասէ ընդ եկեղեցին. թէ զինչ դու ասես, արգար է և ճշմարիտ է. բաց դու. զիմ երախտիքն մի մոռանար. որ զիշեր ու ցերեկ կու աշխատիմ և կու դատիմ, որ կոյ ուտեն քահանայքն և ժողովուրդքն. և ապա գան առ քեզ աղօթել և երկիր պաղանկել աստուծոյ:

Ե Զ Ն Ե Ւ Զ Ի

Եզն և ձին խօսեցան ընդ միմեանս. ասաց ձին ընդ կզն, թէ՛ դու ռով ես կամ զինչ պէտս ես. ասէ. ես ձի եմ, որ թագաւորք և իշխանք և պարոնայք կաղմեն զիս ոսկով և արծաթով և բազմին ի վերայ իմ. Ասէ կզն. ամէն աշխարհիս շէն եմ ես. որ վաստակիմ և չարչարիմ և խոնջիմ. և ապա դու և քու թագաւորն ուտէք. և ամենայն մարդ զվաստակս իմ ուտեն. և թէ ոչ վաստակիմ, դու և քու թագաւորն մեկ հետ մեռանիք. և դու երախտայմոռաց մի լինար:

Ա Ն Զ Ք Ա Մ Կ Ի Ն

Էր այր մի և ունէր կին մի անղզամ. և օր մի լսեց յիմաստոցն, թէ աղեկութիւն արայ և ի ծովն արկ և վատի մի մնար. և այր իւր սահմանք և սովորութիւն արաւ, որ յամէն օր. Ա. հաց տանէր, ի ծովն ձգէր և Ա. ծովայէն դար և առնէր զհացն և տանէր իւրեանց թագաւորին. զայս արար այրն ժամանակ մի. և յառուր միում ասաց

ծովայիննաց թագաւորն, թէ՛ զան մարդն ի յիս բերէք, որ զհացն ի ծովն արկանէր. որ ես աղեկին զաղեկն անեմ. և ել այրն ծովայինն, որ զհացն տանէր թագաւորին. եկն ի յան տեղն, որ մարդն զհացն բերէր. և յորժամ ի ծովն եարկ, ձայնեաց նմայ և ասաց. մի դնար. մեր թագաւորն ասաց, թէ ի յիս բեր զան մարդն. որ ես իւր աղեկոյն զաղեկն անեմ. և ես եմ, որ զքու հացն յամէն օր թագաւորին տանէի. որ ուտէր. և ասաց և խրատեաց զմարդն, թէ՛ զինչ տայ քեզ, մի առներ. ասէ, թէ՛ մեկ հետ բեր. որ լեզու իմ ի բերան քո հասցնեմ, և անցուց զքոդն ի վերայ երեսաց մարդոյն և էառ և դնաց առ թագաւորն. և ասաց թագաւորն. Ով մարդ, ոյդէ, զինչ ոյդես. որ տամ քեզ. և նայ ասաց. բեր զլեզու իմ ի բերան քո հասուցանեմ. և իբրև հասուց զլեզուն ի բերայն և յանժամ ուսաւ զամենայն կենդանեաց լեզուն և զգաղանաց և զթռչնոց. և յորժամ ել ի ծովէն և դնաց պառկեցաւ ի վիմի մի տակ. և եկեալ թռչուն մի նստաւ ի վերայ վիմին և ասէր, թէ՛ այս մարդս ոչ գիտէ, թէ՛ յայս վիմիս տակն ինչ կայ թաղած. և ասաց նմայ ծովայէն թագաւորն, թէ՛ զքոյ բանդ մարդոյ մի ասեր, թէ՛ չէ՛ պիտի մեռանիս: Եւ զոր լուաւ ի թռչունէն և ել էհան ի վիմին տակէն շատ մալ և տարաւ ի տուն իւր. և ետես կին իւր և խոշտանկեաց զայրն իւր, թէ՛ այս ձւատի է. և նայ երկնչէր ի մեռանելոյ և ոչ ասէր. և յորժամ կարի խիստ խաղաղեաց անզգամ կինն այն զայրն իւր, թէ՛ ասայ. յայն ժամ մատաղ արար այրն այն և հաղորդեցաւ, որ ասէր և մեռանէր. յայն գիշերն խօսողն Գ. անզամ ծափ ետ և խօսեցաւ. և շուն հաչեց, և ասաց, թէ՛ ուրախութեամբ ծափ տաս, խօսողն. վաղն մեր տէրն պիտի մեռանի և մեք անտէր տի մնանք. նայ խօսողն ասաց, թէ՛ ես լինչ անեմ, թէ՛ մեռանի. ես Ս. կին ունիմ և յիմ հումքն կոյ պահեմ զամէնն. և շուն ասաց, թէ՛ խիստ անզգամ է. լինչ անէ այրն. ասաց խօսողն. ատոր քան խիստ հեշտ է. երբ լուսանայ. թող երթայ կտրէ. Ս. կաղնի ջալոտ և ասէ ընդ կին, թէ՛ եկ որ ասեմ քեզ զպատճառն. կին յանձն առնու և զայ. յորժամ. Ս. ջալոտ ի վրայն մանդրէ, ապայ պիտի գիտանաս զպատճառն. և արար այրն այնպէս. և յորժամ կարի զօրութեամբ եհար զկինն Ս. անկամ և կին ասաց, ինձ ոչ պիտի պատճառն այն. և այրն ասաց. խաղեց, որ ասեմ և ուսուցանեմ քեզ. և կինն երդումն էառ ի յանձն, որ ոչ հարցանէ զպատճառն, թէ՛ ձւատի է:

Վ ՃՈՒՀԻՈՅ ՏՂԱՅ

Ճուհուն տղայն գտաւ զեկան մի կարմիր և ձայնեաց մեծայծայն, թէ ևս փող մի գտայ. մի մարդ մի անդ կար և ասաց, թէ այդ փողոյդ առ քեզ .Գ. փող և տուր. ասաց՝ չէ. ասաց՝ առ .Ժ. փող. ասաց՝ չէ. առ .Ի. փող. ասաց՝ չէ. և նայեաւ և նայ «չէ» ասացու եւ յորժամ թրեցաւ ֆլորու մի փող, ասաց ճոհոյն տղայն, թէ խաղընչէ քան զէշ. որ տամ. և նայ զուաց. և նայ ասաց, թէ հաչէ քան զշուն. որ տամ. և նայ հաչեց. և յայնժամ ասաց ճուհոյն տղայն, թէ դու շուն և էշ խելօքդ զիտեմ, որ այս կարմիր զեկան է, և ևս ոչ զիտեմ:

ՉԿՆԵՐԵՆԱԳԷՏ ՃՈՒՀԻ

Ճուհոյն հարն ձուկ էր գներ և տարեր էր ի տուն. և ճոհոյն մայրն ի յայրն ասաց, թէ ձուկն հանապաղ ի զուրա է և որսայ, զինչ իւրն պիտի, և ուտէ. և ձկայն մեծամեծն պահեցին ի փեթակն. զի հայրն և մայրն միայն ուտեն դադաւ. և զմանդրն ի հետ ճոհոյն կամեցան ուտել. և ձուհին զայն իմացաւ և ոչ կամեցաւ զծնողքն իւր խայտառակել. զնայ էառ զմին ի մանդր ձկանցն, խօսէր դադաւ ընդ ձկայն յականջըն, որպէս թէ քսիստար. և մայրն ասաց, թէ ինչ զուրուցես ի հետ ձկայն. և նայ ասաց ձկերէն զիտեմ. ասաց. ի ձուկն ինչ ասացիր. ասաց ձուհին. ի ձուկն հարցայ, թէ զըրհնզեղին տարին զիտեմ թէ ոչ. ասաց մայրն, թէ ձուկն ինչ ասաց. ասէ, թէ ասաց ձուկն, թէ մեք զան ժամանակն ինչ զիտեմք. բայց այլ մեծայակեծ ձկուք կան ի զետակն և նոքա զիտեն. յանժամ մայրն զարմացաւ և ասաց. մի թէ դու ծածկայգէտ ես. և ել զպահաց ձկերն երեր:

ԱՐՈՒԵՍՏՔ ԿՆՈՋ

Այր մի ելեալ շրջէր յերկրէ յերկիր. և զոր ինչ կին ֆէլեր ախէր, զայն գրէր ի թուի(թ). և շինեաց մեծ բռնէր .Գ. և այլ զեռ ևս զնար և ժողովէր թըղթով ֆէլ կնկայն, որ զմարդն խարէր. և զնայ ի քաղաք մի էմուտ, որ կար ի զուռն քաղաքին կարի ֆելովոր կին մի և ասաց զայրն այն. բարի եկիր և մեծարեաց ի տուն իւր և առեալ զնայ համարելով, թէ իրումաշ և ոսկի և արծաթ շատ ունի. և իբրեւ երեկոյ եղև, ասաց կին ի յայրն այն, թէ բռնեղդ քո ինչ է. զի գնեցից զպիտուս իմ. և նայ ասաց. ոչ ինչ ունիմ ծախու. և կին ասաց. ապայ այտ, զոր ունիս, ինչ է: Եւ ասաց, թէ կնկայն ֆել է. զոր ինչ կնիկ ֆել է արեր, նայ շուրջ ևմ եկեր և գրեր և բարձեր. և եկի աստ,

որ այլ գրեմ. և կին ասաց. բարի եկիր. Եւ յանժամ կամեցաւ կին զբեռներն այրել և հնարս յիմացաւ. կար ի տուն մեծ փուռ մի, որ տանէր .Գ. բեռն թուխտ և կին բարկ զան վառեաց. և եկեալ տապալկեաց ձուկն և եղ տաւջի հուրին. և ինքն ել զդռներ տան ամբարացնել. զի էր .Գ. գուռն տան կնոջն. և զայն փակեաց. և կարի խիստ բարձր ձայնիւ ճնչեաց մատաթ կանչելով. և յանժամ զբացներ տանն եկին սուսերօք և բրօք և բախեցին զգուռն. և ասէ կինն. թէ կամիս, որ սպանանել չէ տամ զքեզ, տուր զթխտերն, որ այրեմ ի փուռն, և թէ ոչ, ասեմ, այս այս բռնալուծեաց. և սպանանել տամ զքեզ. և նայ երես զբեռներն ի կին և կին զ.Գ. բեռն ալ այրեաց ի փուռն և ելեալ էրաց զտան դռներն և ասաց, թէ քանի ամ գնացեալ կար ինձ մեկ հօրեղբարորդի մի և եկն. և ես ձուկ զրի ուտել նմայ, և փուշն ի փողն փակաւ և ի մեռանելոյ ճորով ազատեցաւ և եկեալ տեսին. զի ձուկն կար առաջի նորա և գնացին:

Մ Ե Ծ Ա Տ Ո Ի Ն

Իր մեծայտուն մի խիստ փարթամ, որ ունէր .Գ. որդի կարգած և ունէր շատ ոսկի և արծաթ և շատ զեղորեայք և ագարակ և շատ մլճեր ջաղացնի և այլ շատ մլճեր. Եւ յաւուր միում անցանէր ընդ շուկային մջոֆն և էառ զհոտ տապակի, որ է խորովու. կարի խիստ մտացն ասաց. որ ի հոտոյն էառ. և խիստ ծերացեալ էր. և ոչ կարաց հանդուրժել. և քանի որ ապրեր էր, ի շուկային կերակրոյն չէր կերեալ. գնաց ի տուն և ետ բերել գէր գառ մի և ասաց յորդիքն և ի կինն և ի հարսներն զսպ(տ)ճառն, որ մտացն ասաց ի շուկայն. և եղին զխորովուն վաճան ծեր հօրն իւրեանց. և յորժամ եփեցաւ խորովուն և եկն սիրելի հուր մի ի տուն. և բերին զխորովուն. և կերան և մոռացան զծեր հարն իւրեանց: Եւ յորժամ եկն ծեր մեծայտուն և ասաց, թէ թէզ բերէք զխորովուն. սիրտս կոյ թալկտի և կոյ տապի. և փոքր հարսն զմատն ի զիմացն էխած. և յանժամ զխտացաւ, որ մոռացեալ էին զինքն. և ասաց ի միտս իւր, թէ մինչ կենդանի եմ և բազում անգամ ասացի որդոց իմոց և կնոջս, հարսներուս, թէ ինձ համար է այս խորովուս և զիս մոռցան. ապա յետ մահուան իմոյ բնաւ զիս մոռայլ ոչ պիտի ձգեն. և ասաց ինքն իւրեն, թէ զինչ ունիս, վաճառեայ և տուր աղքատաց. որպէս աւետարան հրամայէ. և ունիցիս գանձ բազում ի յերկինս, որ գոզ ոչ մերձանայ և ոչ ցեց և ուտիչ ապականեն:

ԱՂՕԹՔ ԱՂԲԱՏԻ

Այլ մի աղքատ երթար ի քաղաք մի. ի ճանապարհին հիւանդացաւ և աղաչէր զաստուած պատրաստել նմայ զբաստ տանել ի շէնն. և ահայ գայ ոմն չարայրարոյ՝ հարկանէր զնայ. արի յոտն, ասէ. և շարկէ զքուսակս. զի ոչ կարէ գալ զհետ մօրն իւրոյ: Եւ յարեաւ և լար դառնայպէս. զի ոչ կարէր կանկել. և այլն չարայրարոյ ոչ դադարէր ի հարկանելոյ զնայ. և նայ ասէ. վա՛յ ինձ, աստուած իմ, փոխանակ թեթեացուցանելոյ ծանդրացուցեր զվիշտս:

ԹԱԳԱՒՈՐ ԵՒ ՕԶ ԵՒ ՈՐԴԻ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ

Ասի յառակաց, թէ թագաւոր մի կայր, որ ունէր իւրն սիրելի զօձ մի, որ յամէն օր կարմիր դեկան մի բերէր թագաւորին. և եղև որդի մի թագաւորին նոր ծնեալ. իսկ թագաւորն զմանուկն սնուցանէր ի վերայ բարձացն և առեալ զօձն արկանէր զպարանոցաւ մանկանն: Եւ այնպէս սովորեալ օձն և մանուկն խաղային ի միասին և այսպէս ժամանակս ինչ սիրով խաղային առ իրեարս: Իսկ յորժամ մեծացաւ մանուկն, կապեալ սուր բնդ մէջս իւր՝ յաւուր միում ի խաղալըն իւրեանց հանեալ մանկանն զսուրն էհար զսուտն օձին և բնկէց յերկիր: Յանժամ զայրացեալ օձին էհար զնա և ինքն փախեաւ. մեռաւ որդի թագաւորին: Իսկ յետ սգոյն և մխիթարութեան առաքեաց թագաւորն. որ զտաննն զօձն. և աղաչէին զնա գալ ի տեղի բնակութեան իւրոյ: Եւ ասէ օձն. ո՞վ բարի թագաւոր, անդէպ է ինձ գալ առ քեզ. զի քանի որ հայիս դու ի զերեզման որդւոյ քոյ և քանի որ հայիմ ես ի տուտնս իմ, ո՞չ սրբի մախանքն ի սրտից մերոց. ապա՛յ այս բարի է, որ հեռացայ ի քէն:

ԱՐՄԱԹԱՍԷ՛՛ ԱՅՐ

Այլ ոմն մեծատուն ունէր բազում կազապար ոսկի և արծաթ և տարեալ թաղեաց զինքն ի զետին: Եւ ծառայքն տեսին զտեղին, ուր թաղեաց. և ի զիշերի զաղտ հանին, առին և փախեան. և իմացեալ այլն, որ չկայր ոսկին և արծաթն. և սկսաւ լալ՝ փնտել զմորուսն և վայ տայր անձինն. և նեղաւորուցաւ և կամէր չուսն առնուլ և կախիլ: Եւ տեսեալ՝ այլ մի իմաստուն ասէ. բնդ է՞ր խեղդիւր Եւ ասէ. ծառայքն իմ զոսկին և զարծաթն իմ զողացան և փախեան: Եւ ասէ իմաստունն. Քր չափ էր ոսկին. և սալի քար կայր. և ցուցանէր, թէ այս չափ է՞ր. և այն չափ էր: Եւ առեալ իմաստունն զքարն և զսալն թա-

դեպք 'ի տեղւոյն, ուր ոսկին էր. և ասէ իմաստունն. ահա ոսկին քո աստ. քանզի անպէտ էր քեզ, իբրև դժարս զայս: Եւ բանիւս այսուիկ իմաստունն մխիթարեաց զայրն և թափեաց, որ ոչ խեղդեցաւ:

ԿՏԱԿ ՎԱՄՆ ԳԱՆՁԻ

Իմաստասէր ոմն աղքատ ունէր ծոյլ որդիս. և 'ի ժամ մահուն կոչեաց որդիսն և ասէ. ով որդեակք, բազում գանձ կայ պահեալ 'ի հարցն իմոց յայգին մեր. իսկ գտեղին ոչ ցուցանեմ ձեզ. այլ որ աշխատի և խորագոյն փորէ, նա գտանէ զգանձն: Եւ յետ մահուան հօրն, սկսան որդիքն ջանալ մեծաւ աշխատութեամբ և խորագոյն վարէին. և ամէն մէկ իւրն ջանայր. զի ինքն գտցէ զգանձն: Եւ սկսաւ այգին աճիլ և զօրանալ և ետ բազում պտուղ և ելից զնոսա գանձիւ:

ԱՅՐ ԵՒ ԳԱՅԼ

Ասի յառակաց, թէ այր մի զգայն բռնեալ էր. և գոտներն կապեալ և 'ի վերայ իշուն բարձեալ տանէր 'ի տուն. և մարդիկք 'ի դէմ դիպեալ ասեն, թէ այդ ի՞նչ է, որ իշոյդ ես բարձեալ: Ասէ այրն, թէ կու տանիմ 'ի տուն՝ որ կթեն իմ տղայոցն բերանն թանայ: Յայնժամ ասեն արքն. ով տխմար, դա զամէն աշխարհիս կթան է հատուցեալ, զայդ կթան կու տանիս:

ԻՇԱՏԷՐ ԵՒ ԳԱՅԼ

Ասի յառակաց, թէ այր մի զէշ իւր կորուսեալ էր և խիստ աղէտալի 'ի շուրջ գայր և խնդրէր: Եւ տեսեալ զայլուն ասէ. այր դու, զի՞նչ խնդրես: Ասէ այրն. ով գայլ, զիմ իշուկս կորուսեալ եմ և չեմ գտնուր: Ասէ գայն. ով այր, զքո էջն ես գտի: Ասէ այրն. բեր զէջն՝ որ տամ զքո գտնելէն: Ասէ գայն. ով այր դու, զքո էջն՝ 'ի չամուռն էր անկեր և՛ ես երեք օր 'ի հետն եմ դատել. և ապա կարացի 'ի դուրս քարշել. և 'ի վարձին տեղն զէջն կերի. գիտէի, որ աղքատ մարդ էիր և ինձ վարձ չկարէիր տար:

ԱՅՐԻ ԵՒ ՈՐԴԻՆ

Ասի յառակաց, թէ այրի ոմն ունէր տասն այծս և ունէր որդեակ մի. որդին այն յամէն օր տանէր արածէր զայծերն. և մայրն յամէն օր շերեփ մի ջուր ընոյր 'ի կաթն և 'ի խափ տայր. և ասէ որդին

ցմայրն իւր. թէ է՞ր առնես զայդ փաստը, որ զջուրն 'ի կաթն ընուս և 'ի խափ տաս: Ասէ մայրն. որդի, մեր կաթնս քիչ է՝ այնոր համար առնեմ, թէ քիչ մի ալելիլ լինի մեր կաթն. որ մեզ ձմռանս թացան լինի: Իսկ յառուր միում, մինչ զեռ արածէր մանուկն զայծիսն, փոքր մի ամպ ծնաւ յերկինքն և եկն անձրեւ. և ել հեղեղ և տարեալ զայծիսն ելից 'ի գետն: Իսկ մանուկն եկն յարեւու առ մայրն զատարկութեամբ և ելից 'ի գետն: Իսկ մանուկն եկն յարեւու առ մայրն. որդի, սէր են այծքն և զի այդ միայն փայտն 'ի ձեռին: Ասէ մայրն. որդի, սէր են այծքն և զի այդ միայն փայտն 'ի ձեռին: Ասէ որդին. մայրիկ իմ, այն շերտի ջուրն, զոր յարեւու եկիր այսօր: Ասէ մայրն. մայրիկ իմ, այն շերտի ջուրն, զոր 'ի կաթն խառնէիր և 'ի խապ տայիր, նա ժողովեցաւ և հեղեղ դարձաւ և եկեալ զմեր այծերն տարաւ 'ի գետն ելից:

ԱՅՈՐ ԵՒ ԳԱՅԼ

Ասի յառակաց, թէ այծ մի 'ի վերայ բարձր պատին կայր նստած. և զայլ մի եկն նստաւ յատակս պատին. հայեցեալ ընդ նա՝ այծն ասէ. սիրտ կուգէ. որ իջնում 'ի վայր և եղջերովս զայն զայլին փորն պատառեմ: Յայնժամ ասէ զայն. երանի էր իմ աչացս, որ տեսանէիր, թէ այծն զայր եղջերոջն՝ զիմ փորն պատառէր:

ԵՐԵՐ ԵՐԵՍԻ ԶՈՒՐ

Ասի յառակաց, թէ կինմարդոյն երեք երեսի ջուր կայ. մեկ՝ կուսութեան քօղն, որ յառաջ քան զամուսնանալն 'ի մօրէն ունի և 'ի ժամանակ ամուսնութեանն քակի. զի յետ այնորիկ ոչ ասի աղջիկ՝ որ է կուսան, որ է հատեալ Երկու երեսի ջուր կնոջն, որ մինչ զեռ զաւակ չէ ծնեալ. և յորժամ ծնանի զառաջին զաւակն, լուծանի կապ ծննդականութեան. և արձակեալ յառաջ բերէ զմանուկն. որով յայնուհետ հրապարակաւ 'ի լուր ամենեցուն, թէ այս անուն նորահարսն զաւակ ծրնաւ: Եւ նա այնուհետեւ առանց ամօթոյ առեալ զմանուկն 'ի գիրկ և երեալ նստի 'ի հրապարակս և բացեալ զսիրտն և զստինան ջամբէ մանկանն և ոչ ամաչի Երեք երեսի ջուր է կնոջն, քանի է առաջին մարդոյն 'ի ձեռն պսակին կապեալ. և յորժամ հանդիպի, զի ելլէ յառաջին յառնէն և լինի առն այլում, յայնժամ երեք կերպ երեսի ջուրն, որ է ամօթն, բարձաւ յայնպիսի կնոջէն: Եւ յայնժամ, զի այլ ոչ ունի երեսի ջուր, ոչ ամաչի յռանքէ. այլ զոր ինչ կամի և կարէ, անարգելարար գործէ. վասն որոյ, 'ի շուն կայ արգելք կամ ամօթ և յայնպիսի կինն ոչ:

ՊԱՐՏԱԿԱՆ ԱՅՐ

Ասի յառակաց՝ թէ այր մի խիստ պարտական էր և ոչ ինչ ճար
չունէր աղատելոյ և խիստ հոգայր և նեղիւր 'ի պարտատիրացն. և յա-
ւուր միում ասէ մի ոմն 'ի պարտատիրացն ցնա. ևս քեզ խրատ մի
տամ. որ յամենեցուն պարտուցն ազատես. ապա զիմ պարտքն վճարէ.
ասէ ցնա պարտականն, թէ թող աստուած վկայ լինի, որ զքոյն վճա-
րեմ. լուկ ճար մի արա. որ զայլոց պարտան վճարեմ. ասէ խրատա-
տուն, թէ ով որ դայ 'ի քէն պարտք ուզէ, դու ասա, թէ խամ, և այլ
ոչ ինչ մի ասելու Յախժամ պիտի առնուն զքեզ, դատաւորի մօտն տա-
նին. դու առաջի դատաւորին այլ ոչ ինչ մի ասելու՝ բայց միայն ասա,
թէ խամ: Իսկ դատաւորն պիտի ասէ, թէ այդ մարդը ին է և յիմար.
յիմամէ կուզէք զպարտան. թողէք՝ որ դնայ յիւր բանն. և այնպէս
պարտականն ազատեցաւ 'ի պարտուցն: Եւ եկեալ խրատատու պար-
տատէրն ասէ ցպարտականն. այժմ որ ազատեցար իմ խրատովն, բեր
զիմ պարտան տուր. նա նմանապէս և նմա ասաց՝ խամ: Իսկ նորա
առեալ զնա զնաց առ դատաւոր քաղաքին. և սկսաւ դատաւորն հար-
ցանել զնա, թէ այդ մարդ ասէ, թէ յիսուն կտոր լուացած հաճաղ
պարտի ինձ տալ. զի՞նչ ասես, պարտիս թէ ոչ. և նա սկսաւ ըստ ա-
ռաջնոյ պատասխանւոյն և ասաց, թէ խամ: Յախժամ ասէ պարտա-
տէրն ցնա. թէ լուացած չկայ, թող խամ լինի ընդ քո բանիդ. և այն-
պիսի ճարտարութեամբ էաւ 'ի նմանէ զպարտան:

ՓՈՆ ՏԱՆ ԱՌԱՆՑ ՎԿԱՅԻ

Ասի յառակաց, թէ երկու արք միմեանց յոյժ բարեկամք զնա-
ցեալ 'ի ճանապարհորդութիւն, և մինն զենեալ 'ի վաճառն և միւսն
շահեալ փարթամ, դարձան և գային 'ի տունս իւրեանց և եկեալ մօ-
տացան 'ի քաղաքն. ասէ աղքատ ընկերն ցհարուստն, թէ եղբայր,
շատ բարութիւնս և սէր գիտեմ 'ի քէն, նա ամենեցուն գլուխն այս է,
զոր խնդրեմ 'ի քէն, և 'ի վեր է քան զամէնն. պիտի, որ ինձ եղբայ-
րութիւն առնես՝ հազար սպիտակ փոխ տաս ինձ. որ այս տարի զիմ
տանն և զիմ տղայոց պէտքն ընում. և յայլ տարի յայս օրս զքո դրամն
վճարեմ. այնպէս հաշուեաց, թէ զիմ տղայն 'ի գերութենէ գնես քո
հոգւոյդ համար: Իսկ նորա լուեալ զայս՝ պարզմտութեամբ ետ հազար
դրամն խղճալով աղքատութեան նորա. և ելեալ ի տեղուջէն գնացին 'ի
տունս իւրեանց: Եւ իբրեւ լցաւ տարէգլուխն, երթեալ տուօղ դրամին
առ պարտականն և ասէ. տարի մի բոլոր եղև, հիմայ զիմ դրամն
տուր՝ որ իմ տանն և իմ տղայոցն 'ի պէտք անցուցանեմ: Իսկ նորա
պատասխանի տուեալ ասէ. ևս քեզ դրամ չպարտիմ. և յորժամ բռնա-

դատեաց, ասէ ցնա. եկ՝ որ երթամք ՚ի դատաստան առ դատաւորն: Եւ յորժամ եկին, ասէ դատաւորն ցերկուան. զգրամն առնալ եւ թէ՛ ան. և ցոյն, թէ վկայ և գիր ունի՞ս: Եւ իբրեւ գիտաց, թէ ոչ գիր կայ և ոչ վկայ ՚ի մէջն, ասէ ցայրն, որ զգրամն էր տուեալ, թէ յայն տեղն, ուր ետուր զգրամն ՚ի դայ, մարդ կայր ՚ի մօտն, գրաստ կայր, ձի կայր. ասէ տուօղ դրամին, թէ ոչ ինչ չկայր ՚ի մօտ մեզ. ՚ի վեր աստուած էր և ՚ի վայր մեք երկուքս: Սա ողորելով խնդրեաց, և եւ խղճացի և ետու. այժմ ուրանայ: Ասէ դատաւորն. ՚ի յայն տեղն ծառ կայր, թուփ կայր, քար կայր, ինչ տեղ էր այն տեղն: Ասէ դրամի տէրն. ոչ ծառ կայր և ոչ թուփ. լոկ քարատակ մի է. նստաք անդ, համարեցի և ետու յինքն. և ելեալ եկաք ի միասին ՚ի քաղաքն՝ զա յիւր տունն և եւ յիմ տունն: Ասէ դատաւորն ցգրամին տէրն. կարեն զքարն զայն բերել և կամ կտորել ՚ի յայն քարէն և նշան բերել: Իսկ նորա ՚ի դուրս վաղեալ ՚ի դրամին կսկծոյն, թէ գնամ զայն քարն լծօք բերեմ կամ կտորեմ և նշան բերեմ: Եւ յորժամ գնաց նա, ասէ դատաւորն ցմիւսն, որ ՚ի մօտն մնաց, թէ կարէ՞ գնա շարժել ՚ի տեղեացն կամ կարէ կտորել և նշան բերել: Ասէ, որ ուրանայր զգրամն. թէ զհազար լուծք լծէ, չկարէ զայն քարն շարժել ՚ի տեղեացն և թէ հազար քարգործ բերէ, չկարէ կտոր մի կտորել. զի ազառած քար է: Յայնժամ դարձուցեալ զայրն ՚ի յետս, որ գնայր և ասէ ցուրացօղ դրամին, թէ գնա և տուր զիւր դրամն յինքն. զի գու եղեր վկայ, որ պարտիս. և այնպէս յամօթ եղեալ վճարեաց զպարտմն:

ՎԱՇԱՌԱՌՈՒ ԴԱՏԱՒՈՐ ԵՒ ԲՂՈՒՂ ՄԻ ԻՒՂ

Ասի յառակաց, թէ այր մի գնաց առ դատաւոր քաղաքին և խոստացաւ, թէ քեզ բղուղ մի իւղ տամ. վաղիւն յորժամ եւ և ոտին իմ առ քեզ դամք, զիս իրաւ արա ՚ի դատաստանին: Եւ ՚ի միւս աւուրն յորժամ եկին ՚ի դատաստան, դատաւորն զիւղոյն տուօղն իրաւ արար և գրեաց զգիր հաստատութեան. և գնաց այրն, որ զիւղն խոստացաւ, ելից զբղուղ մի յարդով մինչև ՚ի ճիւղն և ՚ի վերայ յարգին երկու և երեք շերտի իւղ եղ և գրերան բղղին սերեկեաց և երեք առ դատաւորն և գնաց: Եւ յետ սակաւ աւուրց ասէ դատաւորն ցսպասաւորն իւր, թէ սիրտս իւղով բրինձ կուղէ. բեր զայն մարդոյ բերած իւղն և բրինձ եփէ: Իսկ նա վառեալ կրակ և եղ զթաւայն ՚ի վերայ կրակին. երեք զիւղն յառաջ՝ երաց և էզարկ զգալն ՚ի բղուղն. նա յարդն ՚ի դուրս վաղեաց: Իսկ նա ազաղակեաց, թէ զբղուղն իւղով բերին, նա յարդ է դարձեալ: Յայնժամ իմացաւ դատաւորն և ասաց, թէ այն մարդն զիս խաբեաց. եւ հետ նորա հանեմ: Եւ յաւուր միում այն մարդն դա-

տաւորին դռնովն անցանէր. և տեսեալ դատաւորին զայրն զայն՝ ասէ. ով այր դու, զքո դատաստանին գիրն, զոր այն օրն ետու՝ պակաս կայ 'ի ներս' բեր ընում. խեղճ ես. որ յետոյ այլ քո դաւընկերն չգայ՝ զքեզ 'ի դատաստան քարչէ և զքեզ ստէ: Ասէ այրն. ով դատաւոր. թէ պակաս կայ, 'ի բղղւոյն է. թէ չէ յիմ գիրն պակաս չկայ. և այնպէս յամօթ և զև կաշառօք դատաստան նորա:

Վ ԿԱՇԱՌԱՌՈՒ ՔԱՆԱՆԱՅ

Ասի յառակաց, թէ 'ի տօնի զատկին եկին թռչունքն ամենայն և խոստովանէին ըստ օրինացն. եկին ընդ նոսա սակաւ մի և հողամաղք. խոստովանէին քահանային, թէ չեմք մեղուցեալ. բայց զի որսացաք զմուկն և զգորտ և կերինք: Եւ նա մերժեաց զնոսա՝ պիղծս կոչելով. և նոցա երթեալ ստացան դանձաւ բազումս և մատուցէն քահանային. և տաւեալ այնու արդարացոյց զնոսա ասելով. ոչ գիտացիք խոստովանիլ. զի այն ձեզ թռչունք են. և հաղորդեաց զնոսա:

Վ ԱՂՔԱՏ ԵՒ ԵՐԷՑ ԵՒ ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Աղքատն ի զեղ մի երեկ և 'ի ժամատուն մտաւ. և էր ժամատունն բլբլակ. և եկն անձրև և ջրով լցվաւ. և աղքատն թրջեցաւ և զի պատահատուն հանդերձ զգեցեալ էր, դողայր և էր ձանձրացեալ. զի յոյժ քաղցեալ էր. և եկն էրէցն և սկսաւ ասել ժամ և էառ զաւետարանն և էգիտ զայն բանն, թէ օտար էի, ժողովեցէք զիս, մերկ էի և զգեցուցէք զիս, քաղցեալ էի և կերակրեցէք զիս. և լսեց աղքատն և ուրախացաւ և ասէ. օտար եմ և ժողովեն զիս. քաղցեալ եմ և կերակրեն զիս. մերկ եմ և զգեցուցանեն զիս. և արձակեաց էրէցն ժամն և գնաց և եթող զաղքատն անդ և ոչ տարաւ 'ի տուն. գիտէր էրէցն և ոչ արար. և ասէ աղքատն ընդ միտս իւր, թէ զայն գիրն որ կարդաց, ոչ հաւատաց, այլ սուտ համարեցաւ. և առեալ զաւետարանն, տարաւ 'ի ջրածողով տեղ մի եգիր 'ի ջուրն և քար մի 'ի վերայ. և եկն էրէցն և ոչ եգիտ զաւետարանն. ասէ աղքատն. աւետարանն լի՛նչ անես. սուտ բաներ կա մէջն. նա տարի 'ի ջուրն գրի. և բարկացաւ էրէցն և սկսաւ հարկանել զնա. և ասէ ցէրէցն. մի հարկաներ զիս. թէ հանց կու հաւատաս, որ աւետարան է խօսք Դրիստոսի, ընդէ՞ր ոչ կատարեցեր, զոր կարդացեր. ես օտար էի և ոչ ժողովեցեր, մերկ էի և ոչ զգեցուցեր, քաղցեալ էի և ոչ կերակրեցեր. և էրէցն ամօթալից եղև:

ԵՐԷՑ ԵՒ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ

Կայր էրէց մի 'ի դուռ մի և խիստ սաղմոսասէր. և գեղացիքն ոչ գային 'ի ժամ. էրէցն երթայր 'ի տունս նոցա և ասէր, թէ 'ի ժամ եկէք. և նոքա ասէին, թէ գամք և ոչ գային. և էրէցն օր մի սուտ խն եղաւ և զգաւ[ա]ղ[ա]նն ի փիլոնին ծայրն ծալեց և 'ի վեր կալաւ և շուրջ գայր և գոռայր. և ասնն գեղացիքն, թէ էրէցն խնցաւ. երթամք և ծիծաղիմք. ժողովեցան այր և կին և տղայ մեծ և փոքր և եկին առ էրէցն. և ասէ էրէցն ցժողովուրդն, թէ նստէք. և նստան. և ասէ էրէցն ցժողովուրդն. ով մոլորեալք, քանի որ սաղմոսէի և աղօթէի և ժամ ասէի, նա սատանայ կապել էր զսիրտն ձեր և քարացուցել. որ դժար թուէր ձեզ ժամ գալն. և այժմ սատանայի ձայնն եկի(ք) շուտով լսել և ծիծաղել. և բարկացեալ էրէցն ձգեց զփիլոնն և գնաց 'ի գեղէն:

ԻՄԱՍՏՈՒՆ ԶՕՐԱԿԱՆ

Մի ոմն իմաստուն զօրական երթայր 'ի պատերազմ և կաղէր .Բ. ոտիւքն, և ոմն 'ի զօրացն ասէ ցնա. ով լալի և ողորմելի, ուր երթաս. զի շուտով սպանանն զքեզ. քանզի փախչիլ ոչ կարես: Եւ նա ասէր. ով եղբար, 'ի պատերազմէ ոչ է պարտ փախչիլ, այլ կանգնիլ և կռուիլ և յաղթել:

ՊՂՂԱՅ

Այր ոմն մեծատուն ունէր կին մի գեղեցիկ. և կինն այն շնայր. և այրն գնաց 'ի շուկան և գնեաց հաւ մի 'ի հնդկաց անունն պղպղայ. և գիտէր հետի լեզու. ասէ վաճառականն առ հաւն, թէ տանեմ զքեզ 'ի տուն իմ և զինչ կինս առնէ, դու տես. երբ որ ես գամ 'ի տուն, դու ինձ ասես: Եւ եկն մարդ մի և զործեաց չար. և յորժամ եկն վաճառականն, նա ասաց հաւն. և այրն բարկացաւ և ծեծեց զկինն. և յորժամ ել այրն, ասէ կինն ցժառայքն, թէ ով ասաց զմեր բանն. զի այլ ոչ ոք տեսաւ այլ զուք. և ասնն. քաւ լիցի, տիկին. մեք չեմք ասել. այլ տեսաք, զի պղպղայն խօսէր ընդ տեսուն մերում. 'ի միւս եր(ի)-կունն ասէ կինն ցժառայքն, թէ առէք զսափորն և լցէք ջրով և առէքն զաւելն և (երդ)իկից զջուրն 'ի վերայ հաւի գլխոյն ցանեցէք, որ զաչքն չի բանայ և տեսանէ, զոր մեք զործեմք և առէք թմպուկ և ծեծեցէք, որ ձայնն գոռայ. որ զիտենայ հաւն՝ որոտումն է և անձրեկու գայ: Եւ գայն զիշերն ողջ կերան և խմեցին և պոռնկեցան. և հաւն 'ի տոպտոպային ձայնէն ոչ լսեց թէ զինչ արարին. և ասէ հաւն առն

իւրում, թէ այս գիրքերս այնչափ որոտումն կայր և անձրև, որ զայս ամենևին ոչ կարացի բանալ. և մեծատունն բարկացաւ և ասէ. այս գիրքերս պարզ էր և անձրև ոչ կայր, ով գարշելի և եղկելի հաւ. այդ մրպիսի սուտ է. որ անձրև չեկաւ և որոտումն չկայր և դու ստեցեր և զիմ անմեղ կինս մեղապարտ արարեր. վասն այդ սուտ բանիդ մեռանիս. և եղարկ զհաւն 'ի գետինն. և առժամայն մեռաւ անմեղ հաւն 'ի ձեռն կնոջ չարութեան:

ՏՄԻԱՄԻՏ ԳՈՂԻՔ

Երկու գողք գնացին 'ի մեծատան միում յերգիք և կամէին գողանալ զինչս նորա. և էր լուսնկայ. և իմացաւ այրն, որ գողքն 'ի յերգիքն եկին. և ասէ կինն ցայլն, թէ ամէն գանձս և դրամն և զուամաշն մատի է եկեր քեզ. և ասէ այրն. երթայի 'ի գողութիւն 'ի գիրշերի մեծատանց երթիք 'ի լուսն կայ լուսոյն, որպէս որ այժմ կայ. և շուք լուսնկին յերգից 'ի վայր ցայթէր զերթ հիմայ. և ես գիրկ առնէի զլուսնկին շուքն՝ բռնէի և 'ի վայր կիջնայի (ալապ.) 'ի տունն և բան մի կասէի. որ ինչ գեղեցիկ զուամաշ կայր, 'ի տանն, նա ամէնն ինձ կերենար և առնէի 'ի շուքն կապէի և զիս այլ 'ի հետ զուամաշին. և շուքն զիս 'ի վեր կու հանէր 'ի տունն (տանիսն). և այսպէս զամէնն շահեր եմ: Իբրև լսեցին գողքն զբանս զայս, խիստ ուրախացան և հաւատացին պատրողական բանիցն և գրկեցին զշուքն, որ 'ի վայր իջնուն, անկան և խելաց թափեցան. և այրն յարեաւ և եսպան զնոսա:

ԿԱԹ ՄԵՂՈՒ ՊԱՏՃԱՌ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ

Այր ոմն ունէր խանութ և մեղր կու ծախէր. և կաթեաց կաթ մի 'ի մեղրէն 'ի գետին. և պիծակ մի նստաւ ի վերայ նորա. և կատու վաղեաց և էառ զպիծակն. և յետ նորա շուն փաղեաց և էառ զկատուն. և խ(ա)նութին տէրն եղարկ զշունն և սպանեաց. և կայր այն գեղին զբացութիւն գեղ մի, որ շունն յայն գեղիցն էր. իբրև իմացաւ շան տէրն, եթէ խանութպանն զիւր շունն սպանեաց, յայն ժամ եկն և ըսպանէ խանութպանն: Յետոյ յարեան .Բ. կողմանց գեղացիքն և արարին պատերազմ մեծ ընդ միմեանս. և եղև կոտորումն 'ի մեջ նոցա. զի մնաց երկու կողմանց մարդ մի կենդանի վասն կաթ մի մեղրի համար:

ՀԱՂԱՆ ԿԻՆ ԵՒ ՀԱՐԱՄ ԿԻՆ

Ի (°) ասեն, թէ այր ոմն վաճառական հալալ կին ունէր և հարամ կին. և յորժամ կամէր երթալ ի վաճառականութիւն, գնաց առ հարամ կինն, եհարց, թէ քեզ ի՞նչ բերեմ. ասաց, թէ շատ իրք բեր, զայս իրս ու զայս. գնաց մօտ ի հալալ կինն, թէ քեզ ի՞նչ բերեմ. ասաց, թէ մին դեկանի խելք գնէ ու բեր. գնաց այրն և ապա ի միտ էած զպատուեր հալալ կնոջն. եհարց յայլ ոք, թէ կինն իմ ասաց, թէ ինձ դեկանի մի խելք բեր. ասէ այրն. հալալ կին ունի՞ս. ասաց՝ ունիմ. ասաց՝ յորժամ մօտենաս ի քաղաքն քո, թող զբեռինս րո և ի կերպ աղքատի գնա մօտ ի հարամ կինն քո և ասա, թէ զիս ալափեցին ճանապարհին: Եւ արար այրն այնպէս. և յորժամ ետես հարամ կինն գնա, հալածեաց և ի տանէն ի դուրս արար. գնաց մօտ ի հալալ կինն. և նա տեսեալ ասէ. մի հոգալ. թող դու բարով եկիր. և զգեցոյց զայրն. և նա ի միտ էած, թէ այս է խելքն՝ զոր փորձեցի զկանանց հաւատս. ապա գնաց ի կարուանն և զամենայն բեռինն անցոյց ընդ դուռն հարամ կնոջն և եբեր ի տուն հալալ կնոջն. վասն այն ասէ Սիրաք, թէ որպէս արեգակն բարձրանալով զերկիր զարգարէ, նոյնպէս կին բարի զարգարիչ է տանն իւրում:

ՀԱՅՐ ՈՐԴԻ

Այր մի կին էած որդոյ իւր. և որդին ամուսնացաւ ընդ կինն. երբ որ միաւորեցաւ, հիացաւ ընդ զորժ ամուսնութեան և յաւուր միում ուրախացաւ և ըսկաւ հօրն խրատ մատուցանել վասն զորժոյ ամուսնութեան. և հայրն ասէ. ով որդեակ, ես զորժով ամուսնութեան ծնայ զքեզ. նայ և սրբութեամբ զորժէ ամուսնութիւն. և այտ չէ կարիք. մի խորհուրդ է այս և էջն, որ խղթեցաւ և թրքեցաւ:

ԻՇԽԱՆ ԵՒ ԱՅՐԻ

Իշխան մի կայր՝ յոյժ չար և անիրաւ. եւ այրի կին մի կայր ի նոյն քաղաքի. և իշխանն հարկ պահանջելով նեղէր զնա. և կինն աղօթելով ասէր, թէ աստուած զինքն խաղաղութեամբ պահէ: Գնացին ասացին իշխանին, թէ քո չարիդ համար աղօթք կու առնէ: Եկն ձեռնաւորն և ասէ. ես քեզ լաւ չեմ արարել. դու ինձ համար է՞ր կու աղօթես: Նայ ասաց, թէ քո հայրն վատ մարդ էր. ես անխճեցի, նա մեռաւ. դու նստար ի նորա տեղն այլ խիստ չար. կու վախեմ. թէ մեռանիս, նա քո որդին այլ խիստ լինի չար:

ՎԱՄՆ ԽԱՐՈՂ ԱՂՈՒԷՍՈՒՆ ԵՒ ՉԱՐՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԱՅ

Կայր տանուտէր մարդ մի բարի
 Ի քաղաքն մեծ և գովելի.
 Որ Պարսայ անուն նորա կոչի:
 Եւ ունէր նայ մեծ և վայելուճ այգի մի
 Աղգի աղգի և զահայզան պտղով իւրի.
 Ծաղկունք ցեղուցեղ դունով
 Վարդ 'ւ ռահան մանուշակով
 Եւ պտուղն քաղցր համ հոտով.
 Ծառք սինայփայլ, սայլի չինարով.
 Զուրքն ի նայ դնային խաղալով.
 Նայ և թռչունք բազում անդ կային,
 Որ թռտցն համար չունէին.
 Յամենայն ժամու անդ էին:
 Քաղցր ձայնիւ եղանակէին:

Եւ այլ անթիւ և ուրով վայելչութիւն կայր ի նմայ, որ մարդ
 չեղով չէ կարէ զնայ պատմել և կամ ասել զայն այգոյն գեղեցկութիւն:

Կայր աղուէս մի խիստ յայար,
 Զօրն ի լերունքն ի շուրջ կոյ գար.
 Աղօթս առնէր նայ անդադար
 Ի յաստուծոյ ուղէր բարիք հաղար.
 Եւ էր նայ ֆնասայկար չար
 Եւ հնարայգէտ և իմաստուն մտօք
 Զէտ զՆիկար:

Եւ նայ էր յան աղուէսուն թռչներոյն, որ հետ Նոյին ի տապան
 մտան. և ասէին զիւր անուն Ապլայ հասան աղուէս. և գիտէր ան ա-
 ղուէսն շատ իմաստութիւններ. և զգիրն յոյժ կարդացեր էր. ապայ
 մոռացեր. կարդացեր էր շատ գրվին և ուսեր ի Հանդուստան գրա-
 մարդականն, զնարնջաթերն, զտլըսմերն և զհաքմութիւններն և զի-
 մաստնայսիրութիւններն. զամէն ուսեր էր. ապայ մոռացեր էր. բայց
 զհնարագիտութիւնն միայն գիտէր և զխաբելն. և ի լեռներն ի շուրջ
 կոյ գար. սոված և քաղցաց կայր. և յաւուր միում մտօքն խորհուրդ
 արաւ. և ինքն ընդ յինքն իմաստնայսիրեց և ասաց, թէ քանի կենամ
 ի յաս անշահ վի սառնայպատ լեռներս, որ ոչ կերակուր կայ և ոչ
 մի խիթարանք. ելանեմ գնամ ի մէջ շինու և տեսանեմ զաշխատիս վա-
 յելչութիւն և գտանեմ զիմ ապրանաց ճարն. և եկեալ իջաւ ի դաշտն և
 հանդիպեցաւ ան փառաւոր մարդոյն այգոյն. և տեսաւ զայն սիրոյն
 այգին, լի մրգօք և ցեղ ու ցեղ պտղով. և յայն ժամ վաղեց ի պատն
 ի վեր և անկաւ ի յայգին ի վրա փորուն և շուտ մի կ'անկեցաւ. և զա-

չերն ասը և անդր ամենաց խորտո խորտո. և ոչ զոր ետես անդ բաց յիւրմէն. և ուրախացեալ գոհութիւն ետ աստուծոյ և օրհնեաց զօրն զայն, որ աշնպէս բարու հանդիպեցաւ. յայն ժամ զմազն զիզացուց և զագին արաւ որպէս Զահրայ և շուրջ զայր ի յայդոյն մէջն. և առաւել ուրախութենէն չէ գիտէր, թէ զօրն ուտէր. և սրտին բերկրութենէն չէ գիտէր, թէ զինչ տոնէր. քանզի ընկեր էր ի վերայ կանանչ խոտերուն և թաւալէր և զերեսն ի վերայ խոտերուն քսէր: Ապայ ելաւ ի վեր և ասաց, թէ խելոքնին ասացեր են, թէ խիստ ուրախութիւն տրտմութիւն նշանակէ. չէ լինի. թէ իմ ուրախութիւն ինձ տրտմութիւն բերէ. պատրաստ կենամ, որ չէ որոգայթիմ. և զնաց ի շուրջ գալ ի մեջ մրգերոյն. և սկսաւ և կերաւ շատ միւրք և շատ խաղող, ուսկից որ իր պիտաց. և ասաց, թէ չէ պարտ, որ ի մրգէս մէն վաշելեմ. երթամ զամէն զինչ, որ կայ, տեսանեմ աչօքս. և տեսանեմ և ուրախանամ. զի այս ալ մեկ ժամանակ մի է. ամէն մարդոյ այսպէս բարի չի հանդիպիր: Եւ զնաց ի ժուռ գալ. և ի մէջ այդոյն տեսաւ տրձակ տեղ մի, որ չաման էր ցանած և ի չամին մէջ զմակ մի էր դրած և ի ներքեն ականարդ էր լարած. բաց զականարդն չէ տեսաւ աղուէսուէն: Ասէ աղուէսն. ահայ գտայ զիմ առողջութեան զեղն և զիմ կենաց ձարն՝ առաւել հիմայ. որ շատ խաղող եմ կերեր և զմարմինս զիշացեր է. նայ այս զմակս ինձի խիստ աղեկ է. որ հանէ զգիշութիւնս յիննէն:

Ծափ իզարկ. սիրտն ձորտաց և զամենայն ուրախութիւնն, զոր տեսեալ էր, մոռացաւ ի զմակին սիրոյն և կամէր քարշել զզմակն և առնուլ. և ապայ միտք արաւ և ինքն զինքն ի յետ քաշեց. և ասաց, թէ խելոքնին ասացեր են, թէ յայար աղուէսն երկու ոտեօքն ի յաւկանարդն կոյ անկանի. չէ աղեկ. զինչ ես կանեմ. պատրաստ կենամ, որ չէ լինիմ առակ. զինչ Ադամ ի մեկ ուտելոյն զրկուեցաւ ի շատ բարուն: Եւ ասէ աղուէսն. թէ իրքս որոգայթ չէր, նայ զմակն ի չամին մէջն ինչ կոյղէր. չամանն ի չարհնոցն կոյ լինայ և զմակն ի խասպնոցն. չամանն ու զմակն ինչ աղգական են ետիւտեց. չամանին աղցն քարօմն է. զզմակն և զչամայն ի մեկ տեղ ով է տեսեր. զի մեկն ի չարհնոցն է և մեկն ի մայադործոցն. յայս զմակէս վախել պիտի. շահու բան չէ կայ ի հոս և խելաց. և ասաց զայս բանս, թէ

Ով առաւել ձկտայ

Եւ բան զիւր չափն ի վերայ գայ,

Հանց փորձանաց զիպկնայ.

Որ ամ(ենայն) աշխարհիս առակ լինենայ,

Ի ձեռս հօրաց մատնի նայ

Ի յամէն տեղ ամօթով լինենայ.

Թուք ու ծաղր ընկերաց լինի նայ

Ու գլուխ ի վար շուրջ կոյ գայ նայ,

Եւ ապայ դարձեալ էմուտ ի ծառոցն ի մէջն և ուտէր զմիրքն. զորն ուտէր և զորն ոտիւքն տրորէր և ցրուէր. և ելեալ երթար ի լեւոն ի վեր և յիշէր զվայելչութիւն այգոյն և զպարարութիւն դմակին և խելքն ցնորէր:

Ապայ եկեալ յանկարծակի տէր այգոյն և տեսաւ զմիրքն վաթած և զխաղող ճապղաց. ապայ գնաց և այլ գէր մեծ դմակ մի էբեր և դիւր ի յան դմակին տեղն և լարեց զականատն ի ներքնն. և ասաց. կարեմ տփեկ զմնասայկարն իմ. և ինքն գնաց. իսկ աղուէսն ոչ կարաց հանդուրժել ի դմակին սիրոյն և ժամի ի մեկ տեղ կենար. վասն որոյ եկն դարձեալ ի յայգին ու տեսաւ զան մեծ դմակն և կոյ թալկանար ի դէմն, ախ ասէր և հառաչէր, մղընծկտար և ոտիւքն զգետին փորէր: Ասաց. թող ուտեմ ևս յիւրմէն. ինչ խիստ աղեկ է. զի մեր հաքիմներն ասացեր են, թէ այնպիսի դմակն ամենայն ցաւ, որ ի փորն և յաղիմն լինի ի սիրտն և ի լերդն, ի գլուխն և յականջն՝ նոյղլայի, սափրայի, պղղամի և սափտայի, կուլընջի և նկրիսի և այլ ինչ ցաւ, որ կայ, գեղն այս է. լեղի մըգեբուն ուտելուն և ի խաղողէն. որ սիրտն պղած լինել այ, գեղն այս է. և ասաց, թէ ամէն անձս ծանդրացեալ է և խորս կոյ խոստէ ի դիմաց դմակին: Եւ կամէր վազել ի դմակն և առնուլ դնայ. և այլ վայ ինքն զինքն ի յետ քաշեց. և ասաց, թէ սիրտս կոյդէ ի յայս դմակէս. ապայ ինչ պատեհ է. որ հետ իմ սրտիս երթամ, որ կորուսանէ դիւ. զի ան մարդն, որ զիւր սիրտն յիւր հրամանքն պահէ, նայ շահի դայս կեանքս և զան կեանքն. և չէ պատեհ, որ ես հետ իմ սրտիս երթամ. այլ պատրաստ կենալն աղեկ է. քանզի որ պատրաստ կենայ, պատրաստութիւն գտանէ: Եւ ասաց զայս բանս, թէ

Պատրաստ կաց, որ յանկարծակի չէ փաթարակիս.

Ի շահուն տեղն զեն բերես՝ և աշխարհի առակ լինիս.

Նման առաջին մարդոյն, որ միոյն փոխան յառնանէն դռն զրկիս

Առակ նշառակի լինիս

Իանգերն ուրդայթ մատնիս:

Եւ այլ վայ գնաց ի խաղողին և ի մըգին ուտել. ուտէր և վաթէր ոտիւքն. կոխէր և ցրուէր. հետ ուտէր և հետ յիշէր զդմակին գերուութիւն և ի սրտէն ի վեր հառաչէր. և մեկ ալ օրն դնաց մօտ ի դմակն և ասաց. թէ իմ սիրտս դադար չի տար և հոգիս կոյ եմնէ. ինչ անեմ. ճար չէ կայ. թէ մտնեամ, կոյ վախեմ, թէ առակ լինիմ. եղն ի յիւրմէն կոյ կաթէ և զշունչս կոյ քաղէ, թող ուտեմ. զի թէ մարդն զգլուխըն ի կիշուրք չէ դնէ, նայ գանձ չի գտնէր. և վաճառականքն գերեանց զլուխն մահու կոյ դնեն և ապայ ի ծոցի կոյ մտնոյն. ով զահմաթ չէ քաղէ, նայ շահ չի գտնուր. և թէ ի փշէն վախեն, նայ վարդն չեն քաղեր. զի փուշն ի յամբըաւն ալ կոյ լինայ. մարգարիտն ի ծով կոյ լինի և մեծայգին ակունքն ի հեռու աշխարհ ու դիժար տեղ կոյ լինի:

և այլ այսպիսի բանիւք սրտայանդէր զինքն, և ասէր. թող ուտեմ ես յիւրմէն. անուշ ինձ.

Գիշերն քուն չունիմ յիւր սիրուն

Եւ հանդիստութիւն հատեր է զօրն ի բուն.

Կենամ սահում ու երերում.

Վախեմ թէ մեռնիմ ի դմակին կարօտուն.

Զի գիշեր ու ցորեկ յեռջես է տեսն նորուն:

Եւ այլ վայ մտայվարժեցաւ ինքն ընդ յինքն և ասէ, թէ չէ իրք, զինչ ես կանեմ. որ չէ ընկնիմ ի յորոգայթ և յետև ավստասն ինչ ազուտ է. պիտէր ինձ հանց մարդ մի, որ գար զան դմակն ժամցընէր. որ ես տեսանէի, թէ ինչ կար ի ներքեն. ամ ինչ անեմ. ինչ է իմ ճարս. չեմ իշխեր ուտեր ու չեմ կարեր կենար յիւր սիրուն ի մեկ տեղ:

Բազում աւուրս մտայվարժեցաւ, թապօիր և հնար գտաւ և ասաց, թէ ուր գտնում մարդ մի, որ գայ գայս դմակս շարժէ. որ ես յիմանամ, թէ ի ներքեն ինչ կայ. և ասաց, թէ զմի գտնում: Եւ դարձեալ ինքն ասաց, թէ այս բանիս ապլահ մարդ պիտի. և ապայ մտայվարժեցաւ, թապօիր և հնար գտաւ և ասաց, թէ ի կարճ մարդիքն ապլահ մարդ չէ կայ. և յերկայն մարդիքն ապլահ մարդ շատ կայ. և ասաց աղուէսն. ամ թող երթամ, ի շուրջ գամ ի յաշխարհս, մաղեմ և ծրեմ և ի վեր ձգեմ. մի թէ գտնուեմ յերկայն մարդ մի. և դնաց բազում աւուրս ի շուրջ եկաւ. և յանկարծակի գտաւ ի լեռն յերկայն կապուտ գալ մի սոված և քաղցած. և ասաց աղուէսն. բերե քեզ, գալ Ապուշախտայ, գալերուն գլխաւոր: Ապլա չախտայ գալերուն գլխաւոր,

Ձեռ գործելի երեսդ թուխ.

Շունչդ պակսի զետ զծուխ.

Կեանք լինի սակաւ և սուղ.

Մորթիդ լարի քան զհուղ.

Մարմինդ չորանայ քան դապուխտ.

Ազանց մեծաց փառաւոր

Լինի մուշտակ աղվոր.

Զօրն կենաս հոք վցնոր.

Քու չարն տանի զքեզ զանդունք(?) ի խոր,

Օրս բարով.

Աչիդ կաւով:

Աստուած քի խոով

Աւուրս ոլով.

Ծըծիս բրով.

Մեռնիս սրով.

Խեղդիս ի ծով.

Շունք տանին զքեզ քարշելով.

Պատառ պատառ անելով.

Զքեղ ծիծաղին տնադ անելով.

Ախոսս և վայ քեզ ասելով.

Զմորթիդ առնեն շուտով.

Զքեղ այրեն հրով.

Ի՞նչ աղեկ ես: Ասէ անմիտ գալն. ահլահ ու սալհահայ(?) ու մարհապայ.

է Ապլայհասան աղուէս փոքրիկ.

Ուստի կոյ դաս դու քնձելով շան լակոտիկ.

Փորդ լարվի քանց գգինու տիկ.

Ամ տուր մեզ քանի մի բարով խապրիկ.

ուստի դաս, ինչ խապար: Ասէ աղուէսն. է Ապուհախտայ գալ, գալե-
րուն գլխաւոր. քոյ բարեւ արեդ, որ մեծ մարդու գաւաւ եմ ես. Ապու-
հախմախին որդին եմ ես. իմ հարն ի յոսիաթն գրեր էր, յեր վախճա-
նեցաւ ան ողորմած հոգին. և ասաց, թէ ի խնկեքնուն (խելօքնուն) հետ
ի շուրջ գալ պիտիս. և շատ ի ժուռ եկի և դքու հրամանքդ գտայ խե-
լօք. և դքոյ բարի անունդ եմ շներ և ի քեզ եկեր և զէտ դքեղ խելօք
և իմաստուն չեմ տեսեր. և պիտի որ ի քու խելացդ և ի շնորհացդ ի
յիս հասնի: Եւ ապալ գալն շփացաւ ինք ընդ յինքն և ասաց. Ապլայ
հասան աղուէս, խելօք պտուէիւր և ի շուրջ գայիւր. ամ եկիր գտար. ինչ
աղեկ գտար. հազար բարի եկիր: Եւ աղուէսն երկիր էպագ գալուն և
ասաց. ասացեր են իմաստունքն, թէ գ. իրք հայֆ է. ի կուրին եռջև
ճրագն հաֆ է. խելօք մարդն մօտ յանգէտն հայֆ է. թէ զճրագն ի
յարեգակն վառեն, հաֆ է:

Ասէ գալն առ Ապլայ հասան աղուէս. թէ զան սուտ են ասացեր,
թէ զՈվսեփ գեղեցիկն գալն կերաւ. զի եղբարքն հիւաթեցին զնայ և
ոչ թէ գալքն կերան: Եւ իմ մեծ հայրն աղետ Ահմատն էր. խիստ յոյ-
ժով մանուկ էր՝ հանց որ ի մեկ զարկն զերկու պախըն կոյ առնուր.
և խիստ բարեւ էր ան ողորմած հոգին. ամ ես ի նորա թոռներուն եմ:

Ասէ աղուէսն. լսեր եմ, պարոն, և գիտեմ. ամ ասէ զձեր թորայն,
թէ ինչպէս թորայ ունիք. ասէ գալն, մեր թորայն որ ունինք, այս
է. վաղօրէն յերբ որ ի քնուն ի վեր կոյ ելնունք. նայ մեք ի դուռն
կու նայինք. որ զհետ կոյ տեսնունք. ի հետ հետին կոյ երթանք.
գառն կամ ոչխար, զինչ որ կոյ հանդիպի, նայ կոյ առնունք: Ասէ
աղուէսն. աֆալայ ի քոյ վերայ և ի քոյ թորային վերայ.

Բո թորայն քեզ շնահաւոր

Եւ քոյ առողջութիւն կտրի.

Եւ դքեղ խայթէ ի կոր.

Բոյ ճամբայդ մոլոր

Եւ ձեռքդ չոր.

Թորայ ունիս դու աղվոր.

Ասէ գալն. Ապլայ հասան աղուէս. ամ դու ալ ասէ զձեր թորայն, թէ ինչպէս թորայ ունիք: Ասէ աղուէսն. մեք խաւիմ եմք. որպէս յառաջն ասացի, իմ հայրն Ապու չախմախն է և իմ մեծ հայրն Դմիտրն ու Ճալինն են. գրած էր, թէ խարութեամբ զառիւծն և զուծն յիրար ձգեցին խիստ. մեք հիւաթով ենք զխոսքն ի նոցանէ ուսեր և զխարինն: Ասէ գալն աղուէսուն, թէ դու մեծ ես թէ քու հայրն: Ասէ աղուէսն. այդ հով զրուցէ. քոյ խօսքն ի յան մարդուն կոյ նմանի, որ մեկ մի ի շուկայն նստեր էր ու չամիչ կոյ ուտէր, նայ մարդ մի ալ եկաւ ու ասաց. թէ չէ ամաչես, որ ի մեջ չամիչդ շուկայ կուտես. յաստուծոյ չես վախեր, որ ի խելօք մաղդիքն ի քով խօսք կասես: Ասէ գալն, թէ իմ զրուցս ու քուկդ զիրար չէ առին. ես զգլխուն զրուց կոյ տամ և դու զոտիցն պատասխայն կուտաս. զետ զան որ կասեն, թէ մին ի սանդուխսն ի վար անկաւ, նայ էչն զպորտն ձգեց. և մեկ մի հերիսայ կուտէր, նայ մարդ մի եկաւ ու ասաց, թէ հերիք ուտես, փորս կոյ ցաւի. թէ չէ ապլայ իմ զլուխս կոյ ցաւի ի քոյ շատ զուրուցելն: Եւ ասելն նորա փորն կոյ ցաւի թէ չէ. ասէ աղուէսն գալուն, թէ հրամայէ հետ ծառայիդ եկոյ. որ աղուհաց ուտենք ի մեր տուն. ասէ գալն ընդ աղուէսն. Ապլայ հասան, զայդ կարգաւ խօսիլդ ուսկի ես ուսեր. ասէ աղուէսն. յան իմ ողորմած հոգի հօրէն. ասէ գալն, թէ ափալայ յիւր վերայ, թէ ինչ աղուվոր է ուսուցեր զքեզ. ասէ աղուէսըն. անսասան կեցիր, իմ պարոն ամ հրամայէ և ի յոտն յարի. օրս կէս օր է ու հացի ժամ է. լուսին ի յախիրն է, թաւիւին ի մարեխն. հանցեղ օրս հաց ուտելն աղեկ է. ամ պարտ է զպարոնութիւնդ ի պատիւ տանիլ. հրամայէ ի հետ ծառայիս եկոյ: Յայն ժամ ուրախացաւ անմիտ գալն և ասէ. Ապլայ հասան աղուէս. ամ պարտէ գալ ի պատիւ քո. և յարձրացուց զրաշն և շիացաւ ընդ միտս իւր և կանկեցաւ ի վերայ ոտիցն. և ասէ աղուէսն.

Ապու չախտայ գալերուն զլխայւոր

Զքեզ տանիմ շուրս մոլոր.

Բերեմ քեզի շատ բրաւոր.

Մարդիք քերթեն զքեզ լուր.

Զմորթիդ անեն մուշտակ աղւոր:

Ասէ գալ(ու)ն, թէ չէն կեցիր, իմ պարոն. և անկեալ աղուէսն ի գալուն առջին և երթար ձեմելով և գալն զհետ նորոտ երթար. և աղուէսն վազէր ասր և անդր և զմտն զիզայցնէր և զազին անէր զետ զՋահրայ և շատ ուրախութիւն անէր յառջև գալուն. և խնդալով տանէր զանմիտ գալն. և հասան ի հան փառաւոր յայգին. և աղուէսն վաղեց ի պատն ի վեր և անկաւ ի յայգին և գալն ի հետ աղուէսուն անկաւ ի յայգին: Եւ տեսեալ զան փառաւոր այգին ուրախացաւ յոյժ: Եւ ասէ գալն աղուէսուն.

Ապուշախմախի որդի,
Ունիս դու փառաւոր այգի.
Զօրն կենաս յերերմանի,
Որ դիս բերիւ ի մէջ շինի.—
Վասն պատեց դիս խիստ ուրով.
Ծանրայ չունիմ յետ դառնալով.
Վախեմ մեռնիմ ի հոս սրով.
Այլ չէ տեսնում ոչխար բարով:

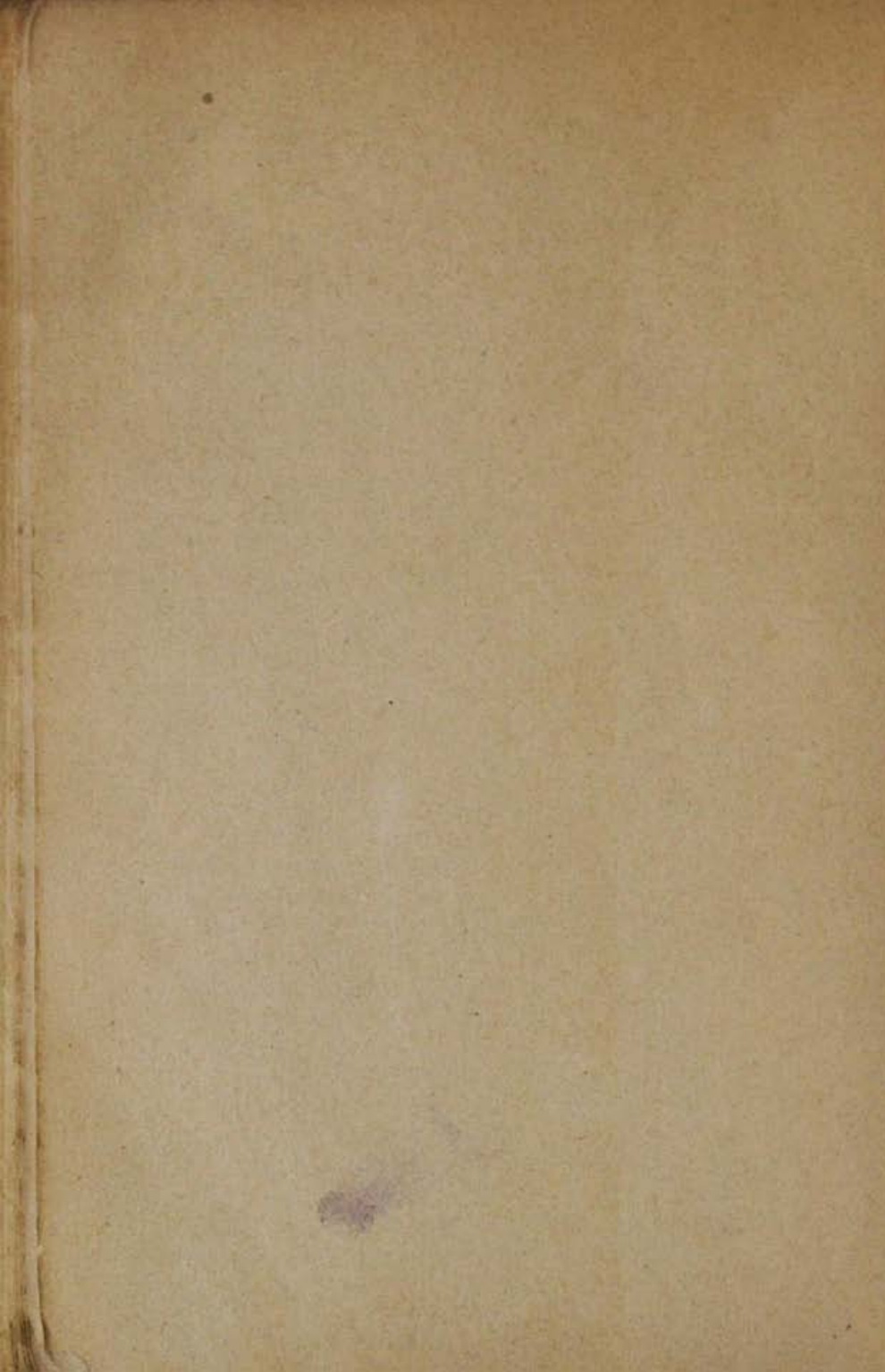
Եւ աղուէսն հայեցաւ խորոս խորոս. որ մարդ չէ կար ի յայգին. և վաղեց մոտ ի չամանոցն և տեսաւ զդմալն և շուտով ի յետ դարձաւ և եկաւ առ գալն: Եւ ասէ գալուն. հրամայէ, իմ պարոն, ի սեղալն իմ. և առեալ զգալն տարաւ մոտ ի դմալն. և տեսաւ գալն զդմալն խելքն զընաց և կամէր վաղել և առնուլ զդմալն: Ասէ աղուէսն գալուն. պարտ չէ, իմ պարոն, հպարտութեամբ վաղել և առնուլ զդմալն. քիչ մի ի վար նիստ և հանգիր. և դալն նստաւ ի դմալին եղերն. և զնաց աղուէսն գտաւ ի չամանին մէջն փարչ մի ջուր և առեալ կանկեցաւ ի դիմաց գալուն և ասաց. յորժամ ուտիս զդմալն, նայ յետ և ձեռք ջուր լնեմ, որ լուացվիս. և աղուէսն նայէր ի դմալն և խելքն ցնորէր և ոչ կարէր ի մեկ տեղ կենար ի դմալին սիրոյն: Ասէ աղուէսն գալուն.

Պարոն հանցեղ պիտի,
Որ նստի ի դէմ դմալիս
Չէ գիտէ բնաւ իսկի,
Թէ ինչ տի գայ ի գլուխ գալիս.
Անդերծ որոգայթ անկանիս,
Որ բնաւ իսկի չէ ազատիս.
Աւաղ զօրերդ ասեմ, որ մեռանիս
Դու ի յայս այգիս:

Եւ ասաց գալուն. Ապու չախտայ գալերուն գլխաւոր, յառաջ մատիւ և կեր ի դմակէդ. և վաղեց գալն ի դմալն. նայ շարժեցաւ ահանատն և անկաւ ի պարանոց գալուն. և թռաւ դմալն և անկաւ յականատէն ի դատ: Եւ աղուէս դիդացաւ և ասէ. մի թէ յերազս իցէ այս. և ոչ կարաց համբերէր ի դմալին սիրուն. և վաղեց և առաւ զդմալն և նստաւ և կուտէր ի դիմաց գալուն. հետ ուտէր և հետ կոյ մղրնձկտար. և տկանարդն նեղէր զգալն և յայս կուս և յան կուս ցանցէր զականարդն. և կերաւ աղուէսն զդմալն և ելեալ երթար ի լեռն ի վեր:

Ասէ գալն. Ապլայ հասան աղուէս, դիս անդէր թողիւր և ի յուր կերթաս. ասէ աղուէսն, անդէր ես եմ, որ ի լեռն ի վեր մէն կոյ երթամ. հիմայ քեզի տէր շատ կոյ գայ: Եւ եկաւ այգոյն տէրն և տեսաւ զգալն ի յականարդն. և ժողովեցան բազում մարդք և քարիւ և փայտիւ և սրով սպանեցին զգալն և քերթեցին և զմորթին առին. և զլաշն շունքըն տարին քարշելով և գէշ գէշ պատառելով և զմորթին արին մուշտակ:

Աղալաթ—աղալաթություն
Աղաթ—համեմատություն, ամոթխածություն

Աղաթ—վշտացած
Ալանէ—յերթներանդ
Ալանի—հայա, հանդիման
Ալ—ըսանդ—կարմիր դուշն
Աղբերաց արևն—ծաղիկ տնուն
Ահ ու զար—յերկուդ, ախ ու վախ, լաց ու կոծ

Ամանաթ—ամանդ
Ամէլ, ամալ—հայա, խղճ
Ամալար—անուշահոտ մի նյութ
Ալվի—նորից, դարձյալ
Անդիմէլ—մատծել, վարանել
Անդիշտ—միտք
Անդամ—անհագ

Անդալաա—անկեղծ
Անքել—ճմել, ցավացնել
Ապալ—համար
Աջալիպ—սքանչելի, դարմանալի
Ասլ—ընել, առձևել
Ավալ—նախ, առաջ
Ար—ամոթ
Արբալ—գրկանք, առաքանք. մեծ գլխա-
վոր

Արդ—խնդիրք, հայցում
Արբ—խշտանության, պատիվ
Պալ—համեմատ, համարար, ընկեր
Բախար—զարգան

Բաղաթ—ալգեստան
Բանաւա—մանուշակ
Բանդ—թմրեցուցիչ զեղ
Բանդիւտն—կապված, սիրահարված
Բասար—միտք
Բենեշախ—դրախտային
Բէմուրթաթ—անգութ, ամարդի
Բէշմար—անհամար, անթիվ
Բէշարէ—անճար, խեղճ
Բիրեան—խորով
Բութա—սիրահարված

Բուխտան—սուտ, զրպարտություն
Բունիաթ—շինության հիմք
Բրոլ—ապակի, բյուրեղ

Պանդալ—կատակ
Դարդիշ ասլ—պտույտ գալ
Դափ—ծաղրանքով խոսակցություն
Դուդ—շնորհ, շնորհավոր
Դուլ—վարդ
Դուաման—խորհուրդ, կարծիք
Դունահար—մեղավոր

Պաղա—վարդեռ
Դաթ—բարձր
Դալու դիմանա—խենթ, խելագար
Դամադ—միակեղծ, մեկ մատղալության
մեջ. քիմք, հաճույք
Դամ անել—քեֆ քաշել, ձայնեցնել
Դանդ—ծանրության չափ ($\frac{1}{2}$ միտալ).
հարված

Դանուշման—դիտուն, բանադետ
Դասաուր—արտոնություն, սրենք
Դալ—վորպիտություն, վիճակ
Դեկան—դահեկան
Դիզար—զեմք, յերես, սիրեկան
Դիպան—դիմաց, հանդիման
Դալբան—ժամանակ
Դունեսա—աշխարհ
Դուրանալ—հանգստանալ
Դրուրդ—թունդ

Ջադ—ոտարակտն, կողմնակի
Ճադի—թշտամի
Ճաս—լաց, վողբ, սուգ
Ճաբ—սղանկան, ընկեր, սիրելի
Ճմիշ—միւրջ

Ջահը—թույն
Ջառ—վոսկի, վոսկեթել, վոսկեդույն
Ջարբալ—վոսկեկար քահիլ
Ջաֆրան—քրքում

Ձեն—զոհ, մատաղ
 Ձերա—վորովհետեւ
 Ձէա—նման, պէս
 Ձերաք—ժիւր
 Ձող ու ստփա—քեֆ, ուրախութիւն
 Ձօհրա—վեննեբա մոլորակը

էլիս—սեր, հմայք
 էլթիբար—վարկ, պատիւ

Ըռաւան—թեթեւքայլ

Թաթ—քաղցրութիւն
 Թաղ—շենքի կամար
 Թաճ—թաղ
 Թանկտար—անձկալի
 Թարիփ—գոլմասանք, պատմութիւն
 Թափել—ազատել
 Թափիդ—բժիշկ
 Թէտպիր—պտարաստութիւն
 Թուրա—թուրա—տեսակ-տեսակ
 Թուրուշ—թիւ
 Թւաքար—խոկում, մտախոհութիւն
 Թօրփա—տոպրակ
 Թօրօն—թոնիր

Թլաջ—դեղ, ճար, ողնութիւն
 Իլթիմազ—ազաշանք, աղերս
 Իղթար—խոստում, պայման
 Ինթիպար—կարոտանք, ակնկալութիւն
 Ինսաֆ—կարեկցութիւն, խիղճ

Կար—չրթունք
 Կանգ անել—որորվել, ճոճվել
 Կանկար—պղծնէ մեծ աման
 Կատիֆ—գեղեցիկ, վայելուչ, քաղցրաբարո

Կուլա—ծորակ
 Կուկ—լոկ, միայն

Խաթայ—Ձինաստան
 Խաթու խալ—թշխալ
 Խալաս—անխառն մաքուր
 Խամ—հում, հանաւաշ, անեփ
 Խայալ—(խիալ)—յերեսույթ, ցնորք, յերեակայութիւն

Խար—թշվառ, անարգ
 Խախանդ—ծածկոց, փեղկ (թակարգ)
 Խզտել—պատռել

Խըբմըղէ—կարմիր, ծերանի
 Խիփ—ամօթ
 Խոնդկար—սուլթան, թագաւոր
 Խոռ—ծուռ, թեք, շիւ
 Խուշախ—զօտի
 Խուշկ—չոր
 Խօն—սեղան
 Խօշ—քաղցր, բարի

Կանկարութիւն—կարեկամել
 Կամակ—քմահաճ, հաճելի
 Կամկար—հոմարակամ
 Կանց—քանց, քան թե
 Կար—ուժ, միջթարանք
 Կարկեսան—լալ, սուտակ
 Կաֆա—նուշահանդ մոտանակը
 Կեսա ու պէկեսա—մամուռակ անմամա-
 նակ
 Կուլակ—քունքերից ցած կախած մա-
 զափունջ

Հալխա—ողակ
 Հաղիղէթ—ճմարտութիւն
 Համաշա—մշտապես, ամեն անգամ
 Հայա—ամօթ
 Հանգ—յեղանակ, տեսակ
 Հանց—այնպես, այնպիսի
 Հայիֆ—ափսոս
 Հայրան (հէյրան)—հիացած, դարձացած
 Հոռա—գիշերապահ
 Հարաթ—իզ, փափազ
 Հարիֆ—ընկեր, մտերիմ, արվեստակից
 Հարկիդ—յերբեք
 Հէքալ—հոգութիւն, բժժանք
 Հէճապ—ամօթխածութիւն, պատկա-
 ասանք

Հուրի—հազիբահարս
 Հուրիտն—բլրեան անել—վառել թողնել,
 քար ու քանդ անել
 Հուքմ—իշխանութիւն, հրաման
 Հուքմէ հերիմ—խմաստուն, տեր, հրա-
 մայոյ

Պաթար—չափ
 Պալամթար—զրչահատ
 Պալատ—սխալ
 Պալպ—սուտ, կեղծ
 Պամ—հողմ, թախիծ
 Պամար—լուսին

Ղամիլը—աչքով անել, աչքի ծայրով
 դադադողի նայել
 Ղասս անել—աշխատել, ջանալ
 Ղափաղ—վանդակ
 Ղափիլ—անդուշ, անհոգ, անփուլթ
 Ղիլայ (խալաթ)—պարզե աված զգեստ
 Ղիպն—ամսթ, պատկառանք
 Ղուլուղ—ծառայություն
 Ղումրի—տատարակ
 Ղուսա—վերջ, նեղություն, հոգս
 Ղոնճա—կսկոն

Պագամ—միթի
 Մաթ լինել—աղչել, հիանալ, պարմանալ
 Մահաք—փորձաքար
 Մահ, մահի—լուսին
 Մահրում—զուրկ
 Մադաս—մադձ
 Մանասիլ—թաշկինակ
 Մաշալտ—ջահ
 Մանգանա—ճնշիչ մեքենա, մամուլ
 Մեծառակ—խայտառակ
 Մէջլիս, մէճլիս—ժողով, խնճույք
 Մէստան, մաստան—արքած
 Մոյան—հրապարակ, միջանդ
 Մորն—զալար ճուղ, վոստ
 Մունաթ—խնդիրք, յերախարիք
 Մուրասայ—ակնակուռ
 Մուրվէթ—խիղճ, գթություն, մարդասիրություն
 Մսել—անասլ, լսել, ակննջ դնել
 Մարուպ—նվազածու, յերաժիշտ

Յանկիւմէկ—անախնկալ կերպով
 Յերակ—յերկար ժամանակ, միշտ
 Յէր—խնչու

Նաբաթ—բյուրեղացրած շաքար
 Նախ ի նիզար—նկարակերպում
 Նալլաթ—անեծք, նզովք
 Նաղաշ—նկարիչ
 Նատար—անցավ. լուրտ

Նալայ—կմաղթեմ, տառապանք
 Նախ—զվարթ, աշխույժ
 Նահանգաղ—ալքայական յերթ
 Նահիր—մեծ, բարձրագոյն
 Նամսի դամար—արև ու լուսին
 Նար—տարգարություն, դատաստան, որ
 րենք, շարք

Շարբար—նուրբ մետաքսաթել
 Շարբաթ—աշարակ
 Շաքարֆուշ—շաքարավաճառ
 Շրքար—զարդ, ինչք, հազվագյուտ իր
 Շրմաթ—լաշակ
 Շիշակ—շշով խորոված
 Շիրմայի—փղոսկր
 Շնոֆուր—շնորհավոր, գեղեցիկ
 Շօհաթ—համբավ, հաշակ

Ումէտ—հույս
 Ունբը—կյանք
 Ուսկայ—հիմա, այժմ
 Ուսուլալ—կամայունք

Ձաղ—ուրախ, զվարթ
 Ձանդ—յերաժշտական դործիք
 Ձաշտա—վեցաղի նվազարան
 Ձրաղ—աշկերտ, ձեռնասուն

Պատրի—բուրբաժ լուսին
 Պաթխուն—պատասխան
 Պէյաշ—ուշաթափ
 Պէօֆա—անհաստատ
 Պրքայ, բրքայ—հովանոց, վրան

Ջաղուքեար—կախարդ, վհուկ
 Ջալլաղ (ճէլլաղ)—զահեճ
 Ջամալ—գեղեցկություն, կերպարանք
 Ջաւր—բանություն, անարգություն
 Ջաֆա—վերջ, տանջանք
 Ջիդա—թաղի գլխի փեսուր

Ռահմ—զուրթ, վողորմություն
 Ռաշա—խաղողի մի տեսակ

Սարբար—պաճառ
 Սարբ (սապա)—համբերություն
 Սադաղա—վողորմություն
 Սալվաթ—զորագլուխ
 Սաղի—մատուցակ
 Սալվան—փոքր հովանոց
 Սատակ—լոկ, սոսկ, միայն
 Սար—գլուխ
 Սաւաթ—ախրություն, սե մաղձ
 Սափա—սուրխություն, քեֆ
 Սէյրան—զրոսանք, ճեմուս
 Սէյր—գլխակ, նայել
 Սըւ—զապանիք

Յիսաթ—չուք, բարձր իշխանություն

Սիրմա—արժանքավեր

Սլէշ—զենք, զարդ

Սուշ—մեղ, հանցանք

Սուրաթ—յերես, դեմք, պատկեր

Սօհայթ (սոյրաթ)—զրույց, բազմը
խոսակցություն

Վանց—համար

Վարադ—վսեկներթ

Վճար—վերջ, ծայր

Ճալդա—ալիք, հորձանք

Տար—ստար

Տաւառ (թաւառ) սիրամարդ

Տեսթաւր—տրառնություն

Տհան (դհան)—բերան

Տօլապ—անիվ, նենդ, դարան

Տօսա—սիրելի

Քաղիվ—սիրահարներին դժտեցնող,
խօշընդատ

Րազմ—թաղավորի հրամանադիր

Րախա—հանգիստ, անզորություն

Յեղ—տեսակ

Փահմ—ուշք, ուշխմություն

Փասպան—գիշերապահ

Փաղղալ—կարկիւն

Փաթ—աշ, յերկյուղ

Փեյվանդ—պառվառա

Փեշակ—արհեստ, զործ

Փէրեայր մէլէք—պատկեր հրեշտակի

Փիանդազ—շրամուտքի առաջ փռած գիւ-
պակ կամ մահուկ

Փխտա—հետեակ

Փիր—ծեր, նահապետ, զլխավոր

Փոլատ—պողպատ

Փրամեղ (ֆրամեղ)—հմայք, նարպիկու-
թյուն, հարմար տոխթ

Փօշ—շնչին, դատարկ

Քաման—աղեղ

Քաման ապրուստար—ծիածան

Քաշքա—յերանի թե

Քարամ—վեհանձնություն, աղնիություն

Քեամար—զատի

Քուլիշ—զանգված

Ճալաք—ճակատագիր

Ճարման—հրաման, հրովարտակ

Ճիղան—հեծմանք, սղբ

Ճրիւթ—բողբ, հառաչ

Մ. Մկրյան—13—18-րդ դարերի հայ աշխարհիկ գրականությունը	I—XXXXIV
Ճրիկ—Բան ի Ֆրիկ դրքոյն	1
» —Ընդդէմ Ֆալաքին	8
» —Տաղ ֆրիկան առաջեալ	10
» —Այլ բանք Ֆրիկան առաջեալ	14
» —Նորին Ֆրիկան առաջեալ	19
» —Նորին Ֆրիկան առաջեալ	23
✓ Կոստանդին Յերզնկացի—Այս դարունս	26
» » —Բանք երկու դէմս	29
» » —Բանք յազազս արեգականն արդարութեան	31
» » —Ոմանք չարախօսեն զինեն	33
» » —Կրկնեալ պատասխանի այսպէս ի դէմ	35
» » —Բանքս վարդի	36
» » —Բան դարնան	39
» » —Նոյն բան խորհրդով	45
» » —Բանք խօսիլ ի ժամ արամութեան	48
» » —Բան Կոստանդեայ	49
» » —Տաղ սիրոյ	51
» » —Տաղ սիրոյ ազնիւ	53
» » —Տաղ դարնան և ուրախութեան	55
Հովհաննէս Յերզնկացի—Տաղ նրդնկացի Յովհաննէս առաջեալ	57
Առաքիլ Բաղիօցի—Տաղ բլբուլի և վարդի	61
✓ Մկրիէ Նաղաօ—Խրատ խոսով չկենալու և ռի չպահելու	65
» » —Ունայնութիւն աշխարհիս	67
» » —Ողբ վասն մեռելի	68
» » —Վասն ազանութեան	71
» » —Տաղ վարդի և բլբուլի	74
» » —Վասն դարեղի	77
» » —Վասն դարեղի	78
✓ Հովհաննէս Թլկուրացի—Այլ բանք սիրոյ Յովհաննէս	81
» » —Տաղ սիրոյ	84
» » —Վասն սիրոյ	85
» » —Տաղ սիրոյ	87
» » —Երգ Յովհաննէս Թուրքուրանցւոյ	88
» » —Սիրով մի սպանաներ	89
» » —Տաղ սիրոյ	91
» » —Տաղ վասն արեւոյդութեան	92
» » —Ի վերայ մահուան	94
» » —Այլ բան Յովհաննէսի	97
» » —Տաղ քաջի Լիպարաին	98

✓ Գրիգորիս Աղբամարցի—Տաղ զարնան	103
» » —Տաղ վասն վարդի	103
» » —Տաղ անոյշ և յոյժ գեղեցիկ	108
» » —Վասն վարդի և պիւլպիւլի	113
» » —Տաղ սիրոյ	118
» » —Նորին Գրիգորի ասացած	121
» » —Տաղ վասն սիրոյ և ուրախութեան	124
» » —Վասն ուրախութեան	125
» » —Տաղ սիրոյ	126
» » —Տաղ	128
» » —Տաղ	129
» » —Գղնձէ քաղաքի պատմութեան կաֆաներից	130
» » —Տաղ գեղեցիկ	131
✓ Նահապետ Գուշակ—Հայրենի կարգաւ	136
Հովսեփ Սեբասացի—Տաղ ուրախութեան, սիրոյ	157
» » —Տաղ	164
Հովհաննէս—Տաղ Յովնանէսի վասն սիրոյ	165
Հովհաննէս—Տաղ սիրոյ Յովնանէսին	167
— —Տաղ սիրոյ	168
Զաւարյա յեպ. Գնունյանց—Այլ տաղ	169
Ղազար Սեբասացի—Տաղ սիրոյ և ուրախութեան	171
Գուշակ Խառակոնիցի—Գուշալ մ'ես երեկ տեսայ	176
Մկրտիչ—Տաղ սիրոյ	179
Խաչատուր յեպ. Գնունյանց—Տաղ վարդին և բլբուլին	181
Ներսէս վարդ. Մովսէսի—Վիճաբանութիւն երկնի և երկրի	186
— —Տաղ ի վերայ ծովու	189
Առսվաժառուր—Վասն խաղաղի	190
— —Մանուկն ու ջուրն	194
Գալիք Սալամոնիցի—Գովասանք ծաղկանց	195
Հովհաննէս—Վասն Թուշոյ	199
Սեփաննոս Վարազեցի—Տաղ զարնան	202
Խառակի—Տաղ ի վերայ վարդին	204
Կարապետ—Տաղ վասն վարդի	206
Պետրոս վ. Ղալիանցի—Տաղ ուրախութեան	207
» » —Երգ կարգաւ	208
Զաւար—Վասն զարիպի	210
— —Ի վերայ կռունկին	212
— —Գովասանք զարիպի	214
— —Տաղ վասն զարիպութեան	215
Սիմէոն—Տաղ վասն զարիպի	216
— —Տաղ վասն աղաւառ	217
Մարտիրոս—Տաղ վասն չախուին	218
— —Ի վերայ աղուէսին	221
Միմաս Բոխարցի—Վասն հերիսի	222
— —Վասն աղաւառի	227
Սարգս Պոսեցի—Բանք երկու երօրն	230
✓ Նազաւ Հովնաթան—Տաղ սիրոյ	235
» » —Տաղ սիրոյ	236

✓ Նաղաօ Հովնարան—Տաղ սիրոյ	237
» » —Տաղ սիրոյ	238
» » —Տաղ սիրոյ	241
» » —Տաղ սիրոյ	244
» » —Տաղ սիրոյ	245
» » —Տաղ սիրոյ	246
» » —Տաղ սիրոյ	247
» » —Տաղ սիրոյ	249
» » —Տաղ սիրոյ	250
» » —Տաղ սիրոյ	251
» » —Տաղ ի վերայ Դուրջատանայ դռաներուն	252
» » —Տաղ ի վերայ դարնան և ուրախութեան	254
» » —Տաղ սիրոյ	255
» » —Տաղ ի վերայ Այվազին ջրաղացին	256
» » —Տաղ ուրախութեան	257
» » —Տաղ ուրախութեան ի վերայ սեղանոյ	259
» » —Օրհնութիւն գեղացի իրիցի	261
» » —Տաղ ի վերայ մածունի	263
» » Դովաստնութիւն Երեանայ քաղաքին	264
» » —Վարք հաւաքը մոնթերին	266
Նաղաօ Հակոբ—Ողբերգութիւն	271
Բաղդասար Դպիր—Տաղ աղնիւ և անուշ	275
» » —Տաղ	276
» » —Տաղ	277
» » —Տաղ սիրոյ	278
» » —Առ մամանայն	279
» » —Տաղ	281
✓ Սայաթ-Նովա—Ամեն սաղի մէջն դոված	283
» —Վունց վուր դարեր բլբուլըն	284
» —Մե խոսի ունիմ իլիթիմազով	285
» —Առանց քիզ լինչ կոնիմ	286
» —Դուն են գլխեն իմաստուն իս	287
» —Նս մի դարեր բլբուլի պես	288
» —Ուստի դու դաս դարեր բլբուլ	289
» —Պոսկերդ մալում իմ արի	290
» —Ինչ ու իմ սիրեկան յարին	292
» —Ննդուր աչկս չե ցամաքում	293
» —Ձիս ասում թե լաց իս ելի	294
» —Նս վար իմ յարին տեսա	295
» —Աշխարհումս ախ չիմ քաշի	296
» —Ինչ սիրեցիր եղին ննդար	297
» —Ինչ կոնիմ հեքիմ	298
» —Անդին տին լրեդ շարած	300
» —Նշխեմեդ հիվանդացիլ իմ	301
» —Թամամ աշխար պառաւ եկա	302
» —Դուզիմ ումբուր հինց անց կացնիմ	303
» —Աջար քս սիրան ով շինեց	304
» —Աբի համով զգլուղ արա	305
» —Բլբուլի հիզ լաց իս ելի	306

✓ Վ Ստյոպ-Նովա	Աշխարհ մե փանջարտ յն	307
✓ Վ	— Գառկերբդ դարամով քաշած	308
»	— Աջար քանի ժամանակ է	309
»	— Քանի վոր ջան իմ	310
»	— Անգամ արա, բարիթափուր	311
»	Ծամիկ Մեկն	317
»	— Բարակ մեջքիդ վտակն քամար	318
»	— Խարազ Զալի	320
✓ Վարդան Այգեկցի	Միայնակեաց և դամբու չուն	321
»	— Այլի է զող աղայն	321
»	— Գառն և փողանար գայլ	322
»	— Ծոհի	322
»	— Գայլագառ	322
»	— Աղուէս և խեղզեաին	323
»	— Միմոս գիւս և վաճառական	323
»	— Գայլ և էշ	324
»	— Աղուէս և կարաւ	324
»	— Երէց ասորի և նրիաստարդ հայ	324
»	— Կառու և մկունք	324
»	— Հարոն և սկեսուր և սկեսրայր	325
»	— Երկու ընկեր և կարպետ	325
»	— Աղուէս և ուղա միրձ ի մահ	325
»	— Միայնակեաց և տաճիկ իշխան	326
»	— Գող քահանայ և այլի	326
»	— Ուղտ և գայլ և աղուէս	326
»	— Զկնորս գայլ և աղուէս	326
»	— Աղուէս և թղթատար գայլ	327
»	— Օձ և հողազործ	327
»	— Աղուէս գետատար	327
»	— Աղուէս և Զրեհ	328
»	— Հղարապետի կին մերկ յաղթիս	328
»	— Իշոյ ծնաւ Թոռն	328
»	— Յիմար և ձմերուկ	328
»	— Այլի և կոթն և խորթ և էշն	329
»	— Արծիւ և կաքաւ և բղէղ	329
»	— Էշ և ափանակ	329
»	— Աղուէս և որսորդք	330
»	— Էշ և թրիթ	330
»	— Գայլ և աղուէս և ջորի	330
»	— Այլ և լեղուանի կին	330
»	— Եկեղեցին և ջրաղաց	332
»	— Եղն և ձին	332
»	— Անդգամ կին	332
»	— Ծունայ աղայ	334
»	— Զկնորսնայէս և էշի	334
»	— Արուհար կնոջ	334
»	— Մեծատուն	335
»	— Աղթթ և աղբատի	336

✓ Վարդան Այգեկցի—Քաղաւոր և օձ և որդի Քաղաւորին	336
» » —Արձաթատէր այր	336
» » —Կտակ վասն զանձի	337
» » —Այր և զայլ	337
» » —Իշատէր և զայլ	337
» » —Այրի և որդին	337
» » —Այծ և զայլ	338
» » —Սրեք երեսի ջուր	338
» » —Պարտական այր	338
» » —Փոխ տալ տանց վկայի	339
» » —Կաշառառու դատաւոր և բղուզ մի իւր	340
» » —Կաշառառու քահանայ	341
» » —Աղքատ և էրէց և աւետարան	341
» » —Էրէց և ժողովուրդ	342
» » —Իմաստուն զօրական	342
» » —Պղպղայ	342
» » —Միամիտ զաղք	343
» » —Կաթ մեղու պատճառ պատերազմի	343
» » —Հալալ կի՛ն և հարամ կի՛ն	344
» » —Հայր որդի	344
» » —Իշխան և այլի	345
» » —Վասն խաբող աղուէսուն և չարութեան նորայ	345

✓

✓

✓

Վ Ր Ի Պ Ա Կ Ն Ե Ր

ԾՁ	ՎՅԸ առգում	Տպված է	Պետք է լինի
XVII	Վերևից 16-րդ	կյանքն	կյանքը
XVII	Ներքևից 6-րդ	հասլա	ասլա
XVIII	Վերևից 16-րդ	Ձերդ	Ձերթ
XX	Ներքևից 10-րդ	վորդի	վարդի
XXII	» 19-րդ	վորն	վորը
XXII	» 13-րդ	երբեք	երեք
XXIII	» 18-րդ	բանաստեղծըն	բանաստեղծն
XXV	Վերևից 1-ին	լինել	լինելով
XXV	Ներքևից 8-րդ	Այնինչ	Այն, ինչ
XXVI	Վերևից 7-րդ	պատմություն	պատմության
XXVI	Ներքևից 26-րդ	15-րդ	16-րդ
XXVIII	» 16-րդ	թագաթառուն	թանգաթառուն
XXVIII	» 16-րդ	Նահապետ	Նահապետ
XXX	» 7-րդ	ժողովուրդի	ժողովրդի
XXXII	Վերևից 9-րդ	աշխարհի	աշխարհիկ
XXXII	Ներքևից 10-րդ	պապի	Պապի
XXXIII	Վերևից 6-րդ	հումանիտա	հումանիտա
XXXIII	Ներքևից 16-րդ	(լիբերկային)	(տառակներին)
91	Վերևից 1-ին	Գոյն	Գունն
91	» 2-րդ	անկեայ	անկայ
91	Ներքևից 3-րդ	աեսնելէն	աեսլենէն
150	» 9-րդ	այս	այդ
150	» 9-րդ	վրա	վրայ
169	Վերևից 12-րդ առկից հետո		Է Դիմաբուխ Աղբյուր Արաբածք է քէն զսվանան

ԳԻՆԸ 8 Ռ.
ЦЕНА 8 Р.

**АРМЯНСКАЯ СВЕТСКАЯ ЛИТЕРАТУРА
XIII—XVIII в.в.**

ИЗДАТЕЛЬСТВО ГОСУНТА Арм. ССР.
ЕРЕВАН—1938

ԳԱԱ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.

220031142

A 31152